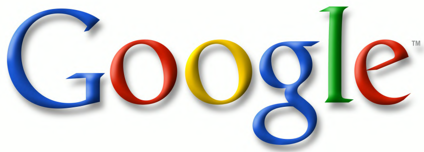

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

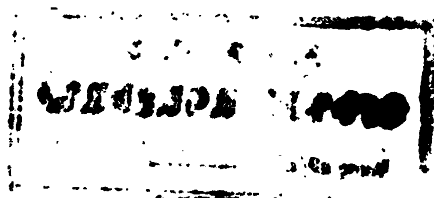
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

THE UNIVERSITY OF MIC
LIBRARIES
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN

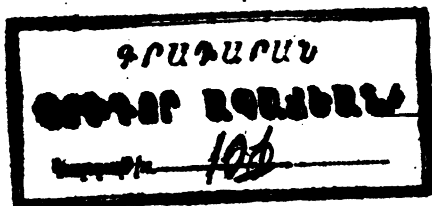
ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ
ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԻ
ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՕՁՆԵՑԻՈՅ

ՃԱՌ

ընդդէմ երեւութականաց.

Թարգմանեալ 'ի Լատին բարբառ, եւ ծանօթութեամբք երկոցունց լեզուաց 'ի լոյս ընծայեալ՝ աշխատասիրութեամբ

ՏՆ Հ. ՄԿՐՏԻՉ ՎՐԴՊԻ ԱՒԳԵՐԵԱՆ.

ՌՄԿԵ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ.

Hovhannes III Odznetsi Catholicos of Armenia d 728

JOANNIS

Joannis Philosophi Catholici... 453

PHILOSOPHI

CATHOLICI ARMENORUM

OZNIENSIS

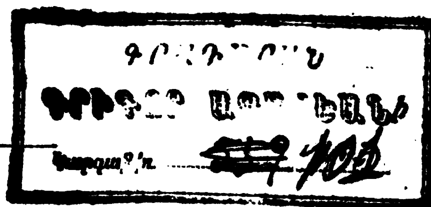
ORATIO

55 p.

CONTRA PHANTASTICOS

Quam ex Armena Originali in latinum sermonem vertit atque adnotationibus illustravit

P. I. BAPTISTA AUCHER MECHITARISTA

1816

VENETIIS

IN MONASTERIO S. LAZARI

Approbatione Superiorum.

Grad
EREN
48
BUHR

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բազմաց եռանդեան գեղեցկախօսից եղեւ յօժարութիւն ընթերցա-
նողաց յորդորելոյ լինել վասն Յովհաննու Իմաստասիրի
Օձնեցւոյ ընդդէմ եւտիքեան Երեւութականաց, որոյ
երբեմն նորին յօժարութիւն գոյր հաւա Մխիթարեանց Վենե-
տիկոյ ածել զայն ՚ի յանդիման բարբառ ։ Արդէն վասն
զաշխատութիւն յանձին առեալ խոստացելոց ըղձանս ՚ի բար-
բառ լատինական՝ եթէ հաստատական էր իմանալ առ հաճո-
յին եւ բարոյագիտ, եւ ՚ի նիւթ աստուածաբանական ուսանել զար-
հեստս, մանաւանդ ՚ի Գրուածս նախնի մատենագրաց ։

Ի յոյց հարցանող Աստուածաբանութեան՝ արժան համարեցայ
մերձ դնել եւ ըստ կարգի բանագիտ. այնչափ եւս յօժարեալ
՚ի սոյն Յորդոր ըստ յառաջնում հայերէն աղագրութեան
երեւելին Հոգելոյս գրչագիր գաղափարին. զորս ուղղել հա-
մեմատ երեւոյթ անգամ զգուշագոյն գաղափարաւ առեալ
՚ի բուն օրինակէն՝ որ կայ ՚ի ճարտարեան աշխարհի գրատան ։
Սոսկ զարգացութեանս՝ որք զննանելին ընդ այս եւ ընդ
առաջին աղագրութեան, ո՛չ ՚ի քնդ են՝ այլ ՚ի հարազատ
օրինակէն հաստատեալք ։

Բաւական է յաղագս յօրինողին ճառս թէ ո՛ ոք իցէ նա՝
խնդրել առնել . առ ինքնին մատենագրութեանն ՚ի սկզբան՝ եւ
՚ի վախճանի աշխատասիրութեանն եթէ առաջին եւ չինէր գա-
ղափարարկէն՝ թէ Յովհան հայրապետ Օձնեցի՝ մականուա-
նեալն Իմաստասէր՝ ծանուցեալ է հեղինակ սորա . եւ թէ այս
գրեալ է՝ զոր կաթողիկոսանս Գրիգորիսեանս, եւ Աստ-
ուածեանս, եւ ՚ի նոյնս Մխիթարեանց վենետկոյ յեղանակէն՝
առաջնոյ ընդդէմ Պաւլիկեանց . որպէս ՚ի հետագայ վկայու-
թեանց տեսանի ։ Իսկ որ տեսանել կամեցի՝ այլ եւ առնել զ՚նոյն

իմաստունք, և այլ ոգիքն, զոր թէ յառաջնոյ Աստուծոյ ո՛չ էր յայնմանէ՝ զոր նախապատուեալք յեղանակեն, զերրորդ է նմա՝ ո՛չ հարթ ՚ի հարթ խօսիլ, այլ հաստատել ՚ի վասն-րական յեղանակագիր պատմաբանից. Ասա մեր յայտնի վկայութիւն զյայտնագոյնս ընդդէմ թերեւ. Վասն զի սնոտիութեան երկոց անցելոց՝ ո՛չ ՚ի դրամաբանից խնդրելի է, այլ ՚ի պատմաբանից։

Եւ ոչ պարապեալ էր ՚ի տեղեկութիւն գրոց նախնի վարդապետաց եկեղեցւոյ, և ոչ աստուածոց նոցա, այլ և յատուկ հելլենական դպրութեանց, վասնզի անդէն յատաջին ընթերցումն Աստուծոյ՝ թէ որ խօսին՝ յաղագս մարդ է ո՛չ վարդ ՚ի բանս ամբողջին գրոց, այլ և հրապարակաւորաց՝ անցեալ յառաջնոց անդր քննել յետ ժամանակս. զորոց զանազան բանս յարեալ այլ գրոց նոյն ևեթ ՚ի գանձարանէ միոյ ծերոյ առ ևեթ չէր յերեսս հակառակորդին. և զիմաստն նոցա զերկրորդս՝ բաղմաղան անփախուստ հեռաւորութեան յեղանակ ամէն յամօթահարութիւն աղանդաւորաց. եւ ՚ի հելլենական դպրութեան ամենայն մախոյս և ընդդէմ, մինչ զի և պղտոյական զնոր շարագրութիւն բաղադրել ուրեք յաղ հելլենական յարմարել՝ ներքս բնաւորական վարժութիւն։ Մինչ ևս նա ասել, անձամբն՝ ՚ի Աստուծոյ անդրդւոր աշօք, համառօտել ընթանան ՚ի սմա մշակութեան նախնական, իմաստութեան նորոյ, Հարազատաբանութիւն հելլենացի։

Ոչ բան նորաձև և զգուշաւորութեան յոր հարցեալ է Աստուած, ո՛չ այլաբանել զարտելի է ապշեալքս, զանի թէ զառաջնոյ անդր զոր հերձեալ հանի Խմաստունքն. Նոր ՚ի հարցի բանիցն յայտ է՝ զի աղանդաւորքն մտածեալ զիմաստ ասենէ զմի ընդունի առեալ ՚ի ... եւ յերկնից, համ երկրի և ընդունիցեն՝ լինել անգամ յանուրծեալ, մինչ թէ Աստուծոյ համ հաստատեալ. (տես թէ 5. 15. 17. 38)։ Նաև հարկ եր իմաստասէրն բանիւ զանձնոյն Տէրն առ ՚ի

ցուցանելոյ 'ի Քս երկուս բնութիւնս անշփոթ գոյա-
ցեալս 'ի մի անձն Բանին Այ . և զայս արդեամբք ասենք
աճեցուցին հաստատելով՝ որ 'ի սուրբ գրոց , և 'ի վարդապե-
տաց եկեղեցւոյ , և անհակառակելի հաւաստութեամբ .
որով յետոյ նորոգեալ ճառին խափանեցաւ է՝ Յուլիանոսութիւն
ներհակաց խոստովանել բնութեանց 'ի Քս : Իսկ զմի բնու-
թիւն , զոր միայն ասել կամին հակառակորդն , ոչ 'ի համա-
ռել ասացու միաւորութեան՝ այլ 'ի խառնել նաև 'ի խառնակութ
եմաստամանց այլակերպութեան . ցուցանելով թէ զոր պիղծ-
բութ ամի Սևերոսի և այլոց նմանից վարդապետաց 'ի ներ
արհեալ , չարափառութիւն նոյն բնութեան յայս ասեն , և ոչ
վիճաբանութեան նոցա (տես 'ի 6 . Լուսաբանութեան գլուխ 'ի
15 . (...)

Արդ զայս անձուկ ճառնելով մեր փութանեն ընթերցողաց
ճշմարտասէր հանու իմաստասիրին , զհամառօտ ցեղապատմու-
թիւնս որ վկայէ յառաջնոյ ճառին՝ յառաջաբերեմք :

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՔ

ՆԱԽՆԵԱՑ

*Յաղագս Յովհաննու Իմաստասիրի Օձնեցւոյ՝ Հե-
ղինակի ճառին՝ որ Ընդդէմ Երևութականաց :*

ԳՐԻԳՈՐԻ ՎԿԱՅԱՍԻՐԻ.

Օձնեցւոյն ցեղապատմութեան նորա՝ վասն այսր ճառի , ոչ
զանեմք սակաւ , որոշեալս գրեալս այն 'ի վաստակոց գոր-
ծոց , նախ զսակաւ ցեղապատմութեան վերջին գրոցն . որ այսպէս :

Է

ՆԵՐՍԵՍԻ ԿԼԱՅԵՑՒՈՅ·

Թէորիանէ յոյն ածաբան և փիլիսոփայ, 'ի վախճանի միաբա-նութեանն որ ընդ կաթողիկոսին հայոց (այն է տէրն Ներ-սէս շնորհալի) գրէ 'ի ճեմաց իւր այսպէս. * Մեր արդ յայտնեցից քեզ ինչ մի ևս յորոց-մինչև ցայժմ թաքուն եղելոց ... (իբր զի) էր կաթողիկոս մի հայոց՝ որում անունն էր Յովհաննէս, վարուք և բանիւ զուգահաւասար մեծամեծ հարցն մերոց. և ամ արտաքին գիտութեանց, և նմին իսկ փիլիսո-փայութեան ոչ ծայրիւ մատանցն հպաւորեալ (1): Սա ամենայն վարուք՝ գերազանցեալ գիտեմ, եթէ ոչ զամենեքումբք՝ գէթ զբազմօք. Սա և յաղագս վարուցն և բանից (վարդապետութե) այսմ ամենայ-յին աստիճանի և աթոռոյ ասեմ կաթողիկոսացն արժանացեալ: Այն սա ամենայն նախանձու վառ-եալ՝ յարձակէր ընդդէմ միաբնակացն, և զամ ժամանակս գոգցես եպիսկոպոսութեան իւրոյ ոչ դադարեցաւ գրով և բանիւ հարկանել զնոսա: Զորոյ զամենայն յիշատակն պատուով և բարե-պաշտ կարգօք տօնեմք: Սորին ամենայն և երա-նելի առնս գոյ առ մեզ գրութիւն՝ զոր ընդդէմ միաբնակացն գրեաց. Ի բազմապատիկ վկայութեանց գրոց 'և իմաստից, զօրաւոր հաւաքաբանութեամբք,

(1) Այս է [illegible] կաթողիկոսին պատմաբանի [illegible] ինքա-[illegible] [illegible]. * Համառ և անդեալ գոլով բոլոր քերթողական շարադրութեանց՝ մասանց բանի և մասնականաց, այլև վարժից սեռից՝ և որք ընդ գոյացութե են սեռական տեսակա-բարութեանցն՝ մինչ ցանհատ վայր. և տարբերութեանցն ևս հանգա-մանաց, և պատահմանց անջատից և անանջատից՝ ոչ անտե-ղեակ: Դարձեալ և կրթական վարժից թէոնականաց՝ որ զար-ուեստին ծառոյ պտուղս առաջանալէս ներարկէ յարուեստա-սէրն....: Սա ամ առաքինի քաջողջութե զանձն տուեալ աշ-խատասիրաբար կրթական ջանիւ զինքն զինէր || են:

և մեկին խմացուածովք և ասացուցիւք ։ Որ և Երանայիշատակն գրիգորիոս կաթողիկոս՝ սակաւ ամի յառաջ քան զիս հանեալ յայս աշխ., ձեռամբ հաստատեաց՝ դրեալ ՚ի վախճան (գրոց) նորա ։ Այնպէս հաւատամ և ես՝ որպէս նա կաթողիկոսն յոմանց գրեաց աստանօր, և զայս այսպէս ոչ հաւատամ, նզովեմ ։ Իսկ եթէ կամիք ես ձեզ, ընթերցջիք դոյն բան ՚ի նմանէ, զի ծանիցէս զայլն՝ որ զատուած յեղնգանց ։ Ա գրէ ասա՝ թէ * Օրինակեցաւ (մատեանն) և տուաւ մեզ, և մեր առեալ տարաք ՚ի թագաւորեալ քաղաքն ։ Ա

Այլ երանի՛ թէ լինէր մեզ ՚ի ձեռս բերել և ըստանախան օրինակն գործոյս՝ նման եղէ թարգմանեալ, ըստ որում նըրա խոստանալ թեոդորիանէ տերբն յաւելն ։ * Աղաչեմ պայագոյ սրբութիւն զի տացէ օրինակել զայդ գիրս և շնորհեսցես ինձ ՚ի պարգևս, զի մարթասցուք և ՚ի յունականն բարբառ ունել զդա յաշխարհին հառոմոց՝ առ ՚ի պատիւ այդր հայրապետի Ա Լեռ ։ ՚Ի յանեցրառածն մատենադարանի հարց յե. և ըր. տպ. փարիզու՛ ՚ի 1624 . հատ . ա . եր . 439 , և յատահենջին տպ . Բասիլ . յամի 1578 . եր . 186 և 187 ։

ԳՐԻԳՈՐԻ ՈՐ ՄԱԿԱՆՈՒԱՄԲ ՏՂԱՅ ։

՚Ի թուղթն ա. առ արեւելեան վարդապետս, զոր ասացէ գտեալ զայս լատասսարկյն և ընթերցողաց ՚նդ մինչև ՚ի ծողոյն տալերտանին՝ ըհամաձայնութին ընդ մեզ նմեղեցեաց՝ յանաց առեմ և հաւաքմարկեպաց զորս յեղատակ, յանելու . * Խոստովանելի է՝ եթէ յետ այսորիկ ո՛չ գք ՚ի հարցն մերոց յայսմիկ գրգուեցաւ . եթէ ոչ յօժարեսցես աւելք զիմաստասէրն՝ որ և աթոռակալ մեր աթո-

ւորս ,՝ և նա այսպիսի հեռանալեցաւ շառաչաց և ՚ուղ-
ղափառութիւն . և մերթ այլ ըստ նախնեաց զհայրենի
ընկալաւ խոստովանութիւն , և ձեռնադրեցին զնա
խափանեալ մեր գիրս , (այս ինքն՝ աստուածայինն այսմ-
կերպ յունականաց նմանութեամբ , որ անխափանելի մնայ . և
ձայնագրութեանն նոյն) Պարթևաց վկայութեամբ , և Ոստանեալ
հեռանալ նորին , և մեր Պարթևացիս և Արշակունեաց
մերս հայոց . և եղ յայտնեալ զգիրս մերոց ընկալեալ
՚ի նմանէ : ||

Նա ինքն ՚ի Հռովմին է . առ Գրիգոր պատրիարգն՝ գրէ
կղեմենտեան՝ յասելն * Մեր որ յանձնարարեսցուք զերեւ եր-
ջանիկ և ըստ հայրապետական յանձնանաց խնամատարել
և ուղղափառ , ասէ . փափաքիմ ՚ի միութեան անսասա-
նել , ընդ նմին և յերկուցս ասելոյ : Իսկ հատան-
ընդունիլ , մինչև ցայժմ ասէ՝ * Սրբոց գալստեանցն
կատարելոց միաւորութիւն , և այլն : ||

Սա ինքն Գրիգոր Լուսաւորչեան յեղանակ յաստուածն ընդ
Յովհաննու հայրապետ՝ և ՚ի Հռովմին ժողովեալն առ նա
նուիրել նորա՝ ըստ ընդիր օրինակաց . որ առ յօրինակս ինչ
գրէ առանց անուանն՝ այսպէս . * ՚Ի հաւատս նորա
Հօրդ մերոյ կաթողիկոսի . և յայլ նոր օրինակ ՚ի
* ՚Ի հաւատս նորա հօր մերոյ Ներսիսի յոհան-
նու կաթողիկոսի . և յայլ օրինակս և ՚ի վարդապետն
օրինակ որ ոմն յետոյ առ ինչ՝ գրանցել յոյժ կաթողիկոսն
նորա . ըստ այսմ օրինակի է և գաղափարեալն ՚ի Սիսնեան-
գրոցաւորն՝ այսպէս . * Իսկ զևս հաւատարմութիւն
զաւանութեան մերոյ՝ ընդարձակ բանիւ ունի սե-
ղեկանալ թագաւորութիւն ձեր ՚ի հաւատոյ բան
նոյ հօրն մերոյ Յովհաննու կաթողիկոսի , զոր
կարեւոր համարեցաք առաքել առաջի ձեր՝ առ ՚ի
գիտել հաստատութիւն , թէ ոչ նորոգ եմուտ ՚ի

մեզ ուղղափառ դաւանութիւն, այլ 'ի հայրենի աշ-
խարհաց իշխանէ : Սա յորում է եւ նա հայր յառաջնորդական խաղա-
ղութեան խնդրոյ, որոյ զօրինակն եւ ընթերցողին 'ի
ձեռս մատուցանեմք. եւ զայս կարծ ասել Գրիգոր քահանային,
թէ որովհետեւ ասացեալ առ յետ զՆերսէս յունական խօսեցաւ,
հասին միւս յաղագս ծանուցմանն վերոյ Ներսէսի. խոս թէ-
պայց որպէս եւ գաւառական, յայտ է նա նորա գրիգոր հա-
տուածոյ. Նա ոչ ներքին վերջին բանս նորա (որ երբեմն 'ի
վերայ) ընթերցանութեան յօրինակն առանձին յունական ըստ նորին
Ներսէսի, զի ոչ 'ի գրոցանց Ներսէսի յայտնի խնդրոյ թէ
ուղղափառ դաւանութեան հայոց՝ 'ի հարցին առաջնորդ եկեղե-
ցոյ, որոց խնդրոյն 'ի գրոցն յունական՝ որ հաւատոյն էր յայտ
ժամանակաւ պատն ընթերցանէ, եւ համարեալ 'ի Լեւոնեան հայոց
հայաստանեայց եկեղեցւոյ : Նաև ոչ առ երեւոյթ տառագրու-
թեան՝ ծանուցեալ են 'ի վերայ առաւելն յունական զանազան
Ներսէսի :

ՆԵՐՍԷՍԻ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑՒՈՅ։

Յետ խօսելոյ երկար ընթերցման բնութեան բան, եւ մեկնելոյ
ընթերցող բանին՝ * Մի է բնութիւն բանին մարմնացե-
լոյ, Ս ... ընդդէմ էր 'ի գեմաց ոմանց յաւելն.
Նոյն Ծէր ասէն, ոչ ոք զայս մինչեւ ցայսօր յայտ-
նեաց, այլ մանաւանդ եւ զնորին հակառակն. Ս
... * Նոյ է այս քննելի. մանաւանդ թէ
եւ բազումք ասացին 'ի մերոցս՝ առաջնոց սրբոցն
եղեալ հետեւողք : Սակայն բարք մարդկան հա-
կառակասէր է. զայնս որ Ճշմարտութեան էր ջա-
տագով եւ խաղաղութեան՝ անգոսնեցին. եւ զան-
թշնամութիւն մարգլիչ բանսն՝ ... եւ գրեցին :
Նայ թէ ոչ՝ ուր դիցուք զբանս Յոհաննու իմաս

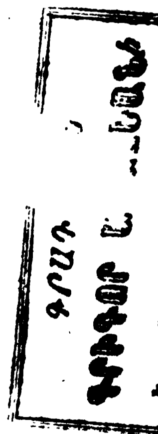
առաքելոցն և հայրապետացն , որ զայս առ մեզ՝ վը-
կայութիւն հարցն սոյն ստուգէ ։ Զեղբի հայրա-
պետին , և զիւրոյ ժողովոյն զհաւանութիւնն ։
Զվահանայ հայրապետին զհամաձայնութիւն առ
մեծ եկեղեցին հռոմոց , և զնորին հետևողաց
թագաւորացն և վարդապետաց . յորոց մի էր և
իւր ամենաշնորհ՝ և յոգունց գերազանց՝ հրեշտակն
՚ի մարմնի գրիգոր Նարեկացի ։ Արդ և զորոյ աչօք
տեսանէք , և բանիցն աշակերտ էք , և հիմանն առ-
կելոյ շինիցէք , զոյ հօրն մերոյ Ներսէսի՝ զայսմ
հետևողութիւն ։ ‖ Յարմնաբանութիւն դպ . եր . 35 ։

PRAEFATIO

INTERPRETIS

Auctor hujus sermonis Joannes Catholicus, id est, Patriarcha Generalis totius Armeniae, floruit saeculi octavi initio, ut patet ex universis scriptoribus Armenae nationis; unicus enim Joannes Philosophus apud Historicos nostros dignoscitur, isque Ozniensis, ex oppidi sui in Majori Armenia nomine nuncupatus (1). Sicut etiam unicus idem fuit, qui hoc nomine et cognomine auditor extitit celeberrimi Doctoris Theodori Chertenii (seu *Trichini*, vel *Cilicini*, asperrimi Ascetici) qui floruit saeculo septimo eruditione graeca aequè et armena, sacra et pro-

(1) Vide Joannem Catholicum proximum tempore Historicum, Stephanum Asolicum, Samuelem Anensem, Vardanem, Cyriacum, cum aliis.

phana clarus; ut liquet ex vita, atque alio opere ejusdem Joannis Philosophi.

Hinc scopum et argumentum hujus sermonis facillime noverit benignus Lector. Sicut enim Theodorus praelaudatus Magister Jo. Philosophi scripsit sermonem (ut habetur in nostris codicibus antiquis) contra Joannem quendam Mairacomensem, adversarium nempe S. Concilii Chalcedonensis, aversantemque confessionem duarum in uno Christo Naturarum, ita ut manifestam apostasiam monstraverit contra Patriarcham Esdram, qui nationali synodo amplexus erat S. Conc. Chalcedonense, sic etiam Theodori discipulus Jo: Philosophus scripsit hunc sermonem adversus sectatores Mairacomensis, maxime contra unum ex discipulis ejus Anonymum (quem per conjecturam possumus dicere esse

quendam Sergium, vel Ascanium, aut alium ejusdem farinae ignobilem haereticum). Etenim tàm Mairacomensis idiota, sed contumax vir, quàm unus vel alter sectatorum ejus, negantes primum duas in Christo naturas, constricti deinde per argumenta Catholicorum, variis se volutarunt errorum ambagibus, ita ut postremo *Phantastici* extiterint, contra quos se apprime armat Joannes Philosophus.

Verum ut satis notat Auctor, primarius suus adversarius Anonymus (sicut omnium Haereticorum mos est) diabolico usus dolo solebat confundere lectores per variationem intrusam in scriptis suis vel alienis, nunc sua aliis adscribens, nunc aliena sibi, permutatis citationibus, aut quibusdam verborum membris vocibusque. Quam iniquitatem tentasse vel ipsum, vel secta-

tores ejus adversus etiam Joannem Philosophum merito suspicamur, ac ex factis facile demonstrari posse judicamus. Primum quod paucis post saeculis praevaluit apud nonnullos temeritas confundendi futilia erroneàque scripta Joannis Mairacomensis, Joannisque Ticorensis inimicorum S. Conc. Chalcedonensis, cum orthodoxa doctrina Joannis Philosophi; ita ut apud posteros, maxime ignorantes populos, Doctor veritatis sicut unus capitum, immo caput omnium heterodoxorum crederetur; quia nempe tum schismatici, quam catholici inter Armenos caeperunt Joannem Philosophum censere capitalem hostem Chalcedonistarum, sive Graecorum; ita loquitur etiam anonymus auctor Armenus ex Cilicia in novissimis saeculis, quem imitatus incautus Clemens Galanus, eandem opinionem falsam

divulgavit plus aequo inter Armenos Latinosque.

Secundo loco curarunt ab ipsis primis temporibus inimici veritatis, ut hic sermo Joannis Philosophi directus contra eorum errores, affirmansque omnino duas in Christo naturas, nequaquam divulgaretur inter Nationem, sed potius penitus tolleretur e medio, aut in tenebrosis latebris occultaretur; ita ut tantummodo saeculo XII. in aedibus Patriarchalibus conservatum esse didicimus ex verbis Patriarcharum Episcoporumque illius et sequentis saeculi, ut videbitur infra. Unde post ea quam feliciter adductum fuit unum exemplar Lutetiam Parisiorum, A. D. 1806 et 1807. semel et iterum curavimus unum exemplar transcribi, et ad nos mitti; et post Armenam editionem, secundam hanc Armeno-Latinam orbi litterario

exhibere haud negligendum duximus.

Caeterum notabis apud posteros adeò malè impressam fuisse supradictam de Jo: Philosopho sinistram opinionem, ut etiam post lectam ejusdem sanam doctrinam Armenice solum a nobis typis mandatam, inventus fuerit qui illum putaret Monophysitarum animo loqui, eo quod voluerit Philosophus usurpare etiam dictum S. Cyrilli Alex. *una natura Verbi incarnati* vel *incarnata*, non obstante quod integris paginis demonstrasset *duas in Christo naturas*. Porro utrum recte an male criticus senserit, satis elucescet ex ipsamet, non unius vel alterius verbi divulsa ac solitaria interpretatione, sed totius sermonis matura, et ad se invicem collata lectione, sicut et ex sequentibus prestantissimorum Nationis Armenae virorum testimoniis.

Testimonia Majorum de hoc sermone Jo: Philosophi.

Gregorius Patriarcha Arm. Martyrophilus nominatus, subscripsit huic opusculo veluti veritatis Catholicae defensori; vide in sequentibus. S. Nierses Clajensis Patriarcha Arm. testimonium perhibet Regno Gleroque Graecae nationis de hoc opusculo, sicut refert Theorianus Graecus Theologus in fine Dialogi cum ipso S. Niersete habiti, dicens ex ore ejus haec praecisa verba (edita in supplem. Biblioth. pp. Gr. et Lt. edit. Paris. 1624. Tom. 1. p. 439. et Basil. 1578. p. 186. quae etiam Cl. Galanus repetit in hujusmodi versione lat. pars. I. cap. XXI. pag. 318.) „Caeterum modo tibi quid„dam aperio, quod hactenus vul„go proditum non fuit. Ante annos „... (edit. CC. ubi debuit esse CCCC.)

„ (1) quidam Generalis Armeno„ rum fuit, cui nomen Joannes, vi„ ta doctrinaque magnis sanctisque „ Patribus par, et qui disciplinas „ exteras universas, adeoque Phi„ losophiam ipsam non summatim „ attigit; vita quidem divina, haud „ scio, an omnibus, plurimis certè „ praeivit; dignus habitus, tam vi„ tae, quam doctrinae gratia, qui hoc „ sacro gradu solioque Generalium „ potiretur. Hic divino repletus ze„ lo, contra Monophysitas ruebat, „ et toto eis propemodum Episco„ patus sui tempore, tam scriptis, „ quam lingua, infligere vulnera non „ desiit: cujus et sacram memoriam

(1) Mendum edit. CC. pro CCCC. ex eo patet, quod S. Nierses Clajensis, qui hæc narrat coram Theoriano, sedit anno Domini 1166. Joannes autem Philosophus sederat anno 718. quorum intermedium facit annos 448. Neque post Philosophum nostrum alius Patriarcha fuit nomine Joannes usque ad S. Niersetem, nisi Joannes historicus, qui non semel testatur se abhorrere Chalcedonistas, quin ut possit pro eorum parte stare *tam scriptis, quàm lingua*. Omitto quod Galanus studuerit Joannem in Vahanum vel Babghenem mutare, sicut etiam alii in alterum nomen extra propositum temporis, personæ, etc. Refer præsentia cum sequenti subscriptione Gregorii Martyrophili.

„ honorifice, pieque celebramus. Hu-
„ jus divini beatique viri commen-
„ tarius est apud me, quem con-
„ tra Monophysitas scripsit, pluri-
„ bus scripturarum testimoniis, et
„ enthymematibus, et valentibus syl-
„ logismis, et notionibus communi-
„ bus, et demonstrationibus refer-
„ tus. Eum beatae memoriae Gene-
„ ralis Gregorius, qui non multo
„ ante me illustris in hoc solio fuit,
„ ita confirmavit; ut ejus in extre-
„ mo haec verba scriberet: *Sic et*
„ *ego credo, quemadmodum san-*
„ *ctissimus Generalis Joannes hic*
„ *scripsit; et ita non credentes a-*
„ *nathematizo*. Ac legamus sane
„ paulum ex eo, si placet, ut hunc
„ virum agnoscas, veluti leonem ex
„ unguibus. Theorianus: Equidem
„ hoc scriptum lubentissime audiam.
„ Cum ergo recitatum fuisset proae-
„ mium, Theorianus ad Generalem:

„ Obsecro , inquit , eximiam Sancti-
„ tatem tuam , ut hic liber exscri-
„ batur, ac mihi tradatur ; quò Grae-
„ cum factum habere in Romania
„ (sc. Graecia) possimus , ad ho-
„ norem Patris ipsius , atque per eum
„ Auctor a nobis ipse celebretur .
„ Generalis: Perplacet. Itaque ex-
„ scriptus , et nobis traditus est , qui
„ eum ad Urbem augustam (CP.)
„ deportavimus ".

Gregorius alter Patriarcha Arm. cognomento Degà , successor et nepos ex fratre S. Niersetis Clajensis , in Epist. I. ad Orientales Doctores , postquam exposuerit S. Gregorii Illuminatoris ejusque Successorum usque ad Concilium Chalcedonense consensum cum aliis Ecclesiis , Graecis nempe et Romanis , haec subdit : „ Quaerendum itaque , utrum post hac quis sanctorum Patrum (nationis Armenae)

„ in his vacillaverit? Si (supple, „ juxta rumorem vulgi sinistrum) „ Joannem dicimus Philosophum, qui „ etiam sedit in hac sancta Sede (Il- „ luminatoris) ille quoque hanc „ semitam orthodoxiamque imitatus „ est; ita ut caeteri etiam nostri Ma- „ jores ejusdem amplexi sunt con- „ fessionem, et subscripserunt, ut „ invariabilis ejus permaneat liber: „ Gregorius nimirum Martyrophi- „ lus, et Basilius ejus successor imi- „ tatorque, atque alter Gregorius „ (Pahlavunius) et Nierses (Cla- „ jensis ipsius frater) nostri patres; „ estque adhuc in Bibliotheca nostra „ cum subscriptione (vel admissio- „ ne) eorum".

Idem in Epist. II. ad Gregorium quendam monophysitam, Dudeorti dictum, sic invehitur contra eum: „ Quapropter reprehendit te felicis „ memoriae S. Patriarcha Joannes Phi-

„ losophus et orthodoxus, dicens:
„ Effugis *naturae* nomen, simulatque
„ dictum *ex duabus*": cum aliis
sequentibus, quae citat copiose usque
ad S. Basilii verbum „ Duarum
substantiarum perfectarum unitio".

Idem in Epistola Synodali ad Imperatorem Graecorum Emmanuelem Comnenum sic habet (juxta codices correctiores) „: Ampliorem ve-
„ ro fidelitatem confessionis nostrae
„ copioso sermone habet noscere Re-
„ gnum vestrum ex isto a Spiritu
„ sancto aspirato sermone Patris no-
„ stri Joannis Catholici (sc. Gene-
„ ralis patriarchae) quem necesse
„ duximus mittere ad vos (ut pe-
„ tierat Theorianus) ut sciatis con-
„ stanter, quod non nunc primum
„ introducta fuit apud nos haec or-
„ thodoxa professio, sed ab ipsis
„ Patribus priscis descendit".

S. Nierses Lampronensis, Tarsi

in Cilicia Archiepiscopus, in concione Synodali postquam exposuerit duas in Christo Naturas, illudque axioma Cyrillianum *una est natura Verbi Incarnati*, objicit sibi hoc modo: „ Sed quare, ajunt, nemo „ id hodiernam usque diem mani- „ festavit; sed potius secus "? Ita respondet: „ Immo plures de nostris „ id asseruerunt, priscorum Sancto- „ rum imitatores existentes. Verum „ cum homines naturaliter conten- „ tioni studeant, ea verba, quae „ veritati favebant atque paci, in „ contemptu habuere, et alia, quae „ inimicitiam fovebant, dilexerunt „ scripseruntque. Alioquin ubi po- „ nemus verba Joannis Philosophi „ atque Patriarchae, qui id nobis „ per testimonia Patrum sanctorum „ certius reddit, Esdrae Patriarchae, „ et suae Synodi consensum, Vaha- „ nis Patriarchae assentionem cum

„ magna Ecclesia Graecorum, ipsius-
„ que imitatorum tam Regum, quam
„ Doctorum? quorum unus erat meus
„ etiam ille divina gratia plenus
„ plurimorumque excellentissimus
„ Angelus in corpore Gregorius Na-
„ ricensis. Ubi ejus etiam, quem
„ oculis vidistis, et verborum suo-
„ rum discipuli estis, atque funda-
„ menti ab ipso jacti constructores,
„ scilicet S. Patris nostri Niersetis
„ hac in re imitationem?"

Subscriptio exarata in fine Codicis Parisiensis cum epilogo amanuensis.

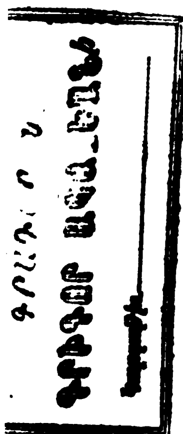
„Domini Gregorii est hic Liber „Armenorum Pontificis (supple, „cognomento Martyrophili). Hic „est liber testamenti Orthodoxiae „Patris nostri S. Joannis Catho„lici Armenorum, Philosophique „Ozniensis. Et ego Gregorius in„fimus, ejusdem fidei filius et dis„cipulus, assentior huic confessio„ni atque traditioni. Qui vero ali„ter, quam ista, profitentur, novi„tatemque faciunt ... (supple, A„nathema sint) ....

„Ego pusillus Gorg (sc. Geor„gius) qui à tergo montis Armeni „sedeo in Eremo Joannis, attigi „exemplar libri Joannis Ozniensis „in Bibliotheca magni Coenobii „Scheurae, atque litteris meis non

„ adeò politis transcripsi illum. In
„ fine vero Exemplaris scriptum erat,
„ *Domini Gregorii est hic liber*,
„ *Armenorum Pontificis*; et paulo
„ inferius manu propria scriptum e-
„ rat breve istud Monumentum, quod
„ vides; ubi linea et dimidia erat
„ erasa: constat tamen, quod rasu-
„ ra erat Anathematis; quippe *qui*
„ *aliter profitetur, anathema præ-*
„ *sefert*. Itaque transcripsi istum
„ pro utilitate salutarium rerum tra-
„ ditionumque ad instructionem mi-
„ hi, et unanimi meo consodali fra-
„ tri Chaciadur Doctori, et Deo-
„ dato, posterisque nostris; qui-
„ bus Dominus dabit prosperitatem.
„ Scriptum fuit Aerâ (Armenâ)
„ MCCXLVII. (h. e. Anno Domi-
„ ni 1298.) ad gloriam Dei. Amen".

His praestitutis lectoris quam maxime indulgentia exoranda est, si prae-

sens latina versio, quae prima prodit, non raro ipsi dura, et incompta videbitur satius: siquidem ductum fuit presse, et vel ad scrupulum armenico textui insistere, quam alterius idiomatis omnino diversi, gratiis eum aptando, fortasse genuinam ejus integritatem et venustatem inficere.

ՆՈՐԻՆ (1) ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԻ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀԱՅՈՑ

ՕՁՆԵՑԻՈՅ

ընդդէմ (2) երևութականաց ։

Յոյժ տենչալի էր ինձ և փափագելի՝ ոչ այլոց զիս, և ոչ զայլս ինձ լինել 'ի թշնամութե ։

(1) Օրինակ ճառիս որ 'ի գրատան փարիզու, է անտրակ քառադիր՝ հաւաստարարիւ այնմ գրուածոյ՝ զոր ունիմք 'ի մերում գրատան, և են 'ի նմա գրեալ այլ ճառք Յովհաննու իմաստասիրի օձնեցւոյ հայրապետի. ցն Անեանբանութե նորա ժողովակին՝ համդերձ բացայայտութբ եկեղեցական կարգաց, և կանոնօք կարևորօք ըն այնմ ժամանակի, և ճառ յաղաղս ընդդէմ պաւղիկեան կամ պօղիկեան աղանդաւորաց ։ Վն որոյ անուն 'ի խորագրիս, Նորին Յովհաննու են, յայտնապէս ցուցանէ՝ թէ օրինակ առաջիկայ ճառիս է հատուած ինչ միոյ մատենի՝ գրեալ զկնի այլոց գործոց նորին հեղինակի ։

(2) 'Ի խորագրէս և 'ի բովանդակ ընթացից ճառիս յայտ է, զի իմաստասէրն խօսի ընդդէմ երևութականաց կամ առաջօք աստղաց զանօրէնութե բանին մարմնացելոյ. և այն ևս յայտ է՝ թէ առ ժամանակօք իմաստասիրին յեօթներորդ և յութերորդ դարու յայն մոլորութի անկեալ էին ոմանք յաշակերտաց մայրագոմեցւոյն յովհաննու. որք և վարժապետ սորին իմաստասիրի՝ թէոդորոս վարդապետ գրեաց առանձին ճառ, մակագրեալ Ընդդէմ մայրագոմեցւոյն, զորմէ տես 'ի պատմ. հայ. հատ. Բ. եր. 362 =, 367 ։ Զի՞ք տարակոյս՝ թէ զոր 'ի մասնաւորի կշտամբէ ճառս, իցէ մի 'ի հետևողաց մայրագոմեցւոյն և աշակերտի նորա սարգսի, գուցէ թէ իցէ նոյն ինքն սարգիս, զոր յայտնապէս 'ի պէսպէս մոլորութիս անկեալ գոլ վկայեն պատմիչք մեր, և առաւելապէս յովհաննէս կաթողիկոս ։ Այլ եթէ սարգիսն մեռեալ իցէ փոքր մի յառաջ քան զսա, ասելի է թէ այլ ոմն նման նմին սարգսի ըստ ամ միաբանակարութեց երևեալ է յայնժամ, և ընդդէմ այնպիսւոյն

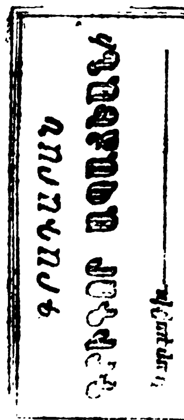
EJUSDEM [1] JOANNIS

PHILOSOPHI [2]

CATHOLICI [3] ARMENORUM

OZNIENSIS

Contra Phantasticos.

Valde optandum mihi esset, desiderandumque, neque aliis me, neque alios mihi contrario fuisse animo; sed potius semper bonum sequi [4] juxta præceptum Apostolicum, ad invicem et ad omnes, ex toto corde erga universos homines pacem habere quærentes; ut hoc pacto Deum quoque charitatis et pacis inducere possemus ad habitandum in nobis. Quoniam vero quæ ab initio jussi sumus seponere instrumenta necis, nunc iterum ea resumentes homines, manus conserunt adversus se invicem, atque loco

(1) Hæc Oratio sequitur alias ejusdem Auctoris Orationes exaratas in eodem Codice Parisiensi.

(2) Philosophus apud Armenos dicitur իմաստասէր, *Imasdasèr*, *Sapientiæ amator*: aliquando verò Græca voce փիլիսոփոս, *pilisopòs*, vel փիլիսոփայ, *pilisopà*. Utroque modo vidimus nuncupatum Auctorem nostrum tùm apud Scriptores, tùm in variis ejus lucubrationibus. Sunt enim alia quoque ipsius eodem stylo opera, quæ hactenus inveniri potuerunt; ut *Oratio Synodalis* cum *Constitutione Ecclesiastica*. *Commentaria in Divina Officia*. *Confutatio Hæreticorum Paulicianorum*. *Collectio Canonum antiquorum*.

(3) Id est, Generalis Patriarchæ. (4) I. Thess. V. 15.

այլ յամ ժամ զաւրէնաց զհետ երթալ (1) Է առա-քելական հրամանին՝ առ միմեանս և առ ամենե-սին, 'ի բոլոր սրտէ (2) առ համօրէն մարդիկ զխա-ղաղութիւն ունել խնդրելով. որպէս զի նովին և զնոյն սիրոյ և զխաղաղութե 'ի մեզ հաւանեցու-ցանել հնարեաց բնակել տալ: Բայց վասն զի զոր խնկզանն 'ի բանց հրամայեցաք դնել զապանու-թեանն գործիս, վերստին այժմ առաւսիկ 'ի ձեռն առնլով մարդիկ՝ պատերազմին առ միմեանս, և Է միոյ գլխոյն քնի, անուամբ բազում գլուխք և ցեղապետք նստեալ կացին. արդ հարկ է մեզ՝ որ զմին միայն ընտրեցաք ունել զորագլուխ և վե-րակացու կենաց մերոց. որք ոչ միայն (3) ոչ զմեզ սպանմք, այլ և վասն նորա գիր հանեմք, և յանունն նորա խորախոյս բառնամք, յաղագս նորին ահաւա-սիկ և (4) ատեամք զատելիս նորա, զկատարելա-գոյնն զնոսին ատեսցուք պատերլութի:

2. Բայց և առաջին առ նա. (5 մի կեցջիք, փո-խանակ զի սուտ խօսեցայք յանունն տն՝ Է մար-գարէին ձայնի: Այլ զի՞նչ սուտ չարագոյն կայ-ցէ (6) քան զոչ խոստովանել զքն մարմնով եկեալ. զոր մոլորեցուցիչ և նեռն անուանէ մեծն յովհան-նէս: Բանզի (7) այնքան նորեն և նուազեցուցա

են ամ կշտամբութիւնք [illegible] ուղղակի, և հետևապար կամ [illegible]ուղղակի՝ ընդդէմ այլոց խառնակարար անձանց, [illegible] փախչե-լով 'ի ձայնէս Երէ[illegible] [illegible], խոտորնակի իմանային և զՔ ի բնութե սակս, նմին իրի և 'ի զանազան մոլորութիւնս մատա-ներէին:

(1) ա. Թեսս. Ե. 15: (2) Հռովմայեց. ժբ. 18:
(3) Երեմ. իգ. 5: (4) Սաղմ. ճլթ. 21. 22: (5) Երեմ. իթ. 16: (6) ա. Յովհ. դ. 3: բ. Յովհ. 7:

(7) Յար և նման են բանքս ասացելոյն 'ի մեծէն լևոնէ Է[illegible] [illegible] 'ի [illegible]՝ յերկս 26. " Եւ ոչ 'ի վճռոյ ան-
„ [illegible] [illegible] [illegible] յովհաննու զահի
„ հարբա, որ ասէ: Ամենայն հոգի որ խոստովանի զյն քն
„ մարմնով եկեալ՝ յայ է. և ամ հոգի՝ որ լուծանէ զյն, ոչ է
„ յայ. և սա է նեռն: Եւ զի՞նչ իցէ լուծանել զյն, եթէ ոչ՝
„ զմարդկայինն 'ի նմանէ զատանել զբնութի. և զխորհուրդն՝
„ որով միայն փրկեցաք, անամօթացուցանել [illegible] և [illegible]

unius Capitis Christi plura ejus membris capita ac phylarchæ (tribuum principes) se ipsos constituerunt; necesse est ideo nobis, qui unicum solum elegimus habere Ducem et Præpositum vitæ nostræ; quique non solum Dei nos esse profitemur, verum etiam litteras evulgamus [1] propter ipsum, in ejusque nomine animum erigimus [2], ejusque causa odio quoque habemus [3] eos, qui ipsum odio habent, perfectiori odio nos illos odisse.

2. Imo hæc ad eos proferam: Non vivetis [4], eo quod falsa locuti estis in nomine Domini, juxta Prophetæ dictum. Quæ enim mendacitas pejor, quam non confiteri Christum in carne venisse? [5] quod asserentem Seductorem atque Antichristum appellat Magnus Joannes [6]. Et enim isti, de quibus loquimur, tam extenuant diminuuntque cogitationes atque verba quæ de Christi Carne sunt, ut sane Phantasiæ suspicionem videantur inducere in Verbo incarnato, quantum ex vi verborum eorum conjicere licet. Quoniam omnes in Christo secundum carnem passiones renuunt dicere *secundum carnem*, sive *per carnem*, ne forte *duas*, ajunt, *naturas in uno Christo* innuere videamur: sed ipsummet, inquiunt, Verbum Divinum erat, quod utraque obibat tum humana tum divina [7].

(1) Ubicumque differt textus Armenus a Lat. Vulgata, id provenit ex differentia, quæ invenitur in Gr. secundum LXX.
(2) Isa. XLIV. 5. (3) Psalm. CXXXVIII. 21. 22.
(4) Jerem. XXVIII. 16. (5) I. Joan. IV. 3. (6) II. Joan. 7.
(7) Optime respondent his Philosophi nostri ea S. Leonis dicta contra Eutychium. Epist. ad Flau. „Nec sententiam beati Apostoli, et Evangelistæ Joannis expavit dicentis: Omnis spiritus,

նէն նոքա՝ զորոյ՝ րանս է, որ վասն ք̄սի մարմնոյն մտածութիւնք և ձայնք, մինչ չև առ աչս երևութեան կարծիս արկանել մարմնացելոյ բանին, որքան 'ի զօրութէ բանից(1) նոցա 'ի միտ առնուլ է: Քանզի պատմութիւնս 'ի ք̄ս ա̄ծ մարմնոյն կերպ՝ ոչ առնուն յանձն ասել ըստ ճարտոց և կամ ճարտնոյ. զի մի երկոսն ասեն ակնարկութիւն տայցեմք բնութեանց 'ի ք̄ն ա̄ծ. այլ ինքն իսկ բանն ա̄ծ էր՝ որ ա̄ւ երկոսին անցանէր՝ ասեն, ա̄ւ մարդկայինսն և ա̄ծայինսն:

3. Օտարմանամ ընդ այնպիսի կեղակարծ և պայթէգայթ խոստովանութի. եթէ անմարմնաւորեա զմարմնականսն կարելի էր կրել ք̄սի, ընդէր և մարմին զգեցաւ 'ի կուսէն՝ ինքնամներայ ժամանակացյղացութ̄, և ծննդեամբ յառաջ եկեալ երևեցաւ ողայ.(2) Պատանիցէք աստ մանուկ պատեալ 'ի խանձարուրս, և եդեալ 'ի մսուր: Նա՝(3) եղելոյ 'ի պատակէ դաւթի ըստ մարմնոյն: Նա՝(4)

„ ծին խորհրդովք: Իսկ որ 'ի մեայլ մասին 'ի վր̄ բնութե
„ մարմնոյն ք̄սի, հարկ է՝ զի և վս̄ չարչարանաց նր̄ նովին չև-
„ ցութե̄ անմնաանայցէ: Զի թէ չհամարի առաւ զխաչն ա̄ծ, և
„ ոչ երկուանայ ընդ ճշմարիտն լինել տանջանաց յանձն առե-
„ լոց վս̄ աշխարհի փրկութե, (ապա) ո՞յր հաւատայ զանձն
„ ծանիցէ և զմարմինն. և մի ժխտեսցէ մարդ լինել մերովս
„ մարմնով, զոր ճանաչէ չարչարելի գոլ. վասն զի ուրանալն
„ զճշմարիտ մարմին՝ է ուրանալ և զմարմնաւոր չարչարանս:||
Զուգաձայն են և պատասխանքն 'ի թէոդորոսէ ընդդէմ մայրագուժացայն. "Քանզի ահա մերայայտեցան այժմ 'ի ստանն թոր-
„ գոմայ նորածին գատնութեան զարմք, օգտոյք ճշմարտու-
„ թեանն .... զոր մնատրատիւնն մեզ և անձնահանձար իմաս-
„ տից ահա յուակնեալք յարգանդին առ բողբոջեն արմատ
„ և համադոյլցս փրկող բանն ա̄ծ. և 'ի թագէ անօրէնական
„ կրեցն զմին 'ի բաց կարատեն զակն հաւատոյն; ոչ զի զբա-
„ նըն ուրասցին զփրկանակն զկերպասութեան, կատափրկութե
„ մարդոյն առաջարկելով մասնաւութե̄ գտանել զփրկանակն
„ բանին զանօրէնակրութե̄: ||

(1) Բանից նոցա. Այսպէս ուղղագրեցաք ըստ պահանջմանց խնդրոյ բանին. ուր յօրինակին վրիպակաւ գրչի գրեալ էր. Բանից նորա:

(2) Ղուկ. Բ. 12: (3) Հռովմ. Ա. 3:

(4) Անդ. Թ. 5:

3. Miror sane hujuscemodi suspectam atque claudicantem confessionem. Nam si incorporaliter corporalia pati possibile Christo fuisset, cur carne indutus est ex Virgine novem mensium conceptione, atque per nativitatem productus, infans visus est? Invenietis, inquiebat, infantem pannis involutum et positum in præsepio. (1) Et, Factus ex semine David secundum carnem. (2) Et, Ex quibus idem Christus secundum carnem. Et, Magnum est mysterium pietatis, quod manifestatum (3) est in carne. Et, Christum passum esse in carne, (4) inquit. Et, Mortuus est quidem carne, sed vivit spiritu. (5) Verum, ut involuntaria cæcitas cupit ea quæ non videt, videre, ita voluntaria cæcitas quærit, ut non videat visa.

qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est, et omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est, et hic est Antichristus. Quid autem est solvere Jesum, nisi humanam ab eo separare naturam, et sacramentum, per quod unum salvati sumus, impudentissimis evacuare figmentis? Caligans vero circa naturam corporis Christi, necesse est ut etiam in passione ejus eadem obcoecatione desipiat. Nam si crucem Domini non putat falsam, et susceptum pro mundi salute supplicium verum fuisse non dubitat; ejus credit mortem, agnoscat et carnem: nec diffiteatur nostri corporis hominem, quem cognoscit fuisse passibilem: quoniam negatio veræ carnis, negatio est etiam corporeæ passionis". Huc referas scripta quoque Theodori, qui Magister fuit Philosophi nostri, adversus Mairacomensem: „ Ecce enim nuper pullularunt in domo Thorgomæ (sic nominat se Natio Armena) novelli ramusculi amaritudinis, veritatem aversantes . . . qui impudenti animo, sententiaque a se excogitata nunc præsumentes nituntur adversus cunctorum Creatorem, et universorum Salvatorem Verbum Divinum, atque ex diademate passionum Dispensationis ejus unam avellunt gemmam Fidei, ut omnes negent Salvatoris passiones; semisalutem homini adscribentes, partialem tantum profiteri volunt Salutaris Verbi Dispensationem ".

(1) Luc. II. 12. (2) Rom. I. 3. IX. 5.
(3) I. Tim. III. 16. (4) I. Petr. IV. 1.
(5) I. Petr. III. 18.

յորոց և քո՛ ըստ մարմնոյն ։ Նա՛ (1) մե՛ծ է խոր-
հուրդ ածպաշտութեան, որ երևեցաւ մարմնով ։
Նա՛ քո՛ չարչարելն (2) մարմնովն ասէ ։ Նա՛ (3) Թէ-
պէտ և մեռաւ մարմնով, այլ կենդանի է հոգ-
ւով ։ Այլ ակամայ կուրութի՛ ցանկայ ոչ տեսա-
նելոյն լինել տեսող (4). իսկ կամաւոր կուրութի՛
խնդրէ ոչ լինել տեսանելոյն տեսող ։

4. Այլ և ո՛չ 'ի կուսէն ասեն մարմնանալ, այլ
'ի կուսին. (5) զի մի՛ արդեւք 'ի կուսէն ասելով ըզ-
մերս յիշեցուցեալ 'ի ներքս ածիցեն բնութիւն ։
Իսկ 'ի կուսին ասացեալ՝ ինքն ապա ասեն՝ բանն
ած մարմնացեալ լինի յարգանդի կուսին ։ Ըստ
բնութեա՞ն զմարմնանալս տայք բանին՝ հարցա-
նեմ զձեզ, եթէ ըստ առ ինքն պատ. 'ի մէնջն միա-

(1) Ա. Տիմ. Գ. 16 ։
(2) Ա. Պետ. Դ. 1 ։ (3) Անդ. Գ. 18 ։
(4) Յառաջնում տպագրութեան Թերթի էր բանս 'ի վրիպմանէ
գաղափարին, որով և իմաստքն՝ աղօտ ։ Այլ ☐ բուն օրինա-
կին ուղղագրեալ լրացաւ բանն և իմաստքն. իբր ասել, հան-
գիպեալ որ ակամայ կոյր բնական կուրութեամբ, ցանկայ զի տե-
սանիցէ զոչ տեսանելոյն. Ըհակառակն՝ կամաւ կուրացեալն միոք
կամ հոգւով՝ ցանկայ զի և զյայտնի տեսանելոյն կամ զտեսանելիսն
չտեսանիցէ. ուր փխոխոյց գնի փոխանակ՝ տեսելոց կամ տեսա-
նելեաց ։

(5) Մերձաւոր յայժ առաջնկայ և յետադրայ բանից իմաս-
տասիրին բարբառի և երանելին Փուլգենտիոս ափրիկեցի 'ի
սկիզբն Զ. դարու, 'ի գիրսն յաղ. մարդեղ. և շնորհ. առ պետ-
րոս սարկաւագ. սկիւթացի. գլ. Է. որում վերնագիր եդեալ
Թէ *Բանն ոչ միայն մարմնացաւ 'ի կուսին՝ այլ նաև 'ի կուսէն||. գրէ.
* Զի եթէ այնպէս մարմնանայր բանն ած 'ի կուսին, մինչև
„ ոչ լինել 'ի նմանէ, առանց կարծեաց ոչ 'ի մարմնոյ անտի
„ մօրն ունէր նա ինքն ած զգոյացութիւն մարմնոյն, և անցք
„ իմն լինէր նր ընդ կոյսն. և այսպէս ոչ խորհուրդ միջնորդին
„ օգտակար լինէր մեզ առ 'ի փրկութեն, և ոչ քն որդին այլ
„ անշփոթաբար միաւորէր յինքեան զանեղական աստուածութե
„ մարդկային և ածային գոյացութե ։ Այլ՝ սովին դեղով
„ բժշկապէս վարեցաւ ածային բարութիւնն, ում զի նոյն ինքն
„ միածինն ած որ է 'ի ծոց հօր՝ մարդացաւ ոչ միայն 'ի կնոջ.
„ այլ և 'ի կնոջէ. զայն և յածայնոյն պատգամաց հրամայեալս
„ հաւատալ աներկբայաբար և խոստովանել ։|| Բերէ ապա 'ի
մէջ զնոյն վկայութիւնս 'ի մեր գրոց՝ զորս և իմաստասէրս 'ի
իւր առնու ։

4. Ad hæc, neque *ex Virgine* incarnatum dicere dignantur, sed *in Virgine*; (1) ne forte, cum *ex Virgine* dixerint, nostræ introducant memoriam naturæ: at *in Virgine* dicentes, consequenter ipsum, ajunt, Verbum Divinum comperitur incarnatum in utero Virginis. Secundum ne (propriam) naturam, interrogam vos, attribuitis Verbo Incarnationem, an secundum illam, quam sibi unierit de nobis? Si autem in suam assumpsit hanc substantiam, et dissoluta hæc fuit a suo esse, jam inanis est spes nostræ salutis. Cæterum ut mihi videtur, aliud quicquam animus vester parere intendit hacce simulatione. Quid ages porro de Archangeli voce? *Quod nascetur* ait *ex te*, non vero *in te*. (2) Et, Misit Deus Filium suum factum ex muliere. (3) Et, Missus est Deus de Deo, et assumpsit animam et corpus è Virgine. (4) Et, Christus ex Virgine, mulieres virgines estote. (5) Et,

(1) Similia repetit etiam S. Fulgentius in Lib. de Incar. et Grat. ad Petrum Diaconum. Cap. 3. ubi titulo præmisso „ Verbum non solum in Virgine caro factum est, sed etiam ex Virgine", sic habet: „ Si autem Deus Verbum sic in Virgine caro fieret, ut ex ea non fieret, procul dubio non de carne matris idem Deus haberet substantiam carnis, essetque ejus per Virginem transitus, atque ita nec mediatoris Sacramentum nobis proficeret ad salutem, nec humanæ divinæque plenam in se Christus Dei filius inconfusibiliter uniret substantiæ veritatem. Hoc ergo medicinaliter usa est bonitas divina remedio, ut ille unigenitus Deus qui est in sinu Patris, non solum in muliere, sed etiam ex muliere fieret homo. Quod indubitanter divinis credere atque confiteri jubemur oraculis ". Vide Biblioth. PP. Tom. XI. p. 233. (edit. Venet. 1776.) Ubi S. Pater adducit etiam eadem testimonia ex Sacris Litteris cum nostro Auctore.

(2) Luc. I. 35. (3) Gal. IV. 4.

(4) S. Gregorius Illum. In edit. autem Agathangeli. pag. 156. sicut etiam in nonnullis ejus manuscriptis codicibus deest vox *anima*, omnino necessaria.

(5) S. Gr. Naz. Serm. XXXVIII.

ւորելոյ։ Այլ թէ յիւրն ընկալաւ զայս զօրացուցութիւն, լուծեալ եղև յայնմանէ՝ յորում էրն, 'ի նմանէ էր և և յոյս փրկութեան մերոյ։ Բայց կարծեմ՝ զայլ՝ ինչ երկնել մտաց ձերոց՝ այսպէս կեղծաւորելովդ։ Զի՞նչ արասցես և զՀրեշտակապետին ձայն. (1) որ 'ի քէն ծնանելոցն է ասէ, և ոչ թէ որ 'ի քէնչ։ Այլ եթէ՝ (2) առաքեաց ած զորդին իւր, որ եղև 'ի կնոջէ։ Այլ թէ՝ (3) առաքեցաւ ած յայլ, և առ Հոգւոյ և մարմին 'ի կուսէ։ Այլ եթէ՝ (4) քն 'ի կուսէ՝ կանայք կոյսք լերուք։ Այլ եթէ՝ ծնաւ 'ի մարիամայ սբյ կուսէ։ Դիտեմ զի զայսոսիկ լսես, և ոչ Հնազանդիս. զի եղիցիս 'ի կորուստ անՀնազանդեալ որդւոց Հարանց։

5. Արդ թէ յերկիւղէ տարակուսանաց է թերաբանելդ ձեր, զնմանն առնեմք այնոցիկ, որք 'ի սրոյն պարՀուրանաց փախչելով՝ զաՀավէժք եղեալ մեռանին. ըն նմին և դուք երկուցեալք յերկուցն ասել բնութեանց՝ (5) 'ի պանդորոսին փախու-

(1) Ղուկ. ա. 35։ (2) Գաղատ. Դ. 4։

(3) Այս է բան սբյ Լուսաւորչին, 'ի վարդապետութենն որ 'ի գիրս ագաթանգեղոսի 'ի տպ. յերես 156. յորում և առնու իմաստասէրս, որպէս և այլ ինչ ինչ զորոց 'ի առաջն։ Բայց յայժմու օրինակս որ առ մեզ՝ կայ դոյզն տարբերութի. քանզի որ 'ի տպ. գրի յաւելուածով՝ * Առաքեցաւ ած յայլ ոչ Հո-
,, գին, և մարգարէաց զկոյսն, եառ մարմին 'ի կուսէն ո-
,, դին ած մարդ կատարեալ, || 'ի Հին օրինակին առաջաթ. որ կայ 'ի մեծ գրատան վարժղ., գրի. * Առաքեցաւ ած յայլ ոք
,, որդին, եառ զմարմին 'ի կուսէ մարդ կատարեալ։ || այլ և 'ի Ճառընտիրն՝ * Առաքեցաւ ած յայլ բանն, առ մարմին 'ի
,, սբյ կուսէն մարդ կատարեալ։ || ուր ոչ տեսանես՝ և ոչ 'ի միումն կայ բանն Հոգի, զոր ընթեռնու իմաստասէրն յիւրումն ընտրելագոյն օրինակի։

(4) Է բան գրիգորի աստուածաբանի 'ի Ճառն աստուածայայտնութեան և ծննդեանն՝ որ է ը կարգի յոյն. և լատ. տպ. Ճառ. լը. որոյ սկիզբն է * Քս ծնեալ լինի։ || Իսկ յետագայ բանն՝ առեալ է 'ի Հանգանակէն։

(5) Առ մատենագիրս այլոց ազգաց ոչ զոք գտանք ցարդ Պանդորոս կամ Բանդորոս անուամբ Հերետիկոս. և որ յիշատակի առ Սինկեղոսի յոյն ժամանակագրի πανόδωρος Բանդորոս միայնակեաց՝ (ըստ մեզ տառադարձեալ Պանոդորոս կամ Պանդորոս) է մատենագիր աստեղաբաշխ և ժամանակագիր 'ի վախճան Դ.

Natus est ex Maria Sancta Virgine. (1) Scio quod his auditis minime obtemperas, ut perditionem consequaris fili inobediens Genitoribus. (2)

5. Si vero ob metum dubii sit ambagio hæc vestra, similia agitis iis, qui gladii pavorem effugientes, præcipitio acti mortem obeunt. Hoc modo enim vos quoque timentes dicere *ex duabus naturis*, in Panodori (3) per fugam inciditis insaniam, dicentis Verbum conversum fuisse in ossa et carnem. Nisi enim oculo mentis sciatis inspicere vocem evangelicam *Verbum caro factum est*, (4) nullo modo poteritis abscedere a prædicta blasphemia.

6. Similiter *unam* dicere *naturam*, si non, ut oportet ad veritatis normam dicere, dixeritis, multifariam blasphemantibus consimiles efficiemini. Ad hoc enim omnium Christi amantium illuminati sunt mentis oculi, quod non est una natura Carnis et Verbi secundum identitatem naturæ; quoniam nec utraque humana, neque Divina: non corpus de cœlo descendit juxta primi

(1) Symbol. (2) Prover. XIII. 1. juxta Septuagin.

(3) *Panodorum*, juxta Arm. *Bantorus* dictum, hæresis auctorem non reminiscor apud alios Scriptores Ecclesiasticos memoratum: nescimus, an πανόδωρος Monachus astrologus et Chronographus vergente Sæculo IV. cujus meminit Georgius Syncellus, adeo erronea scripserit. Verum absque nomine, talis erroris auctor confutatur a S. Athanasio in Epist. ad Epictetum, dicente: „ Undenam exiit, aut qui infernus evomuerit Consubstantialem dicere eam, quæ ex Maria erat, Carnem, Divinitati Verbi, Aut quod Verbum in carnem et ossa pilaque conversum fuerit, et variatum a sua natura . . . In alienam impietatem incidistis, dicentes, in carnem et ossa et nervos, integramque naturam corporis conversum esse Verbum, ac variatum a sua natura." Auctor Dialogi contra Marcionistas, iis attribuit hunc errorem: vide inter Origenis opera.

(4) Joan. I. 14.

ցեալ անկանիք յիմարութիւն, որ զբանն 'ի մարմնի և յոսկերս յեղեալ ասէր : Ո՛չ եթէ ոչ խորհրդոյ ակամբ հայել պիտանիք յաւետարանական ձայնն, (1) բանն մարմին եղև, ոչ եւեթ հեռանալ կարծելեաք յառաջնագունեալ հայհոյութենէ :

դարու, զորմէ մեզ հերձուածոյ չյիշեն ինչ մատենագիրք : Իսկ 'ի հայոց՝ նախ իմաստասէրն եղիշէ յիշէ զպանդարոսն, զորմէ ասեալ երկրորդեն և մատենագիրք հայոց առ խաչիկ կաթողիկոսն, և գրիգոր տղայ, և այլք . որ եթէ չիցէ յատուկ անուն մանաւանդ հերետիկոսի, մեզ ասել թէ է այլաբանական անուն ընծայեալ ումեք յանուանէն կին 'ի վասանուն հերետիկոսաց . զի Պանդարոս կամ Բանդարոս ըստ յն . Թարգմանի ամենապարգև, բայց 'ի բախտանոցի նմ ոչ գտաւ այլ ինչ բաց 'ի անոտխախաբ յուսոյ . ընդ որում յիշատակեալ է մեր 'ի ծանօթութիւն թեասարոսի : Եւ թէպէտ մոլորեցուցչին անուն անծանօթ է մեզ՝ բայց ոչ և մոլորութիւնն . զի յիշատակեն զայն և զմնք 'ի նախնեաց, որպէս նքն աթանաս 'ի թուղթն առ էպիկտետոս կամ եպիկտետոն ընդ հայ օրինակին՝ ընդ որոյ թարգմանեալ է 'ի վախճան գրոցն պարզապ . կիւրղի աղեքս . յեր . 492 և 496 . ուր կշտամբելով զհերետիկոսս ժամանակին ասէ . * Իսկ ուստի եւ, մի դժոխք զգայութեցին միաբանական ասել ,, զատ 'ի մարմամայն մարմնին բանի ածուէն : Կամ թէ բանն ,, 'ի մարմին և յոսկերս և 'ի մազ չրջեցաւ, և այլայլեցաւ յիւր ,, մէ բնութէն || . և սուղ ինչ զկնի . * Եւ յայլ ամբարշտութեն ,, յեղափոխեալ անկայք՝ ասելով, 'ի մարմին և յոսկերս և 'ի ,, ջիլս և 'ի բոլոր իսկ մարմնոյ բնութեն փոփոխեալ բանին՝ և ,, այլայլեալ յիւրմէ բնութենէ . || ուր և ձոխագոյնս հերքէ զմոլորութիւն 'ի յետագայ բանսն : Ցայտ է թէ 'ի նոյն հայի և ընդ բառից գրեալն վրդպետաց հայոց առ խաչիկ կաթողիկոսն . * Կամ յեղումն ասել ածութեն 'ի մարմին իբրև զպանդարոսացին : || Եւ ոնք հաւանական թուի ասել, այս մոլորութիւն առ ժամանակօք սբյն աթանասի նորոգ ընծիւղեալ էր . զի և անանուն հայ հեղինակն հաւաքածոյ պատմութե կայսերաց սկսեալ 'ի կոստանդիանոսէ մինչև ցյուստինիանոս երրորդ (ընդ այլոց երկրորդ.) որ յեօթներորդ դարու, նշանակէ որոշակի զժամանակ երևելոյ Պանդուրացւոց, թէ է՝ առ վաղենտինիանոսիւ և վաղեսիւ, առ ժամանակօք բարսղի և գրիգորի աստուածաբանին, 'ի վերջին աւուրս սբյն աթանասի, յաթոռն 'ի ձաւրն ատրին . * Եւ էին հերձուածողք ժամանակին . . . ապողինարա,, ցիք . . . և պանդարացիք՝ որ զբանն 'ի մարմին յեղեալ ասեն . . . ,, և սոփորնացիք՝ որ առանց մարդկային հնչոյ ասէին զմարմնաւ,, որութիւն քնի : || Այլ են ոմանք որք մարկիոնեանց ընծայեն զայս մոլորութի, ոնք և հեղինակն տրամախօսութե ընդդէմ մարկիոնեայց, որ յածի յանուան որոգինի :

(1) Յովհ . ա . 14 :

Eutychii hallucinationem, (1) neque Verbum Divinum ex Maria initium sumpsit, ut Photino visum est proferre: sed potius Ens increatum descendens a Patre increato, carne indutum est creata ex utero Virginis. Non est ergo una natura per identitatem naturæ; nam etsi dicamus *unam naturam Verbi Incarnati*, (2) non tamen tali stulta deliraque sententia dicimus, quasi una ab altera ablata fuerit, aut altera dissoluta humidarum naturarum more, unde neutra surgit natura. Sed quod erat, non rejiciens, fuit quod non erat; atque ita Altissimi cognita fuit humilitas; permanens in altitudine, inventus est idem in humilitate, ut S. Gregorius dicit (3). Quam-

(1) Distinctionem nominis hujus *Eutyches*, vel *Eutychius* in unum alterumque Hæresiarcham, quorum ambos æquè execrantur auctores Armeni, non invenimus apud alios; nisi forte varia dicta ejusdem stultissimi senis sibi invicem contraria nostris ansam dederint duos numerare viros ejusdem nominis.

(2) Hoc est axioma S. Cyrilli Alexandrini, non semel ab eo usurpatum expositumque, sicut etiam ex variis auctoribus antiquis et recentibus ventilatum, adeò ut post tot argumenta Philosophi nostri contra Monophysitas, atque demonstrationes ejus ex auctoritate et ratione, quod reipsa non una, sed duæ in uno Christo sint naturæ, injuriam ei intolerabilem agit, qui aliter de eo senserit. Illud solum notabis, quod textus Armenus ubique habet *Una natura Verbi incarnati*, sic enim in aliquibus etiam græcis exemplaribus invenitur; ubi lectio communis est *Natura Verbi incarnata*.

(3) S. Gr. Illum. apud Agath. pag. 159. Optimè respondent his verba magni Leonis ad Flau. „ Salva igitur proprietate utriusque naturæ (et substantiæ), et in unam coeunte personam, suscepta est a majestate humilitas, a virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas: et ad resolvendum conditionis nostræ debitum, natura inviolabilis naturæ est unita passibili: ut quod nostris remediis congruebat, unus atque idem mediator Dei et hominum homo Jesus Christus, et mori posset ex uno, et mori non posset ex altero. In integra ergo veri hominis perfectaque natura verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris. Nostra autem dicimus, quæ in nobis ab initio Creator condidit, et quæ

6. Ըստ նմին օրինակի՝ զի՞ն ասել բնութիւն, և թէ, որպ՞ պարտն է ասել՝ զՔս ճշմարտութեամբ կատարեալ ոչ առիցէք, բազմապատիկ հոմանեաւք եղանիցիք զհայհոյութիւն բարբառոցս։ Բանզի առ այս՝ ամ քնասերոյ լուսաւորեալ են միայ աչք. զի ոչ է մի բնութիւն մարմնոյն և բանին ըստ նոյնութեան բնութեան. զի ոչ մարդկային երկաքին, և ոչ անծայրին։ Ոչ մարմինն յերկնից իջեալ՝ Քս (1) առաջին եւտիքեայ բաղձաղանայն, և ոչ անձն բան 'ի մարիամայ առեալ սկիզբն, որպէս փոտինոսի թուեցաւ ասել. այլ նոյն անեղ՝ յանեղագունէն իջեալ հայրէ՝ մարմինս առայականն՝ յարգանդէ կուսին զգեցաւ։ Այս աւրենն ոչ է Քս բնութեամբ նոյնութե՝ մի բնութիւն (2) ․ զի թէ և ասեմք՝ մի բնութիւն բանին մարմնացելոյ, ոչ այդպէս խեղայեղ և ջաղջախ միախառնութիւն, որ թէ միոյն (3) 'ի միւսմէն 'ի բաց

(1) Զվանազանութեն կրկին աղանդաւորաց Եւտիքէս անուանեալ՝ առաջնոյ ասեմ և երկրորդի՝ ոչ ուրեք գտանեմք առ մատենագիրս այլոց ազգաց, բայց զառաջինն յայս Քաղ. խմաց ասացին, յորմէ ասեցաւ երկրորդեն և այլք զկնի նը։ Եւ եթէ արդարև չգուցէ և այլ ոք հերետիկոս համանուն աղանդապետին, մեզ ասել թէ այսպիսում կարծեաց պատ Քաղ. լեալ իցէ նորին նախ խառնախօս աղանդապետին եւտիքեայ, անհաստատութեն 'ի բանս, մինչև այլ և այլ անձանց ասասեն երևել. զի երբեմն ասէր յերկնից բերեալ զմարմինն Քն, և իբրև Քն խոստ վան անցուցեալ ընդ կոյսն ըստ վաղենտինեանց և այլոց հին աղանդաւորաց. երբեմն՝ երկու բնութիւն ասէր յառաջ քան զմիաւորութիւն բանին և մարմնոյն, և երբեմն մի բնութի ասէր զՔն, յայտ է թէ շփոթեալ և խառնակեալ, և յայլ և այլ մոլորութս զառածանէր, զորս և յիշատակեն բազումք 'ի ժամանակակցաց և 'ի յետնոց։

(2) Այս անհրաժեշտ եզրակացութի իմաստասէրին արժանապէս խլէ զնմ տարապարտ վէճս այնոցիկ, որք անդրեալ կամցին մնացին 'ի վերայ համաձայնութեան մի բնութե. զի թէ ոչ է ըստ նոյնութեն բնութե մի բնութի, այլ ըստ նոյնութեն անձնաւորութե, ապա ոչ լինի փախչել 'ի ձայնէս երկու բնութիւնս և ոչ լինի այլազգ ասել մի բնութի՝ բայց վն միութե անձին. որպ և 'ի բովանդակ Քաղկ. բացատրէ՝ սկսեալ յայսմ թուոյս.

(3) Համգոյն առաջիկայ բանից իմաստասէրին գրեն և վարդապետք Հայոց առ խաչիկ կաթողիկոսիւ՝ յասելն. " Ոչ միա-
,, ւորութե յեղանն կմ շփոթմն կմ 'ի բաց բարձմն ասել
,, միոյն զմիւսն։ Որպ և այլ ոմն անանուն վարդապետ գրէ։

quam propter nos descenderit in vilitatem; verum constat in propria natura; quemadmodum vel ipse dicit: Ego idem sum, et non permutor. (1) Manifesta fuit nostra quoque excellentia, habentes enim formam servi induti sumus forma cœlestis (2). Quod sanè Salvator ipse manifestavit, dicens: Ego veni, ut vitam habeatis, atque abundantius habeatis (3). Quasi dixerit: Non veni, ut illam ab initio datam auferam substantiæ gratiam, sed ut Deiformem istam meam super illam confirmem: quoniam non venit Creator ad destruendam creaturam a se conditam, sed ut ipsam recrearet, renovaretque. Sic cum non recesserit a suo Esse, sequitur, ut tam humana quam Divina dicantur propter unionem de iis quoque quæ non erant ejusdem substantiæ. Hoc est, Verbum Divinum homo factum et nominatum, nihilominus remansit quoque Deus; et Homo deificatus nominatusque (Deus), nunquam propriam deperdidit substantiam, sicut Beatus dicit Ephræm: „Non permutatum est corpus in incorporeitatem; sed tenet proprium corpus, sicut ex Virgine na-

reparanda suscepit. Nam illa, quæ deceptor intulit, et homo deceptus admisit, nullum habuerunt in Salvatore vestigium. Nec quia communionem humanarum subiit infirmitatum, ideo nostrorum fuit particeps delictorum. Assumpsit formam servi sine sorde peccati, humana augens, divina non minuens: quia exinanitio illa, qua se invisibilis visibilem præbuit, et Creator ac Dominus omnium rerum unus voluit esse mortalium, inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis. Proinde qui manens in forma Dei fecit hominem, idem in forma servi factus est homo; Tenet enim sine defectu proprietatem suam utraque natura: et sicut formam servi Dei forma non adimit, ita formam Dei servi forma non minuit".

(1) Malac. III. 6. Luc. XXIV. 39.
(2) I. Cor. XV. 49. (3) Joan. X. 10.

բարձեալ. և կմ՚ուծեալք 'ի միմեանց՝ ոչ խառնա-կաւոր բնութեանն. յորմէ լինի և ոչ մի բնութիւն. Այլ զոր էրն ոչ 'ի բաց թողլով, եղև՝ զոր ոչն էր. և այսպէս բարձրագունին ծանուցաւ խոնարհութի. (1) մնալով 'ի բարձրութեն՝ գտաւ նոյն ինքն 'ի խոնարհութեան. որպէս սբն գրիգոր ասէ (2).

լով ընդդէմ նեստորի և եւտիքէի՝ 'ի ճառքնա, ասէ. * Աստա-
„ չափեան բանին բնութի անդր եա է քան զհրաշս, զծառային
„ առնուլ պատկեր՝ ոչ յեղլով կամ տապալելով 'ի բաց բարձե-
„ լով միւսոյն զմիւսն, այլ՝ անմեկնելի հաղորդութբ:||

(1) Ամենեքին նոյն իմաստք են այս ած բանից ընդ առաջե-
լոցն 'ի տումարին լևոնի՝ յերես 12. * Արդ՝ պահելով յատ-
„ կութեն երկաքանչիւր բնութեն, և 'ի մի ժողովելով անձն,
„ առեալ եղև 'ի մեծվայելչութենէ խոնարհութի, 'ի զօրութենէ
„ տկարութի, 'ի յաւիտենականութենէ մահկանացութի. և առ
„ 'ի լուծումն պարտեաց մերում վիճակի՝ բնութեն աներծա-
„ կան միացաւ ընդ չարչարելի բնութե. ուստի զի՝ որ այն իսկ էր
„ յանկաւոր մերոց գարմանոց, մի և նոյն միջնորդն այ և
„ մարդկան՝ մարդն յս քս, և՛ կարասցէ մեռանել ըստ միոյ
„ (բանին,): և չկարասցէ մեռանել ըստ միւսոյ (բանին): Եւ
„ արդ՝ անթերի և կատարեալ բնութբ ճշմարիտ մարդոյ ճշ-
„ մարիտն ծնաւ ած, բովանդակ իւրովքն, բովանդակ մերովքս:
„ Իսկ մերս ասեմ՝ զոր միանգամ 'ի մեզ 'ի սկզբանէ հաստեաց
„ արարիչն, զորս և 'ի պէտս նորոգելոյ՝ յանձն իւր ընկալաւ:
„ Վս զի այն ինչ իրք՝ զորս պատրողն 'ի ներքս էած, և մարդն
„ պատրեալ յինքն ձգեաց, և ոչ մի հետս ունէին 'ի փրկիչն:
„ Եւ ոչ վս հաղորդ լինելոյն մարդկային տկարութեանց՝ մաս-
„ նակից գտաւ մերոց յանցանաց: Էառ զկերպարանս ծառայի
„ առանց արատոյ մեղաց, զմարդկայինս աբրձացուցեալ, զած-
„ այինսն ոչ ինչ նուաստացուցեալ: Վս զի ունայնացուցումն այն՝
„ որով անտեսանելին տեսանելի զինքն ընծայեցոյց, և արա-
„ րիչն և տէրն բոլորից գոյից մի 'ի մահկանացուաց լինել կա-
„ մեցաւ, վայրէջումն էր ողորմութե, և ոչ պակասումն կարողութե:
„ Ամէն երբ՝ որ մնալով 'ի կերպարանս այ՝ արար զմարդն, նոյնն 'ի
„ կերպարանս ծառայի՝ եղև մարդ: Վս զի կայ ունի առանց
„ թերութե զիւր յատկութի՝ երկաքանչիւր բնութի. և զոր-
„ օրինակ զկերպարանն ծառայի չբառնայ 'ի բաց կերպարանն
„ այ, նոյնպէս զկերպարանն այ ոչ նուաստացուցանէ կերպա-
„ րանն ծառայի:|| Միաձայն են և այն բանք տումարին՝ յե-
րես 16. * Վս զի որ էնն ած ճշմարիտ՝ նոյնն է մարդ ճշ-
„ մարիտ, և չիք ինչ ստութի յայսմ միութե, մինչ միանգամայն
„ են և՛ խոնարհութի մարդոյ, և բարձրութի ածութե: Զի
„ զորօրինակ ած ոչ փոխի ողորմութեամբ, նոյնպէս մարդն
„ ոչ ծախի արժանապատուութբ:||

(2) Լուսաւորիչն յագաթ. 'ի տպ. յերես 159:

tum est; idque nobis eminentius, in quantum unitum fuerat Verbo Divino".

7. Patet itaque, quod incomprehensibilis illa unio, non autem naturarum permutatio, ducit nos ad unam asserendam Verbi incarnati naturam. Id etiam sapientissimus Cyrillus tradit (1) Alexandrinus Patriarcha, dicens: „Neque Verbum in carnis naturam translatum est, neque Caro in ipsius (naturam), sed in proprietate secundum naturam utraque manente et intellecta, juxta nunc nobis traditum sermonem ineffabilis et inenarrabilis unio unam nobis demonstravit Filii naturam" (2). Atqui *in proprietate secundum naturam* dicens, immutabilia manere dicit in utraque quæcumque erant propria. Propter autem excellentem atque admirabilem unionem nihil impedit unitati in Christo hæc omnia confiteri, unam personam, unam hypostasin, atque unam ejus naturam; (3) quippe qui ex Patre incorporale Verbum erat, ex

(1) Ep. ad Succens. 2.

(2) Lat. interp. sic habet: Neque in carnis naturam transiit Verbi natura, neque rursus natura carnis in Verbi naturam: sed cum utrumque in sua proprietate naturali permaneat et consideretur, juxta rationem a nobis paulo ante redditam, ineffabiliter et inexplicabiliter unitum, unam nobis Filii naturam ostendit.

(3) Præter dicta alibi, notabis hic Philosophum accipere *naturam* in concreto, seu ut æquivalentem *Personæ*, sicut accipit Aristoteles in definitione Substantiæ: de quo plura apud Dionys. Petavium. Quamvis enim Philosophus noster in toto sermone strictè discernat distinctionem naturæ a persona, tamen aliquando supponit in lingua armena *Naturam* dici solere pro hypostasi (cum non sit usus dicendi Ենթակայութիւն), sicut etiam apud Græcos et Latinos antiquitus erat æquivoca *Hypostasis* vox, ut Subsistentia et Substantia; quemadmodum hæ quoque ultimæ voces pro se invicem usurpabantur apud Latinos: sed postea omnino defixa est differentia vocum.

Փոփոխեալ և վախճան մեր էջ յանարգութենէ ; այլ կայ յիւրում բնութեան . որպէս և ինքն խօսի առաց . (1) Ես նոյն եմ՝ և ոչ փոփոխիմ : Յայտնի եղև և մերն մեծութիւն . (2) ունելով զպատկեր ծառայից՝ զգեցցուք զպատկեր երկնաւորին : Նա զայս՝ ինքն փրկիչն յայտնեաց ասելով . (3) Ես եկի՝ զի զկեանս ունիցին, և առաւել ևս ունիցին . այսինքն ոչ եկի դառնալն 'ի բաց բառնալ իսկզբանն զգոյացու-թեանն շնորհ, այլ զկատարելագործս զիմ 'ի վերայ նորուն հաստատել : Քանզի ոչ եկն յեղ-ծանել ստեղծօղն զստեղծեալսն յինքենէ ստեղ-ծեալ ; այլ վերստեղծել զնոյն և նորոգել : Նա այսպէս 'ի զգոյն ոչ 'ի բաց կալով մարդկայինն և Ածայինն այնուհետև առին՝ 'ի միաւորութիւն (4) և որոց ոչն էին գոյացութեան : այս է բանն Ած մարդ լինելով և ասելով մնաց և այնպէս Ած . և խառնանալով մարդս և անուանելով ոչ երբէք զիւրն 'ի բաց կորոյս գոյացութիւն : Որպէս երանելին Եփրեմ ասէ . Ոչ փոփոխելով մարմնոյն յանմարմ-նութիւն, այլ ունի զինքեան զմարմինն՝ որ ծնաւ 'ի կուսէն . և առաւել քան զմեզ, ըստ որում յԱծն բան միաւորեցաւ :

Դ. Որով յայտ է թէ անհամեմատելի միաւորու-թիւնն, և ոչ բնութեանցն այլայլութիւն առաջնոր-դեաց մեզ զմիոյն ասել բնութիւն մարմնացելոյ բանին : Օ սոյն և մեծահանճարն կիւրեղ աւանդէ ասելք:

(1) Ղուկ. ԻԴ. 39 : Մաղաք. Գ. 6 :
(2) Ա. Կորնթ. ԺԵ. 49 :
(3) Յովհ. Ժ. 10 :
(4) Եւ որոց ոչն էին . . զի բնութիւնք 'ի քեզ ոչ թողլով զիւ-րաքանչիւր գոյն, հեռանի զի մարդկային և Ածային բնութե պատուաչսեալքն՝ վա անշփոթ միաւորութեան ասին և զգացանէ, որոց ոչ պատշաճէին ըստ յատուկ բնութեան . զի մարդն՝ Ած ասի, և Ածն՝ մարդ, ըստ որում ինքնին բացատրէ նմանատուրն : Այդ-պէս անպատնելի ասի բանն Ած, անձեռակերտ, կրելի, մեռա-նի . որք ըստ Ածային էութեան ոչ պատշաճին, բայց ըստ միաւո-րութեան ը մարդկայնութե :

Maria Sancta Virgine, scilicet ex humana nostra natura, carnem indutus est: quam cum uniisset ad suam personam atque naturam, una quoque persona et una natura dicitur cum eadem carne. Verum non sine existentia vel sine mente et anima, (1) aut sine natura nostram assumpsit substantiam ex muliere, sed omnino perfectam sumens, suæ univit perfectioni Verbum, quod est ex Patre; itaque unum dicitur perfectum, unam habens vitam atque personam. Non propter unitatem nego utrius perfectionem, neque ob utriusque perfectionem recuso unam dicere perfectionem; unitatem confitens in immutabilitate, et immutabilitatem in unitate.

8. Unam ergo dicere naturam, unamque personam Christi, si oporteat brevius loqui, non est secundum identitatem naturæ, aut secundum consubstantialitatem, (2) (hoc enim utrumque fere simul tolleret et Deum Hominem esse, et hominem Deum esse) sed, ut sæpius dixi, propter ineffabilem Verbi unionem cum suo corpo-

(1) Vox [illegible], quæ passim *Personam* significat, hic pro *Anima*, vel *Spiritu* usurpatur; sic enim sæpius accipiunt Scriptores Armeni etiam in versionibus antiquis, ubi Græcus legit *psichi*, aut *pneuma*. Ita in Opere S. Cyrilli Alex. extat [illegible] pro *anima*, [illegible] pro *inanimis*, [illegible] pro *animatus*. (Edit. Arm. pag. 192. 193. 304. 437.) Plura de hoc loco relicta vide in novo Vocabulario Armeno, satis in præsenti ducimus innuere textum Marc. XIV. 34. *Tristis est anima mea*: ubi Armenus legit [illegible]. Matt. XVI. 38. habetur [illegible], *spiritus*. Sic etiam Joan. X. 17. 18. XII. 27. Armenice [illegible].

(2) Armena vox [illegible] significare potest *unam animam*: hanc jure negat in Christo Philosophus contra Apollinarii errorem. Sed nos persuasum habemus in textu Armeno amanuensium incuria vocem [illegible], *consubstantialitas*, conversam esse facile in eam [illegible]; eo magis, quod inferius pro eadem usurpet Auctor vocem [illegible]

սանողըն Հայրապետ՝ ասելով. (1) * Ո՛չ 'ի մարմնոյ բնութիւն փոխարկեցեալ բանին, այլ և ոչ մարմնոյն 'ի նորայն, այլ 'ի յատկութեանն ըստ բնութե երկաքանչիւրոյ մնացելոյ և իմացելոյ, ըստ այժմու մեզ աւանդեցելոյ բանին անճառելի և անտանելի միաւորութիւն՝ մի մեզ եցոյց որդւոյ բնութի։ Արդ 'ի յատկութե ըստ բնութեն ասել, զանշարժն մնալ ասէ յերկաքանչիւրսն՝ որոց էինն։ Իսկ 'ի գերազանց և 'ի սքանչելի միաւորութենն ոչ ինչ է արգել միութե՛ պատմծն խոստովանել 'ի քրի մի դէմ, մի անձն, և մի նը բնութի (2). զի որ 'ի Հօրէ անմարմին բանն էր, 'ի մարմնանալ սրբյ կուսէն՝ այսինքն 'ի մարդկայինն բնութէս՝ մարմին զգեցաւ. և զնոյն միաւորեալ ը խորհրդում դիմի և բնութե, մի դէմ, և մի բնութի ասի և հանդերձ

(1) Այս բան մեծին կիւրղի է 'ի Բ. Թղթոյն որ առ Սուկեսոս (կամ առ Սեկունդոս) 'ի տող. 418. բայց ոչ յայտ է՝ թէ ըստ Թարգմանութեան ստեփաննոսի սխալեցելոյ՝ (որ փոքր մի յետոյ է ժամանակաւ քան զիմաստասէրն,) այլ է ըստ հնագոյն Թարգմանութեան եղելոյ նախ քան զստեփաննոս. և բաղդատեալ ընդ յունական բնագրին՝ Ճշգագոյն ևս կամ յաւէտ բառական Թարգմանութի գտաք զբերեալս յիմաստասիրէն քան զստեփաննոսին՝ ըստ որոյ է տպագրեալն. զոր և առ յայտնի կացուցանելոյ՝ դիցուք աստանօր բաղդատութբ ձեռագրաց. * Այլև ոչ 'ի մարմնոյ բնութի փոխադրեցաւ (կամ փոխարկե-
„ ցաւ) բանին բնութի, և ոչ մարմնոյն 'ի նորայն. այլ իւրաքանչիւր
„ բնութե իւրաքանչիւր ուրուք մնացելոյ և իմացելոյ (յօրինակ
„ մի՝ որպէս և 'ի տպ. պակասի՝ և իմացելոյ) ըստ այժմու առ
„ 'ի մէնջ աւանդելոյս բանի (կամ՝ աւանդելոյ բանից) անճառ-
„ ելի և անապականն միաւորութիւն՝ մի եցոյց զորդւոյ բնու-
„ թիւն։ || Որք արժան է և զայն յուշ առնել, թէ զի զյունական բանն կիւրղի ἀφράστως, որ նշանակէ անասելի, ընթերցեալ է ստեփ. սխալ. ἀφθάρτως, որ նշանակէ անապական։ Իսկ փոխանակ բառդ՝ է նիւթական Թարգմանութի յունական բառին μεταπεφύτηκεν. զոր ըստ իմաստիցն Թարգմանէ ստեփ. սխալ. փոխադրեցաւ կամ փոխարկեցաւ։

(2) Խորհրդոյս զնէ իմաստասէրն զձայնն կիւրղի և զհետս նորա, զի մի ոք 'ի ազգիս ծայրայեղ խոտորմամբ անկանիցի միանգամայն 'ի նեստորի և յեւտիքի կողմն։ Եւ թէպէտ իմաստն է յայտնի միօրինակ Քաղկեդոնի աղանդոյ նեստորի և եւտիքի, բայց ձայնն է հոմաձայն. վասն ծաներ, զի փիլիսոփայքն 'ի վարդապետս՝ նմանեալք կիւրղի և յոհաննու իմաստասիրէ:

re. Sicut etiam S. Gregorius (1) dicit: „ Unitus est carni physice, et miscuit carnem cum sua Divinitate." Ecce secundum ineffabilem incomprehensibilemque mixtionem (2) et unionem audemus dicere unam esse naturam Christi, minime vero alia quaquam ratione. Hoc dicit etiam Beatissimus Julius Romæ Pontifex (Epist. ad Prosdocium): (3) „ Qui corpus creatum per unionem cum Deo increato Divinum dicit et adoratum, atque utrumque sicut unum Deum increatum, beatus erit. „ Ad utramque partem æquè spectat hoc verbum beatitudinis, duplicem (4) confitendo secundum naturas, et unum secundum unionem. Nec unam dicentes, naturarum obturare proterve nitimur fontes, neque utramque asserentes, cogitamus unionis diffindere tunicam; sed piè unum alterumque adire scientes, in uni-

ութիւն, quæ propriè significat *consubstantialitatem*, vel *eandem naturam*.

(1) S. Greg. Illum. apud Agath. p. 156.

(2) Intelligit *unionem*, ut Tertul. de carne Christ. cap. XV. „ Agnoscunt hominem Deo mixtum, et negant hominem ". S. August. ad Volus. epist. CXXXVII. „ Ergo persona hominis mixtura est animæ et corporis; persona autem Christi mixtura est Dei et hominis ". S. Leo Mag. in Nativ. III. „ Nec sic natura in societatem sui creatoris est assumpta, ut ille habitator, et illa esset habitaculum; sed ita, ut naturæ alteri altera misceretur." Vigilius contra Eutyc. Lib. 1. „ Carnis naturam ita per suscipientis commixtionem in Verbi transisse personam, ut non tamen fuerit in Verbo consumpta ". Petrus Chrysol, Serm. CXLII. de Annunciat. Div. Mariæ Virg. „ Audistis inaudita ratione in uno corpore Deum, hominemque misceri."

(3) Synod. Tom. III. p. 1250.

(4) Miror, quod antiqui nostri tam in testimonio Julii Pontificis, quàm in tomo Leonis Magni Gr. vocem συναμφότερος, ρα, *utrumque*, *utraque simul*, verterint in Arm. nova et inaudita voce [illegible]; cujus compositio si resolvatur, vel erit *duorum congregatio*, *ex duobus collectio*, vel *duorum agminum*, *duplicis cohortis*: omnino, ut patet, abs re: sed reipsa supponit

մարմնոյն ։ Ոչ եթէ անդրոյ և կամ (1) առանց մը-
տաց և անձին , և թանց ըստ ութեան զմերս ընկալեալ
'ի կնոջէ , այլ ըստ ամի կատարեալ առնելով՝ զա-
իւրն միաւորեաց կատարելութիւն բանն որ 'ի Հօ-
րէ . և այսպէս ասի մի կատարեալ՝ զմի ունելով
կենդանութիւն և զդէմ ։ Ոչ 'ի միութիւնն զերկա-
քանչիւրոյն ուրանամ զկատարելութիւն , և ոչ յա-
ղագս երկաքանչիւրոյն կատարելութեան զմին
հրաժարեմ ասել կատարելութիւն . միութիւն յան-

րի , յորժամ խօսին 'ի վերայ բնութեան 'ի վերացեալն՝ յարակա-
այէս վարին զբառդ. Բնութիւն՝ ըստ որում է էութիւն ինչ զանա-
զանեալ յայլմէ էութենէ , զորօրինակ բնութիւն մարդոյ 'ի բնու-
թենէ անասնոյ . և անբաժանելի բնութիւն անձայրեն՝ 'ի մարդկայինն
բնութենէս ։ Իսկ յորժամ խօսին 'ի վերայ բնութեան 'ի թանձրա-
ցեալն՝ առնուն զբառդ բնութիւն և անձն 'ի նոյն միտս . զի կա-
մին 'ի մէջ բերել զէական և ոչ զէութիւն . և ըստ այսմ 'ի մի
կարգ դասին աստանօր ձայնքս դէմ , անձն , և Բնութիւն ։ Բայց առ
լաւ ևս իմացուցանելոյ զերանս 'ի վերայ բերեմ իմաստասէրն .
* Ասա ուրեմն մի բնութիւն և մի դէմ քրի՝ եթէ պարտ է հա-
,, մառօտագոյնս ասել , ոչ է ըստ նոյնութեան բնութեան . Ուր-
ահա զհոմանձայնութիւն բառիցս՝ մեկնելով զձայնս կիւրղի մի
բնութիւն , որպէս թէ գրեալ էր մի դէմ քրի ։ Ահա զի մի որ բա-
նակոխօ ընկէցէ 'ի վերայ ձայնից , քաջ մեկնէ և զմիտս կիւրղի ,
թէ մի բնութիւն ասելն՝ * Է որպէս բազում անգամ ասացի . մի
,, անձնառ միաւորութեան բանին ընդ իւրում մարմնոյ ։ Որ և
զարձեալ եզրակացուցանէ՝ թէ * Ահաւասիկ ըստ անձնաւորն
,, և անպարփակելի խառնման և միաւորութեան համարձա-,,
,, կիմք ասել մի բնութիւն քրի , և ոչ թէ այլում իմիք յեղանակի ։ Ա.

(1) Առանց հօրոյ և անձին ։ Աստանօր բառդ անձն ոչ իմանի
փոխանակ անձնաւորութեան կամ դիմաց , այլ փոխանակ բանա-
կան հոգւոյ ։ Զի զաղանդոյն ապողինարեանց հերձուածոյ բա-
նիւս , որք ասէին զերն առեալ մարմին մարդկային առանց հո-
գւոյ , և առանց մտաց . իսկ կիսարած առեալ զմարդկային բնու-
թիւնս , որպէս ինքնին իմաստասէրն ծանուցանէ տեսակ
(20) ։ Իսկ անձն ասել փոխանակ հոգւոյ՝ յաճախ սովորին 'ի
մատենագիր վարդապետաց , այլև 'ի թարգմանութեան աստուածեղ .
զի ուր յունականն դնէ ֆսիխի կամ Բնեւմա , և լատինն՝ անիմա ,
մերքն բազում անգամ դնեն անձն . ոմ երևի 'ի Նախասացելոյն
առաջեալ գիրս յաղագս Բնութեան դլ . Է ։ 'ի Պարապմանց
գիրս կիւրղի , և յայլս ։ Թողեալ զբազում վկայութիւնս սուրբ
նել յերկարաձայն բառարանին , շատ լիցի առ անդրանիս բանին
Մարկ . Ժ . 34 . * Տրտում է անձն իմ . Որ 'ի Մատթ . Իբ
38 . գրի . տրտում է ոգի իմ . զոր և իմաստասէրս բերէ առաջ
յիւ 'ի սեւերիանոսէ , տրտում է անձն իմ ։ Նմանապէս գնէ մա-

tate noscemus naturas, et a naturis ipsis ascendemus in unionem. Quemadmodum mirus ait Joannes Constantinopolitanus: „ Unionem confiteor, nec verò destructionem quandam aut dissolutionem hujus naturæ in illam, vel illius in istam, sed unitum, unum factum. " (1) Unum ergo factum, ut jam dixi, secundum unionem esse dicit visibile et invisibile, non autem ratione consubstantialitatis; quomodo enim fieri potest, cum ita non sint?

9. Sed tamen hoc quoque audimus a vobis dici: „ Unam dico naturam, Divinam ipsam veram suam naturam, quam ex Patre habebat; quoniam nulla Creaturarum dicitur natura, cum creatrix illa sit sola natura; carnem verò carnem dicimus Christi, non autem naturam Christi. " Effugis *Naturæ* nomen, simulatque dictionem *duarum*: (2) nescis tamen, quod *Carnem* dicendo, in utrisque quas effugis, circumductus comprehenderis. Eadem ergo, quibus pietatem colere putas, adversus te opponam. Carnem dicendo carnem Verbi, et Verbum asserendo Carnem habere, quid aliud putaberis dicere, quam duplicem? Et rursus, Verbum dicendo ex Patre, Patris da-

pro [illegible] [illegible], *duabus*, *ambo*, vel *utrumque*. Hinc adversarii S. Leonis ex æquivoca vel inintelligibili versione accipiunt sibi materiam contradicendi: ubi Philosophus noster cum magistro suo Theodoro rectè sensit etiam de absurda versione; quoniam ambo recto erant animo erga veritatem ipsam indubiam.

(1) Locus citatus quærendus in operibus Chrysostomi; si non in editis, fortasse in Codicibus.

(2) En fragmentum aureis litteris exarandum, quod fusè citat etiam Gregorius Patriarcha cognomento Degà; ut notavimus in Præfatione.

այլայլութեան, և անայլայլութիւն՝ ի միութեան խոստովանելով ։

8. Որպէս ուրեմն մի՛ բնութիւն, և մի՛ դէմ Քրիստոսի՝ եթէ պարտ է համառօտագոյն ասել, ոչ է ըստ նոյնութեան բնութեան, կամ ըստ (1) միանձնականութեան. զի այս՝ զերկոսին ՚ի միասին գրեթէ զրկեսցէ, զԱստուած ՚ի մարդն լինելոյ, և զմարդն յԱստուածանալոյ. այլ է՝ որպէս բազում անգամ ասացի, ըստ անճառ միաւորութեան բանին ընդ իւրում մարմնի ։ Որպէս և սուրբն Գրիգոր ասէ (2). * Միացաւ ՚ի մարմնի բնութեան, և խառնեաց զմարմինն ընդ իւր Աստուածութեանն ։ Ո՛ հրաշալիք Քրիստոսի անճառելի և (3) անպարփակելի խառնման և միաւորութեանն համարձակիմք ասել մի՛ բնութիւն Քրիստոսի, և ոչ ըստ այլում իմիք յեղանակի ։ Զսոյն և երանելին Յուլիոս ասէ Հռովմայ Հայրապետ (4). * Որ ասէ

խառնակ հոգւոյ՝ Յովհ. Ճ. 17. 18. ժը. 27 ։ ՚Ի վերոյ այսոցիկ բանից աստուածաբանիցն խօսելով սրբոյն Կիւրղի ընդդէմ Ապողինարեանց Պղատոնի. գլ. լը. յաճախ գնի՝ անձն փոխանակ հոգւոյ, անանձն՝ փխկ անհոգւոյ, անձնաւոր՝ փխկ հոգեւորի կմ շնչաւորի, ևն (Եր. 192. 193. 303. 437 ։)

(1) Զբառդ միանձնականութիւն՝ պահեսցուք ՚ի սկզբանէ ասկս հաւատարմութեան յուցանելոյ առ օրինակ Ճառին. ապա թէ ոչ՝ կամակածիմք վրիպութեան մոլորեալ գրչի, փոխանակ գնելոյ՝ միանձնականութիւն. քանզի և իմաստք բանին զայս պահանջեն. և առաւել զնոյն բան երկրորդելով իմաստասիրէն՝ գնէ համագոյութիւն, որ համէութեան, կամ մի էութեան. զոր և նշանակէ միանձնականութիւն ։ Իսկ եթէ համարիցիմք ՚ի հեղինակէն եդեալ միանձնականութիւն, իմանալի է ըստ նախընթաց ծանօթութեան անձն ասել փոխանակ հոգւոյ, և զապողինարեանց չարաչար միտսն ՚ի բաց տանել, որք մի բնութիւն ասէին Քրիստոսի՝ այնու զի փոխանակ մարդկային հոգւոյ զհոգի Աստուածութեանն գնէին միաւորեալ ընդ մարմնոյն. որով լինէր ՚ի Քրիստոս միանձնականութիւն, այսինքն միհոգիութիւն ։

(2) Լուսաւորչին յաղագս. ՚ի սոյն. յերեսն 156 ։

(3) Անպարփակելոյն, ըստ բառին նշանակէ անպարագրելոյ իմանալ, կամ զոր ոչ է հնար իմանալ կամ ըմբռնել պարագրելով ըստ բոլորին. և ՚ի նախնեաց ՚ի թարգմանութիւնս գնի փոխանակ յունականն բառին ἀπερινόητος, անիմանալի, որ զնոյն նշանակէ ։

(4) ՚Ի Թուղթն առ Պրոսդոկիոս. որ կայ տպագրեալ յն. և լտ. ՚ի հաւաքմունս Ժողովոց հատ. Բ. 1250. համեմատ ծանօթութեամբ Լուդովիկոսի մատենագրի ։ Իսկ զբերեալս հատ-

bis ei naturam; carnem verò ex hominibus asserendo, cujus dicis eum habere naturam, nisi hominum? Sed, ut mihi videor, neque carnem vultis Christi dicere, nam si carnem verè habere Christum confessi fueritis, eamque ex hominibus et humanam, eandem etiam naturam dicere humanam non sanè in scrupulum verteretis. Quoniam idem est Christum Carnem habere humanam, ac humanam naturam; cum Christus præter unionem non dicatur Jesus Christus, sed Verbum Divinum. Sicut S. Basilius dicit: „Si quis carnem dixerit esse ipsam Verbi naturam, et Verbum naturam carnis, impietatis plena hujusmodi dicta sunt".

10. Si autem unum et eundem Christum ex duabus confiteris dicendum esse naturis, Divina scilicet et humana, quare abhorres ægreque fers, et portentosa atque blasphema constructione verborum piorum deturbas aures? Dicis enim: „Quæ ex Patre existens anima erat, eadem animata (fuit) ex Sancta Virgine; et quæ ex Patre natura erat, eadem innata fuit in utero Virginis." Verùm Deo gratias, qui revelat profunda tenebrarum, et producit in lucem umbras mortis. (1) Quamvis enim multum studuisti per cæci cujusdam vestigii vias operire atque occultare coactas in te biles amaras, nunc demum Divinæ coactus providentiæ nutu, evomuisti. Quæso itaque, quomodo animata (2) fuit in Virgine anima Filii? Num deposita sua existentia in altera est in-

(1) Job. XII. 22.
(2) Hoc dictum adversarii toties castigatum a Philosopho no-

զմարմինն առնելը առ անձն ած միաւորութեամբ ածային և երկրպագեալ, ևս երկնաւորամին իւրև մի անաւանելի ած, երանեալ եղիցի ։ Որ երկրա-սին հաւասարապէս ունի երանութեան բան, (1) երկաւորութիւն խոստովանեալ ըստ բնութեանց, և մի ըստ միաւորութեան ։ Որ զմին ասելով զբնու-թեանցն խցանել կամակորեացուք զաղբեւրս, և մի յասելոյ անտի զերկաւորութիւն պատառել կա-մելով զմիաւորութեան պատմուճան. այլ բարե-պաշտաբար առ երկոսինն զաւ զխոստացեալ, միու-թեան ճանաչել զբնութիւն, և ՚ի բնութեանց անտի եղանել առ միաւորութիւն ։ Որպէս հրաշալին առե-յաւհան կոստանդինուպօլի. (2) * Միութիւն խոս-տովանիմ, և ոչ քայքայումն ինչ և լուծումն այսպ

ուածն յիմաստասիրէն նորոգ թարգմանութեամբ ՚ի յունականէն գնեմք առ յառաւել պարզութիւն, որ է այսպէս. " Որ ,, ածային առնէ զմարմինն մի միաւորութեան ընդ անձին իւյ, և ,, երկրպագէ ըստ համերկրպագանչութեան իբրև միոյ անձին իւյ, ,, երանելի եղիցի ։ || Վերջին համառօտն պարզի այսպէս. Եւ երկրպագէ քնի իբրև միոյ անձին ածայնոյ յորում երկաքանչիւր բնութիւնք գոն միաւորեալ ։ Զյունականն ձայնս καὶ τὸ ἀμφότερον, այսինքն՝ τὸ՝ [illegible] բառականն թարգմանեաց ըստ համերկրպագանչութեան ։ Տես և զյետագայ ծանօթութիւն ։

(1) Երէի առաւել ողջմտութիւն իմաստասիրին զայդ է վար-դապետութիւն բարոյ թէոգորոսի. զի որպէս նա յուղիղ միտս վար-ժէ զդժուարալուր բառս ներխոսնէ, ՚ի կէր արկեալ յաղագս թարգմանութեան առաւելի զնոյն փոխանակ ձայնիս σύναψον-τερα [illegible] (զորմէ տես ՚ի ծանօթութիւն առաջնոյն երե. 16. և 17.) այսպէս և իմաստասէրն յուղիղ միտս յառաջ բե-րեալ զայն ՚ի թղթոյն յունականէ գեղեցիկ երբեմնեցուցանէ. * Երկաւորութիւն խոստովանեալ ըստ բնութեանց, և մի ըստ միա-,, ւորութեան || են ։

(2) Բերէ զվկայութիւն յասկերերանէ և անուանեալ հռոմեացւոց ճարտարն՝ որ ընդդէմ բաժանողաց առ միաւորութիւն պարզաբանեալ ՚ի ճառընտիրն, յասելն. " Գրէ և ռուկրեերանն կոչեցեալ եկե-,, ղեցւոյ. Մի շփոթեցուցանէ աւետ, և մի անջրպետէ ՚ի միջ ,, արկեալ. մի այլ միութիւն խոստովանիմ և ոչ քայքայումն ինչ ,, և կամ լուծումն այս բնութեան յայն, կամ այնր յայս, ,, այլ միացեալ անմիմ, և մի բնութիւն ։ || Զորսիգէ առաւել անուանեսց վկայութիւնս ոչ կարացուք զանմիեալ ՚ի յն. և ՚ի լտ. գործս ու-կեր որպէս և այլ վկայութեանց ինչ բերելոց յիմաստասիրէն, զորոց չյիշեցեր ինչ ՚ի ծանօթութիւն ։

venta existentia, ut Pandorus dicit; an permanens in sua, phantasticam tantummodo figuram superindutus est, oculo tenus figurateque tantum ostentans nostram ex Virgine? Sicut Eutyches secundus stultè profert, dicens: „Confiteor Verbum Divinum in utero Virginis formatum, impressumque ut effigies, et in hominis figuram factum; non tamen aliquid ex creata natura sibi admiscuit, quia immixta incompositaque est Divinitas». „Videsne, quomodo consonantes vobismetipsis invicem inventi fuistis in impietate? Tu dicis, Ex Patre anima Filii animata fuit in Virgine; Ille verò dicit, nihil admiscuit ex Virgine immixtæ suæ Divinitati.

11. Si autem nullam substantiam anima præditam (1) nostram ex Virgine sumens univit sibi Verbum, qua ratione se ipsum Hominem et Filium Hominis nominavit? Quomodo etiam infans visus fascibus involutus fuit, lacteque nutritus, atque ad perfectionem tendere progressu ætatis,

stro, in Arm. nunc scribitur per verbum բնաւորել, quod est *innatum fuisse*, vel *insitum*; nunc անձնաւորել, *personatum fuisse*, vel *animatum*: Sensus autem est, quasi *existentiam habuisse*: quod ut æquivocum, ac magis absurdum jurè urget Auctor noster; maxime quod noluerit adversarius dicere *ex Virgine*, sed *in Virgine*; quamquam amanuensis identidem confundere videatur unum cum altero.

(1) Quò magis in lingua Arm. facile concipitur distinctio terminorum Գոյութիւն, *existentia*, et Գոյացութիւն, *substantia*; eò magis antiqui nostri passim unum pro altero accipiunt, ad imitationem ambiguæ vocis Græcæ, *οὐσία*, quæ tàm substantiam vel essentiam, quàm existentiam significat. Hinc inferant studiosi lectores neminem posse integram sententiam Philosophi nostri assequi, nisi habuerit aliquam notitiam Hellenicæ litteraturæ; qua imbutus fuit auctor, æquè peritissimus Græcæ linguæ, ac propriæ Armenæ.

բնութե՟ յայն, կամ այնոր յայս . այլ միացեալ, մի՛ լեալ ։ Արդ՝ մի լեալ, որպէս յառաջն ասացի, ըստ միաւորութեանն գոլ ասէ զերեւելին և զաներեւելին, և ոչ ըստ համագոյութե . զի ո՞րպէս արդեւք եղիցի՝ որք ոչն են ։

9. Բայց սակայն և զայս լուեալք ՚ի ձէնջ ասացեալ . * Մի բնութի՛ զա՟ծայինն իսկ ասեմ, զոր ՚ի հօրէ ունէր զեւր զիսկական բնութիւնն . զի ոչ ասի յարարածականացս ոք բնութիւն . քանզի արարչականն ասի միայն բնութիւն . իսկ զմարմինն՝ մարմին ք՟ի ասեմ, և ոչ բնութիւն ք՟ի ։ Փախչիս (1) ՚ի բնութեանց անուանէ, ընդ նմին և յերկուցդ ասելոյ . և ոչ գիտես թէ մարմին ասելով՝ յերկուսին ՚ի ներքս ըմբռնիս յորոց փախչիսդ ։ Արդ զնոյնս՝ որովք բարեպաշտելդ կարծես, հակառակ ընդդէմ քեզ եղիցի ։ Զմարմինն՝ մարմին բանին ասելով, և զբանն ասացեալ մարմին ունել, զի՞նչ այլ ինչ թուիցի ասել, եթէ ոչ զերկսին ։ Նա դարձեալ՝ զբանն ՚ի հօրէ ասելով, զհօրն տացես նմա զբնութի . իսկ զմարմինն ՚ի մարդկանէ ասելով զո՞յր ունել ասես նմա բնութի, եթէ ոչ զմարդկան ։ Բայց կարծեմ թէ կամիք և ոչ մարմին ք՟ի ասել . զի թէ զմարմինն ճշմարտութբ՛ խոստովանէիք ունել ք՟ի, և զայն ՚ի մարդկանէ և մարդկային, զնոյն և բնութիւն մարդկային ոչ արդեւք խղճէիք ասել ։ Քանզի նոյն է մարմին մարդկային ունել ք՟ի, և բնութիւն մարդկային . և զի ք՟ս առանց միաւորութեն ոչ ասի ք՟ս յս, այլ ա՟ծ՛ բան ։ Որպէս ս՟բն բասիլիոս ասէ . * Զի թէ ասիցէ ոք զմարմինն բնութի բանին, և զբանն բնութի մարմնոյն, ամպարշտութբ լի՛ է այսպէս ասացեալքն ։

(1) Այս տեղի է պանծալի, զոր բառ առ բառ օրինակեալ բերէ ՚ի վկայութիւն գրիգոր կաթողիկոս ՚ի թղթին առ առ[illegible], որ յիշեցաք ՚ի յառաջաբանութեան գործոյս, ՚ի վկայութիւն նախնեաց ։

juxta Magni Athanasii orthodoxam professionem? „ Quantum ipse jussit, dixit, naturæ opera perficiens, sibi conciliavit, quantum voluit; hoc est, nativitatem ex muliere, progressum ætatis, annorum denumerationem, laborem, sitim, famem, somnum, moerorem, mortem et resurrectionem." Hæc omnia a Christo facta; similitudinesne ac phantasmata putantur tibi esse, an veritas? Si veritas, ut reipsa est, quoniam impossibile est veracem Deum aliqua mendacitate simulari in factis suis, quomodo audes dicere invisibilem et incorporalem Filii personam in figura corporis subsistere in utero Virginis, nisi perfectam nostram naturam ex muliere assumens, secum univerit Verbum Divinum a Patre missum?

12. „ Si ita dicimus, inquiunt, dicamus oportet et duas personas, duasque naturas". Iterum effugiens inanem metum, in majus incidis malum. Si ex duobus secundum naturam non vis dicere unum, pessime quidem secundum naturam inveneris unam dixisse naturam; sed incorporalis natura Verbi Divini corporalem accipiens ex Virgine naturam, secum univit; quod est secundum naturam ex duobus, Divina videlicet natura humanaque; secundum vero unionem una. Nisi enim hisce duobus pulcherrimis fidei pedibus directius te ad veritatem firmum reddideris, cuivis uni istorum inhæreas, claudicabis in confessione veritatis; sed rectus (eris) duobus observatis relate ad utramque (naturam), quoadque unionem unum perfectum, unam personam, atque unicum Dei Filium confitendo; sicut S. Ba-

10. Իսկ եթէ զքնն և զորոյն ինչ յերկուց խոստովանեսցիս սեռէլ բնութեանց, այսինքն ածայինն և մարդկայինն, ընդդէ՞մ զարհուրիս և զայրանաս, և այլանդակ և հայհոյիչ շարագրութի՛ զբարեպաշտաց պղտորես զլսելիս։ Վասնզի սոսա, որ 'ի հօրէ գոյացեալ անձինն էր, նոյն անձնաւորեալ 'ի ՚նմ կուսէն (1). և որ 'ի հօրէ բնութիւն էր, նոյն բնաւորեալ եղև յարգանդի կուսին։ Իսկ սակայն գոհութիւն այ, (2) որ յայտնէ զխորս խաւարի, և հանէ 'ի լոյս զստուերս մահու. զի թէպէտ և շատ ջանացար կարաշաւիղ իմն առաջնակս ծածկել և թագուցանել զհաւաքեալ 'ի քեզ զդաւանութե մաղձ, այժմ յանձայնոյն բռնադատեալ յանկարծակի տեսչութեն՝ 'ի վեր բղխեցեր։ Որդ՝ զի՞արդ անձնաւորեցաւ 'ի կուսին անձն որդւոյ. Թողլո՞վ զիւր գոյութիւն՝ յայլո՞ւմ գըտաւ գոյութե, որպէս պանդորոսն ասէ. եթէ յիւրումն մնալով զերևութական միայն զձևն զինքեամբ արկաւ, առաջօք և ձևով ևեթ ցուցեալ զմարմին 'ի կուսէ, որպէս Եւտիքէսն (3) երկրորդ յիմաստակամ բարբառի՝ ասելով. * Աստուածային զբանին ածն յարգանդի կուսին կերպացեալ՝ առաւորեալ 'ի պատկեր և 'ի ձև մարդոյ եղեալ, այլ ոչ եթէ յարարածական բնութէն ինչ յինքն խառնեալ. քան զի անխառն է ածութիւն և անյօդ։ Տեսանե՞ս, որպէս համաձայնք առ միմեանս գտանիք յամպարշտելդ. դու ասես, 'ի հօրէ անձինն որդւոյ անձնաւորեցաւ 'ի կուսին. և նա ասէ, ոչ ինչ խառնեաց 'ի կուսէն յանխառն ածութիւն։

11. Իսկ եթէ ոչ գոյութի ինչ անձնաւոր (4) ըզ-

(1) Որպէս թուի՝ վրիպակ է գրչին 'ի ՚նմ կուսէն. զի պէտ է ըստ հակառակորդին, որ ոչ ասէր 'ի կուսէն, այլ 'ի կուսէն. տես ասանի 'ի թիւ 4 և յայլոց բանից հակառակորդին։

(2) Յոբ. ԺԲ. 22.

(3) Տես զծանօթութիւն Է. Թուականացն 6։

(4) Գոյութի ինչ անձնաւոր. այս է գոյացութի ինչ հանդերձ հանդերձեալ հանդերձանօք։

silius dicit: „ Duarum substantiarum perfectarum unitio ". (1)

13. Cui tu ex diametro oppositus scripsisti in tuis tractatibus, dicens: „ Quæ ex Patre natura est, eadem innata fuit ex Sancta Virgine. " Quum ex Patre natura esset, quæ alia natura formaretur in utero Virginis? Attende, in quot pessimarum blasphemiarum gurgites demergeris hæc ita asserens: SS. Patres Niceæ congregati dixerunt consubstantialem (2) Patri propter nostram salutem natum atque incarnatum fuisse ex Maria Sancta Virgine per Spiritum Sanctum; ac deinceps serie ducta dinumerant perfectionem nostræ naturæ, Animam, Corpus, et Mentem; in eademque carne ad coelos ascensum, atque eadem carne venturum dixerunt. (3) Tu autem dicis naturam, quæ ex Patre erat, innatam fuisse in utero Virginis, ideoque unam esse dicendam. Si utero Virginis innata fuit, ergo non fuit ex Patre innata. Item, si ex utero Virginis initium duxit ut esset una natura cum Patre, ergo antequam humiliatus es-

(1) Hic finem sortitur fragmentum pretiosum a Gregorio Degà citatum, cujus memoriam fecimus alibi, et in Præfat. Verùm præsens locus S. Basilii ex Dialogo cum Apollinario desumptus, et non semel in libris Armenis replicatus, in nonnullis Codicibus Græcis adscribitur S. Athanasio, ut videri potest inter Opera ejus spuria. edit. Patavii. Tom. II. pag. 558. Quod critici quidam Theodoreto adscribendum esse putarunt, alii Maximo; sed fortior erit auctoritas Philosophi nostri.

(2) In textu habetur *eandem naturam*, ubi subintelligitur *habentem*, sic, *habentem eandem naturam*; quod respondet Latinæ voci *Consubstantialis*, et Græcæ ὁμουσιον.

(3) Symbolum in Ecclesia Armena usitatum, idem est ac Nicenum, nonnullis tantum additamentis necessariis contra omnes hæreses antiquas exornatum ab ipso S. Gregorio Illuminatore, aut vicinis ejus Successoribus, ut satis notant Scriptores Armeni.

մերս 'ի կուսէ ընդ ինքեան միաւորեաց բանն, զի-
մրդ ինքն զինքն մարդ և որդի մարդոյ անուա-
նեաց: Զխոնարհ և տղայ երևեալ խանձարրապա-
տեցան, և կաթնաբոյծ եղանիւր, և առ կատա-
րելութի 'ի վեր ընթանայր աճմամբ հասակի, ընդ
մեծին աթանասի ուղղափառ դաւանութեն. * Որ-
քան ինքն ասէ հրամայեաց՝ զբնութեն կատարե-
լով յինքն ընկալեալ, որքան կամեցաւն. այս է.
ծննդեան 'ի կնոջէ, աճման հասակի, ամաց թը-
ուոյ, աշխատութեան, ծարաւոյ և քաղցոյ, և
քնոյ, և տրտմութեան, և մահու և յարութե ‖:
Այսոքիկ ամենեքին՝ նմանութիւնք և երևոյթք
թուեցին քեզ եղեալքն 'ի քնէ, թէ ճշմարտութի:
Ապա եթէ ճշմարտութի, որպէս և է իսկ. քան-
զի անհնարէ անսուտն այ ստութե իւիք կեղծա-
ւորել 'ի գործս իւր. զխոնարհ իշխես ասել պան-
երևոյթ և պանմարմին անձն որդւոյ մարմնաձևա-
պէս անձնանալ յարգանդի կուսին. եթէ ոչ զկա-
տարեալ մեր բնութիս 'ի կնոջէ յինքն ընկալեալ
ընդ ինքեան միաւորեաց բանն ած առաքեալ 'ի հօրէ:
12. Եթէ այդպէս ասեմք՝ ասեն, երկուս լի-
նիմք ասացեալ դէմս, և երկուս բնութիս: Դար-
ձեալ փախչելով 'ի մնոտի երկիւղէ՝ 'ի մեծագոյնն
անկանիս չար: Եթէ յերկուց ըստ բնութե ոչ կա-
միս ասել զմինն, կարի յոյժ չարաչար ըստ բնութե
զմին դատանիս ասացեալ բնութի: Այլ անմարմին

զի անձն դնի փոխանակ հոգւոյ: Եւ թէպէտ որոշին առ մեզ ձայնքս էութի և գոյութի, միոյն զգինչէն նշանակելով, և միւսոյն զգոյն, բայց երբեմն փոխանակ միմեանց եւս վարին ըստ նմանութեան յունականին οὐσία ասելոյ. Այսպէս Լուսաւորիչն (Յաճախապատմ. գլ. ա. եր. 3.) գոյութի ասէ փոխանակ էութե և գոյոյ. * Մի է բնութի և գոյութի ամենայնը երրորդութեն. և մի է ինքնութիւն և յիւրեանց գոյութէ:|| Եւ անդրադարձեալ, էութե փոխանակ գոյութե կիր գոլոյ դնէ Շնորհալին 'ի ա թուղթ առ մեծուէլ կայսր ասելով. "Որ ոմն և ոմն այսո-
" քիկ, այլ մի էութի և մի անձնաւորութի 'ի յերկուց բնու-
" թեանց 'ի մի քն միացելոց անշփոթելի և անբաժանելի միաւո-
" րութեամբ":

set in uterum Virginis, alienus fuit a natura Patris. Quod ita garriendo, Arii te declaras pessimæ doctrinæ concordem esse.

14. Iterum, unam esse Naturam equidem dicis contra duas Naturas asserentes; qui autem duas dicit Naturas, Divinam dicit atque Humanam; (1) tu utram earum asseris, cum dicis unam, aut quo sensu? Sic profectò delira cogitatione nugaris, et nescis invenire semitas Dei faciles; (2) quia Verbum divinum substantiam (3) simul ac naturam humanam accipiens ex immaculato Virginis utero, propriæ ineffabiliter univit substantiæ ac naturæ; non autem prius existentem. „ Carnis existentiam enim in unione Verbi novi " dixit unus Sanctorum. Atque hoc

(1) Similia repetit S. Nierses Lampronensis in Oratione Synodali, dicens: „ Unum Christum (ipsi Græci) ex duabus novere naturis, eò quod sit Deus et Homo; neque hacce notione dividunt ineffabilem mixtionem... Uni itaque Christo, cui nos Divinitatem attribuimus, illi naturæ vocem superaddentes, essentiæ constantiam declarant; et cui nos Humanitatem, illi rursus per additionem nominis naturæ, essentiam hominis verificant; simulatque unitatem æquè nobiscum integram conservant: ita ut juxta accuratam observationem, sine acceptione personarum, nulla sit inter nos materia litigationis; cum idem sit Deum et Hominem profiteri Christum, ac Duas Naturas ". Eadem confessus erat B. Germanus Græcorum Patriarcha quasi coævus Philosopho nostro in Epist. ad Armenos: „ Duas confitentes naturas supra Unigenitum Filium Dei, Dominum nostrum et Salvatorem Jesum Christum, postquam omnino assimiliatus nobis fuerit præter peccatum, non aliud quicquam dicimus vel intelligimus, nisi eum qui Deus erat consubstantialis Patri, Hominem factum fuisse veraciter consubstantialem hominibus ".

(2) Prov. XI. 20.

(3) Sicut notavimus sub numero (10) hic quoque Arm. textus habet գոյութիւն pro գոյացութիւն, eandem vocem replicans de Humana ac Divina Christi substantia; nisi quis velit humanam quoque existentiam exhibere Christo ad sensum subtilis Doctoris; quod tamen non patitur Angelicus Doctor, quem magis sequitur etiam Ecclesia Armena cum sequentibus verbis Philosophi.

բնութիւն Աստուածային բանին՝ զմարմնաւորական բնութիւն իւր կուսէն ընկալեալ, ընդ ինքեան միաւորեաց. որ է ըստ բնութեան յերկուց՝ Աստուածային և մարդկային. իսկ ըստ միաւորութեան՝ մի: Ոչ եթէ այս երկուք գերդեցկազոյգն հաւատոյ ոտիւք առ Ճշմարտութիւն 'ի վեր կանգնեալ ոչ հաստատիս, առ որ և յենուցուս առ միմեանս 'ի նոցանէ՝ կարգ զստանիս պա խոստովանութիւն Ճշմարտութեան. այլ կատարեալ (1) ըստ երկաքանչիւրոցն դիտելով զերկուսն, ըստ միաւորութեան մի կատարեալ, մի դէմ, և մի որդի մեզ խոստովանելով. որպէս մեծն բասիլիոս ասէ (2). Երկուց գոյացութեանց կատարեցելոց միաւորութիւն:

13. Նա որ զսա հակառակասէր ընդդէմ յարուցեալ՝ զգեցեր 'ի քում շարադրածութիւնս անդ, և ասես. որ 'ի հօրէ բնութենէն է՝ նոյն բնաւորեալ է 'ի սբ (3) կուսէն: Մինչ 'ի հօրէ բնութիւն էր,

(1) Մթութիւն տեղւոյս այս պատճառաւ ըստ իս խմանալ պիտի բառիդ կատարեալ, այսպէս. Կարգ զստանիս առ խոստովանութիւն Ճշմարտութեան. այլ կատարեալ զստանիցես՝ զԲ երկաքանչիւրոցն բնութեանց դիտելով զերկուսն են:

(2) Զայս վկայութիւն բերեն և վարդապետք հայոց առ խաչիկ կաթողիկոսն 'ի թուղթն առ մետրապոլիտն սեբաստիոյ, առ ասողկոյ. Գ. 21. որպէս և 'ի ժողովական թուղթն գրիգորի կաթողիկոսի առ մանուէլ կայսրն, հանդերձ յաւելուածով (տպ. 'ի սանկտպետրպուրկ ընդ թղթոց շնորհալւոյն յեր. 164) այսպէս. « Որպէս և մեծն բասիլիոս՝ ընդդէմ „ապօղինարի՝ որ զմարդկային հոգի արտաքս հանէր 'ի նմանէ, „և կիսակատար ասէր զնա 'ի մարմնաւորութեանն, այսպէս ա„սէ, երկուց գոյացութեանց կատարելոց միաւորութիւն: Եւ զի „զգոյութիւն անշփոթ պահեաց՝ յորժամ եհարց ապողինար՝ վս„քնի, թէ միտս մարդկային ունէր՝ կարէր և մեղանչել, պա„տասխանէ նբն, թէ ոչ էր միացեալ ընդ այծուն՝ միտքն՝ այն:» Այս տրամախօսութիւն ընդ ապողինարի՝ որ 'ի գիրս հայոց ընծայի մեծին բարսղի, 'ի յունական մատեանս իւր ընծայի աթանասի, որպէս և տպագրեալ իսկ է 'ի յն. և 'ի լտ. գործս աթանասի (տպ. փատուայու հատ. Բ. եր. 558) ընդ անհարազատս: Ոմանք 'ի քննչաց ընծայեն զնոյն և մաքսիմոսի վկայի որ 'ի Է դարու. բայց հին թարգմանութիւն հայերէն ուղղափառացուցանէ զկարծիս սոցա: Այլք ընծայեն զնոյն թէոդորետոսի. զորոց չէ տեղւոյս քննել զբանս:

(3) 'Ի սբ կուսէն. այսպէս յօրինակին. բայց որպէս թուի

pacto dicitur una persona, unaque natura Verbi Incarnati. Non per se dicitur una natura ac personalitas [1]; hoc enim ab ipso Patre sine tempore in se habebat Verbum Divinum, sed juxta ineffabilem ex Virgine dispensationem. Sicut S. Basilius dixit: [2] „Nata ex Maria essentia, quæ erat ex illius natura, non erat Deus naturaliter, sed per unionem dispensationis; nam Verbum quod ex natura Patris erat Deus, ex natura Mariæ accepit formam Servi, et factus est fructus ventris ejus. „ Hæc ille. Ergo non natura Divina innata fuit in utero Virginis, ut tu hallucinaris, sed Verbum Divinum, quod erat ex Patre, humana indutum est natura ex muliere. Sicut etiam Magnus dicit Athanasius: „ Quoniam natura humanitatis nostræ erat illa, quæ nascitura erat (ex Virgine), ideo etiam passioni subjectam designat eam ". Sic ille Pater [3].

15. Sed tu, si concedis Verbum, quod erat ex Patre, Hominem revera ex hominibus factum, cur metuis humanam in Christo profiteri naturam? atque titubas in dictis tuis, et ab una ad alteram saltu transfereris frivolam cogi-

(1) Vox Arm. [illegible], æquè sonat Personalitas, hypostasis, proprietas, notio, etc. Huc refero illud S. Gr. Nazianz. Serm. XXXIX. „Quantum ad proprietates, sive hypostases, si cui hoc verbum magis arridet, sive personas, neque enim de vocabulis dissidebimus, quamdiu syllabæ ad eandem sententiam ferent ".

(2) Locus est citatus ex præmemorato Dialogo; consulas velim Adnot. (1) sub numero 12.

(3) Haud pauciora testimoniorum S. Athanasii a nostro auctore citata videntur esse ex serie librorum ejus non adhuc in lucem editorum.

գի՞նչ այլ ինչ բնութիւն յարգանդի կուսին գոյա-
նայր : Օ մտա՜ւ ած , յորքանեաց չարաչար հայ-
հոյութեանց պատոյտս ընկղմիս՝ զայդ այդպէս ա-
սելովդ : Մէ հարքն 'ի Նիկիա ժողովեալքն ասա-
ցին՝ զնոյն բնութիւն հօր և Տն մերոյ փրկութեան ծնեալ
մարդացեալ 'ի մարիամայ սբյ կուսէն հոգւով
սբվ (1) . և ապա 'ի չոր արկեալ թուեն զկատա-
րելութիւն բնութեանս մերոյ . հոգի , մարմին ; և
միտս . և նովի՛ն մարմնով համբարձեալ յերկինս .
և նովի՛ն մարմնով գալոց է դատաստին : Իսկ դու ա-
սես . որ 'ի հօրէ բնութիւնն՝ բնաւորեցաւ յար-
գանդի կուսին . և յաղագս այնր ասի մի բնութիւն :
Եթէ յարգանդի կուսին բնաւորեցաւ , ապա 'ի
հօրէ ոչ էր բնաւորեալ : Դարձեալ՝ թէ յարգան-
դէ կուսին սկիզբն էառ լինել մի բնութիւն ընդ հօր ,
ապա նախ քան զխոնարհելն յարգանդ կուսին՝
օտար գոյր բնութեանն հօր : Եւ զայդ այդպէս
դաւաղակասելովդ՝ արիոսի եղեալ գտանիս չարա
պաշտութեն զուգաձայն :

14. Դարձեալ՝ զմի բնութիւնդ ապաքէն ընդէմ
երկուց բնութիւս ասողացն ասես դու . և որ եր-

պարտ է լինել 'ի մէջ կուսին , զոր և նշանակէ իմաստասերն 'ի
բազում տեղիս :

(1) Յանուն Նիկիական ժողովոյ բերէ զլուսաւորչեան հան-
գանակն մեր՝ իրաւամբք . իբր զի Նիկիականն է հիմն հանգա-
նակին մերոյ , որպէս և այլ հանգանակաց . յորոյ վերայ և յն
'ի մէջ լուսաւորչէն և 'ի հետևողաց նր այլ և այլ բացատրու-
թիւք՝ յորոց կարգի է և հատուածդ առաջիկայ : Եւ ոչ անտա-
դօր ինչ է՝ հայրապետաց Նիկիոյ ժողովոյն ընծայել զայսպիսի
բացատրութիւս . զի զի ը մնաց նկ գոլով , փակին 'ի նկ ապա-
ցեալսն . ոչ և բացատրութիւն՝ 'ի մարմնոյ սբյ կուսէն հոգւով սբվ
համարի քան Նիկիոյ ժողովոյն , թէպէտև ը իրին՝ ժողովն կոս-
տանդնուպոլսոյ յաւելադրեաց 'ի հանգանակն . որ յայտնի ևս
ասնի 'ի սահմանս երկոցունց ժողովոցս : Այլ 'ի պարզել զբա-
րագրութեն ակդ... յս՝ պէտոյ է զգուշումն՝ ... իմանալ
թարգմանողն յունականին օծեալսն , և երբ բարդ անուն աս-
տուած , ... նշանակէութեն , որ է ասել՝ համագոյն նմա համագոյ-
ութեան պարզ . Մէ հարքն ժողովեալքն 'ի Նիկիա՝ ասացին զբը-
նութեանցն հօր՝ թէ և մերոյ փրկութեան ծնեալ :

tationem. Timesne duas dicere naturas? majoris est timoris, nisi rectè etiam unam dicas naturam Christi. Si verò æquè religiosèque utrumque andis, nihil obstat, quod, cum unam dicis, memineris illius quoque ex Duabus; et rursus non oblitus duarum, unam etiam confitearis. Quoniam SS. Patres quoque in orthodoxa fundati fide, per securam insuspectamque prudentiam, ut arma inexpugnabilia, unum et alterum secum gerebant, prout rerum opportunitas postulabat, hoc vel illud moventes vibrantesque adversus inimicos veritatis. Contra eos, qui juxta Eutychem, aut Julianum malè sentientes *unam* dicebant, *duplici* prolatione argumentum sermonum suorum construebant; singula enim istorum vicissim ad orthodoxos adducunt sensus. (1)

(1) Utrumque dicendi modum Patrum apprime confirmat in sensu catholico V. Concilium Æcumenicum, quod est Secundum Constantinop. anno 553. Ad asserentes *duas naturas* per divisionem dicit Anath. VII. „ Si quis in duabus naturis dicens, non ut in deitate et humanitate unum Dominum nostrum Jesum Christum cognosci confitetur, et per hoc significet differentiam naturarum ... sed pro divisione per partem ... vel numerum naturarum confitendo in eodem Domino nostro, non intellectu tantummodo differentiam excipit earum, ex quibus et compositus est: non interemptam propter unitatem, (unus enim ex utroque, et per unum utraque) sed in hoc numero utitur, ut separatim unaquaque natura suam habente subsistentiam, talis anathema sit ", Mansi. IX. 382. In eos autem qui *unam naturam* autumabant per identitatem, aut confusionem, sic invehitur. Anath. VIII, „ Si quis ex duabus naturis deitatis et humanitatis confitens unitatem factam esse, vel unam naturam Dei Verbi incarnatam dicens, non sic ea excipit sicut Patres docuerunt, quod ex divina natura et humana, unitione secundum subsistentiam facta, unus Christus effectus est, sed ex talibus vocibus unam naturam sive substantiam deitatis et carnis Christi introducere conatur, talis anathema sit. Secundum subsistentiam enim dicentes unigenitum Deum Verbum carni unitum esse, non confusionem aliquam naturarum in se invicem factam esse dicimus, sed magis perma-

կոչեմ ասէ բնութիւն , զբնականն ասէ և զմարդ-կայինն (1) . Դու զոմն որ 'ի նոցանէ ասես՝ զինչ ա-նուանեսցես, կամ զայն որ մեծ մտաւորն էր զգալական : Արդ նմանապէս շամանդաղ խորհրդով բանդաղատուշիւ , և (2) ոչ զգի-տես զատանել պչաւէզս իւր զգեստիւն . զի բանն ամ՛ծ՝ (3) գոյութիւն համարերձ մարդկայնին բնութ ընկալեալ յանարատ արգանդէ կուսին՝ ընդ իւ-քեան միաւորեալ անձնաւորապէս գոյութեան և բնութեան , ոչ զյառաջագոյն գոյացեալն . քան զի () գոյութիւն մարմնոյն՝ միաւորութեամբ բանին ծանեալ ; ասաց ոմն 'ի սրբոյն : և նոյնպէս ասէ մի դէմ , և մի բնութիւն բանին մարմնացելոյ : Ոչ ըստ իւքեան ասէ մի բնութիւն և առանձնաւո-րութիւն (4) . քանզի զոր 'ի հօրէ իսկ անժամանա-կապէս ծննդեանն բերէր բանն ամ՛ծ . այլ ըստ ան-ձնաւորականութեան 'ի կուսէն : Որպէս սրբն բա-սիլիոս ասէ (5) . * Նոյնպէս 'ի մարքասմայ էութիւնն

(1) Զայս բան իմաստասէրին գեղեցիկ ընդունելէ սրբն Ներսէս Լամբրոնացի յասելն զյունաց՝ յաւանդաց . 'ի սաղ . յերկու . 32 . * Զմի քն յերկուց ձայնաւէն բնութեանց . մի զի ած է և
,, մարդ , և ոչ թէ 'ի ձայնաւէն՝ զանձաւ խառնումն բաժա-
,, նեն . . . Արդ միոյ քնի՝ որում մեք ածութիւն տամք , նորա
,, բնութիւն 'ի վերայ յաւելեալ՝ զէութեանն հաստատութիւն յայտ
,, առնեն . և որում մեք մարդկութիւն , նորա դարձեալ յաւել-
,, ուածով բնութեանն անուան՝ զէութիւն մարդոյն ասուցեն . և
,, զմիութեան 'ի վերայ սոցին՝ հաւասար մեզ ամբողջ հաւատան ,
,, չունելով անպայա. քննութիւն՝ առ այս ինչ մեզ նիւթ հակա-
,, ռակութեան : || Ոչ այլազգ վկայէ և երանելին գերմանոս 'ի
թուղթն առ հայս՝ յասելն . * Երկուս բնութիւնս խոստովանե-
,, լով 'ի վերայ միածնի որդւոյն այ տն մերոյ և փրկչին յսի
,, քսի , յետ ըստ ամի նմանելոյ նր մեզ՝ առանց մեղաց , ոչ
,, այլ ինչ ասեմք կամ իմանամք , բայց միայն՝ զի ած գոլով և
,, հօր համագոյ՝ մարդ եղև ճշմարտապէս մարդկան համագոյ : ||

(2) Առակաց . Ը . 20 :

(3) Վասն ձայնիս գոյութիւն տես 'ի վեր թիւ 11 . 'ի ծան . 4 : և յաւել զայն ևս , թէ գոյութիւն առ մարդկային բնութեան ոչ է ըստ մտաց սկովլաստիկաց , այլ՝ է յայտարարութիւն իրական և ճշմարիտ գոյաւորութեան :

(4) Վն ձայնիցս՝ բնութիւն , դէմ , և անձնաւորութիւն , կամ առանձնաւորութիւն տեսցես վերագոյնդ թիւ 7 . 8 . 'ի ծան . 1 . 2 :

(5) 'Ի վերոյիշեալ տրամախօսութեան . համ . Ը . 461 : տես 'ի թիւ 12 . 'ի ծան . 2 :

16. Ex fructu ipso arbor cognoscitur, (1) exque radice ipsa flos nominatur; si de flore quæris, radicis nomine notabitur. Si nomen de medio auferatur, auferatur verbum quoque, ablatio autem tàm nominis quàm verbi auferet insimul subjectum, de quo dicitur; sic necesse esset aut falsam, aut alienæ substantiæ dicere rem ipsam. Quomodo autem Homo, Filiusque Hominis est, et Primogenitus inter multos fratres, atque omnino similis nobis præter peccatum (2)? Visne notitiam habere fructus? per hæc quatuor infallibiliter assequeris rei peritiam: per, inquam, nomen radicis, visum coloris, olfactionem odoris, et gustum saporis. Eodem modo etiam ad Salvatoris Carnem volans elevaveris; nomine formæ confessus eum hominem (3) Jesum Christum appellatum. Per visum; Palpate me, et videte, quia spiritus carnem et ossa non

pente utraque hoc quod est... Æqualiter enim et eos qui per partem dividunt vel incidunt, et eos qui confundunt divinæ dispensationis mysterium Christi, rejicit et anathematizat Dei Ecclesia. „Similiter habet Concil. Later. sub Martino I. anno Domini 649. " V. Si quis audet dicere hominem deiferum esse Christum, et non magis Deum esse secundum veritatem, et unam naturam filium Dei, hoc est, Deum Verbum, qui et factus est caro (ὡς οἱόν τε φύσιν καθὸ γέγονε σάρξ ὁ λόγος) et communicavit nobis similiter sanguini et carni, anathema sit". Can. V. „Si quis secundum sanctos patres non confitetur proprie et secundum veritatem unam naturam Dei Verbi incarnatam, per hoc quod incarnata dicitur nostra substantia perfecte in Christo Deo et indiminute, absque tantummodo peccato significata, condemnatus sit". Can. VI. „Si quis secundum sanctos patres non confitetur proprie et secundum veritatem ex duabus et in duabus naturis substantialiter unitis, inconfuse et indivise unum eundemque esse dominum et Deum Jesum Christum, condemnatus sit".

(1) Luc. VI. 44.

(2) Rom. VIII. 29. Hebr. II. 17.

(3) I. Tim. II. 5.

'ի նորա բնութենէն՝ ոչ էր Աստուած բնաբար, այլ միաւո-րութեամբ անձնաւորութեանն. վասն զի որ 'ի բնութենէ հօր էր Աստուած՝ Բանն, 'ի բնութենէ Մարիամայ էառ զպատ-կեր ծառայի, և պատուեաց որովայնի նորա զատաւ ե-ղեալ ։ || Սոյն զայս նամ ։ Նոյա ուրեմն՝ ոչ բնութիւն աստուածային բնաւորեցաւ յարգանդի կուսին, ոչ դու դանդաղես. այլ Աստուածն Բանն 'ի հօրէ՝ զմարդկայինն զգեցաւ բնութիւն 'ի կնոջէ ։ Որպէս և մեծն Աթա-նաս ասէ (1). * Նա զի բնութիւն մարդկութեանն էր՝ որ ծնանէրոցն էր, վասն այնորիկ և չարչարեցաւ ըստ նշանակէ ։ || Նոյնպէս հայրն ։

15. Նայց զու թէ ասիցես՝ մարդ եղեալ Քրիս-տոսպէս 'ի մարդկանէ՝ զանձն որ 'ի հօրէ, ընդէ՞ր զանդիտես զմարդկայինն 'ի քո դաւանել բնութիւն. և աղաւաղես 'ի բանս քո, և յայլմէ տա-ոյլ վարել անցանելոս տարապարտ մտածութիւնս ։ Նորկնչի՞ս յերկուց ասել բնութեանց. երկնիլ մեծ զոյ, եթէ ոչ (2) արժանապէս՝ և զմին ասել քո՞ բնութիւն ։ Իսկ եթէ իրաւապէս և բարեպաշտա-բար զերկուսին լուես, ոչ ինչ է արգել, զմին ասե-լով յիշել և զար 'ի յերկուցն. և դարձեալ՝ ոչ մոռանալով զերկուսն՝ խոստովանել և զմին ։ (3)

(1) Զբազմաց 'ի վկայութեանց սրբոյն Աթանասի՝ զորս բերէ իմաստասէրն, մարթ է համարել 'ի կարգէ այնց գործոց՝ զորս Գնութենն կամ իսպառ եղծեալ, և կամ յանհետս ուրեք պահէ 'ի Թագաւորան. վասն ոչ ունիմք որոշակի նշանակել զտեղիս վկայութեանցն՝ ուստի առեալ եղեն ։

(2) Այս է, եթէ ոչ արժանապէս (խորհիս) և զմին ասել քո բնութիւն ։

(3) Զերկաբանչիք եղանակ առացուածոյ հարցն [illegible] ուղղա-փառ մտաց՝ վայելչաձև-արդարացոյց հիմնանդ ընդհանրական ժողովն՝ որ է երկրորդն կոստանդնուպոլսի, յամին 553 ։ Ա-այնոսիկ որք երկուս ասէին բնութիւնս 'ի քն բաժանմամբ, ասէ յեօթներորդ նզովս. * Եթէ ոք յերկուս բնութիւնս ասելով, ոչ իբր յանձնութիւն և 'ի մարդկութիւն զմի տէր մեր յս քս ճանաչել խոստովանեսցի՝ առ 'ի նշանակել այսու զտարբերութիւն բնու-թեանցն .... այլ բաժանմամբ 'ի մասունս ... կամ զթիւ բնութեանցն խոստովանելով 'ի մի տէր մեր, ոչ միայն ևեթ իմանայ զբնութեանցն տարբերութիւն յորոց և բաղկանայ, անեղծ մնացեալ [illegible]

habet, sicut me videtis habere. [1] Per humanas passiones: In quo enim passus est ipse tentatus, potest tentatis quoque auxiliari [2]. Per mortem ejus propter nos: Christus mortuus est propter nos secundum Scripturas [3].

17. Itaque si per unum non sapis, ad reliqua singillatim currens investigabis; tibique persuadebunt corpus dominicum consubstantiale atque homogeneum dicere nostræ humanæ naturæ; sic enim confesso eo ex duabus naturis, notabis eum hominem simulatque Deum. Cum verò dicitur Unus secundum naturam, ut reipsa dicitis, absoluto nomine tantum notatur; tunc quomodo poteris dicere Hominem eum factum fuisse, mortuum, atque per suam mortem immortalitatis gratiam, fontis instar, nobis effudisse? Ea propter sine rubore SS. Patres duas in Christo exposuerunt naturas, Divinam inquam, et Humanam; dicentes: Duæ naturæ, quoniam Deus est, et Homo [4]. Rursus: Simul convenerunt Naturæ [5]. Item: Duas constanter habebat naturas Christus. Et rursus: Duplex est Christus, homo erat qui videbatur, Deus autem qui non videbatur [6]. Et quæ alia hujusmodi ab aliis dicta. Neque duas dicentes, unam renuebant dicere, vel ex adverso Una confessa Duarum renitebantur adire confessionem; sed libere per has duplices orthodoxiæ faces illuminati splendebant; duas secundum naturam, et unam per

(1) Luc. XXIV. 39.
(2) Hebr. II. 18. (3) I. Cor. XV. 3.
(4) Gr. Naz. ad Cled. I. (5) Id. Serm. XXXI.
(6) Cyril. Jerosol. Cateches. IV.

Ոչ է եւ ոք հակերն՝ բարեփառութեան հիմնացեալ հա-
ւատով, աներկեան եւ անապականելի խոհականու-
թեամբ՝ զէն անվթարելի զերկակին զսուս է իմ-
քեանս բարձեալ բերելին ըստ պիտոյից իրակա-
թե․ զմի մի ոք ՚ի սոցանէ շարժեալ շողացուցա-
նելին ընդդէմ թշնամեաց ճշմարտութեան ։ Նա-
այնոսիկ՝ որք են եւտիքեայ, եւ կամ յուղիանեայ
չարապէս զմին իմացեալ ասելին, երկակի ասաց-

թեան․ (մն զի յերկաքանչիւրոցն, եւ միով երկաքանչիւրն․)
այլ վարի թուովս այսուիկ՝ իբր անջատաբար ունել իւրաքան-
չիւր բնութեան զէնթակայութիւն, այնպիսին նզովեալ լիցի ։||
Իսկ առ այնոսիկ որք զմին ասել բնութիւն՝ իմանային նոյնութիւն կամ
շփոթմամբ, ասէ յուլթերդ․ նզովմն․ * Եթէ ոք յերկուց բնութեանց
Աստուծոյ եւ մարդկութեան խոստովանելով եղել զմիութիւնն կամ զմի բնութիւն
Բանին մարմնացելոյ ասելով, ոչ այնպէս իմանայ՝ որպէս հայրեն-
ն ուսուցին, թէ յաստուածային բնութենէն եւ ՚ի մարդկայնոյն լինելով
միաւորութիւն ըստ ենթակայութեան՝ եղեւ մի քն․, այլ այնպիսի ձայ-
նիւք զմի բնութիւն կամ գոյացութիւն Աստուածութեան եւ մարմնոյն քն ՚ի
ներքս մուծանել հնարի, այնպիսին նզովեալ լիցի ։ Վն զի ըստ
ենթակայութեան ասելով զմիածին բանն Այ միացեալ ՚ի մար-
մնին, ոչ շփոթումն ինչ բնութեանցն ՚ի միմեանս լեալ ասեմք, այլ
առաւել իմանալով երկաքանչիւրոցն որ ինչ է ․․․․ Քանզի միանգա-
մայն եւ զորս ՚ի միասնաս բաժանեն կամ հատանեն, եւ զորս շփոթեն
զխորհուրդ Այ այլին անօրէնութեան քնի՝ հերքէ եւ նզովէ եկե-
ղեցին Այ ։|| Նոյնպէս զերկաքանչիւր ասացուածս մեր հայց
հաստատէ ժողովն լատերանու առ Մարտինոսիւ Ա․ յամին
649․ որ յարձանագրութիւնս՝ նզովք Ե․ ասէ․ * Եթէ ոք իւրեւ
մարդ Աստուածային ասել զքն, եւ ոչ յաւելու ԱՅ ըստ Ճշմարտութեան,
եւ մի բնութիւն զորդին Այ, որ զբանն Այ որ մարմնացաւ, եւ հա-
զորդեցաւ նմին մեզ արեան եւ մարմնոյ, նզովեալ լիցի ։|| Կամ
բացայայտ եւս ՚ի կան․ Ե․ * Եթէ ոք ըստ սրբ հարց ոչ խոստո-
վանի ատրապէս եւ ըստ Ճշմարտութեան զմի բնութիւն Այ բանին մի-
մարմնացելոյ․ իբր զի մարմնացեալ ասի մերս գոյացութիւն կա-
տարեալ ՚ի քն Այ, եւ անթերի, միայն առանց մեղաց նշանա-
կեալ, նզովեալ լիցի ։|| Իսկ առ ասացուած երկուց բնութեանց
մերս զնի, կան․ Է․ * Եթէ ոք ըստ սրբ հարց ոչ խոստովանի
ատրապէս եւ ըստ Ճշմարտութեան՝ յերկուց եւ յերկուս բնութիւնս
գոյացաբար միաւորեալս, անշփոթ եւ անբաժան զմի եւ զնոյն
տէր եւ Այ զքն․ քն, նզովեալ լիցի ։|| Ահաւասիկ յայտնապէս ըստ
ժողովոյն յերկաքանչիւր ասացուածոյ սահման՝ Գ կամ երկու բնու-
թիւն, ոչ եղեւ ձայնիւն մերկին, այլ մնալ խելամուտ միայն․ եւ
այս խորհրդով նշանակեցաք ասացեալք ․ անարանելի թէ մեք ըստ
ձայնոյ ընդհանրական ժողովոյն հաւանեալ ընդունիմք եւ խոստո-
վանիմք ՚ի բազմադէմ կարգի բանիցն ։

unionem prædicantes Christum; quo demonstrabatur tam Verbi Divini natura increata ex Patre, quàm carnis ejus substantia ex Virgine, et creata. Sic enim proferunt: (1) „ Non uniformes dico Evangelistarum voces, neque ex ipsorum auctoritate dictas; sed unus excellentiam Divinitatis, alter descensum ad ima nostræ humanitatis assignat ". Et rursus: „ Passibilis carne, et impassibilis Divinitate ". (2) Et profectò is, qui nunc impassibilem dixit eum Divinitate, alibi exclamans declarat Deum passum. (3) Quomodo ergo hæc sunt intelligenda? num secum pugnat S. Doctor? absit! sed primum secundum naturam ratiocinatur, secundum verò juxta rationem unionis. Nec càm secundum unionem loquitur, negat communia; neque rursus juxta communia dicens aliquid, unitatem in duas dividit unitates; sed ad utrumque sincera voluntate pietatem colens accedit; passibilem secundum communem naturam, impassibilem confessus in unione; et impassibilem secundum substantiam, magis ac magis passibilem secundum unionem. (4)

18. Huic similiter cæteri quoque SS. Patres suas declaraverunt confessiones. Quando secundum naturam aliquid occurrebat proferre, expeditè utrique (naturarum) communia memoriæ

(1) Gr. Nyss. in Conc. Const. 1.
(2) Gr. Naz. ad Cled. 1. (3) Id, Serm. XXXVI.
(4) Similiter scribit B. Proculus in Serm. de Nativit. cui initium. „ Virgineum est præsens Festum ", dicens. „ Qui per naturam suam impassibilis erat, per misericordiam suam magis ac magis passibilis factus est."

ուածով զգանիցն իւրեանց յօրինէին զառաջողա-
կութիւն . քանզի իւրաքանչիւր ոք սոքա՝ առ մի-
մեանս բարեփառագունին առաջնորդեսցեն մը-
տաց :

16. ՚Ի պտղոյ (1) անտի ծառն ճանաչի . և յար-
մատոյ անտի ասի ծաղիկն : Հարցանես զծաղիկն,
արմատոյն անուամբ նշանակեսցի . եթէ անունն
՚ի միջոյ բարձցի, ապա և բանն . և շարաբարձուածն
անուանն և բանի բարձցէ ը նմին և զնա՛ զորմէ
ասեմն . և հարկ է կամ ստութեան և կամ այլոյ
ասել գոյացութեան կլոյն : Նոյն զհա՞րդ մարդ, և ոչ
դլի՛ մարդոյ, և (2) անդրանիկ ՚ի մէջ եղբարց բազ-
մաց . և (3) ամենայնիւ նման մեզ՝ բայց ՚ի մեղաց :
Կամի՞ս ծանօթանալ պտղոյն ; չորիւք այսոքիւք
անստերիւբօք խորհրդով առ հմտութիւն իբրն
վերանձնեալ ածցիս . անուամբ արմատոյն, ան-
ստութեամբ զունոյն, ՚ի բաւրմանէ անտի հոտոյն,
և համոյն ճաշակաւորութե՛ : Ի սոյն նմին օրինակի
և առ փրկչական մարմինն՝ վերաթեւել համբարձ-
ցիս . դաւանելով զնա տեսակին անուամբ՝ (4)
մարդ Յս Քս ասելով : ՚Ի տեսութենէ անտի . (5)
շօշափեցէք զիս և տեսէք, զի ոգի մարմին և ոս-
կերս ո՛չ ունի, որպէս զիս տեսանէք՝ զի ունիմ :
՚Ի մարդկային կրիցն . (6) որով ինքն չարչարեցաւ՝
զփորձ առեալ՝ կարօղ է և փորձանաւորացն օգ-
նական լինել : ՚Ի մահուանէ նորա վասն մեր . (7)
Քս մեռաւ վասն մեր ըստ գրոց :

17 . Ապա ուրեմն՝ թէ և միոյն ո՛չ զգաստացար,
առ ա՛յլսն մի ըստ միոջէ ընթացեալ հարցջի՛ր . և
հաւանեցուսցեն զքեզ համագո՛յ և համաբուն առ
ասել զտէրունական մարմինն մարդկային բնութեա .
զի այսպէս յերկուց բնութեց խոստովանելով նշա-

(1) Ղուկ. Զ. 44 :
(2) Հռովմ. Ը. 29 : (3) Եբր. Դ. 17 : (4) Ա. Տիմ. Բ. 5 :
(5) Ղուկ. ԻԴ. 39 : (6) Եբր. Բ. 18 : (7) Ա. Կոր. ԺԵ. 3 :

mandabant; non ut unum Filium in duos dividerent Filios, aut in duas personas, sed solum ex quibus erant, indicantes notabant; dicente S. Basilio: (1) „ Defatigatus est in itinere facto, carne et nervis ob itinerationem plus æquo distentis; non succumbente labori Divinitate, sed corpore naturæ aptiora accidentia in se suscipiente ". Qui verò nunc secundum carnis naturam hæc ita pronuntiat, aliàs secundum unionem Verbo Divino hæc attribuit, dicens: „ Ego sepulturam carnis, et operimentum ipsius dico Verbi esse; non per naturam Divinitatis, sed per unionem dispensationis; similiter voces proprias, passionesque peculiares, mœrorem et timorem Verbi Divini dico esse, non per naturam Divinitatis, sed per unionem dispensationis ". (2)

19. Sic itaque per duplices istas orthodoxas semitas ad mysterium Incarnationis Verbi ascendere scientes SS. Patres, audebant et naturis condigna proferre verba, et unioni dispensationis convenientia, dicentes: (3) „ Esurivit secundum carnem, sitivit, defatigatus est, dormivit; quo non Divinitati honorem detraxit umquam, sed ut carnis naturam verè declararet." Item: (4) „ Impassibile et immortale est Verbum, quod ex Deo Patre; quamobrem appropriavit sibi carnem passioni subjectam ". Et rursus: „ Cum sua divi-

(1) Serm. de Gratiarum actione. Tom. II. p. 29.

(2) Eodem loco Basilii utitur etiam Magister Philosophi nostri Theodorus in Serm. Contra Mairacomensem.

(3) Textus est Severiani Gabaliensis, vel Euseb. Emiseni, in sequentibus fusius replicandus.

(4) Cyr. Alex. Apolog. X.

Տանկերացին զնա մարդ միանգամայն և ա՛ծ ։ Իսկ մեք ըստ բնութե՛ զնա ասացեալ՝ ոչ և ասեմք իսկ, բաղադրական առումն կեթ նշանակեալ մի-նի, զիարդ կարասցեմ մարդ զնա եղեալ ասել և մնացանել, և մահուամբն զանմահութեն ի մէջ փաղփրացուցանել շնորհ ։ Այսորիկ աղագաւ անպատկառացոյցք(1) ոչ հարքն երկուց բնութեանց քսի ա՛ծ այնոսիկ և մարդկայնոսին լեալք ։ Բնութիք երկու ասելով, զի զի ա՛ծ և մարդ(2) ։ և եթէ ՚ի միասին ենէն բնութիք ։ և եթէ՝ Հաւատամք զերկոսին ունելը պատմութիւն քն ։ և եթէ՝ կարծեն կէ քն ։ մարդ էր՝ որ երևէր, և ա՛ծ էր՝ որ ոչն ե-րևէր(3) ։ և որ այլ ինչ սոյնպիսիք յայլոցն ասա-ցեալ եղեն ։ Ո՛չ եթէ զերկուսն ասելով՝ հրաժա-րեսցին ասել զմին, և կամ եթէ զորինն հակա-ռակն՝ զմին խոստովանելով յամառեսցին յերկուցն զալ խոստովանութե ։ այլ համարձակաբար եր-կոքումբքս այսոքիւք բարեփառութե զամպարոք փայլեալք պայծառանային, երկուս ըստ բնութե, և մի ըստ միաւորութե կ․քն քարոզելով ։ Ըստ ձեռն որոյ ցուցեալ լինէր ո՛չն բանին բնութե անեղանե-լի, և ՚ի հօրէ ։ իսկ մարմնոյ նորին գոյացութիւն ՚ի կուսէ, և արարածականս ասելով(4) Ո՛չ զուգապա-

(1) Անպատկառացոյց բնաւ՝ ՚ի կիր արկանէ աստ յիմաստասի-րէն ՚ի վերայ հարց մերոց, ՚ի նշանակել զհամարձակ խոստովա-նութիւն նց ։ իսկ ՚ի ճառն ընդդէմ պաւղիկեանց՝ ՚ի ցուցանել զանամօթութիւն հերետիկոսաց ։

(2) Գրիգոր աստուածաբան ՚ի թուղթ․ առ կղեդոնիոս ․ որ է ծա․ ճառն ԾԲ յն ․ և լա ․ տպ ։ և դւ ․ Թ ․ յառաջին ։ Իսկ հետևեալ հատուածն՝ է նորին գրիգորի ՚ի ճառն լա ․ ԾԲ յն ․ և լա ․ տպ․ կողմնից ․ յեր ․ 497 ։

(3) Կիւրեղ Եէմացի ՚ի կոչ․ ընծ, Գ ․ տպ ․ հայ ․ յեր ․ 64 ։

(4) Առաջինկայ բանդ է գրիգորի նիւսացւոյ ՚ի ճառն զոր խօ-սեցաւ ՚ի ժողովն կոստանդնուպօլսի, այն է որ կայ հայե-րէն յառաջին գրիգորի աստուածաբանի դւ ․ Գ ․ և տպագրեալ է ՚ի Է ․ հատ ․ յն ․ և լտ ․ գործոց նիւսացւոյն ։ այլ առ իմաստ բանիցս ՚ի դէպ է յարել զբանս գրիգորի կաթողիկոսի ՚ի թուղթն ․ առ արևելեան վարդապետս ․ " Եւ արդ հաւա-,, տարմացաք (ասէ) ՚ի մէջ արանց, եթէ ՚ի բանս աստուածոց

nitate univit naturam nostram, atque omnia juxta naturam humanitatis nostræ facit et perficit Unigenitus Dei Filius; sed secundum Divinitatis naturam inconcussus est, neque indigens, adimplens et perficiens omnes creaturas".

20. Sic itaque Beatissimi Patres unius Christi memoriam indiscriminatim faciunt, non ut dividerent unum Christum in duas personas, aut in duos Filios, quod absit; sed potiorem hinc constantiam veritati fidei conciliare volentes, unaque ut cacodoxorum sternerent phalanges, qui unam Christi naturam esse dicentes, verum illius negabant Incarnationis mysterium. Puta, ultimum Eutychem (1), qui non consubstantialem Virgini esse Christi carnem effutiebat ore infernali; adeoque *unam* asserebat *naturam*. Primum Eutychem, qui de cœlo esse et increatam dicebat Christi Carnem, et ideo habere *unam naturam*. Valentinianum, et Manetem (2), qui phantasticam dixerunt esse Christi apparentiam, *unamque* illi asseruerunt *naturam*. Apollinarem, Sophronium (3), et Julianum, qui dimidiam, non verò perfectam nostram dixerunt Verbum accepisse naturam ex Virgine, et ideo habere *unam naturam*. Eunomium et Arium, qui dixerunt Verbum carni esse conjunctum, ut invisibilem creaturam cum visibili creatura; itaque *unam naturam*.

(1) De duplicibus Eutychiis videbis suprà Adnot.

(2) De his Valentinianorum Manichæorumque erroribus vide fragmenta edita in Biblioth. Fabricii. Tom. V. pag. 284. 285.

(3) Sophronium istum incognitum fermè apud alios Scriptores, memorat etiam Photius in peculiari sua Epist. ad Zachariam Arm. Patriarcham.

միւս ասեմ զաւետարանչացն ձայնս, և ոչ 'ի նոցունց արժանաւորութենէ ասացեալս. այլ ոմն զբարձրութի ածութենն, և ոմն առ նուաստութիւն մարդկութենս զխոնարհսն նշանակեն։ || Եթէ՝ (1) * Զարչարելի՛ մարմնով, և անչարչարելի՛ ածութեամբ։ || Իսկ համայն սա՝ որ այժմ անչարչարելի՛ ասաց ածութեամբ, յայլում տեղւոջ մակաձայնէ՝ (2) Ած չարչարեալ։ Արդ՝ որպէս զայսս իմասցուք. միթէ մարտնչիցի՞ ինքն ընդ իւր վարդապետս. քաւ լիցի. այլ զառաջինն զն բնութե տրամաբանէ, իսկ զերկրորդս՝ ըստ միաւորութենն բանի։ Ոչ յորժամ ըստ միաւորութենն ասէ՝ ուրանայ ըզհասարակականն, և ոչ դարձեալ զն հասարականացն ինչ ասացեալ բանն՝ զմիութիւն յերկուս բաժանէ միութիւնս. այլ՝ յերկոսին անչարչարաբայական կամօք բարեպաշտէլ՝ մերձենայ. զչարչարելի՛ն ըստ հասարակականին՝ անչարչարելի՛ 'ի միաւորութենն խոստովանելով. և զանչարչարելին զն դոյացութե՝ բազմաչարչարելի՛ զն միաւորութեան (3)։

18. Նմանակի սմա և այլ՛ոք հարքն զիւրեանցն արձանացուցին խոստովանական բանս։ Յորժամ զն բնութե ինչ բարբառել համանէր, համարձակապէս զերկաքանչիւրսն յիշէին զհասարակականսն.

„ զերց անփոփոխութե ամենևին ոչ զատանի, և ոչ հատանի-
„ տար ինչ՝ և զար՝ և կոծատ, այլ միացեալ և միախորհուրդ 'ի
„ հոգւոյն իւյ խօսեցեալ և չարչարեալ և հիւսեալ առ մի-
„ մեանս զեղեցիկ յարմարութ, երբեմն ըստ ժամու պիտոյիցն
„ ընդդէմ ներհակացն բաժանելով, և երբեմն ժողովելով. այլ
„ երբեմն տալով զնուաստագոյնն մարմնոյն, և զբարձրա-
„ գոյնն իւյ։ Ոչ գթեցին 'ի բաժանելն յատկութե և կրիւք,
„ և ոչ խառնեցան 'ի միացուցանելն և 'ի ժողովելն։ ||

(1) Ածաբանն 'ի թուղթն ա. առ կղեդոն։

(2) Նոյնն, 'ի ճառն ԼԷ. ըստ առ. յն. և լտ։ յառաջին, գլուխ Է։

(3) Նման այսմ գրէ և երանելին պրոկղ 'ի ճառն ծննդ. որոյ սկիզբն է* Կուսական է տօնս, || յասելն * Բնութե անչարչարելին՝ եղև գթութե բազմաչարչարելի։ ||

21. Non procul ab istis censeo tuum quoque Unam Naturam dicendi modum; qui ob metum punitionis Incarnatum asseris esse Verbum Divinum, unde vero sit caro illius, id negas. Exempli gratia, qui thronum Regium in pretio habendum esse existimant, materiam verò unde Thronus ille decore constructus fuit, sicut quidpiam vile contemnentes rejiciunt; nescientes quod tunc honorata apparet res, quando de homogeneo suo dicatur; sin autem de eo dicatur, unde sumpta fuit, minime erit nota amplitudo gloriæ consecutæ. Adde, quod si non super illius essentiam advenerit magnitudo gloriæ, non dicitur glorificata, sed permutata; quoniam de diverso dicitur gloria, et glorificatio, non vero de eodem.

22. Itaque veni, et vel invitus confitere unum te esse prædictorum cacodoxorum; tunc noscemus, quod penitus sis misanthropus, negans Deo erga homines charitatem; cum ille assumpta sibi nostra natura eam honoravit, tu autem nolens id confiteri, pessumdas. Quid ergo amplius tecum fraterno more congrediemur, cui placet Ethnicè separari a nobis? quinimmo mandatum accepimus (1) ut non calcemus vias Ethnicorum, neque in Samaritanorum civitates intremus. Si verò non es ex malis illis radicibus pejor pullulatus ramus, confitere nobiscum, immò cum universali Ecclesia Catholica, unum eundemque Christum Deum simulatque Hominem, ut innotescat indivisibilis et inconfusa unio Verbi Dei Incar-

(1) Matth. X. 5.

նէ առ 'ի բաժանել զմին որոյ յեղինակս որդիս , կամ յերկուս դէմս , այլ միայն յորոց երևին՝ առ-գելք նշանակէին , ասելով ամենաբարոյք . (1) * Աս-տուածոյ յաւելորդութեան մարմնոյն և Քրիստոսի յա-տկանսացութեն յաւէտ ձգեցելոց . ոչ ամբողջութեան պակասութիւն տաժանելեայ , այլ մարմնոյն որ 'ի բնութեան յարմարագոյն էր՝ զպատահումն ընկա-լեալ : || Իսկ որ այժմս իւր մարմնոյն բնութե զայս այսպէս մանկանայնէ , այլուր ըստ միաւորութենն առ բանին ած զայսոսիկ վերաբերէ՝ ասելով (2) . * Իսկ զհաղումն մարմնոյն և զզեստ (3) նորա ա-նեմ բանին . ոչ բնութիւն ածութեան , այլ միաւո-րութեամբ անշփոթութեն . այսպէս զձայս զանձ-նականս , և զչարչարանս զանձնականս , զաղքա-տութիւն և զզրկումն , նոյ բանին ասեմ , ոչ բնու-թիւն ածութեան , այլ միաւորութիւն անշփոթութեն : ||

19. Իսկ պայմանս երկրորդումբք այսորիկ ուղղա-պաշտութե շաւղօք առ խորհուրդ մարմնաւորութե բանին վերերթալ զիտացեալք՝ որ հարքն՝ հա-մարձակէին և կենութեանցն արժանաւոր բար-բառել բանս , և զմիաւորութեան անշփոթութեն պատշաճագոյնս , ասելով . (4) * Բաղցեալ ըստ մարմնոյն , ծարաւեցեալ , վաստակեալ , ննջեալ :

(1) 'Ի Ճառն դոհութե : Զայս վկայութե ընդարձակագոյն և բերէ սորև թիւ 40 :

(2) Զայն զայս բերէ և վարդապետն իմաստասիրն Եզնի-կորոս՝ ընդդէմ մայրագամեցւոյն՝ փոքր մի այլազգ , յասելն . " Նախկին յոլովից գոլով հայր ծնմարտասէր անձանց որ բայ-
,, ակլնս կատարողականացն , ոչ 'ի վաղանդ ինչ ակամայից ճառեաց .
,, այլ գեր 'ի վերոյ ղաւութիւնեցւոյն երթալ պարզենապ կամաւ
,, բեր՝ որ կենդանանութիւն զաւանէր զանշփոթութե միաւո-
,, րեալ բանին . Նա զչարչարանսն ասէ՝ և զտրտմութիւն , և զեր-
,, փալն և որ ինչ միանգամ սոցին կցորդ յատկապատականն
,, կայ՝ նոյ բանին ասեմ , և ոչ բնութեան ածութեն՝ այլ միա-
,, ւորութեանն : ||

(3) Յօրինն" զատորկ տեղի թողեալ , 'ի լս" նշանակէ || և զզեստ || :

(4) Այս բան է սուրբիանոսի դարպասացւոյն , զոր յանձնյառա-ծով բերէ և 'ի սորև թիւ 39 :

nati. Quare vis esse sicut aqua deorsum effusa, quæ nequit sursum redire? vel sicut grando a nubibus decisa, quæ facilius dissolvetur, quam possit iterum conjungi nubibus? Suscipe absque dolo scripta, et agnosce acta a Salvatore perfecta. Fallacem reputa esse tuam concussam fallibilemque sententiam, minime vero Divinam Scripturam, quæ non fallit. Si Scriptura scandalizaris, operibus credito, nam probatio sermonis opera sunt, teste Domino[1]: „Saltem propter opera, ait, credite."

23. Noli inter se conferre nimis ab invicem differentia: quoniam olim incorporaliter, et tantum figurata erat actio, nunc autem in carne, et cum veritate. [2] Cibum cepit in tempore Abrahæ, manducavit quoque cum discipulis suis; illic in incorporalitate, et hic in Incarnatione: unde patet illud assimilationem fuisse acti, hoc autem verum actum. Si opus operi velis adæquare, adæquentur etiam apparitiones, anterior illa, ed hæc posterior. Hoc sequentur nativitas, secretio, mors, sepultura, resurrectio, et ascensio; quæ ipse ut Caput expertus, tota ab Ecclesia sibi corporata membra post se invitans vocat; secundum te vero omnes nostræ ad spes expectationes umbra sunt et phantasmata. Hinc itaque Manes et Marcion reviviscent post tot annos, videntes te suam esse progeniem [3]. „Deperdis, ait Propheta, loquentes mendacium": si verbum deperdit, quanto magis opus inducit perditionem? [4]

(1) Joan. X. 38. (2) Gen. XVIII. 8.
(3) Psalm. V. 7. (4) Jac. II. 26.

և այնու ո՛չ եթէ զանձնութիւն իւր թշնամանեաց , այլ մեր զմարմնոյն բնութիւն ճշմարտութեամբ յայտ առնելոյ ։ || Այլ եթէ՝ (1) * Անվիշտ և անմահ է բանն որ յԱյ Հօրէ ․ յաղագս այնր իւրացոյց իւր մարմնին՝ որ վշտանալն կարէ ։ || Այլ եթէ * Ընդ-խառնումն ածութեանն միացոյց զբնութիւն մեր , և զամ ըստ բնութեան մարդկութեանս մերոյ առնէ և կատարէ միածին որդին Այ ․ այլ ըստ ածութեան բնութեան (2) անխառն և անկարծ , և լցուցիչ և կատարիչ ամ արարածոց ։ ||

20․ Որդ այսպէս բազմերջանիկ հարանցն անորոշաբար յիշել ՚ի վերայ միոյ Քսի , ո՛չ առ ՚ի բաժանել զմին Քս յերկուս դէմս , կամ յերկուս որդիս ․ քաւ լիցի ․ այլ զաւանելագոյն աստուա զամրութիւն առ ճշմարտութի հաւատոյն անտեսել կամեցեալք ․ միանգամայն թէ և չարափառացն տապաստ արկանել խումբս ․ որք ը ձևան միոյն աւսելոյն Քսի բնութիւն ուրանայի՛ն զանսուտ նոր մարդեղութեան խորհուրդ ։ Ո՛ վերջինն եւտիքես (3) , որ ո՛չ համագոյական կուսին դժոխաբանէր զմարմինն Քսի , և մի՛ բնութիւն ։ Ո՛ առաջինն եւտիքես , որ յերկնից և անստացական ասէր զմարմինն Քսի , և մի՛ բնութիւն ։ Ո՛ վաղենտինոս և զմանի (4) , որ

(1) Կիւրեղ աղեքս՚՚ ՚ի պնդութեանն Ժ առ պրոկղեայս յեԺը ․ նզովից , որ կայ տպագրեալ ՚ի վախճան գրոցն պարապամանց ․ յեր ․ 490 ․ ուր ասէ ․ " Անվիշտ և անմահ էր բանն որ „ յԱյ հօրէ ․ ․ ․ և թէպէտ և այսպէս է բնութեամբ բանն այդ , իւ„ րացոյց իւր մարմնին ընդունելիչ՝ որ վշտանալ սովոր է ։ ||

(2) Անխառն ․ Թերևս ․ անախոփ , ըստ որում պահանջէ և իմաստ բանին ։

(3) Տես ՚ի թիւ 6 զծանօթութիւն յաղագս կրկին եւտիքեանց ։

(4) Զայս մոլորութիւն ընծայեն սոցա բազումք ՚ի սրբոց հարց , և յայտնի իսկ երևի ՚ի գրուածոց նոցա՝ որոց մնացորդք կան տպագրեալ ՚ի մատենագարանն Ֆաբրիկիոսի ․ հատ ․ Է , յեր ․ 284 , և 285 ։ Օրինակի մի դիցուք քանի մի հատուածս առ ՚ի յայտնի ցուցանել թէ մոլորութիւն եւտիքի և անդրանիկ հետեւողաց նր՝ երևակամբք կշտամբի յիմաստասիրէն և յայլոց՝ եկեղեցականն ամբարշտութեանցն մանեայ և վաղենտինեան ։ Այդ նա ինքն մանի ՚ի թղթ ․ առ սկայխնոս , ասէ ․ " Մի է բնութեան

Abraam pater noster nonne ex operibus justificatus est? ait Magnus Jacobus. Ut quid mendacium, non verò fidem in verbis et operibus niteris ostendere, optans filium te esse primogenitum ex patre diabolo natum?

24. Cur conaris permutare scriptionem nominis, et reponere alterius nomen, a quo longè sunt illa dicta; aut variare verbum, contra ejus sensum [1]? Applica te ipsum ad sensum verbi, nec sensum verbi ad te contorqueas per vim; testificare eadem verba, quæ Divinum Verbum testatum est se eligisse; neque tua justifica (verba) inflictus a plurimis accusatione et confusione. Nosce quæ ex iis (Scripturæ) verbis secundum naturam dicta sunt, et quæ secundum unionem ratione prolata; sicque clariori intelligentia poteris comprehendere utrumque sensum verborum scriptorum.

25. Et enim non modica obscuritas ambiguitasque in Evangelicis reperitur vocibus, ac Apostolicis; quas si quis obnubilato tenebris animæ oculo velit introspicere, vel ipsa veritatis dicta erunt ei erroris causa. Sicut insanæ mentis Apollinarius audiens ex Apostolo [2]: Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter per affinitatem participavit eisdem"; hinc ille humanam mutilans ex corpore Christi deposuit animam rationalem, dicens: „ Divina erat ipse animatus animatione". Pariter alio quo-

(1) Talis adversarii malignitas intelligitur tum erga Sacras Scripturas, quam SS. Patrum opera.

(2) Hebr. II. 14.

կարծեօք առաջին վերլուծմանցն, և մի՛ բնութիւն ։ Օտարաղինար և (1) զարհուրելոյ և պլուղխանէ, որ կիրառգեալ և ոչ կատարեալ զմերս առաջին բնու-թեան՝ քանզի 'ի կուսէն, և մի՛ բնութիւն ։ Օեւ-նումիոս և պարիոս, որ զանեբանելի արարած ընդ երևելի արարածոյ շարակարգեալ առաց զբանն է մարմնոյն, և մի՛ բնութիւն ։

21. Մէ՛ հեռի 'ի սոցանէ և զգոյշ կարծեմ ա-սել մի բնութիւն. որ առ վտանգի խոշտանգանաց՝ մարմնական ասես 'ի սմին բանի. և յորմէ՛ իցէ մար-մինն, պայն ուրանաս. օրինակ իմն, որք զԹագա-ւորական գահոյին պատուոյ արժանի վարկանին

„ լուսոյ պարզ և ճշմարիտ, և մի ներգործութիւն նը ։ քանզի զի
„ լցեալն 'ի խաւարի անդ լուսաւորէ և խաւար նմա ոչ եղև հա-
„ սու ։ Զի ոչ յէութիւն մարմնոյ հասալ եղև, այլ 'ի նմանութիւն
„ և 'ի ձև մարմնոյ տաղաւարեցաւ. ոչ զի մի՛ ոիրեսցի յէու-
„ թէ ամար մարմնոյ, և չարչարեսցի և ապականեսցի՝ յառա-
„ կանել անդ խաւարին զմարդոյն լուսաւոր ներգործութիւն ։
„ Արդ՝ զմարմին չարչարեցաւ՝ յորժամ ոչ չարութիւն ունէր
„ (նմա) և ոչ ներգործութիւն նը խաւարեցաւ ։ || Եւ յետ սա-
կաւուց. " Պարզ բնութիւն ոչ մեռանի, և ստուերն մարմնոյն
„ ոչ խոցի ։ || Նոյնն 'ի Թուղթն առ սկեւթեան (որ յաղագս
վարդապետինի ընծայլի) ասէ. " Մշտնջենաւոր լուսոյն որդի զեւ-
„ րակին գոյացութիւն յայտնեաց 'ի լերինն, ոչ զերկու ուժե-
„ րով բնութիւն, այլ զմի յերևելին և յաներևոյթն ։ || Եւ 'ի
Թուղթն առ սոսս (կամ ստատս, և կամ ըստ այլոց սըուստա)
ասացեալս [illegible] անմարմնական զուգակցեալս՝ յանեւլն. " Յանէլ
„ զալիքանացաց՝ Թէ քո ունի զերկուս բնութիւն, ծիծաղես,
„ զսեպ զնոլորութիւնք նը. զի ոչ գիտեն Թէ գոյացութիւն լուսոյ
„ ոչ խառնի ը այլում նիւթոյ, այլ է պարզ, և ոչ կարէ միա-
„ նալ ը այլում գոյացութ, Թէպէտ և երևեսցի բաղադրել ։ ||
Բաղդատեա զբանս երկրորդն առաջեաւ ներոհէտ, Թիւ 10.
ապ և զպատերազմին, և պայես ոչ ինչ օտար 'ի բանիցս մանկայ ։

(1) Սոփրոնիոս յիշատակէ և 'ի վախճան Թղթոյն վասն որ առ Սերգիոս կաթողիկոս, ընդ յուլիանեայ և ընդ սևե-րիանոսի՝ ընդ չարաչար մի բնութիւն ասողացն. այլ Թէ վասն է գէ յասելու [illegible] 'ի վախճան Թղթոյն՝ կամ Թէ այլոյ ուրուք. չգտանելք ինչ ասել ։ Յինէ զա-փոփոխեցին ընդ աղանդաւորաց՝ և անուանեն հայ [illegible] հաւատոյ պատմութեն կիւ ժամանակագրութ կայսերաց, գրո-րոյ զրոյն երկու 'ի ծանօթ. Թիւ 4 ։ Որք Վերնեակ Թուղթ գրե-ալ ընդ Սոփրոնեայ, փոխանակ դրոյս ասացեալ ։ Այսք մասնաւորաց գրեցին զդասս ։

que verbo alius quidam in errorem se præcipitavit, cum dixerit Salvator: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo Filius Hominis, qui est in cœlo: hinc æstimavit Eutyches primus, Christum de cœlo adduxisse, exque Divina natura sibi procurasse carnem, atque transire fecisse per Virginem sicut per quendam canalem; non intelligens, quod propter terrestris cum Cœlesti unionem, hoc ita dicebatur (1). Est ergo in divinis Scripturis verbum, quod dictum est, et intelligitur secundum naturam, estque aliud secundum unionem dispensationis. Cum enim dicebat Salvator Philippo: „Qui videt me, videt Patrem meum": si hanc visionem non duxeris acie mentis ad Naturæ rationem, quæ communis est Filio cum Patre, non solum Filio-Paternitatem (2) introduces, sed etiam corpus (necesse est) attribuas Patri, sicut Filio. Sic etiam quando dicebat: „Ego et Pater meus unum sumus", non secundum personam atque proprietatem unum ajebat esse, sed secundum naturam.

26. Quæ tu obcœcata mente aspiciens non potuisti distinguere, sed incusata Majorum Theologia scripsisti et dixisti: „Quid oportet censere Græcorum Rhetores, qui dicunt Trinitatem

(1) Gr. Nazianz. Epist. I. ad Cledon. „Nemo ascendit Coelum, nisi qui descendit de coelo Filius Hominis. Et si quid hujuscemodi, intelligenda sunt dicta propter unionem cum Coelesti."

(2) Gr. υἱοπάτωρ. ut apud Athanasium. Serm. de Trinit. Tom. I. pag. 79. „Quia non υἱοπάτορα confitemur, sicut Sabelliani, dicentes simultaneum, non consubstantialem."

լինել ․ և յորմէ գահոյքն գեղեցկակերպութեան՝ զմիութիւն իբրև զանմարդ ինչ անդամանեալ 'ի բաց մղեն ․ ոչ գիտելով թէ (1) յայնժամ պատուեալ երևի իրն, յորժամ առ համատեսակն իւր տացի ․ զի թէ այնմիկ ոչ տացի՝ յորմէ առեալն եղև, ոչ ծանիցի առաւելութիւն՝ որում եհան փառաց ։ և դարձեալ թէ 'ի նորին վերայ էութեան ոչ հասցէ փառացն մեծութիւն, ոչ առի փառաւորեալ, այլ փոփոխեալ ․ քան զի այլ առ այլ առի փառքն և փառաւորելն, և ոչ առ նոյն ։

22․ Արդ կամեմք խոստովանեալ յառաջասացելոցն զքեզ մի ոք գոլ 'ի չարապաշտից ․ և ծանիցուք որ յոյժ ես մարդասեաց՝ զլանալով զքոյ մարդասիրութիւն ․ մի զի նա առնլով յինքն մեծարեայց զանունս, և դու ոչ խոստովանելովդ վատաթարես ։ Ո՞վ ես ապա ընդ քեզ հարազատապէս մաքառեսցուք, որ ախորժեսդ հեթանոսաբար առ 'ի մէնջ մեկուսանալ ․ և այն զի հրամանն ընկալաք՝ (2) զհեթանոսացն ոչ կոխել ճանապարհ, և 'ի քաղաքս սամարացւոց ոչ մտանել ։ Արդ թէ 'ի չարաչար արմատոց անտի ոչ ես չարագոյն ընծիւղեալ շառաւիղ, խոստովանեսցես ընդ մեզ, մանաւանդ թէ ընդ համրական կաթողիկէ եկեղեցւոյ՝ զմի և զնոյն քս՝ ած միանգամայն և մարդ․ զի ծանիցի անբաժանելի և անշփոթ միութ մարմնացելոյ բանին այ ։ Ընդէ՞ր լինիս իբրև զջուր հոսեալ ընդ վար 'ի վայր՝ անդրէն ոչ կարացեալ դառնալ ․ կա՞մ իբրև զկարկուտ հատեալ յամպոց՝ առ հալելն հուպ լինելով, քան թէ առ վերստին կապելն յամպս ։ Ընկալ առանց խարդախութե զգրեցելովն, և ճշմարտեալ զոր առ 'ի փրկչէն կատարեցան իրագործութիւնքն ։ Սուտ համարեսջի՛ր լինել զքոյինդ ջաղջախի և սխալականդ խորհրդոց

(1) Յայնժամ պատ"․ յօրինակին՝ յորժամ պատ" ։
(2) Մատթէոսի ․ Ժ․ Ե ։

personis et proprietatibus divisam esse, Divinitate verò unitam ? „ Quo declarasti te neutrum istorum concedere ; atque ita non dividendo secundum personas, Sabellianus efficeris, neque uniendo secundum naturam, Arianus. Et si non dividitur secundum personas, quomodo possent proprietates permanere constantes ? sicut Magnus dicebat Gregorius Nazianzenus : (1) „ Tres hypostases non intelligendas esse unius collectionis, aut inter se dissolutionis, aut confusionis ". Et rursus : „ Si non Divinitate unieris (personas), alienam utique inducis naturam, et inæqualibus æqualem attribuis hypostasin " (2). Hoc itaque modo per tenebras veracius tetigisti lumen ; mentis tuæ autem cœcitatem Sanctis attribuis Patribus, quos Græcorum Rhetores nuncupasti : idque relate ad te ipsum dixisti ; alioquin si tu in scientia fuisses eruditus, alios non nominares eruditos : quum verò Rhetores (vel eruditos) eos esse confessus sis, quomodo eorum dicta sapientissima non admittis ? Sed si verum dicas, te interrogo : qui sunt illi Græcorum Rhetores ? tametsi enim velis tu mentiri, accusatio tua de illis nominatim indicat nobis illorum verborum Auctores. Dixisti eos per personas et proprietates dividere, Di-

(1) Serm. XXIX.

(2) Pro gr. voce Hypostasis bis occurrente in hoc textu Nazianzeni versio Arm. habet nunc գոյութիւն, nunc գոյացութիւն, quorum primum apprimè significat *existentiam*, alterum *substantiam* : verum ut supra memoravimus, non adeò erat in usu apud majores nostros vox ենթակայութիւն, կամ ստորակայութիւն, quæ proprie respondet Hypostasi. Adde, quod etiam apud antiquos Græcos et Latinos ambigua erat significatio ejusdem termini ; testimonio sint vel ipsi auctores Vocabulariorum in vocibus ὑπόστασις, *subsistentia* et *substantia*.

իմաստ, և մի՛ զպնծայինն անուանն Տէր. Եթէ զբոյն գայթագղեցիս, գործոյն հաւատացեալս. զի առաջի բանի գործք ’ի ձեռն վկայեալ (1), գոնէ վասն գործոյն ասէ՝ հաւատացէք:

23. Մի՛ բաղդատեր զայս ’ի միմեանց տարբերելոյն. Քնի անդ անմարմնաբար և միայն ձևացուցի՛ ներգործուն. իսկ աստ մարմնով և հանդերձ մարդութբ՛: Կերպակերպեցաւ առ աբրահամու (2): Ճաշակեաց և ընդ աշակերտսն (3). անդ յանմարմնութեան, և աստ ’ի մարմնաւորութեան. ուստի յայտ է՝ եթէ այն նմանութիւն գործոյ. իսկ այս՝ գործ ճշմարտութ՛: Եթէ զգործս առ գործն ասբեալ հաւատարեսցես, հաւատարեան լինիս և երկնաւորքն՝ առաջինն և վերջինս: Ո՛ նորին հետ երթիցէ ծնունդն, անձուկն, մահն, թաղումն, յարութիւնն, համբառնալն. ընդ որս ինքն անցանելով ըղ նմանութեան վլեալ՝ զբոլոր զար ’ի յեկեղեցւոյ պհէտ հրաւիրեալ կոչէ զպատշաճել իւր անդամսն. և ամենայնքս մեր՝ ըստ քեզ՝ ըստ ուերր և երևութիւնք առ ’ի յայտն ակնկալութեք: Աստուածս ապա և մանի և մարկիոն կենդանացին՝ զկնի այնքան ամաց՝ տեսանելով զքեզ իրեանց եղեալ զայրմ: Կորուսանեն աստ մարգարէն (4) զատուն խոստացն. եթէ կորուսանէ բանն, առաւել եւս գործն ընձեռեալ կորուսանէ: (5) Բարեհամ հայր մեր ոչ ապաքէն ’ի գործոց արդարացաւ՝ ասաց մեծն յակոբոս. ընծայեր զատուի, և ոչ զհաւատս ’ի բանս և ’ի գործս առաքելոյ ցուցանել, կամելով լինել որդի անդրանիկ ’ի հօրէ սատանայէ (6):

24. Հո՛մ Ջանա փոփոխել (7) զմանկապրտութեան

(1) Յովհ. Ժ. 38: (2) Ծննդ. ԺԸ. 8: (3) Գործ. Ժ. 41:
(4) Մարկ. Է. 7: (5) Յակ. Բ. 21: (6) Յովհ. Ը. 44:
(7) Տեղիս՝ անյայտ է և [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

vinitate autem unire. Utique sic a SS. Patribus dictum est (1): „ Nec notiones ab unoquoque auferuntur, nec personales species in altero aliquo apparent ". Rursus: (2) „ Dividitur indivisibiliter, et unitur cum distinctione; nec unione facta confusiò, neque divisione alienatio ". Et rursus: (3) „ Oportet unam Divinitatem servare, et tres personas confiteri, sive tres hypostases, et unamquamque cum suis proprietatibus ". Et iterum: (4) „ Non inexistentia sunt nomina, aut unius personæ, ita ut opulentia nostra nomine tenus fiat, non reapse ".

27. Hæ sunt Beatorum Patrum Theologiæ professiones, quorum verborum ratione tu Hæreticos eos dictitas esse; neque vereris, et horrore teneris venenosam tuam serpentis instar linguam contra eos movere, qui satellites ministrique existentes Verbi Dei, per inconcussam fidem illius firmaverunt Ecclesiam. Quid autem mirum, si tu non verearis Divos viros: cum vel in ipsam supremam naturam impudenter ausus sis blasphemiæ tuæ jaculari verba, nolens confiteri in una increata natura tres personas tresque hypostases, Patrem, et Filium, et Sanctum Spiritum? quò, ablata ratione quà unus alterius est, et di-

(1) Datur in Armena Collectione Sermonum SS. Patrum de Festis istud Athanasii dictum. Serm. de Trinit. „ Proprietates (vel Hypostases) distinguimus, Divinitatem verò unimus ".
(2) Gr. Naz. in Epiphaniam. Serm. XXXIX.
(3) Id. Serm. XXIX. Hic quoque pro Gr. *Hypostasis* Arm. versio habet գոյութիւն, et apud Auctorem nostrum գոյացութիւն; de his vocibus satis dictum est alibi.
(4) Id. Serm. XII.

ուանն, և ղնել զայլոյ ուրուք անուն. յորմէ հե-
ռի են աստուածքն. և կամ թէ յեղանակել ըզ-
բանն՝ ոչ որպէս ինքն խնդրէ։ Տուր (1) զքեզ ներխոր-
հրդումն բանի, և մի զխորհուրդ բանին առ քեզ
բռնադատեալ թիւրեսցես։ Ոչ կայեալ այնոցիկ
բանից, որոց անձն բան մկայեաց ընտրել. և մի
զքոյդ արդարացուցանել՝ 'ի բազմաց կրեալ ըստ-
գտանս և ապաքանունի. Օանիր, զի ոք 'ի նոցա
նէ (2) ըստ բնութեան է ասացեալ. և ոչք այնոցիկ
իցեն՝ որ զի միաւորութեան տրամաբանեցան։ Այսու
այսպէս լուսաւորագոյն իմացուածով կարասցես
'ի միտ առնուլ զերկաքանչիւրս գրեցելոցն բանից
խոհականունիս։

Թէ՛ զբան կամ զգրուած աղանդաւորի ուրուք՝ բերեալ իցէ նը-
յանուն երեւելի վարդապետի եկեղեցւոյ, կամ զբանն այլափո-
խեալ. որպէս և իսկ սովորութիւն անամօթ մեծաբանողաց՝ փոփոխել
կամ զանուն հեղինակին, կամ զբանն. գուցէ և առ նոյն ինքն
իմաստասէրս զայսպիսի ինչ դիւթեալ իցէ հակառակորդն կամ
համախոհք նը։ Բայց ուղղոյն առանց այսպիսի իմացուածոյ՝
առցուք զխարդախութիւն զոր առ բանս ածայլին գրոց 'ի կիր
առնոյր հակառակորդն յետաստեա, զոչ գրոյ բանն փոփոխե-
կելով ընդ այլում, զնմանութիւն ասացեալն բաղդատելով ընդ խա-
կականին, զանձեւութիւն ընդ ճշմարտին. որպէս թէ զոր մովսէս ընդ
երկուութիւն միոյն պատմէ գոյ, հակառակորդն յարմարէ զայն
ընդ ասացեալսն զքնէ ընդ մարգարէութիւն. կամ զոր աւետարանիչք
պատմեն զքնէ մարգարեսցելոյ, հակառակորդն նոյն համարի ընդ
պատմեցելոյն յառաջագոյն ասէ։ Այսպէս է խաբէութես փոփոխել զմովսէս
ընդ աւետարանչաց, զօրինակն ընդ ճշմարտին. և զբանն բանի հակել
յայն ինչ՝ զոր ոչ կամի նշանակել։ Ըստ այսմ մտաց յանդիմանէ
իմաստասէրն 'ի վեր և 'ի վայր զշարժմունս հակառակորդին։

(1) Տէր տէրն։ Մէկն իմաստըն են. տուր զքեզ 'ի ներքս 'ի
խորհուրդ կամ յիմացուածս բանին, յարմարեա զքեզ մտաց բա-
նին, այլ ոչ եթէ զբանն բռնադատեալ յարմարեսցես մտաց
քոց. իմացիր զբանն ըստ մտաց խօսողին, և ոչ ըստ մտացն զոր
դու կամիս հասկանալ. ապա թէ ոչ՝ կամելով զկարծիս քո ար-
դարացուցանել թիւրելով զբանն, 'ի բազմաց որք քան զքեզ առա-
ւել զխարդախութիւն քո, կրեսցես մեղադրանս և ապաքանութիւն,
իբր ապագովութեան, պարսաւանս, կամ պապանձումն անօթեւանց։
Այս տեսակ է հակառակաւէտ վիճողի, և այս՝ հասարակութեան նը.
զի ընդ իւրոց հաճոյից չէ զբան գրոց՝ այլ ընդ այլոյ տեսանե-
լով. բայց որք աղտեղ են յախտէն, տեսանեն զուղիղ միտս
խօսողին, և զմոլորումն թիւրողին։

(2) Օրինակն յայսմ վայրի ունի միջոց գաղարկ ....։

citur, unà aufertur etiam singulorum subsistentia; quo dato, neque Deus erit; tunc tu Atheus remanebis, qui adeò audax es in divinarum rerum speculatione, qui philosopharis et dicis: Quæ ex Patre persona erat, ipsa in Sancta Virgine induta est persona.

28. Cum agens de Deo asserebas eum esse Deum cum Patre, non concedisti ei perfectionem habere personæ, nunc autem veritus ne forte confitendum tibi sit concedendam illi esse ex Virgine, id est, ex natura humana perfectam existentiam incarnationis, personam ex Patre eum nominasti. Quùm ergo personam dicis, cur recusas eam hypostasin dicere? num edoctus fueris in tuo gymnasio artificioso aliam esse personam, aliam vero hypostasin? quæ etiamsi aliquando distinguantur respectu variantium specierum, verum ad unam eandemque rem accommodatæ idem ambo indicabunt. Quoniam de quadam re dicitur tàm persona, quàm hypostasis; idque communi ratione consequitur corporales incorporalesque species; etenim singuli personaliter distincti in specie, hypostases nominantur; sicut ex hominibus Paulus proprietate sua distinctus, hypostasis vocatur; et ex incorporalibus Gabriel seorsim sumptus, hypostasis appellatur. Eadem ratione in ipsa increata essentia Pater, aut Filius, aut Spiritus particulariter memoratus, hypostasis dicitur. Distincta autem hypostasis in illis hoc modo dignoscitur: Patrem Genitorem esse, Filium Generationem, Spiritum verò Processionem. Atque hoc ipsum est

25. Սոնգի բարբառեմ ինչ անդրայնութիւն և տու-րաճուսանք յաւետարանականսն զաւակի ձայնս և յառաքելականս, առ որ եթէ խաւարագգած որ 'ի ներքս յառեալ նայեսցի հոգւոյն ակամբ, նոյն ինքն՝ մոլորութեան պատճառ՝ ճշմարտութեան նման երևանի անտանոցուած : Ով յիմարամիտն այն ապաղե-նար՝ լսելով յառաքելոյ (1), որովհետև մանկունք հաղորդեցին արեան և մարմնոյ, և ինքն իսկ մեր-ձաւորութեամբ կցորդ եղև նոցունց ; աստուածաս ասպա զմարդկայինն 'ի բանս կրձաւորեալ եհան 'ի մարմնոյն քրի քաղաքական հոգւոյն, ասելով. Ծնեալն եր հո-գևոյցեալ հոգևորութեամբ : Նոյնպէս և այլով խուին բանիւ այլ որ վերիպեալ մոլորեցաւ, յասել անդ-փոկելն (2). Ինչ որ եւ յերկինս, եթէ ոչ որ էջն յերկնից որդին մարդոյ՝ որ էն յերկինս. կար-ծեաց եւտիքէս առաջին յերկնից բերել, և յան-այլին բնութեան հայթհայթեալ քան մարմին, և իբրև ընդ խողովակ վնոյն անցուցեալ ընդ մէջ կուսին. ոչ իմանալով՝ թէ (3) յաղագս առ երկ-նայինն միաւորութեան որ յերկրէն էր՝ ասէր այս այնպէս : Որդ է ուրեմն յանձայլին դրիցեմն բան՝ որ ը բնութեան է առացել և իմանի, և է որ ը միաւորութեան անորէնութեանն : Օ ի յորժամ ասէր փրկիչն ցփիլիպպոս, (4) որ տեսանէ զիս՝ տեսանէ զՀայր իմ. եթէ զտեսանելիս զայս՝ առ բնութեան տեսութիւն զոր ունի որդի հօր, ոչ առաջնորդեա-ցես մտացն աչաց, ոչ միայն թէ (5) որդեհայրու-

(1) Եբր. Բ. 14 : (2) Յովհ. Գ. 13 : յորժամ ասէ՝ էլև ու էջն :
(3) Գրիգոր Տոթեւ. 'ի Թղթ. Ա. առ կղեդոն. " Ոչ որ ել
" 'ի յերկինս՝ եթէ ոչ որ էջն յերկնէ որդին մարդոյ : Եւ եթէ
" այլ ինչ նոյնպէս իմանալի է ասացեալն յաղագս առ երկ-
" նաւորն միաւորութեան : "
(4) Յովհաննու. ԺԴ. 9 :
(5) Աթանաս 'ի բանն յաղագս երրորդութեան (որ կայ և 'ի
[illegible] · [illegible] · [illegible] · 76 ·) [illegible]. " [illegible]
" որդեհայրութեան [illegible] [illegible] . որք
" [illegible] [illegible] , այլ ոչ [illegible] . [illegible]

Personalitas; qua enim re assignatur hypostasis, eadem etiam personalitas illius fit.

29. Quomodo ergo tu in errorem inductus es? vel non asserendo hypostasin et personalitatem Virtuti trium Personarum, vel asserendo, pessimè dicis, gladio ictus Libyi (Sabelii), qui pro tribus personis ac hypostasibus unam dicebat personam ac hypostasin. Et profectò summa adficior admiratione, nova omnino in te contemplata figuratione. Alii enim ex sinistra parte stantes unum tantum quique diabolici studii fecerunt lucrum, at tu nimis avaritiæ deditus, nullum prætèrire avidiori animo passus es: ita ut justum erit ad te dirigere Prophetæ dictum[1]: „Leva oculos tuos in rectitudinem, et vide, ubi nón fueris inquinatus in viis tuis". et reliqua; ad te, qui in omnibus impudice tegeris, in confessione, in ordine, et in religione; quique tu ipse solus denudatus, atque cunctorum vices adimplens perfecisti blasphemiæ mensuram.

30. Possibile[2] erit ad numerum reducere calculos torrentis; arenas maris, guttasque pluviarum, non tamen conficta a te novitatis verba et commenta. Secus divinæ Scripturæ cogitasti te prodere; „Impleatur[3], inquit, terra scientia Domini, sicut aquæ multæ, quæ cooperiunt maria: „ ita tu quoque seductoriis tuis verbis mare vastum edidisti: omnis dies, horaque, mensis,

(1) Jerem. III. 2.
(2) Syr. I. 2.
(3) Isai. XI. 9.

թիւ 'ի ներքս ածեալ մուծանէս, այլ և մարմինս ես հօր շնորհեցես՝ որպէս և որդւոյ: Ըստ նմին և յորժամ ասէր, թէ (1) Ես և Հայր իմ մի եմք, ոչ ըստ դիմաց և առանձնաւորութեան զմին ասէր գոլ, այլ ըստ բնութեան:

26. Դու որ դու կուրացեալ միտք հայելովդ ոչ գիտացեր զանազանել, այլ մեղադիր եղեալ առաջնոյն ածխօսութեան դրեցեր և ասացեր, թէ Ո՞րինչ պարտ է զՃարտարարսն յունաց համարել, որք ասեն զերրորդութիւն դիմօք և առանձնաւորութեամբ բաժանեալս, և ածութեամբ միաւորեալ: Ուստի յայտ արարեր, թէ դու և ոչ զմի յերկուցունց յայտնապանէ ոչ ընդունիս. և այդպէս՝ ոչ բաժանելով ըստ դիմաց լինիս սաբէլացի, և ոչ միաւորելով ըստ բնութեան արիոսեան: Իսկ եթէ ոչ բաժանիս ըստ դիմաց, զիա՞րդ առանձնաւորութիւնքն կարեն անշարժ մնալ. զոր մեծն Գրիգոր ասէր Նազիանզու (2), թէ՝ Ո՛ երիս գոյութիւնս ոչ միոյ ի մանաւանդ ժողովման, կամ լուծանելոյ 'ի միմեանս, և կամ խառնակութեան: Իսկ դարձեալ՝ Եթէ ոչ ածութեամբ միաւորես, ստար ապաքէն 'ի ներքս ածես բնութիւն, և յանհաւասարս զզուգահաւասարն դնես (3) գոյացութիւն: Արդ այսպէս ըստ խաւար զճշմարտագոյնն շօշափեցեր լոյս. և զկուրութիւն մտաց քոց զորբունքն արկանես հարանցն, զորս Ճարտարս յունաց անուանեցեր. և զայս 'ի քեզ հայելով ասացեր. զի թէ դու 'ի գիտութեան եղեր, կայր ոչ անուանէիր գիտունս: Իսկ մինչ

կայրութիւն եղեալ է 'ի Թարգմանութեան յունականն բառիս [illegible] [illegible], որ զնոյն նշանակէ:

(1) Յովհ. Ժ. 30:

(2) 'Ի Ճառն ԽԹ. ըստ տպ. յն. և լա: Գլ. Է. յառաջին. ուր բառս գոյութիւն եղեալ է փոխանակ առանձնաւորութեան զոր յունականքն նշանակէ յոյն բառն [illegible], որում վարի ածականին:

(3) Նոյնպէս և աստ բառս գոյացութիւն, զնոյն նախին նշանակութիւն [illegible]ատոնի:

que, novitatis est tibi (tempus). Ubi portemus calamitates à te in nos pervenientes? cui (1) referamus mala tua, aut cui umquam nunciemus deplorabilem rumorem de te abducto a lacte, decisoque ab uberibus? Qui posuisti (2) in Cœlum os tuum, et linguam tuam ducis per terram, qui studes amovere (3) de nobis leges Dei nostri, atque enarrare nobis pro iis errorem alienum. Qui sicut (4) equus sudore laboratus non cessas a cursu tuo; neque dixisti, modò quiescam (5), id enim per vim agebas. Qui nimis acriter tenes modum dicendi *unam* naturam; intentio autem hoc dicendi nugas spectat Valentinianorum et Manichæorum. Cum verò *ex duabus* dicitur *naturis*, non solùm renuis audire, verum etiam turpissimo cuidam exemplo assimilias; quod est sanè juxta tuam theologiam. Et ob hunc timorem, ne forte (6) cogaris Salvatoris carnem ex humana dicere natura, universis entibus abstulisti Naturæ nomen, dicens: Nulla dicitur natura præter Creatricem, omniaque ab ea producta eam tantum sibi habent naturam (7). Ita ut secundum te unum istorum consequatur; aut Creatorem connumerari Creaturis, quod est Atheismus; aut Divinitatem attribui creaturis, quod est Politheismus: utrumque æquè atheismus. Hæc est tua excellens Theologia, immo stultitiæ specimen; materiam

(1) Isa. XXVIII. 9. (2) Psalm. LXXII. 9.
(3) Isa. XXX. 10. (4) Jerem. VIII. 6. (5) Isa. LVII. 10.
(6) In textu *cogatur*, fortassis errore manus.
(7) Adducunt etiam Theologi simile dictum putidi hæretici Timothei Alexandrini dicentis. „ Divinitas sola erat Christi natura ".

Ճշմարտութիւն զնոսա 'ի խոստովանեցեր, զնա 'ի նոյնա-
նեն խմնապատակաց առաջնորդեալն էր ոչ ընդունելեցես :
Բայց իցեն ով արդեւք ճշմարտքն այն յանխոց,
հաստատեալ ցքեզ՝ թէ զճշմարտին առասցես . զի
թէ և դու կամիցիս սուրել, ամբարտաւանական քո-
քան՝ որ զնոցանէն՝ յանուանէ մեզ զպատօղս բա-
նիցդ այլոցին ցուցանէ . Ասացեր, թէ զիմոք և
առանձնաւորութի բաժանեն, և ա̃ծութ̃ն միա-
ւորեն (1) : Այս 'ի սբ̃ց հարանցն աւանդեալ եղև .
Ոչ ծանօթութիւքն յիւրաքանչիւր ումեքէ բար-
ձեալ լինի ; և ոչ առանձնաւորականն նմանութիւ քն
յայլում ումեք երևեալ : Դու եթէ՝ (2) Բաժանեի
անբաժանականս, և միաւորեի որոշմամբ . ոչ զմիա-
ւորութիւն խառնակութի գործելով, և ոչ զբա-
ժանումն՝ օտարութի : Դու եթէ՝ Պարտ է՝ զա̃-
ծութիւն պահել, և զերիս դէմսն խոստովանել,
և կամ զերիս (3) գոյացութիւն . և զիւրաքանչիւր-
ոք հանդերձ յատկութեամբ : Դու եթէ՝ (4) Ոչ
անգոյք են անուանքն, կամ միայ դիմաց . մինչ
զի լինել ճշմարտութիւն մեր անուամբք, այլ ոչ իրօք :
27. Այս են երջանիկ հարանցն ա̃ծաբանականն
դաւանութիքն . որովք բանիւք դու հերձուածօղս
առասսես զնոսա, և ոչ պանպիռեն և զպարհուրիս
զթուեալսն որոյես զնա 'ի լեզուաց քո շարժել ընդ-
դէմ նոցա, որք առաքինեալք և աստուածոք եղեն
բանիւն այ . անյաղթողք եւլի հաւատով զնոցայն հիմ

(1) Ըստ որում գրէ աթանաս 'ի ճառն յղ̃ : երրորդութեն . 'ի ճառքն . * Զառանձնաւորութիւն որոշեալք, իսկ զա̃ծութիւն միաւորեալք :|| զնոյն ասեն և ամ̃ հարք :

(2) Գրիգոր ա̃ծաբան 'ի ճառն յայտնութեանն, որոյ սկիզբն է . * Դարձեալ իմ յս̃ :|| որ և է ըստ կարգի յս̃ . և ըստ . տպ . ճառ. լթ :

(3) Նոյնն յառաջան գլ . ՟Ը . 'ի տպ . յս̃ . և ըստ . ճառ . ՟ԽԶ . ապ- արժան է գիտել, զի ՟Ը գիրքը մեր 'ի մեր անուն, բառս գոյա- ցութի, եդեալ է 'ի թարգմանութի բառին իպօստասիս . նոյն- թեանս խմաստականն յորինակի իւրում . այլ 'ի մեր օրինակն գրոց ա̃ծաբանին գրի գոյութի :

(4) Նոյնն յառաջան . գլ . ԺԲ . տպ . յս̃ . և ըստ . ճառ . Ժ̃Ը .

istam consempiternam asserere Creatrici Virtuti; naturam, non autem creaturam illius istam divulgare.

31. Verum impudens improbusque cum sis (1), impietatis tuæ nescivisti saturitatem, sicut ait Propheta. Quum vides aliquem humana quædam enarrasse de Christi passionibus, audes intrepide ab scriptis illius, qui ea prædicat, expungere verbum, dicens: Operarios zizania seminantes illud seminasse (2). Quod dicis, non modo improbabile est, sed etiam nullius valoris. Quum maligni operarii supra semen bonum zizania seminare publice præsumerent, an omnes omnino abfuerint Ecclesiasticarum rerum Curatores? an sine tutore aliquo multitudo gregis a Christo ad unum congregata ovile vagabunda ambulaverit? an nemo viderit, nemoque audierit? Si verò erant nonnulli cum aliis adhuc viventes, quomodo fuit, ut cum ipsi expellerent novatores obliqua tradentes, sua recta verba in manus eorum traderent detorquenda?

32. Vel quos ex nostris istis Spiritus Sanctus suscitavit post primum illum Illuminatores esse,

(1) Isa. LVI. 11.
(2) Id maximè prætendebant phantastici cum [illegible], contra quem et sectatores ejus sic loquitur Theodorus magister Philosophi nostri. „ Pessimè itaque incipientes scriptis mandare sententias suas ... Constare dicunt priscam Interpretationem Evangelii non habere historiam sudoris cum timore Verbi omnipotentis, corroborationisque per Angelum ". Verum est, quod in quibusdam codicibus desiderabatur periodus illa; sed tamen semper reperiebatur in plurimis codicibus, ut patet apud [illegible]. Sed quid lucrarentur id negantes, cum nequirent expungere totam historiam passionis Christi ex libris Quatuor Evangelistarum?

նացուցին վերկերկրի : Այլ ըստ ո՞չ զապամանքս են յանձ-
նաւանիցն ոչ պատկառել քեզ արանց. որ զի և զօ-
նոյն ինքն վեհագոյն բնութիւնն մեծամօթեցայք
զհայհոյութեանդ քո ձգել բան, ոչ խոստովանե-
լով՝ ի միում անեղ բնութե՛ զերիս դէմսն և զե-
րիս աստուածաւորութիւնս, զհայր և զորդի և զհո-
գի : Ընդ ձեռն որոյ ՚ի բաց բառնալով զպատ-
ճառն՝ որով իւրք միմեանց են և ասին, է նմին
բարձեա՛լ լինի և իւրաքանչիւր ուրուք նոցա գոյ-
ութիւն. ընդ որով ապա և ոչ ած. և մնալ քեզ
անա՛ծ, որ այդպէս յանդուգնդ ես յանծառնասու-
թիւս. որ իմաստասիրե՛սդ և ասես, թէ որ ՚ի հօ-
րէ անձնն էր՝ նա՛յն անձնաւորեցաւ ՚ի կուսէն :

28. Յորժամ ընդ հօր գնա ամծաքանեիրն, ոչ
չնորհեցեր նմա զկատարելութի ունել դիմի. իսկ
այժմ երկուցեալ՝ թէ մի գուցէ խոստովանել
հասցէ ՚ի կուսէն, ա՛յսինքն ՚ի մարդկային բնու-
թէս զկատարելագոյնն տալ նմա գոյութի մար-
դեղուե, ա՛նձն ՚ի հօրէ զնա անուանեցեր : Իսկ
մինչ անձն ասես, ընդէ՞ր հրաժարես զնա դէմ
ասել. եթէ արդեւք փորդապետեցար ՚ի քում
արուեստաբանիդ՝ ա՛յլ դոլ զանձն, և ա՛յլ զդէմն.
որ թէպէտ և է ուրեք՝ որ զանազանի ՚ի զանա-
զան տեսակսն, սակայն առ մի և նոյն առեալ ի-
րակութի զնոյն երկաքին անեարկեսցեն : Քան-
զի զաւնմնէ ասի՝ թէ ա՛նձն և եթէ դէմ. և այս
հասարակաբա՛ր զհետ երթիցէ մարմնական և ան-
մարմին տեսակացն. քանզի իւրաքանչիւր աստուած-
նաւորեալքն ՚ի տեսակին՝ դէմ անուանի. որպէս
՚ի մարդկանէ [1] պօղոս յատկացեալ դէմ առկօչի.
իսկ յանմարմնոցն՝ գաբրիէլ աստանձնացեալ դէմ
անուանի. սոյպէս յանեղագոյն էութէն, հայր

(1) Պօղոս. յօրինակին՝ պօղոս. յատուկին վասնկն չեչակլով. այլ ուղիղն ստվորուն գրել և հին գրչագիր օրինակք ամենայնի. ոչ պօղոս բառն. եւն. այլև զայլ յատուկ անուանս բառ յունաց, գրելով՝ պետրոս, թադէոս, յովհաննէս, յակոբոս, եւն :

ambos illos dico Sanctos, Isaacum et Mastosium, cunctosque electos eorum ministros et cooperatores, Eznacium cum reliquis; vel qui posterior illis, nec procul ab iis, Magnum dico inter Philosophos celebremque in orbe terrarum Dominum Moysen: qui insimul erant optimè periti Interpretes, et orthodoxi. Isti tales neque adeo compotes facti sunt, ut cognoscerent alienam mixturam? an pro lacte sincero seductiones turbidas suisne bibere dederunt nationalibus? mercenarii forsan, non verò pastores existentes neglexerunt oves? An a vobis verbum Dei (1) processit, aut in vos solos pervenit Evangelium (2)? Vos ergo estis Pastor ille bonus, quem se esse dixit Christus? omnes ergo, qui ante vos fuerunt, fures erant atque latrones (3)? At dicitis: Avidius ducti Dei simul atque studii amore, quæque invenire potuerunt scripta, interpretati sunt, et adduxerunt. Quid dicitis? Dei amantissimi cum essent, odiine Dei præsumpserint præstare opus? atque ab studio litterarum inchoantes, ad stultitiam ascenderint? acerbum pro suavi dicentes, et tenebras sicut lucem (4) ponentes: ita

(1) I. Cor. XIV, 36. (2) Joan. X. 11. 8.

(3) Sic invehitur etiam Theodorus prælaudatus contra Mairacomensem. „Tu ergo, o simulator verborum et contumax, tune evolasti alis intellectus supra Coelites Patres antiquos? qui columnæ Ecclesiæ basesque veritatis nominati sunt; quibus custodes Angeli, Dux autem militiæ Dominus ipse: quique per martyrium pro Christo vitam finientes decorati sunt in Apostolico gradu... Num tot temporibus in ignorantia ambularunt omnes Ecclesiæ filii, et nuper solum in fine temporum novi vos studentes, novique conscii veritatis extitistis, secundi Apollinaristæ, qui novellis traditionibus novas pullulare fecistis spinas ex radice amaritudinis in escam flammarum ignis inextinguibilis?"

(4) Isa. V. 20.

կէ՛ որդի կամ հօրդի առանձնականի յիշեալ դէմ առ-ռաւելք ։ Եւ արտորոշեալ ձանձրացի 'ի նոսա դէմն այսոքիկ . հօր՝ ծնօղ գոլ . որդւոյ՝ ծնեալն . իսկ հոգւոյ՝ ելանելն ։ Եւ նոյն ամ է առանձնաւորու-թիւն . զի որով իւիք նշանակեսցի դէմն , նոյն և առանձնաւորութիւն նմին եղիցի ։

29 ։ Որդ պարծր դու մոլորեցար՝ կամ ոչ իսկ ասել զդէմ և առանձնաւորութիւն երեքանձնական զօրութեանն , և կամ թէ ասել՝ չարաչար ասել՝ ընդ լիբէացւոյն ելանել առը . փոխանակ երից դիմաց և առանձնաւորութեան՝ մի ասել դէմ և առանձնաւորութիւն ։ Եւ համայն հերձացեալ եմ մեծապէս՝ զնորանշանդ 'ի քեզ տեսանելով ձեւա-ցութի . զի այլք յաւհեկանացն զմի մի իւիք 'ի սա-տանայական ուսմանցն բարձեալ տարան շահս . իսկ դու յայժ ագահելով և ոչ զմի ոք անտուստ 'ի կողմանէ թողլով տենչացար . մինչ թէ զնոյն ըզ-մարգարէին առ քեզ բարբառել իրաւացի է . (1) Ամբարձ զաչս քո յուղղութի և տես , ո՞ւր ոչ թա-թաւեցար 'ի ձանապարհս քո , և որ 'ի կարգին . առ ամենեսեան անամօթեալդ , և 'ի խոստովա-նականս , և 'ի կարգս , և 'ի կրօնս . առանց ամե-նեցուն հոլանեալ , և զամենեցուն 'ի տեղի արտա-քեալ լցեր զհայհոյութեանն չափ ։

30 . Որպ (2) հնար թուել զխիճս հեղեղատի , և զաւազ ծովու , և զշիթս անձրևի , և ոչ զատեղ-ծեալն առ 'ի քէն նորագիւտ բանս և իրս ։ Ընդ հակառակս ելանել ամենայնոյն խորհեցար գրոյ (3) . լցի՛ ասէ երկիր գիտութե ամն իբրև զջուրս բա-զումս՝ որ ծածկեն զծովս . այսպէս և դու հրա-պուրողականդ քո բանիւք ծովացուցեր . ամօր և ժամ և ամիս՝ քեզ նորաձեւութեան ։ Մեր տար-ցուք պառ 'ի քէն հասեալ 'ի մեզ աղէտս . (4) ո՞ւմ

(1) Երեմ . Գ . 2 ։ (2) Սիրաք . Ա . 2 ։
(3) Եսայ . ԺԱ . 9 ։ (4) Ողբ . ԻԷ . 9 ։

us malum pro bono mutuati fuerint, et propheticam maledictionem in capita sua prætulerint.

33. Ita vana vanis applicatis, ut ajebat Job [1], et adjecto mendacio in spe vestra; sub mendacio quoque intrantes occultamini; juxta Isaiæ dictum [2]. Audis Jesum esurientem in Evangelio scriptum, et illicò demergeris in gurgites loquacitatis, dicens: „Quomodo deceat Deum esurire? Famem intelligo, minime verò humano more ejus famem configuro: esurire hominem corruptionem agit, et fames ipsa nihil aliud est, quàm corruptio.„ At ego primùm nullò modo novi Divinam necessitatibus subjectam esse naturam; alioquin necesse foret carnem etiam dicere simplicem illam incorporalemque Virtutem. Itaque falsum erit secundùm vos etiam scriptum de illo Hominem ex muliere factum fuisse; sed potius (dicendum erit) propriam dè cœlo ductam nobis apparere fecisse carnem. Quo posito, abiens occurris, quod semper optabas, Eutychio fabuloso; exempli gratia, puer errabundus ubicumque vadat, matrem clamans vocat.

34. Præterea, etiam quæ nobis sunt naturalia, tàm spiritualia quàm corporalia, non sunt corruptiva, vel corruptio nostræ naturæ. Quoniam [3] corruptio generationi opponitur; con-

(1) Job. XXVII. 12. (2) Isa. XXVIII. 15.

(3) Voces, *Corruptio*, *Corruptiva*, strictè accipit Philosophus noster in toto Sermonis cursu pro destructione, vel dissolutione totius compositi, hancque tantum removet a Corpore Christi, utpote non naturalis passio sit Corpori humano insita a Creatore: naturalia enim in conservationem data sunt, non autem in

պատմեսցուք զչարիսս, կամ ո՞ւմ գոյժ տացուք զանջատելոյդ 'ի կամթանէ, զհատուցելոյդ 'ի սատանէ. (1) որ եդիր յերկինս զբերան քո, և զլեզու քո անցես զերկրաւ. (2) որ ջանաստ մերժել 'ի մէնջ զօրէնս այ մերոյ, և պատմել մեզ փոխանակ այնոցիկ այլ մոլորութիւն. որ (3) իբրև զձի ընդ քիրտն մտեալ՝ ոչ կասես յընթացից քոց (4). և ոչ ասացեր՝ թէ արդ հանգեայց. զի զայն առ ուժի գործէիր։ Որ յոյժ պնդող ունիս զմիտ ասել քնութիւն. և ասելոյդ քո խորհուրդ 'ի վաղեմատնեայցն և 'ի մանիքեցւոցն հայր աղձատանս։ Իսկ զաս 'ի յերկուց բնութեանց ասել՝ ոչ միայն թէ լսել ոչ կարացես, այլ և վատթարագունի իմն նմանեցուցանես տարացուցի. որ է ըն քում ա՟ծխօսութեանդ և տարացոյցն քո։ Եւ յաղագս այսր երկուողի, թէ մի գուցէ զփրկչական մարմինն 'ի մարդկայնոյս ասել (5) հարկեսցի բնութեան, 'ի հանուր իսկ էակացս 'ի բաց բարձեալ տարար զանուն բնութեան, ասելով. Ոչ ասի այլ բնութիւն, բայց (6) արարչականն եթէ. և ամենայն 'ի նմանէ անծանօցեալք՝ զնա ունին միայն իւրեանց բնութիւն։ Որպէս զի ըստ քեզ՝ յերկուց միոյ պատկանեսցի, կամ զարարիչն թուել ընդ արարածս, որ է անա՟ծութիւն, և կամ զա՟ծութեան կարծիս բերել 'ի վերայ արարածոյս, որ է բազմա՟ծութիւն. և նոյնպէս երկրորդին անա՟ծութիւն։ Այս է քո պանծալի ա՟ծա

(1) Սաղմ. հբ. 9։
(2) Եսայ. Է. 11. 10։ (3) Եր. Ը. 6։ (4) Եսայ. ծէ. 10։
(5) Հարկեսցի բնութեան։ Ոճում վերլուծ գրչի՝ փոխանակ դնելոյ, հարկեսցի բնութեան։ Բայց ուղիղ համարեալ, մարթ է իմանալ. զի մի զփրկչական մարմինն հարկ լիցի ասել 'ի մարդկայնոյն բնութեան, կամ ըն մարդկային բնութեան։
(6) Զայս ժամանակի կարծիս կցտանեն յեւտիքեականս՝ ընդ իմաստասիրին և ամենայն յերևելի աստուածոց, բերելով առ այս զբանս տիմոթէոսի աղէքսանդրացւոյ՝ կուզն անուանելոյ, որ զաստուածութիւն եթէ (ասէ) լինել բնութիւն քնի։ Յայս է թէ 'ի նոյն հայրն և բանք հակառակորդին սոսա, և թիւ 9. զոր և հերքէ իմաստասէրս։

traria autem non possunt simul, et eodem tempore subsistere: at tamen fames, et sitis, labor, et mœror, sollicitudo, et timor, ira, ignorantiaque, et his similia, simul et unà cum generatione rei accipiuntur in homine: ergo non sunt ista corruptiones; si enim corruptiones essent, non poterant unà cum existentia consistere; verùm reipsa coexistunt substantiæ. Siquidem dicebat Creator Protoparenti nostro: [1] Ex omnibus arboribus, quæ sunt in Paradiso, manducans manducabis. Nonne hoc secundum naturám coaptans proponebat vescendi usum? alioquin supervacaneum, mea sententià, foret Plantatorem plantasse Paradisum illum omnigenis fructibus, illicque collocato homine jussum illi dedisse iis frui. Et rursus: „ De fructu arboris, [2] quæ in medio est Paradisi, ne comedas, ne morieris ". Nisi timoris dispositio in rationali ejus anima innata fuisset, quomodo ca-

destructionem. Hoc sensu passim usurpatur *Corruptio* in Sacris Scripturis, ut differens a morte, sicuti S. Petrus de Christo mortuo asserit, corpus ejus non vidisse corruptionem. (Act. II. 31.) Porro cum latè quoque sensu accipi hanc vocem noverit Auctor noster pro quacumque mutatione, id etiam innuit (Num. 41.) *Corruptionis* asserens *examinatis generibus* etc. In tota hac quæstione viderit eruditus Lector duas classes Acephalorum Eutychianorum impugnare Philosophum nostrum: Severianos quidem qui Christi corpus subditum esse passionibus corporalibus dicebant, verum ex necessitate; hinc *Corrupticolæ*, vel *Passibiles* nominati. Julianitas autem ex adverso negantes et necessitatem, et veritatem passionum in Christo, inde *Incorrupticolarum*; seu *Impassibilium* nomen sortitos. Auctor ergo noster per veritatis medium incedens, contendit passiones naturales et reapse in Christo fuisse, et voluntariè; Julianum nominatim condemnans (Num. 55. 20). Severum autem in doctrina, et cum eo Jacobum Syrum, vel Zanzalum.

(1) Gen. II. 16. (2) Ibid. III. 3.

բանաւորութիւք , մանաւանդ թէ յիմարութեամբ ցոյցք . գիտութս զայս յաւէժակից առել արարչականն զօ-րութենն . բնութեան , և ոչ ստացուած նման զօր համբաւել :

31 . Իսկ սակայն (1) լինի և չար լինելով զամ-պարշտութեղ ոչ գիտացեր զայդուրդ . որպէս ասէ մարգարէն : Յորժամ տեսանես զմարդկային ինչ ուրուք ձեռնեալ զքոյ կրկին , յանդգնիս աներ-կիւղաբար 'ի գրեցելոց անտի՝ որ զայնն քարոզէ՝ 'ի բաց ջնջել զբանն (2). և ասես՝ որոմնացան մշակացն է զայդ սերմանեալ : Որ ոչ միայն է անհաւանա-կան՝ այլ ասեալ , այլ և անհնարին : Յորժամ չար մշակքն 'ի վերայ բարի սերմանն որոմնացա-նութ լինել համոզմանց , անմնեքին առհասա-րակ եկեղեցականացն 'ի բաց բարձեալ եղեն հա-ւատարմութք . անտերունչ 'ի քէն առ մի հաւաքել զաւիրթ շրջեկին հօտիցն բազմութի . ոչ ոք տեսա-նէր , և ոչ այն որ լսէր : Արդ եթէ էին օմանք , այլ և այլովք և ս կենդանիք մնացեալք , զիարդ էր՝ եթէ զթիւրութեն արտահալած առնելով զա-ւանդիչս , զիւրեանցն 'ի ձեռս նոցա տային առ 'ի թիւրել զուղղադաւանութի :

32 . Իսկ կամ զորս 'ի մէնջին սասի հոգւոյն տր-զարթոյց՝ լինել զկնի առաջնոյն լուսաւորչիս . զերկոսին զնա ասեմ սբս՝ զսահակ և զմաշտոց , և զամենեսին զընտրեալսն զաշակերտս նոցան և զգործակիցս , զեզնիկ և զայլսն . և կի որ է նոցանէ , և ոչ հեռի 'ի նոցանէ՝ զմեծն իմաստասէ-րաց և զհռչակեալն ՠ տիեզերս զԴաւիթ մակեդոն . որք

(1) Եզնկ . ծր . II :
(2) Նշմէն իմաստից խօսի և փարգապետն իմաստասիրին Թեոդորոս ընդդէմ մարդագիտեցուց՝ յասելն . " Արդ՝ համա-" համեալ զկարծնութս եւրեանց ... մանկինդրէ ... յայտ է ասեն . թէ անհրաժեշտ է առամ(ին) ... որ յաղօթականութին զա-" հաբանութիւնն պատմեն ամենակարողն բանին այլ , և զէ " հրեշտակէն քաղաքէին : Ա

vere illi juberet? aut quomodo ipse cavere potuisset, vel culparetur postquam cavere neglexisset? Antehac quoque scriptum est: Operari eum, (1) et custodire deliciosum illum Paradisum, quem plantavit. Quorum primum labores, secundum verò sollicitudines secum conjunctas habet. Somni adhuc habitum palam ex scriptis illis verbis novimus: (2) Injecit, inquit, Deus soporem supra Adam, et dormivit; non extrinsecus inducens ei somni actum, sed naturali, ubi opus fuerit, passione superveniente. Desiderium verò ex prohibitione cupiti fructus conjicio. Quod autem dicit; „ Adamo non est inventus adjutor illi, (3) per hoc tristitiam designat Protoplasti: cætera enim videns animalia decorata fuisse, eo quod conviverent par cum pari secundum genus, ea propter mœrore afficiebatur, quoniam ipse solus desolatus erat sine familia, atque privatus (4). Nec non præscientiæ haud secundum naturam in eo dixerim esse prænotionem, sed ex Divini Spiritus inspiratione, qui nunc movet, nunc ad se ipsum contractus relinquit in-

(1) Gen. II. 15. (2) Ibid. II. 21. (3) Ibid. 20.

(4) Quod hic Philosophus aptat moerori Protoparentis, id B. Ambrosius refert ad quandam inscitiam ejus, dicens (Lib. de Paradiso. Cap. II.) „ Simul accipe qua causa omnia deducta sint ad Adam, ut in omnibus videret ex utraque sexu substantiam constare naturæ, id est, ex masculo et femina, et ipse usu, exemploque cognosceret necessarium sibi consortium mulieris adjutum ". Petavius autem in eodem verbo considerat desiderium primi parentis ad illud quod suæ speciei deerat, quodque aliquem tristitiæ modum inducit, dicens: (Tom. III. Lib. II. pag. 178.) „ Cum igitur omnibus inspectis cognitisque singillatim animantibus nullum sui simile, sibique congruens Adamus animadvertisset; et optare quod deerat a Solo Deo, ac sperare cogeretur ".

Էին միանձնամայն արուեստաւորք Թարգմանիչք և ուղղափառք ։ Նոքա և այնքան ոչ կարացին ճանաչել զօտարոտի խառնուածն. փոխանակ անխառնախ կաթինն հրապոյրս պղտորս (1) իւրեանցայոցս արքունական համազանց . վարձկանք և ոչ հովիւք լինելով՝ անփոյթ արարին զոչխարացն (2) ։ Ի ձեզ հնչեաց բանն Տն ։ և առ ձեզ միայն եհաս աւետարանն (3) ։ Դուք ուրեմն հովիւն քաջ 'ի քնէ զինքն ասացեալն (4) . ամենեքեան՝ որ յառաջ քան զձեզն էին՝ գողք էին և աւազակք ։ Նաւ անէք . ծնծղութեան միանգամայն և ուսումնասիրութեան ըմբռնեալ ցանկութե՛, որոց և համդիպել կարացին գրիցելոց՝ Թարգմանեցին և բերին ։ Ո՞նչ ասէք . ծնաւէրք լինելով ծնատեցութեան, յանդգնեցին ցուցանել գործ . և յուսումնասիրութե անտի կանխեալք՝ ելանէին առ յիմարութիւն (5) . զդառն քաղցր վարկանելով, և ունելով զխաւարն իբրև զլոյս . զչարն ըստ բարւոյ փոխանակել, և բառնալ բերել զմարգարէականն 'ի գլուխս իւրեանց վայասացութիւն ։

33 . Այսպէս (6) զննոտիս զննոտեօք պատէք, որպէս ասէրն յովք . և (7) դնելով ստուէր 'ի յոյսն ձեր՝ ընդ ստութեամբն և մտեալ ծածկիք ըստ ե-

(1) Իւրեանցայոցս . յօրինակին . Իւրեանց ցոյցս ։
(2) Ա . Կոր . Ժդ . 36 ։ (3) Յովհ . Ժ . 11 . 8 ։
(4) Դարձեալ 'ի սոյն ձև բանից հայի և ասացեալն 'ի Թէոդորոսէ ընդդէմ մայրապոլիտացւոյն ։ *Արդ դու մի յօդաքան
„ և զրուցանհօր՝ իբր գերաթռեալ մտացութև համձարով քան
„ զերկնագոլակ նախահարսն , որք հիմունք եկեղեցւոյ և խա-
„ րիսխք ճշմարտութե անուանեցան . որոց պահապանք հրեշ-
„ տակք . և զօրավար՝ ինքն Տէրն , որք վկայեալք յառաջա քնէ
„ նահատակեալք գլխատեցան յառաքելական աստիճանին
„ ... և այսքան ժամանակք ('ի չարչարանաց անտի քնի՝) յան-
„ գիտութեան գնացին բոլոր մանկունք եկեղեցւոյ , և միայն
„ արդ եւս 'ի վախճան ժամանակաց նորուսք դուք և նորա-
„ ծանք գտայք ճշմարտութն , երկրորդ առաքելոց, որ նո-
„ րաձայն աւանդութեամբ նորածին բառուցք արմատոյ դառ-
„ նութե փոխ՝ հրամայական անշիջանողոր բոցոյն ։||
(5) Եսայ . Ե . 20 . (6) Յովբ . ԺԷ . 12 ։ (7) Եսայ . ԻԸ . 15 ։

telligentem rationalemque animam. Huic, enim (præscientiæ) nulla creatura digna facta est, ut assequatur; solus enim Creator id consequitur: sicut vel ipse per Isaiam dixit: „Nemo est præter me, qui sciat posteriora, (1) antequam sint, unaque perficiantur".

35. Atqui constat, hæc secundum naturam, et ante peccatum fuisse, neque post intrusa propter peccatum in nostram naturam, ut tibi visum est dicere. Sed utpote idem unicum conductivæ animæ liberum arbitrium ad utramque partem compos fuerit se se inclinare per impetum desiderii, duplex quædam istorum putetur dispositio; quorum unum spiritus, alterum peccati nomine notatur. Lex enim (2) spiritus vitæ liberavit me a lege peccati et mortis, Paulus dixit. Et rursus: (3) „Video aliam legem repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis". Non ergo inductiva sunt nobis mortis et corruptionis, fames et mœror, cæteraque omnia; aut hæc ipsa corruptiones sunt: sed ad manus hæc habens conductiva facultas, sicut agricola semina, si seminet his in carne, de carne ipsa metet corruptionem (4); si verò seminabit in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Non ipsa tristitia mors fuit, sed Sæculi tristitia mortem operatur (5); quæ verò secundum Deum tristitia est, impænitendam assequitur salutem. Neque id solum, verum etiam contra-

(1) Isa. XLVI. 9.
(2) Rom. VIII. 2. (3) Ibid. VII. 23.
(4) Gal. VI. 8. (5) II. Cor. VII. 10.

ապայ լսանին ։ Իսկ սէս քաղցնուլ զգրեալ յառաջա-
բանեան գլխոյ, և զօրագոյն այնուհետև 'ի շատախօսու-
թեանն հոսանս՝ ասելով. * Որպէս վայել է ոչ
քաղցնուլ. զքաղցն իմանեմ, և ոչ մարդկայնովս
օրինակել ներքատակեմ զնորայն (1). զմարդումն
քաղցնուլն զապականութիւն ներգործէ, և նոյն
ինքն քաղցն ոչ է այլ ինչ, եթէ ոչ ապականութի ։ Ա
Այլ եւս՝ նախկին, զի և ոչ իւիք գիտեմ զանձայ-
նեն հարկաւորագունիցն ներքոյ անկեալ բնու-
թեն. զի թէ այս էր, հարկ էր և մարմին ասել
զոլ զպապազն և զանմարմին զօրութիւն ։ Իսկ բանս
լինի ըստ ձեզ՝ 'ի կնոջէ և մարդ զնա լինել գրեալ է.
այլ զինքեանն բերեալ երևեցոյց մեզ յերկնից
մարմին ։ Ընդ ձեռն որոյ երթեւ հանդիպիս զոր
միշտն խնդրես, եւ տիեզերաց առաստղելականին. օրի-
նակ իմն, մանուկ մոլորեալ՝ ուրանօր և երթիցէ,
զմայրն վերաձայնեալ կարդայ ։

34. Դարձեալ՝ զի և որ 'ի մեզ բնաւորականքն
են՝ հոգեկանք և մարմնականք, ոչ են ապակա-
նիչք. և կամ ապականութի բնութեամբ մերում ։
Անզգայ (2) ապականութիւն՝ ներլինելութեան ներ-

(1) Զմարդկային քաղցնուլն ։ Թուի արտաքս թողեալ ի գրոյն, [illegible] գրելոյ՝ վն մարդկային և իմաստքն պարզին. Զքաղցն քնի իմանեմ կին գիտեմ, ասէ հակառակորդն, բայց ոչ ըստ մարդկայնոյն քաղցոյ առեալ նմանեցուցանեմ զքաղցն քնի. զի քաղցնուլն մարդումն զապականութիւն գործէ են ։ Այս որ պատասխանէ իմաստակքն. Այլ եւ են ։

(2) Զբառքս ապականութիւն, ապականիլ, հզգիւ առնու իմաստասէրն 'ի բազմանգամ կարգի բանիցն՝ փոխանակ լուծման կամ քայքայման բաղադրեցելոյ իրիք 'ի մասունս իւր. և զայս միայն 'ի բաց առնէ 'ի տէրունական մարմնոյն. իբր զի այս ոչ է բնաւորական կիրք մարդկային մարմնոյ՝ յարարչէն հաստատեալ 'ի բնութիւն. զի բնաւորականքն առ այն յայն առ 'ի պահպանութիւն է ոչ յուծումն ։ 'Ի սոյն միտս յառաջաբանէ նշանակէ բանն ապականութիւն 'ի սբ գիրս. իբրև որէս ։ 'ի մահուանէ. ուստի և սբն պետրոս յետ յիշատակելոյ զմեռանելն քնի, 'ի վր բերէ թէ մարմին նր ոչ ետես զապականութի ։ (Գործ. բ. 31 ։) Բայց քանզի ընդարձակ առեալ զբառդ՝ իմանի առհասարակ զինչ իցէ փոփոխութիւն կամ պակասութիւն մարմնական, զայդ եւ յաւէտ առնէ իմաստակքն՝ յետ ասելոյն (Թիւ 41.) զիւր կեր-

ria ; quæ vice versa succedunt iis, æqua diversitatione nunc ad vitam, nunc ad mortem circumacta feri ; quoniam tristitia succedit lætitiæ ; et lætitiam, quæ malignitate conjuncta est cum luctu, et tristitia, expellendam esse minabatur Magnus Jacobus (1): Risus vester, ait, in luctum convertetur, et gaudium vestrum in mœrorem "; verum hoc ipso gaudio, quod est erga Deum amore, dilatata anima gaudere semper a Paulo jubetur (2). Pariter et esus à gula proveniens condemnatur ; et mensa, quæ divinæ gloriæ est supplementum, laudatur juxta ejusdem Apostoli dicta (3): „ Sive manducatis ; sive bibetis, omnia in gloriam Dei facite ".

36. Patet itaque ex dictis illis, etiam propter Protoplastum dicendum esse, quod inquantum in mandatorum observatione progrediebatur, per ista naturalia oppugnans expellebat a se mortem et corruptionem ; atque ita diuturna permanente substantia indicibilem assecutus fuisset vitam. Verumtamen cum in mandatorum transgressionem præceps ceciderit, unde peccati quoque pullulatio processit, tunc sub jugum mortis corruptionisque se se introducens obtemperabat. Sic neque Creator, neque ab eo creatus, sed propria voluntas Creaturæ, simulatque seductio Diaboli mortem, et corruptionem in nostra inseruit natura ; quæ tamen difficile se movebat tunc ad peccatum, propensiorque erat ad bonum ; secus autem nunc, postquam in corruptibilem cecidi-

(1) Jac. IV. 9.
(2) Philipp. IV. 4. (3) I. Cor. X. 31.

հականայ․ և ներհակքն ոչ կարեն համանգամայն ՚ի միում և ՚ի նոյն ժամանակի բաղկանալ․ իսկ քաղց՝ և ծարաւ՝ և աշխատութի՝ և տրտմութի՝ և հողք՝ և երկիւղ՝ և ցաւումն՝ եւս և անգիտութի, և որ սոցին նմանք՝ համանգամայն ընդ ներլինելութեան բանին (1) առեալ լինի մարդումն․ ապա ուրեմն և ոչ են այսոքիկ ապականութի․ զի եթէ էր ապականութի, ոչ կարէր ՚ի միասին ընդ գոլոյն բաղկանալ․ այլ են բաղկացականք գոյացութե։ Վասնզի ասէր գոյացուցիչն մերում Փախահօրն․ (2) յամ ծառոց՝ որ են ՚ի դրախտիդ, ուտելով կերիցես․ այս՝ ոչ ապաքէն ըստ բնութենն պատշաճեալ կերակրողականին առաջի դնէր ըզ-

ընկալաւ քն, այլև ըստ մեզ․ ուր ՚ի հակառակորդ անդր դարձուցեալ զբանն ֏ մեզ ասելովն՝ մի գայթակղեսցիս ասէ, զապականութեն ընդ մեզ ածելով փեսակս, ֆ այնու զի այլևայլ եղանակք են ապականութե, կմ զի բաղմապատիկ առեալ լինի բանս․ վասն զի եւ խօսիմ ասէ զընական կրից մարմնոյ՝ որ և յանմեղ բնութե ադամայ երևէր․ և ոչ ոնց դուք իմանաք զանբնական կիրսն՝ որք զինի մեղացն եկին․ յորոց զմահն յանձն առ քս կամաւ անմահութենն միայն՝ և ոչ հարկաւ ապականութեան։ Բայց առ քաջ իմանալոյ զայլևայլ բանս իմաստասիրին ՚ի վր այսր խնդրոյ, կարևոր է յիշեցուցանել աստանօր՝ զի յանդգլութ աղանդաւորաց անուն եւտիքականաց բուսան երկու շառաւիղք դառնութե։ Սեւերոս ասնդէր թէ մարմինն քի էր ապականացու՝ հարկաւ ներքոյ անկեալ բնական կրից, քաղցոյ, ծարաւոյ, մահու ևն, որոյ հետևօղք կոչեցան՝ Ապականադաւանք կմ Կրակամք։ Իսկ յուլիանէ ալիկառնացի եհակառակն՝ ոչ միայն զհարկաւ կրելն ուրանայր, այլև զճշմարտութե կրիցն․ զի մի ապականութե դնիցի ասէր ՚ի քն․ որով աղանդակիցք նր ասացան Անապականադաւանք կմ Անկրակիմք։ Արդ իմաստասակերն ե մէջ մոլորուեց, զճշմարիտն աւանդելով, յամ բանս իւր հաստատէ զընական կիրս մարդկայինս ճշմարտապէս եղել ՚ի քն, բայց ոչ ՚ի հարկէ բնու՝ այլ ինքնիշխան կամաւորու․ որով զերկպառակսելոր դասս աղանդաւորացն մերժէ, և յանուանէ զյուլիանէ, թէև 20․ ե որում իմանի և յակոբ աստին և նոցին համախոհք։

(1) Եթէ չէցէ ՚ի բանս վրիպակ ինչ գրչի, մարթ է այսպէս պարզել զբանդ․ Բնաւորական կիրք ՚ի մարդն, որպիսի են քաղց, ծարաւ, աշխատութի ևն, համանգամայն ե լինելութենն (ֆ ՚ի ստեղծանելն) բանականին՝ առեալ լինի ՚ի մարդումն։

(2) Ծննդ․ բ․ 16։

mus vitam, per contraria periclitamur; facillime nos ad peccatum, et quàm difficile ad virtutem moventes.

37. Hæc autem ita cursim dicta sunt propter tuum verbum; quia vel ipsa naturalia corruptionis nomine commentatus es, non tantum quæ cum carne nostra sunt connexa, ut labor, fames, et somnus, sed etiam quæ in anima sunt triplices partes, rationalis, concupiscibilis, et irascibilis; quæ nihil aliud sunt, quam naturales, atque affectiones innatæ humanæ constructionis; quæ per observationem mandatorum se armant contra mortem, et corruptionem; per transgressionem autem, clypeo rejecto, se se hostibus dedunt.

38. Quum igitur sermo noster probaverit passiones nostras spirituales corporalesve, neque peccatum, neque corruptionem esse, sed quasdam qualitates affectionesque humanæ convenientes substantiæ, quid ergo mirum, si Salvator etiam his, cum conversaretur cum hominibus, usus fuerit, ubi voluerit, et quando, et in quantum: non alieno modo, aut umbrativè, sed veraciter; atque ita nostra quoque proponens sibi naturalia, permiserit carni affici sibi propriis? Sicut S. Gregorius dixit Nyssenus: „Quoniam jejunus (1), ait, permanens per quadraginta dies, postea esurivit, et permisit, quando sibi placuit, naturæ peragere sua ".

39. Itaque ratione carnis suæ à nobis assumptæ nostram patiebatur passionem, minime verò

(1) De Beatitudine.

պետս. զի չերեւի ոչ այս սոյնպէս, այլ և յորդ վերակա-
նգնեալ զամենապայծառագոյն զայն անկարգ ողորմագին զար-
կեալ զդրախտն. և 'ի նմին զնելով զմարդն՝ հրա-
մայեալ անդուստ վայելել նմա: Եւ դարձեալ
Թէ՝ (1) 'ի պտղոյ ծառոյն՝ որ 'ի մէջ դրախտին,
մի՛ ուտիցէք, զի մի՛ մեռանիցիք: Եթէ ոչ երկիւ-
ղին տրամադրութի 'ի բանականութիւն նոր բնաւորեալ
եր յիշոց, զիարդ զգուշացուցանէր, և կմ զգու-
շացեալ լինէր, և կամ մեղադրիւր յետ ոչն զգու-
շանալոյ. Եւ յառաջ քան զայն գրեալ է (2), գոր-
ծել զնա և պահել զփափկականն զայն դրախտ՝
զոր տնկեաց: Առաջինն զաշխատութիւն, և
երկրորդն զհոգւոյն ը̃ ինքեան շարամանելունք:
Եւ զքնոյն ունակութի բացայայտակի 'ի գրեցե-
լոց անտի բանից ծանեաք (3). Էարկ ասէ ա̃ծ թմբ-
րութի 'ի վերայ ադամայ՝ և ննջեաց. ոչ արտա-
քուստ 'ի նմա բերելով զքնոյն իրակութի, այլ
բնաւորականին ըստ պիտոյից 'ի վերայ անկել
կրից: Իսկ զցանկութի՝ յորոց ցանկացաւն հրա-
ժարեցուցեալն պտղոյ՝ իմանամ: Եւ զոր ասէն (4),
ադամայ ոչ գտաւ օգնական նմա, այսուիկ զօրու-
մութի նշանակէ զնախաստեղծին, զայլս 'ի կեն-
դանեացն զուգակիցականացս ը̃ ազգի սեռանէ:

(1) Ծննդ. գ. 3: (2) Անդ. բ. 15: (3) Անդ. բ. 21:
(4) Ծննդոց. բ. 20: Զոր իմաստասէրս ասեն 'ի ցոյց տրամութեն նախահօրն, երանելին ... հայկեցուցանե- յեղանակ ինչ անգիտութեն նորա, յասելն ('ի գիրս յաղագս Դրախտին. գլ. ժա.) "'Ի միա ա... մանկացամայն՝ յինչ պատճառս ե̃մ կենդանիք ածան առ ադամ. ոչ զի յամենեսեին արսանիցէ՝ յերկրաքննչիւր սեռէ կազմել ղոյացուե̃ բնութեն. զի յարուէ և յերդէ. և ինքն 'ի փորձոյ անտի և օրինակաւ գիտասցէ թէ կարեւոր է ինքեան օգնել կենակցութի կնոջ:|| Իսկ պետաւխոս զմտաւ ածէ յայնմ բանի զպաղձանս նախահօրն 'ի կրուեն այնր որ լուրութեն սեռակի պակասեր. և այսպիսի բաղձանս բերէ զեղանակ ինչ տրամութե. ը̃ որում ասէ. (Հատ. է. Գիրք ը̃. եր. 178.)" Հայեցեալ ադամայ յամենայնսն, և ... ը̃ մեռոնէ զկենդանիսն՝ և ոչ զոք նման իւր և անկաւոր գտեալ, տրտմիւր բաղձալ և ակնունել այնմ որ պակասէր՝ յիւր միայնոյ:||

secundum Divinitatem, ut tibi videtur, dicere. Nam si secundum Divinitatem possibile esset Christo humana pati, nec carne quidem indutus esset ex Virgine secundum nostram naturam, sed eandem sub Patriarchis servatam habuisset phantasticam visionem: sicut apud Abraam manducavit, et cum Jacob colluctatus est, Adamumque et Cain ignorantis more interrogabat. Quod si ea similitudines atque exempla erant veritatis, hoc autem veritas ipsa, non exemplum, constat ergo, quod veritas erat et apparitio; veritas erat et ipse, qui apparuit; veritas erat et pati, veritas et passio. Quamvis enim Divina virtus potens sit etiam in similitudine conservare veritatem, ut dixit unus Sanctorum Gregorius noster (1), attamen collatis cum hac postrema priscis illis visionibus affectionibusque, illæ similitudines et figuræ dicendæ sunt, neque veritas. Veritatem autem voco rem ipsam, non nomen solum. Sicut ergo res erat apparere ex muliere, res profectò erant etiam ea, quæ ipse egit et passus est. Et sicut carnem Verbi non aliunde novimus, nisi ex Virgine, ex humana nempe massa, sic etiam passiones humanas secundum nos, et nostras dico Christum subiisse, minime verò secundum divinam, vel quandam aliam. Quemadmodum Magnus etiam dixit Gregorius Nazianzenus (2): „Duplex erat, quatenus fessus est, ti-

(1) S. Gr. Illum. apud Agath. 139. Verba Illuminatoris ita se habent in edit. „ Verum ipse compos est per similitudines veritatem ostendere ".

(2) In Epiphaniam. Serm. XXXVIII.

լով փայելչացեալս , յաղագս նորին տրամէր ընդ-
ծուրն միայն անտանն ամայութի և զրկանս ։ Այլ
և զյառաջգիտութեն ոչ ըստ բնութե 'ի նմա առեալ
զօր նախատեսութիւն , այլ յանձայրին հոգւոյն
ազդմանէ , որ երբեմն շարժէ , և երբեմն առ ինքն
ամփոփէր՝ թողացուցանէ զմտաւոր և զբանականն
հոգին . զի այսմիկ ոչ ոք յարարելոց ասսի արժա-
նացաւ հասանել գոյից . միայն արարչականին այս
հետևեսցի . որպէս և ինքն եսայեաւ ասէ (1) . չիք
այլ ոք բաց 'ի յինէն , որ գիտիցէ զվերջինսն՝ մինչ
չև եղեալ իցեն , և միանգամայն կատարեսցին ։

35 . Արդ՝ յայտ է , եթէ ըստ բնութեն և նախ
քան զյանցանելն այսորիկ , և ոչ յետամտականա-
նաքար 'ի մեղացն 'ի ներքս անկեալ 'ի բնութիս . որ-
պէս և քեզ թուեցաւ ասել ։ Բայց վասն զի մի և
նոյն անձնիշխանութի առաջնորդականիս՝ յեր-
կուս կողմանս հակամիտեսցի յարձակմամբ ցան-
կութեն , երկատեսակ իմն սոցայն կարծեսցի զօր
տրամադրութիւն . որ մին հոգւոյն անուանի , և
միւսն մեղաց (2) ։ Օրէնք հոգւոյն կենաց ազա-
տեցին զիս յօրինաց մեղացն և մահու՝ պօղոս ա-
սէ ։ Եւ եթէ՝ (3) տեսանեմ այլ օրէնս զինեալ
հակառակ օրինաց մտացն ; և գերեալ զիս օրինօք
մեղացն որ են յանդամս իմ ։ Արդ ոչ եթէ ներք-
սածողականք են մեզ մահու և ապականութեան
քաղցն և տրտմութին և այլքն ամենեքին . և կամ
ինքեանք սոքա ապականութիք իցեն . այլ 'ի ձեռն
առնլով առաջնորդականին , որպէս երկրագործն
զսերմանսն՝ (4) սերմանելով նոքօք առ մարմին՝ 'ի
մարմնոյ անտի հնձեսցէ զապականութի . և սեր-
մանելով 'ի հոգին՝ 'ի հոգւոյ անտի հնձեսցէ ըզ-
կեանսն յաւիտենից ։ Ոչ էր ինքն տրտմութիւնն
մահ (5) , այլ աշխարհի տրտմութին ներգործէ ըզ-

(1) Եսայեայ . խզ . 9 , և 10 ։ (2) Հռովմայեցւոց Ը . 2 ։
(3) Հռովմ . Է . 23 ։ (4) Գաղ . Զ . 8 ։ (5) Բ . Կոր . Է . 10 ։

muit, lacrimatus est, esurivit, et sitivit carnis lege": *duplex* dicens Verbum Divinum, ejusque Carnem exposuit; *Lege* autem *Carnis* dicens, secundum humanitatem, haud ita secundum Divinitatem designat subiisse passiones. Quorum tu neutrum potes concedere, quamobrem vel ipsas humanitatis affectiones asseruisti peccata esse.

40. De quibus sic disserebat gratiosus Severianus, (sive Eusebius) Gabalensis Episcopus in sermone Dispensationis Salvatoris [1]: „ Impassibilis, dicit, patitur per passibilem, non eam subiens affectionem, quæ in peccatum ducat, sed quæ circumducta est circa communem naturam: Anima enim et corpus serviunt affectionibus tàm in peccatum ducentibus, tàm iis, quæ extra peccatum sunt; puta esurire, sitire, laborare, et dormire affectiones sunt corporis, nec tamen pro peccato habenda; at fornicatio, pollutio, et contentio [2] affectiones peccati sunt. Pariter anima quoque habet circumdatas affectiones ab ipso Creatore naturæ susceptas, easque utiles et necessarias, ut timorem, mœrorem, et iram; quæ

(1) Integra hæc Severiani homilia, cum integro suo libro variis sermonibus viro doctissimo dignis referto, datur in Codicibus Arm. vetustæ versionis; ubi tamen semper nominatur in titulis *Severianus Emissenus*, non *Gabalensis*. Hujus differentiæ ratio videtur ea esse, quod tùm *Emes*, tùm *Gabala* erant Civitates in Syria non multum distantes; ita ut ex una oriundus, alterius Episcopus potuerit esse. Et ni fallor, idem fuit Eusebius Emissenus vel Gabalensis, qui vices agebat Jo: Chrysostomi absentis a sua Sede, concionatoris officio: quamquam postmodum partem tenuisse dicitur Theophili Alexandrini aliorumque adversariorum Chrysostomi. Hæc interim satis dicta sint de hoc Scriptore, de quo nescio an quis certiora notaverit.

(2) In opera Severiani habetur *luxuria*,

մահն . իսկ որ ը̃ս ա̃յ տրտմութիւն է՝ անզղջական-
նին հանդերձելոցն փրկութեան : Եւ ոչ այս միայն,
այլեւ որ փոխանորդենն զնոսա հակակայքն՝ նոյ-
նաձեւապէս իմն՝ երբեմն առ կեանս, եւ երբեմն
առ մահ պատահելով ածանին . քանզի ուրա-
խութեամբ փոխանորդի տրտմութիւնն, եւ ցու-
րախութիւնն՝ որ չարութեամբն է շարամանեալ
առ սուգ եւ տրտմութիւն՝ 'ի բաց հալածել սպառ-
նայր մեծն յակոբոս [1] . ծաղր ձեր ասէ 'ի սուգ
դարձցի, եւ ուրախութիւն ձեր 'ի տրտմութիւն .
եւ նովին այսուիկ ուրախութեամբս՝ որ առ ա̃ծ
սիրոյն ընդարձակեալ հոգւոյն [2], յա̃մ ժամ ու-
րախանալ հրամայէ 'ի պօղոսէ : Սոյնպէս եւ ու-
տեղն որ յորկորստութեան է՝ դսրովք . իսկ այն որ
ա̃ծային փառացն է լրումն՝ սեղանն, բարեբա-
նեալ լինի, ըստ նորին իսկ առաքելոյ բանից [3],
եթէ ուտիցէք ասէ՝ եթէ ըմպիցէք, զա̃մ 'ի փառս
ա̃յ արասջիք :

36 . Արդ յայտ է յասացելոց անտի՝ եւ մինչ նա-
խաստեղծին ասել, թէ ցորքան զպատուիրանաց
պահումն թեւակոխէր, նորոքումբք այսոքիւք բնա-
ւորականօքս ընդդիմամարտուցեալ 'ի բաց յին-
քենէ հալածէր զմահն եւ զապականութի . եւ այն-
պէս յարատեւօղագոյն գոյացութե՝ անձառելեաց
երթեալ հանդիպանայր կենաց : Իսկ յորժամ
առ պատուիրանազանցութիւն 'ի վայր սողոսկեալ
անկաւ, յորմէ եւ մեղացն եղեւ բողբոջ, յայնժամ
ընդ լծով մահու եւ ապականութեան մտեալ հնա-
զանդէր : Եւ այսպէս՝ ոչ ստեղծիչն, եւ ոչ ստեղ-
ծեալն 'ի նմանէ, այլ ինքնակամութիւն ստեղծ-
ուածոյն եւ պատրանք բանսարկուին զմահն եւ զա-
պականութիւն 'ի մերումս յարադրեաց բնութե :
Բայց սակայն դժուարաշարժ առ մեղան յայն-

(1) Յակ . Դ . 9 : (2) Փիլիպ . Դ . Դ :
(3) Ա . Կորնթացւոց . Ժ . 31 :

si nudè privatimque æstimentur, passiones vocitantur; verum cum mensura, et ad tempus, pro adminiculo sunt naturæ nostræ ". His dictis adjungit: „ Eas passiones corporis et animæ, quæ extra peccatum sunt, suscepit Salvator, esuriit secundum carnem, sitivit, laboravit, et dormivit: his tamen nullatenus Divinitatem suam dehonoravit, sed ut carnis naturam veraciter manifestaret. Similiter secundum animam timuit, sollicitus fuit, tristatus est. Tristis est, dicit, anima mea usque ad mortem. Et rursus: Cœpit tristari et sollicitus esse: quæ sanè non erant affectiones peccati, sed indicia naturæ carnis ". Præterea dicit [1]: „ Ut præveniens obstrueret Hæreticorum ora, atque manifestaret hanc nostram induisse carnem, quæ multis subjecta est affectionibus, quæ metuit cruciamenta, quæ pavet vim mortis, quæ turbatur tristaturque ob finem vitæ [2] ".

41. Ecce claris verbis ostendit S. Pater passiones, quæ in nobis inveniuntur, non partes esse peccati et corruptionis, sed naturales corporis animæque affectiones; ad quas voluntariè et secundum providentiæ consilium se se humiliabat Dominus, neque per violentiam poterant sibi subjicere Salvatoris carnem; id enim meri hominis est necessario naturalibus servire affectio-

(1) Serm. IX.

(2) Locus citatus nomine ejusdem Severiani Gabalensis legitur in Concil. Rom. sub Martino I. Pontifice, contra Monothelitas negantes passiones Christi humanas. Sermo auctoris integer habetur in Codicibus Armenis, sub nomine, *Ejusdem Severiani Emisseni*: de quo vide Adnot. anteced.

ժամ, և դիւրաշարժագոյն առ բարին. որպ և այժ-միկ յապականացուս անկեալ կեանս՝ հակառակեն այսոցիկ վտանգիմք, դիւրաշարժ առ մեղսն, և դժուարաշարժ առ առաքինութիւն փոփոխելով:

37. Նոյն զայս այսպէս՝ որպէս յընթացման ըմ-բռնեալ բանիս՝ քոյինն սակս բանի. զի[1] զնոյն ինքն բնաւորականս՝ ապականութիւն թարգմա-նեսցեր. ոչ միայն որք ընդ մարմնումն են յարա-հիւսեալ՝ աշխատութիւն՝ և քաղցն՝ և քունն, այլ և որ յոգւոյ են եռատեսակ մասունք, խոհականն՝ և ցանկականն՝ և ցասմնականն. որք են՝ ոչ այլ ինչ, այլ բնաւորականք, և բնութիւնք մարդկային կազմածիս, հակառակամարտք զինեալք պատ-ուիրանապահութեան առ մահն և ապականութի. իսկ 'ի պատուիրանազանցութեան՝ վահանընկէց լինելով մահուն եղանին թշնամեացն:

38. Արդ զի երևեցոյց բանս՝ ոչ մեղք և ոչ ա-պականութիւնք հոգեկանացն և մարմնականացն մե-րոց լինել կրից, այլ որակք ոմանք, և որակութիւնք մարդկայնոյս պատշաճեալ գոյացութե. զի՞նչ զարմանք են, թէ՝ և փրկիչն մերոյ 'ի կենցաղա-վարելն ՟Է մարդկան վարեցաւ՝ ուրանօր և կամե-ցաւ, և յորժամ և որքան. ոչ յօտար յեղանա-կաւ և կամ ստուերանաւ իւիք, այլ ճշմարտութ՟. և զմեղսն իսկ առաջի արկանելով բնաւորական՝ թուլացուցեալ մարմնոյն կրել զկիրսն: Որպէս ս՟ն Գրի՟. որ ասէ Նիւսացի[2]. Քանզի անուսում ասէ զքառասուն օր մնացեալ՝ յետոյ քաղցեաւ. և ետ յորժամ ախորժեաց՝ բնութեն զկիրսն կա-տարել:

39. Ապա ուրեմն ըստ օրինի մարմնոյն իւրոյ՝ զոր 'ի մենջն ընկալաւ, զմերն կրէր կիրս. և ոչ

(1) Ջնոյն. յօրինակին. նոյն:
(2) 'Ի Գ. ճառն յաղագս երանութեանց. 'ի Ա. հատ. ձ՟. և ե՟. գործոց նորա. յերես 792:

nibus. At Verbum Divinum, quod indissolubiliter secum nostram univit (naturam), quando ipse volebat, tunc annuebat carni suæ prosequi naturalia, ut verificaret integram sibi humanam unisse animam et carnem. Sicut admirabilis dicit Joannes Constantinopoleos (1) (Episcopus). „ Et quomodo manè esuriebat? Quando volebat et permittebat, inquit, carni, tunc sentiebat proprias affectiones ".

42. Si ita est, dicunt, mutabilis ergo Christus erat; nunc debilis caro, permittente ei Verbo; nunc valida, Verbo corroborante. Iterum viri protervæ fidei detorquere præsumentes fidem rectam! Quid ergo dixeris de morte etiam ejus propter nos? Si secundum te accipiatur, aut mortuus est, et mutatus, aut si non fuit mutatus, neque mortuus. Quod si verò et mortuus est, et non mutatus, eodem tenore suscepit quoque passionès, nec tamen variatus fuit per passiones. Et sicut in morte nostram suscepit mortem, hoc est sejunxit animam de suo corpore, similiter patiendo nostris æque particeps fuit passionibus. Sicut S. Basilius loquitur in Sermone de Gratiarum actione, dicens (2): Quemadmodum igitur Dominus, solidis cibis digestis famem sustinuit, sitimque admisit (Arm. certificavit) humore corporis consumpto, et defatigatus est ex itinere musculis ac nervis plus æquo distentis, non succumbente labori Divinitate, sed corpore quæ ejus naturam comitari solent accidentia su-

(1) Chrysost. in Matth. Serm. LXVII.
(2) Tom. II. pag. 29.

քան նմանութեան, որպէս քեզ թուի ասել։ Ոչ է, թէ զի նմանութեան հնար էր զմարդկայինսս կրել քնի, ապա թերևս և ոչ մարմին է զգեցեալ 'ի կուսէն 'ի մերմէ բնութենէս, այլ զնոյն զնախահարց ներքաշեալ զերևութական տեսութի. որպ և առ աբրահամեան եկեր, և զի յակոբայ եղև կռուակից. ցաղամ և, ցկայէն անգիտաբար հարցանէր։ Իսկ եթէ այն՝ նմանութիւք և օրինակք էին ճշմարտութե, իսկ այս՝ նոյն ինքն ճշմարտութիւն և ոչ օրինակ, ապա յայտ է ուրեմն թէ ճշմարտութիւն էր և երևումն, ճշմարտութիւն էր և երևեալն. ճշմարտութիւն էր և կրելն, ճշմարտութիւն էին և կիրքն։ Իսկ թէպէտ և նմանին զօրութիւն կարօղ է և 'ի նմանութեանն զճշմարտութիւն պահել, որպէս ասաց ոմն 'ի սոցա՝ մերոց գրիգորիոս, (1) սակայն առ վերջինս զառաջինսն յիշեցեալ զերևմունս և զկիրս՝ նմանութի և օրինակ զնոսա ասելն է, և ոչ ճշմարտութի։ Իսկ ճշմարտութի կոչեմ զկիրս. և ոչ զանունս միայն։ Արդ որպէս կիր էր երևելն 'ի կնոջէ, կիր ուրեմն էին և ներգործեալքն 'ի նմանէ և կրեցեալքն։ Իսկ որպէս զմարմինն բանին ոչ յայլմէ իմեքէ ծանեաք, այլ 'ի կուսէն, այսինքն 'ի մարդկայինս զբնութեանս, նոյնպէս և զկիրսն մարդկայինս զի մեր և զմերն ասեմ կրել քնի, և ոչ զի նմանանոյ, և կամ զի այլոյ ուրուք։ Որպէս և մեծն գրեգոր ասէ նազիանզացի (2)։ * Արկին էր՝ ըստ որում վտանգեցաւն, և երկեաւն, և արտասուեացն, և քաղցեաւն, և ծարաւեցաւ օրինօք մարմնոյն ‖։ Արկինն ասէ՝ զամ բանն, և զնորայն յայտնեաց մարմին. և օրինօք մարմնոյն ասելն՝ զի մարդկու-

(1) Յաղագս [illegible] 139. [illegible] [illegible] ‖

(2) 'Ի [illegible]

scipiente; admisit (vel verificavit) quoque lacrymas, carni sinens accidere, quod erat ei naturale". Ita S. Pater.

43. Unde constat, quod reverà permittebat naturalibus singula negotia ad suum incorruptivè agere corpus et animam per liberam voluntatem, quandocumque volebat; non nomen tantum, et figuram, sed res ipsas, quarum est nomen, singulatim sustinens; atque propterea nostras dicitur suscepisse passiones, necnon secundum nos, si non nimis scandalizaris hoc dicto, corruptionis examinatis generibus; nam ego naturalia assero suscepisse Christum, tu autem innaturalia intrudis, corruptionem videlicet et mutationem. Non erat merus Homo, verum nec merus Deus, sed potius Deus et Homo simul; ideo quædam secundum nos, quædam verò non ita secundum nos præseferebat Dominus: esurivit secundum nos, et esuriendo non secundum nos, ad saturitatem cœlestium bonorum transtulit nos. Si purus homo erat, non poterat agere in passione; si verò solus Deus, non plus agendo passioni conscius. Nunc autem ad utrumque pariter sufficiens compertus est, sibi concilians infirmitatem nostram, et secundum nos; ita nos quoque facti sumus participes virtutis ejus, et secundum eum (1). Ignoravit, quo prophetiæ gra-

(1) Ignorare adscribit Domino nostro non ad Nestorii sensum, aut Eutychianorum quorumdam *Agnoitæ* nuncupatorum; qui absolutè ponebant in Christo inscientiam diei Judicii, aliorumque mysteriorum. Non enim potuit sectari eorum doctrinam, quorum et nomen abhorret, quique cum Apostolo thesaurum omnis sapientiæ et scientiæ in Christo absconditum esse confitetur (Num.

Թեանս, և ոչ ըստ ոմութեն նշանակէ կրել ըզկիրսն։ Զոր դու և ոչ զմի զոք յայտնեցանէ կարես աւանդել յանձն․ յաղագս որոյ զնոյն ինքն (1) ընքեանս զմարդկային կազմածս մեղս ասացեր գոլ։

40․ Զորմէ առաւելաշնորհն սևերիանոսասէր գաբաղայեցոց եպսն 'ի տնօրէնութեն փրկչին բանի (2)․ * Անչարչարելին ասէ՝ չարչարի՛ չարչարելեաւն․ ոչ ընդ այնու կարեօք եմուտ որ 'ի մեղսն տանիցին, այլ որ զհասարակաց բնութես պատեՆ է։ Քանզի ոգի և մարմին ծառայեն կարեաց՝ որ 'ի մեղսն տանին, և այնց կարեաց՝ որ արտաքոյ քան զմեղսն իցեն․ այսինքն քաղցնուլն և ծարաւելն, և վաստակելն և ննջելն՝ մարմնոյն կարեք

(1) Առատանօր յօրինակին գոյ Թողեալ տեղի դատարկ․․․․․ որով Թերի տեսանի յարմարութիւն բանին։

(2) Անուղղ ձառն սևերիանոսի՝ (յորմէ առնու 'ի վկայութի խմաստասէրն,) կայ առ մեզ Թարգմանեալ 'ի նախնեաց․ բայց յանուն սեբերիանոսի եմեսացւոյ։ Այլ քանզի առ մատենագիրս այլոց ազգաց, և 'ի դաւաղանագիրս եպիսկոպանաց, ոչ զոք գտաք սեբերիանոս կամ սևերիանոս անուամբ եպս եմեսու, մինաւանդ 'ի դ․ և 'ի Ե դարու, առ ժամանակօք անուանեալ մակեդոնեան հերետիկոսաց՝ ըղէմ որոց մանաւորապէս մաքառի հեղինակն ձառից մակագրելոց յանուն եմեսացւոյն․ և ոչ իսկ մարԹ է կարծել Թէ նոյն իցէ ընդ սեբերիանոսի եւտքիոսի եմեսինեան՝ զոր 'ի Թիւս Թշնամեաց սբյն աԹանասի յարիանոսացն խմբէ համարին մատենագիրք․ ապա մնայ ասել՝ Թէ սեբերիանոս կմ որ նոյն է սևերիանոս հեղինակ ձառիցն՝ է եպսն գաբաղու առ ժամանակօք յովհաննու ոսկեբերանի․ որոյ կան և այլ գրուածք տպագրեալ 'ի գործս ոսկեբերանի, ոչ ինչ օտար ըս վարդապետութե 'ի ձառիցն՝ որոց Թարգմանութիւն կայ առ մեզ 'ի նախնեաց։ Այսմ կարծեաց ընծայէ հաստատութիւն և խմաստասէրն մեր, որ հնագոյն ես օրինակօք վարելով՝ զերկուս 'ի ձառից անտի ըս է՝ զերկրդ և զննեկրորդն՝ գաբաղացւոյն ընծայէ․ այլ և ոմանք 'ի լատին քննչաց գեօԹներրդ ձառն՝ որ տպագրեալ է 'ի դ․ հատ․ գործոց ոսկեբ․ յեր․ 568․ ընծայեն սևերիանոսի գաբաղացւոյն։ Այլ չաշափ ինչ մշ հեղինակի ձառիցն՝ յորոց առնու վկայութի խմաստասէրն․ իսկ [illegible] , որպէս և որ [illegible]՝ է 'ի ը․ ձառից, որոյ մակագրութիւն ըստ նիւԹոյն՝ է [illegible] խմաստասիրին * Բան (կամ ձառ) 'ի [illegible] ;|| որ յօրինակին մեր պակասի։ Եւ սկզբնաւորութի ձառին է * Զորդեա [illegible] ։||

tiis idoneos nos effecit. Mortuus est secundum nos, dato sepulturæ corpore suo, et revera per humanam animam ad infernalia pervenit; quorum uno mortis recipimus dissolutionem, et altero corruptionis destructionem. Summatim dicam, omnia sibi familiaria fecit nostra naturalia, ut iis nos suis familiares redderet naturalibus. Hæc autem clarè Magnus dicit Athanasius Alexandrinus [1]: „ Sufferens Verbum nativitatem corporaliter, sui ipsius creaturam dispersam in peccatum, corruptionem, mortemque per se congregavit nova imagine; quapropter peccati condemnationem in terra fecit, maledictionis ablationem supra lignum, corruptionis destructionem in sepulcro, et mortis dissolutionem in Inferno. Supra omnem locum ascendit, ut omni homini salutem conferret, imagine nostræ formæ in se ostensa. Nam quid opus erat Deum, qui Sæcula ipsa condidit, nasci ex muliere, ætate crescere annorumque dinumeratione? aut quid opus habuerit crucis, sepulcri, et Inferorum, ubi nos cecidimus, nisi ut nos quæreret, per nostram imaginem vivificans nos, atque ad suæ perfectæ imaginis conformitatem similitudinemque nos revocaret? "

90.) Verum *ignorantiam* intelligit juxta superius dictum (N. 34.) ut passionem naturalem hominis, id est, quoad sensus externos nescire quædam, quorum cognitionem potitur homo crescente ætate, et cum experientia. Hinc Theologi admittunt in Christo præter Scientiam beatificam et infusam, inquisitam quoque, aut experimentalem. Plura sunt Patrum dicta de hac quæstione, verum hic satis quod innuimus.

(1) Contra Apollin.

են, այլ ոչ եթէ 'ի մեղս հաւանեալ իցեն. իսկ պոռնկութիւն և պղծութիւն և (1) հակառակութիւն այն կարիք մեղաց են: Նոյնպէս և ոգին ունի պաշտեալ զիւրև կարիս՝ յարաբերել բնութեանն ընկալեալ զօգտակարսն և զկարևորսն, զերկիւղն և զարտմութիւնն և զցասումն: Իսկ եթէ լոկ առանձինն քննիցին, կարիք կոչին. իսկ չափով և ըստ ժամանակի՝ օգնականութիւն են բնութեան||: Զայս ասաց, և 'ի վ̄ր եբեր՝ ասելով. * Զկարիս մարմնոյ և ոգւոյ՝ որ արտաքոյ քան զմեղսն իցեն, կալեալ յանձին կենարարն. քաղցեաւ ըստ մարմնոյ, ծարաւեցաւ, վաստակեցաւ, ննջեաց. և այնու ոչ եթէ պիտոյութեան ինչ թշնամանեաց, այլ վ̄ս զմարմնոյն բնութիւն ճշմարտութ̄ե յայտնելոյ: Նոյնպէս և ը̄ս հոգւոյն՝ երկեաւ, տարակուսեցաւ, տրտմեցաւ (2). տրտում է ասէ հոգի իմ մինչև 'ի մահ. և դարձեալ թէ՝ սկսաւ տրտմել և հոգալ. և այն չէին կարիք մեղաց, այլ բնութ̄ե մարմնոյն ծանուցիչք||: Իսկ դարձեալ ասէ (3). * Զի յառաջագոյն կարկեսցէ զբերանս հերձուածողացն, և յայտ արասցէ՝ թէ զայս մարմինս զգեցաւ, որ ը̄ս բազում կարեօքս մնանէ, որ զանգիտէս 'ի չարչարանաց, որ դողայս (4) 'ի մատնութ̄ե մահու, որ խուսէ և տրտմի ը̄ս վախճանն կենաց||:

(1) Ի մեր օրինակին Յունաց սերբեր. * և պղծութիւն և անառակութիւն՝ որ զմարմնոյ [illegible], այն կարիք մեղաց են:||

(2) Մատթ. իզ. 38. և 37. Ըստ որում [illegible] 'ի վերայ 'ի ծանօթութեան. թիւ. 7:

(3) Այս հատուած կայ 'ի Թ. Յունն սերբեր. որոյ մակագիրն է՝ * Ի բանն աստուածաբանին որ ասէ՝ հայր եթէ հնար իցէ, անցցէ յինէն բաժակս այս. բայց ոչ որպէս ես կամիմ, այլ որպէս դու||. և սկզբնաւորութիւնն է, * Յորժամ մեզ նշմարք, զի [illegible] քարոզեսցի օրէնք||: Զայս բան յառաջ [illegible]

(4) 'Ի Յունունն. այսպէս է և 'ի բանս-սերբեր. այլ 'ի մեր օ- [illegible], 'ի Յունունն:

44. Hæc ita dicens Divus Pater, declaravit, quod Divinum Verbum non solum per omnipotentem suam virtutem, aut prævalentem auctoritatem nostros torsit tortores, puta peccatum, corruptionem, et mortem; sed etiam per carnem suam, quæ a nobis, et animam rationalem conflictatus cum iis victoriam celebrabat. Atque ita secundus hic Adam Primi illius inventus est renovator: sicut enim ille vulneratus a peccato, adversario se se dedit in servitutem, hic per innocentiam adiens peccatum damnavit; atque vulnerato salutem reddens, jussum dedit illi, qui servivit, ut servire sibi tyrannum cogeret. Quam sanè libertatem nos nacti sumus a Domino non aliter, quàm per serviles passiones, quas perfecit in sua carne, obediens factus Patri (1) usque ad mortem; ita ut per infirmitatem demonstraverit virtutem, et ab humilitate viam paraverit ad celsitudinem. Hæc Magnus etiam Gregorius Nazianzenus ampliori sermone prosequutus, dicit: (2) „ Format sibi alienam formam, totam meam in se ferens cum meis, ut per se consumet malum, sicut ceram ignis, aut sicut vaporem sol; ut ego participem sua propter mixtionem: ideo facto honorat obedientiam, expertamque habet eam in passione. Namque non satis erat amor, sicut neque nobis, nisi etiam facto perficeremus; quoniam factum indicium erat amoris. Haud

(1) Philipp. II. 8.
(2) Serm. XXXVI. Tom. I. p. 581.

41 . Ահաւասիկ յայտնի բանիւ երևեցոյց մեզ հայրս՝ ոչ մասունս գոլ մեղաց և ապականութեան , որ 'ի մեզ գտանին կիրքս , այլ բնական մարմնոյ և ոգւոյ կարիք . առ որս կամաւ և ըստ կանխատեսութեան խորհրդոյ յայնոսիկ խոնարհէր տ̃րն , և ոչ եթէ բռնադատութ̃բ զփրկչականն զիւրեամբք ածել կարէին զմարմինն . զի այս սոսկ մարդոյ է՝ բնականացն 'ի հարկի կալ ծառայութեան կարեաց ։ Իսկ բանն ա̃ծ ք̃ս ինքեան անքակարար զմերն միաւորեաց . յորժամ կամէր ինքն , յայնժամ ակնարկէր մարմնոյն իւրոյ յառաջ ունել զբնականսն , առ 'ի ճշմարտելոյ զառաւանդականն ք̃ս ինքեան միաւորել զմարդկայինն զոգի և զմարմին ։ Որպէս հրաշալին ասէ յոհան կոստանդնուպօլսի (1) . ✻ Նու- զխմ̃րդ այդուցն քաղցնոյր . յորժամ կամէր և թոյլ տայր ասէ մարմնոյն , յայնժամ զգայր իւրոց կարեացն ‖ ։

42 . Եթէ այդպէս է ասեն , ապա փոփոխելի էր ք̃ս . Երբեմն տկարանայր մարմինն՝ թոյլ տալով նմա բանին , և երբեմն զօրանայր՝ ընկալեալ 'ի բանէն ։ Պարծել թիւրահաւատք առ 'ի թիւրել յանդգնեալք զհաւատս ուղիղս ։ Օ՛հ ո՞չ ասես և զմեռանելն մ̃ր մեր (2) զքնի . Եթէ ք̃ս քեզ է , կամ մեռաւ և փոփոխեցաւ . և կամ թէ ոչ փոփոխեցաւ , և մեռաւ ոչ ։ Այլ եթէ և մեռաւ , և ոչ փոփոխեցաւ , ք̃ս նոյն և ընկալաւ զկիրսն , և ոչ այլայլեցաւ 'ի կրիցն . և որպէս 'ի մահուն զմերն ընկալաւ զմահ , այս է՝ որոշեալ զշունչն 'ի յիւրմէ մարմնոյն , սոյնպէս և 'ի կրելն՝ մերումն նոյնաձևապէս հաւասարեաց կրից ։ Որպէս սուրբն բառնիլքն ասէ յառ դոհաւէն ճառին՝ ասելով (3) .

(1) 'Ի մատթ . ճառ . կէ . ըստ այլոց կը . 'ի տպ . յն . և լտ . հատ . է . թիւ . 662 ։ կայ հայերէնն և 'ի ճառընտիրս ։

(2) Զք̃րի . յօրինակին՝ դ̃տ ։

(3) Զայս բան սրբյն բարսղի 'ի ճառէն գոհութեան՝ բազում անգամ 'ի վկայութիւն յայտ նրւթ . այլ բանն հայկական հէն

improbabile erit fortè illud quoque in animum reducere, quod tentat nostram obedientiam, et mensurat omnia suis passionibus per artem benignitatis suæ; quasi verò scire per sua vellet nostra " (1), Hæc ille.

45. Cæterùm vide ne omnes humanas affectiones in unam seriem reducens, unius instar censeas, ac si eodem modo omnium istarum sit apud nos habitus; quibus omnibus neque Salvatoris dicendæ sunt passiones. Quoniam quædam istarum naturales dicuntur, secundum naturam nobis insitæ, sicut fames, sitis, somnus, defatigatio, mœror, timor, ira, et ignorantia; quædam verò postmodum intrusæ sunt. Quarum una equidem a nobis ipsis principium duxit, peccatum scilicet, quod præceptum contemnere docuit; altera verò a Creatore ipso pro delicto pœna superposita fuit, puta mors. Corruptio autem (2) consequentia dicitur mortis, quæ

(1) Interp. Lat. sic habet; „ Alienam formam suscipit, totum me simul cum infirmitatibus meis in seipso ferens, ut quod deterius est, in seipso absumat, et conficiat, non secus ac ceram ignis, aut terræ vaporem solis radius: atque ipse ob hujusmodi conjunctionem bonorum illius particeps fiam: quocirca reipsa obedientiam honore afficit, eamque perpetiendis doloribus experitur. Neque enim sufficiebat animi affectio, quemadmodum nec nobis, nisi manum quoque operibus admoveamus. Opus enim affectionis animi declaratio est. Ac fortasse illud quoque non incommode existimare queamus, cum obedientiam nostram explorare, passionibusque suis omnia metiri, arte quadam humanitatis et benevolentiæ erga genus nostrum: ita ut ex suis nostra æstimare queat ".

(2) Nota benè: *corruptionem*. Arm. ապականութիւն, hic accipi ut Gr. διαφθορά, quasi dixeris *discorruptio*, *decorruptio*, *pessima extremaque corruptio*; non verò ut simplex φθορά, quæ passim dicitur etiam de naturalibus innocentibusque affectionibus, vel passionibus; quas in Christo voluntarias esse multis in

* Արդ որպէս ընկալաւ զքաղցնուլն իւր՝ հասարա-
կածն կերակուրն շնչեցեալ 'ի նմանէ, և զծարա-
ւելն իւրաւացոյց խոնաւութեան ծախեցելոյ որ 'ի
մարմնին. և վաստակեանց՝ մարմնոյն և ջղացն յու-
ղեգնացուց ձգեցելոյ. ոչ ածութեան աշխատութ-
տաժանեցելոյ, այլ մարմնոյն՝ որ 'ի բնութեան յար-
մարագոյն է՝ զպատահումն ընկալաւ. Նոյնպէս
և զարտօսրն իւրաւացոյց, զբնական լինել 'ի մարմ-
նի զպատահումն թուլացոյց: Այսպէս 'ի սէս
հայրն:

43 Սաստիկ յայտ է՝ թէ հաւասարապէս բնակա-
նացն թողլ տուեալ՝ զանցնիւրոյն իրողութիւս առ-
իւրն անապականապէս ազդել մարմնոյ և հոգի՝
ինքնիշխանական կամօք՝ յարմար և կամեցածն.
ոչ անուանն և ձևոյն կէտ, այլ տալ իրացն՝
որոց և անուանն՝ յիւրաքանչիւրոյն հանդերձեալ. և
այսր աղագաւ զմերն ասի ընդունել զկիրս. այլ
և ըստ մեզ, եթէ ոչ յղէ զայլթագեալսն բա-
նիւս, զապականութեան ընդ միտ ածելով տեսակս,
քանզի են զբանակութեանն ասեմ բուռն հարկանել
զեբ ուղէ զանխնականն 'ի ներքս մղեալ, այս է
զապականութիւն և զայլայլութիւն: Եւ եր սոսկ
մարդ, բայց և ոչ ա՛ծ միակ. այլ մարմնացեալ ա՛ծ
և մարդ միաւորութեամբ: Եր ինչ՝ որ ըստ մեզ, և եր
ինչ՝ որ ոչ ըստ մեզ, յինքեան ցուցանելով զորն.
քաղցեաւ ըստ մեզ, և քաղցնուլն ոչ ըստ մեզ՝ առ-
յագեցութիւն երկնային բարութեան զմեզ փոխա-
բերեաց: Եթէ յառաւել մարդ, ոչ կա. ա՛ծ կերէր.

Քաղցրամանութիւն և ծարաւ մարմնոյ. Նորոյն քաղցրամանութեան 'ի յա-
նական բնութիւն զեկուցանէ ասաելոր. «Արդ նոյ զքաղցն յանձն
» կալ նոյն յայտնելն տէր զհասարակած կերակուրն, և 'ի
» ծախել խոնաւութեան մարմնոյ՝ ընկալաւ զծարաւն, և 'ի կա-
» րէ ձգտել մարմնոյն և ջղաց յուղեգնացութեամբ անդ՝ վաստա-
» կեցաւ, ոչ եթէ ածութեան ներքոյ անհանգելով մղեալ, այլ
» մարմնոյն ընդունելով զկիրսն՝ որ միանգամ իւրաւն հեղե-
» ցան բնութեան. այսպէս և զարտասուս յանձն էառ, թոյլ տա-
» լով պատահել մարմնոյն բնաւորական կրից:»

nec a nobis, neque a Creatore insita fuit naturæ nostræ, sed ipsa venata est, atque escam sibi paravit subjectos morti: nam generationi est contraria, sicut ante dixi, quæ corrumpit rem, et quasi ad nihilum reducere nititur entia. Quo valde exultabat, atque maligna spe delectabatur mendax seductor Protoparentis nostri, quasi victor extiterit contra eum, quem invidebat; atque ipse ratum habebat se potuisse impedire, quominus nominatus inter creaturas Imago Creatoris, cum resolutus foret in materiam, unde formatus fuerat, minime reformari iterum posset: quare neglecta inanimi immobilique materià, solam tyrannicè insidiabatur animam vitalem. Ideo divinum Verbum, quod venit propter nostram salutem, non permisit corruptioni suam attingere corpus, cum destructurus esset eam in morte sua; exempli gratia, ut fundamento ædificii sublato, aut muris eversis, cadere urbem contigit. Per mortem autem quamquam punierit nos, qui justè judicabat, verumtamen duplicia in ipsa morte unum post alterum utilitatis occultavit semina, quæ sunt hæc: Peccatum, quo periclitamur, finem attingere; et indissolubilis vitæ principium oriri. Quamobrem omni sollicitudine veniens hanc sibi conciliabat Dominus, ut peccato dissolutionem inferret, et corruptionis impediret rapinas; sicut

locis asseruit Philosophus, atque inde nitebantur Phantastici inducere, quod admissa in Christo affectione vel passione, sequeretur adscribi ei etiam corruptionem destructivam; aut admissa passione laudabili, necesse foret admittere etiam indignalores, quod jure negat auctor.

ներգործեալ կարող. և եթէ միայն ամ, ոչ ևս ներգործելոցն կրել զխօսակ։ Բայց այժմ առ երկոսին միանգամայն բաւական լինել. առնլով յինքն զանկարութիւն մեր՝ և ըստ մեզ, եղեաք և մեք (1) զօրութեն նր հաղորդք՝ և ըստ նմա։ Ըն-դիտացաւ (2), և նովին մարգարեաշնորհս զմեզ յարդարեաց։ Մեռաւ ըստ մեզ՝ Թաղման տալով զիւրն մարմին, և ստուգապէս մարդկային շնչոյն առ ի ժողովականսն ժամանել. յորոց միոյն՝ զմահուան ընկալաք լուծումն, և միւսոյն՝ զապականութեանն զքակտումն։ Իսկ միանգամայն առեալ, թէ զամենայնսն իւր ընտանեցոյց զմերսն բնականս, որովք իւրովն զմեզ ընտանեցուցանէր բնականաց։ Իսկ զայս լուսաւորագոյնս մեծին աթանաս ասէ աղեքսանդրի (3). * Համբերեալ

(1) Զօրութե. յօրինակին՝ զաւրութե։

(2) Անգիտացաւ ասէ քն՝ ոչ ըստ մտաց Նեստորի, կամ այլոց եւտիքականաց ոմանց ասելով, թէ անգիտական անուանեալսն. որք ընծայեցին քնի ամ մերոյ զանգիտութե բազում իրաց պարզապար, իբրև թէ յառաջին ոչ գիտէր բնաւ զայնս, ոչ զօր գատաստանին կամ զայլ խորհուրդս ինչ։ Անմարթ էր իմաստութերին խօսել ըստ մտաց նոցա՝ զորոց և զանուն անգամ ատէ. որ և խոստովանին զքն ունակ գոլ գանձուց ամ իմաստութե. և գիտութե ինչ. (տեսցես. Թիւ 50։) Այլ անգիտութի իմանայ ըստ առաջելումն վերագոյն (Թիւ 34) իբրև բնաւորական կիրք մարդոյ. զի ըստ արտաքին զգայարանաց չգիտել զինչ իցէ. որոց հետզհետէ համանայ մարդ ըստ ամենայն հասակին, և ըստ հանգիտելեաց փորձոյ իրացն։ Այսպէս և 'ի քն որ նաև իբր մարդ գիտէր զամ երանական և հեղեալ գիտութե, եղև համանայ նա. զգայարանացն կիրառութե բազում իրաց՝ զոր յառաջին ոչ այնպէս գիտէր։ Այս է զոր ամբաստանեն ասեն 'ի քն՝ գիտութի պատշաճական կամ փորձառական. իբր զի պատշաճ էր քնի ճանաչել զիրս նաև ըստ համաբնական եղանակի մարդկութեն՝ ըստ ամենայն հասակին 'ի ձեռն զգայարանաց և հմտութե. ոչ նաև զանձեղն մարմնով, զխօսելն, զգնալն, զընթրութիւնս ծանօթից, և զայլ մարդկայինսն՝ հետևեցոյց կարգի բնութե։ Բազում են բանք վարդապետաց յաղագս գիտութե կամ անգիտութե քնի. բայց առ անեղեալս շատ է զոր ասացաք։

(3) Այս հատուած բանի զոր բերէ իմաստասէրն 'ի մեծին աթանասէ՝ անծանօթ է ցայժմ 'ի հատուածս յն. և լտ. գոր-ծոց նորա. միայն ըստ մասին յիշատակէ ուրեք 'ի գիրս կիւրղի աղեքս. ըստ հայերէն օրինակաց ևեթ. զի է 'ի վախճան անհր-

etiam per resurrectionem suam revocaret nos ad supernam vitam.

46. Cæterùm volo adhuc modicum extendere, quod de corruptione est verbum; et enim justum est excessivum hoc malum humani generis copiosissimis divulgare verbis, ut sciat sapientior, quali honore in principio a Deo creata sit nostra natura, in qualemque et quantam voluntario lapsu ceciderit ignobilitatem: vel quæ diligentia fuerit nostro Creatori, ut propter nostram salutem Homo fieret, perque sanguinem Crucis suæ liberaret nos simul a peccato, corruptione, et servitudine tyrannidis diaboli. Est itaque corruptio totius rei dissolutionis causa per immutationem superveniens; totum enim ex partibus constat; atque constitutum ex partibus dissolvit corruptio immutatione usa. Exempli gratia, supponamus aliquam plantam per suum plantatorem eradicatam esse; quam adiens corruptio, fugat ab ipsa, adhibita primum immutatione, naturales ei insitas qualitates, deinde pro iis indecoras inducit qualitates; neque sinit eam in illa manere variatione, sed deorsum trahens, ad singula eam elementa, ex quibus coaluerat, deducit. Quam dissolutam materiam deinceps solius Omnipotentis manui erit facultas iterum recolligendo in propriam restituere formam.

47. Porrò tria ostendit nobis sermo ruinæ nostræ loca. Primùm peccatum a nobis ipsis excogitatum, nobisque assumptum. Secundùm mortem, quam Judex noster Deus superindu-

բանսին ծննդեանն մարմնաւորեալս. և զնորին արա-
րածն 'ի մեզ և յարաքինութիւն և 'ի մահուան ըզն-
դեալսն՝ ինքեանմբ մաղձեալ նոր պատկերաւ. մի
որոյ զմեղացն զաստուածութիւն յերկիր արար,
և զանխծիցն բարձումն 'ի վերայ փայտին, և զա-
պականութեանն քակտումն 'ի գերեզմանին, և ըզ-
մահուան լուծումն 'ի դժոխս: Ի վերայ ամենայն
տեղւոյ էր, զի ամենայն մարդոյ փրկութիւն գոր-
ծեսցէ, զպատկեր մերոյ կերպարանին յինքեան
ցուցանելով: Նանզի զի՞նչ պէտք էին նմա ծնա-
նել 'ի կնոջէ, աճել հասակաւ և ամաց թուով,
որ և զյառաջադիմն արար. և կա՛մ զարձեալ՝ խա-
չին և գերեզմանին և դժոխոյն, յորս մեք ան-
կաք. եթէ ոչ զմե՛զ խնդրէր՝ 'ի ձեռն մերոյ պատ-
կերին կենագործելով զմեզ, և յի՛ւր միաբանու-
թիւն և նմանութիւն կատարեալ պատկերին կոչե-
ցէ զմեզ ||:

44. Ո այս այնպէս ասելով Ամենակալն հօր՝ յայտ
արար, թէ ո՛չ մեծագոյն ևեթ իւրով զօրութեամբ
և կամ իշխանաստեղծ հրամանաւն զմերն տանջեաց
տանջիչս բանին Ած, այս է զմե՛ղսն և զապականու-
թիւն և զմահ. այլ մարմնով իւրով որ 'ի մէնջ,
և բանական հոգւոյն 'ի նոսա հպեալ՝ զյաղթութի
ցուցանէր: Նա այնպէս երկրորդս ադամ աստուծ-
նոյն զդառն նորոգող. զի զո՛ր օրինակ նա վերաւո-
րեալ 'ի մեղացն՝ հակառակորդին եւ կինքն 'ի
ծառայութիւն, սա անմեղութեամբ մերձեցեալ՝

տակաւն թղթոյն կնուրքի ա. կոյսին թէոդոսս՝ զինքն դարձին իւ-
րոյ յերփնաւոր յաղեցանդրիա (որ և անկատար է 'ի հայերէնն
իբրև կիսով չափ.) անմիջապէս յարէ զինքն համառօտ բանին ա-
թանասի՝ այսպիսի խորագրաւ. *Սրբոյ ռհատասիոս եպիսկոպոսա-
պետին աղեքսանդրացւոց, յորժ յաղագս հաւատոց ճառէն ընդդէմ ան-
արդիւն արիոսեանց: Զմեղացն զաստուածութեան յերկիր արար,
,, իսկ զանխծիցն 'ի բաց բարձումն 'ի վերայ փայտին, իսկ զա-
,, պականութեանն քակտումն 'ի գերեզմանին՝ ամենայնիւ յարու-
,, թեամբ: || Վերջին երկու բառքն չկք 'ի միում ձեռագիր օրինա-
կի: Եւ անմիջապէս զկնի բանիցս զնոյ աստուածախօսութիւն ընդ-
երեմիաս (կամ եսայիա) յաղագս մերոյ քնի:

xit pro pœna. Postremum vero corruptionem, quam consequentiam diximus esse mortis; immo triumphum in palæstra seductionis suæ hanc (mortem) adversarium nactum esse. Quamvis enim dixerit Creator terrigenæ: Terra eras [1], et in terram reverteris, non præcipiendo, sed prædicendo statum, quo abiturus erat post mortem, id proferebat: exempli gratia, saxo aliquo ab alto loco decidente, proximè quidam adstans dicat illi: restat tibi abire ubicumque liceat ire.

48. Extremitates ergò sunt mala simpliciter dicta tàm nomine, quàm reipsa; media verò non simpliciter, nec pariter, sed se invicem comprehendentia, sibique connexa. Siquidem quod dicitur mors, id etiam somnus dicitur; quod autem finis est vitæ, initium est vitæ. Extremitates vero adinvenere homo, et diabolus: uno peccatum, altero corruptionem inducente naturæ. Quamobrem is, qui factus est propter nos Homo; et nominatus Secundus Adam, peccatum non fecit, quoniam non est inventus dolus in ore ejus [2]; neque caro ejus vidit corruptionem [3]: quod enim ipse non posuerat in natura, id neque attigit ille. Quoniam superfluum inaneque censebat, eadem, a quibus nos liberare proposuerat, sibi conciliare. Pœnam verò non renuit; sicut medicus ægroto medicamentum daturus ad bibendum, id sua libatione

(1) Genes. III. 19.
(2) Isa. LIII. 9.
(3) I. Petr. II. 22. Act. II. 31.

զմեղսն դատապարտեաց. և վերաւորեցելումն 'ի վերայ բերելով զողջութիւն՝ ծառայեցուցանել զծառայեցուցիչն հրամայեաց ծառայեցելոյն։ Նոյն զայս դտեալ մեր զաղատութի՛ 'ի նմանէն՝ ո՛չ այլով իւիք օրինակաւ, այլ 'ի ծառայական կերպն առելի, զոր կատարեաց իւրով մարմնովն (1) հնազանդլինել հօր մահուչափ. որպէս թէ 'ի տկարութե զզօրութի՛ ցուցանել, և 'ի խոնարհութէն գործել Ճանապարհ առ բարձրութիւնն ։ Զայս և մեծն Գրիգոր Նազիանզու ընդարձակագոյն բանիւ բարբառեալ ասէ (2)։ * Սերպարանէ զօտարին բովանդակ յինքեան զիմ բերելով հանդերձ իմովքն, զինքեամբ ծախեսցէ զչարութիւն իբրև զմոմ հուր, և կամ իբրև զգոլորշի արեգակն. և ես հաղորդեցայց նորայոցն յաղագս խառնմանն. վասն այնորիկ գործով պատուէ զհնազանդութիւն, և զփորձ առնուլ զնորա 'ի չարչարելն ։ Ո զի ո՛չ էր բաւական սէրն, ո՛չ և ո՛չ մե՛զ, եթէ ո՛չ և գործովք կատարէր մեր. քանզի գործքն ցոյցք էին սիրոյն։ Ո՛չ ինչ է վատթարագոյն թերև և զայն զմտաածել, զի փորձէ զմեր հնազանդութիւնն՝ և չա-

(1) Փիլիպեցւոց. Բ. 8։

(2) 'Ի Ճառն Դ. (կմ ԽԵ յն. Բ.) յաղագս որդւոյ. գլ. Ե. յառաջոյն, որ է ըստ կարգի յն. և լտ. տպ. Ճառ. ԼԶ։ Բայց քանզի երկի ինչ ինչ այլայլութի գրչի 'ի բերեալն յիմաստասիրէն, դիցուք զամբողջ բանն յայժմու հայերէն օրինակաց ծծաքանին, առ 'ի դիւրիմաց ընծայելոյ ընթերցանելեաց ։
" Սերպարանէ զօտարին բաւանդակ յինքեան զիս բերել (կամ
,, բերեալ) հանդերձ իմովքն, զի ինքեամբ (յօրինակ Ճառիս, որ
,, տպեալ է, 'ի բաց թողեալ զմի գիրն է, ըստ սովորութեան զորմէ
,, 'ի Նոր Քերականն. համար 1212.) ծախեսցէ զչարութիւն որպ
,, զմոմ հուր, և կամ իբրև զգոլորշի երկրի արեգակն, և ես
,, հաղորդեցայց նորայոցն յաղագս խառնմանն. վն այսորիկ
,, գործով պատուէ զհնազանդութիւն, և զփորձ առնու նորա 'ի
,, չարչարելն ։ Ոչ զի ոչ էր բաւական սէրն, որպ և ոչ մեզ
,, եթէ ոչ և գործովք կատարեալ էր մեր. քանզի գործքն ցոյցք
,, էին սիրոյն ։ Ոչ ինչ է վատթարագոյն թերև և զայն զմտա-
,, ածել՝ զի փորձէ զմեր զհնազանդութիւն, և չափէ զամ իւրովք
,, չարչարանօքն՝ արուեստիւ իւրոյ մարդասիրութե, որպ թէ ու-
,, նիցի գիտել իւրովքն զմերս ։։

reddat securum; quia pœna neque peccatum, neque corruptio erat, sed potius ea liquefaciendo abstergebat a natura, sicut ignis rubiginem ab auro. Id autem ultro pati in potentia est solius Christi, et eorum, qui ab eo corroborati adoptionis meruerunt accipere gloriam; compatientes enim, conglorificati sunt, ut dicit Apostolus (1). Quem enim diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium, quem accipit (2). Quod quidem ad tempus non gaudii censetur, postea autem fructum pacis exercitatis per eam reddet justitiæ.

49. Pacis autem fructum dico eum ipsum, qui (3) utraque fecit unum, et medium parietem destruxit inimicitiam in carne sua. Quæ verò excelsior ac superna pax, quàm cum Divina uniri Humanam naturam, et fieri unum, superante Superiore? (4) Et hoc est, ut mihi videtur, dicere Filium ad Patrem (5): Glorifica Filium tuum a te gloria, quam habebam, priusquam mundus esset, a te. Horum autem verborum radices ipse Dominus adveniens docebit nos, interrogatus a nobis: Vocas, Domine, Patrem tibi Deum? ergo essentiæ ejus es Filius; unde liquet, quod etiam æqualis sis illi in gloria. Quid autem est, quod dicis: Glorifica Filium tuum a te gloria? istud quoque verificas, quod Habebam gloriam, et a te habebam, et antequam mundus esset, habebam. Atqui cum ipsam ab eo gloriam habuisses a principio mundi, nunc

(1) Rom. VIII. 17. (2) Hebr. XII. 6. 11. (3) Ephes. II. 14. (4) Gr. Naz. Serm. XXXV. (5) Joan. XVII. 5.

փէ՛ զամենայն իւրովք չարչարանօքն՝ արտաքո՛յ մարդասիրութեան, որպէս թէ ունիցի գիտել իւրովքն զմերս ‖ ։ Լու զայս նա ։

45 ․ Բայց մի՛ զամենայն զմարդկական կարիսն ՚ի միում չարի հարեալ՝ զ̃ մի՛ համարիցիս ․ իբրու թէ նմանապէս ամենեցուն զբնաւորելն սոցա առ մեզ վարկանելով ․ որովք և ոչ ամենեքումբք այսոքիւք զփրկչականին պարտ և արժան է ասել զկիրընդունակութիւն ։ Քանզի ոմանք ՚ի նոցանէ բնականք ասին՝ զ̃ բնուե̃ ՚ի մեզ տրամադրեալք ․ որպէս քա՛ղցն և ծարա՛ւն և քո՛ւնն և աշխատութի՛ւնն, տրտմութի՛ւնն և երկիւղն և ցաւումն և անգիտութիւն ։ Իսկ ոմանք յետամտականք ՚ի մեզ եղեն ։ Յորոց մին ՚ի նոցանէ՝ ՚ի մէնջ ընկալաւ զսկզբնաւորութիւն, այսինքն մե՛ղքն, որ զպատուիրանն ուսոյց արհամարհել ․ իսկ միւս յարարչէն պատուհաս զ̃ յանցանացն ՚ի վերայ եդաւ՝ մահն ։ Իսկ ապականութիւն հետևանք ասին մահուն ․ ո՛չ ՚ի մէնջ և ոչ յարարչէն յարեալ եղև ՚ի բնութիս, այլ(1) որս գտեալ և կերակուր արարեալ իւր զընդմահուամբ անկեալսն ․ քանզի ներլինելութեան է ներհակն, որպէս յառա՛ջն ասացի ․ որ ապականէ՛ զիրն, և գոգցես թէ յանգոյութիւն զգոյսն խնդրէ ներածել ։ Որով առաւել խնդայր, և չարաչար յուսովն զուարճանայր խաբեբայ և պատրիչն մերոյ նախահօր, որպէս յաղթեալ նախանձելւոյն ․ և զանուանեալն ՚ի բոլոր գոյացելոցս պատկեր արարչին խափանե՛լ կարացեալ, որում ո՛չ իցէ հնար լուծեցելոյն առ նիւթն՝ յորմէ գոյացաւ՝ վերստին միւսանգամ գոյանալ, վստահանայր ․ և վ̃ա այնորիկ անշունչ և անշարժ նիւթոյն անփոյթ արարեալ՝ միայն բառնացեալ պահէր ըզկենդանական շունչն ։ Սորին աղագաւ ոչ տուեալ թոյլ ապականութեան առ իւրն մերձենալ մարմին՝

(1) Յօրինակին գրեալ էր՝ որ ագահեալ ։

qualis illa erit, quam quæris? tunc habebas, nunc non habes? Sed impossibile est sempiternam tuam essentiam esse sine gloria: si enim gloria non adesset tibi, nec ergo essentia quoque erit; et si hæc deest tibi, ergo a Patre etiam unde habebas, ablata fuit. Quid ergo amplius poscis ab eo? declara nobis, quæsumus te, Domine, quoniam in te absconditi sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ (1).

50. Opprobria mihi instabat pati, sputum colaphumque admittere, acetum et fel degustare, crucisque mortem amplecti; rogabam Patrem, injuriam patientis more, ut revocaret mihi gloriam. Quid ergo? exspoliatusne fuisti per opprobria ex gloria tua? Si ita erit, ergo etiam per mortem perdidisti immortalitatem; ut unà dicam, ergo etiam Divinitas ipsa, corporis causa longè fuit a te? Minime: non ego a meis propriis permutatus sum, sed opinio hominum, quam de me habebant, est permutata. Quùm curationum miraculis gaudebant, admirabantur, credebant, atque benedicebant mihi secundum gloriæ meæ dignitatem; quum verò opprobrio affectum me viderunt, scandalizati sunt de me; relicta condigna mihi, in absurdas submersi sunt cogitationes; sicut etiam Isaias (2) idem prædicens propter me asserebat de illis. Peto itaquè a Patre, ut exuat ab hominum opinione infidelitatis ignominiam, atque fidei induat animo eorum gloriam. Ne respiciant id, quod nunc

(1) Colos. II. 3.
(2) Isa. LIII. 2. 3.

որ կենագործելն եկն զմեզ՝ բանն մծ : որ հան-
դերձեալն էր քակել զնա 'ի մեռանելն իւրում.
օրինակի իմն՝ շինուածոց զհիմունս 'ի բաց առեալ,
և կամ կործանումն քաղաքի եղեալ՝ 'ի տապալել
զպարիսպն : Իսկ մահուամբն թէպէտ և պատ-
ժեաց զմեզ՝ որ իրաւապէսն դատիւր, այլ սակայն
երկեակս 'ի նմին մահուն մի ըն միօջէ զօգտութեն
ծածկեաց զսերմանս. որք են այսոքիկ. յորմէ
վտանգեալ լինիմք՝ 'ի վախճան հասանել մեղացն,
և անլուծականի կենդանութեն լինել սկիզբն : Իսկ
յաղագս այսորիկ տմ փութով եկեալ յանձն առ-
նոյր զսա մրն. զի մեղացն արասցէ լուծումն ; և
զապականութեն խափանեսցէ զյափշտակութի.
զի և յարութեն կոչեսցէ զմեզ առ վերին կեանսն :
46. Բայց կամիմ սակաւուք ևս ձգտել՝ որ յա-
ղագս ապականութե իցէ բանս. զի և արժան իսկ
է զառաւելագոյնս զայս չար մարդկայինս ազին՝
յուլովագունիւք հրապարակել բանիւք. զի գի-
տասցէ խղճմտագոյնն, թէ որպիսի պատուով յի-
կզանն յայս ստեղծաւ բնութիս. և յորպիսի՝ և
յորքանս յինքնակամութեն սայթաքեալ եկն յա-
նարգութի. և կամ զիարդ եղև փոյթ արարչին
մերոյ սակս մերայն փրկութե մարդ լինել, և ա-
րեամբ խաչին իւրոյ ազատել զմեզ ստամբակմանն
'ի մեղաց և յապականութե ; և 'ի ծառայութե բան-
սարկուին բռնութե : Որդ' է ապականութի՝ բոլոր
իրի քակտութեան պատճառ՝ այլայլութե 'ի վր
հասեալ. քանզի բոլորն 'ի մասանց բաղկանայ. և
զբաղկացեալն 'ի մասանց քակտէ ապականութի,
զայլայլութի 'ի գործ արկանելով : Օրինակ իմն.
որպէս թէ առաջի կայցէ բանիս՝ տունկ ինչ 'ի
տնկագործողէն իւրմէ խլեալ. առ որ մերձեցեալ
ապականութե՝ փախուցանէ 'ի նմանէ՝ նախկին
հրամանն տուեալ այլայլութեան, զբնականն որ
'ի նմա որակութիս. և փոխանակ այնոցիկ զան-

vident, sed illam, quæ per hæc futura est, sempiternæ meæ gloriæ magnitudinem. Sciant ii, quorum sapientia deduxit eos in errorem, quod oportet per stultitiam prædicationis salvari credentes [1]; per opprobria mea iterum assequi eam, quam perdidere homines, gloriam; per mortem, quam delibo, acquirere immortalitatem; atque ut unà dicam, per id, quod ego filius hominis factus sim, digni efficiantur filii hominum filios esse Dei. Hoc ipsum Pater quoque respondit mihi de cælo [2]: Glorificavi, et iterum glorificabo. Sicut ante mortem tuam per virtutem miraculorum tuorum nonnulli homines salutem assecuti sunt, magis ac magis post voluntariam tuam mortem multiplicentur credentes in te; idque abundantius, quoniam pauci sunt per divina tua signa electi; innumerique sint homines, quos sermo Crucis tuæ congregabit, ut hæredes fiant Regni tui [3].

(1) I. Cor. I. 21. (2) Joan. XII. 28.

(3) Hæc loca in fine totius Sermonis exarata erant in cod. Arm. subscriptione Gregorii Martyrophili cum monumento amanuensis: quorum verba videbis collocata sub finem præfationis nostræ. Ubi advertas etiam Codicem Armenum exaratum Anno Eræ Vulg. 1298: habere vetustatem non mediocrem; fidelissimamque, utpote transcriptum ex eodem exemplari, quo utebantur ambo Gregorii Patriarchæ, amboque Niersetes, Glajensis, et Lampronensis: ita ut nemini locus relinquitur in dubium vocandi aliam esse hanc Orationem ab ea, quam legebant orthodoxi Patres superius citati, quamque enixè postulabat Theorianus Philosophus Græcus.

վայելչագոյնս 'ի ներքս ածէ զարդիւսութիւնս . և ոչ տայ թոյլ մնալ նմա յայլայլութեան յայնմիկ , այլ 'ի վայր քարշէ՝ անցնելոյն մատուցանէ զնա՝ յորոց բաղկացեալն՝ տարերց . զոր պապ կարգաւորու-թիւն է միայն ամենազօր ձեռինն՝ միանգամ զքայքայեալն նիւթ առ նոյն հաւաքելով հաստատել տեսակ :

47. Որդ՝ երբեմ եցոյց մեզ բանս զկործանմանն մերոյ տեղիս : զառաջինն՝ մեր իսկ գտեալ և անձին մատուցեալ՝ Օ մեղսն : և զերկրորդն՝ որ դատեցին զմեզ՝ զպատուհասն 'ի վերայ ընկեց ած՝ Օ մահն : Իսկ զվերջինս՝ հետևանս առաջոց լինել մահուան՝ Օ ապականութիւն . մանաւանդ թէ յաղթանակ հակառակորդին գտեալ զօր՝ խաբէութեան իւրոյ հանդիսի : Օ ի թէպէտ և առաջ ստեղծիչն հողածնիցելոյն ,(1) հող էիր և 'ի հող դարձցիս , ոչ հրամանն տալով , այլ առ որ լինել երթալոյն էր զկնի մահուան , մակձայնելով զայն ասէր : Օ որ օրինակ քար ինչ 'ի բարձուստ ուստեք հոլովեալ , որ մօտն կայցէ՝ ասասցէ , երթալ ունիս՝ մինչև ուրանօր արժանն իցէ երթալ :

48. Որդ են ծայրքն պարզաբար ասացեալ չար՝ և անուամբ և իրօք . իսկ մէջն ոչ պարզաբար և ոչ նոյնպէս , այլ 'ի միմեանց ընկալեալ , և շարամանեալ ը̃ միմեանս : Վասն զի որ առ ի մահն , նոյն և քուն առ ի . և որ կենացն է վախճան , սկիզբն է կենաց : Այս ծայրիցն՝ մարդն եղև գտող , և քանսարկուն . ոմն զմեղսն , և ոմն զապականութիւնն զնութեանս առաթելով : Այս յաղագս այսորիկ եկեալն վասն մեր մարդ՝ և անուանեալն երկրորդ ադամ (2) մեղս ոչ արար . վասն զի ոչ գտաւ նենգութիւն 'ի բերան նորա . և (3) ոչ մարմին նր̃ ետես զապականութիւն . զի զոր ոչ իւր ինքեան եղեալ 'ի

(1) Ծննդ. գ. 19. (2) Եսայ. ծգ. 9 : ա. Պետ. բ. 22 :
(3) Գործ. բ. 31 :

բնութեան, և ոչ հպեալ ՚ի նմանէ ։ Ընծայի առեւ-
լորդ և փարթամաց մարկանէր՝ յորոց աղաւանէին ընդ-
մեզ խորհեցեալ՝ զնոյնս (ինքեանս) մատուցանել ։
Նոյն ՚ի պատուհասէ անտի ոչ հրաժարէր ։ զոր օրի-
նակ ըմբիշին արբուցանել զդեղն հիւանդին հան-
դերձեալ՝ արտացէ նորով ճաշակմամբն հաւատա-
լի ։ զի ոչ էր մեղք և ոչ ապականութիւն պատուա-
հասին, այլ որ զնա ՚ի բնութենէ հալէր և ՚ի բաց
ընջէր՝ որպէս յոսկւոյ անօրէն հուր զժանգն ։ Եւ
զայս կամաւորապէս կրել կարողութիւն էր միայն
քոյ, և որք ՚ի նմանէ զօրացեալք՝ զորդեգրութիւն
արժանաւորեցան ընդունել Հօրն ։ (1) Կարող ընդ-
նելով չարչարանացն՝ եղեն և փառացն նորա հա-
ղորդք ։ որպէս ասէ առաքեալն ։ (2) քանզի զոր սի-
րէ Տէր՝ խրատէ, տանջէ զամենայն որդի՝ զոր ընդ-
ունի ։ Եւ ոչ սա՝ թէպէտ առ ժամանակին հեշտ ու-
րախութեան թուի, այլ յետոյ պտուղ խաղաղակա-
նովաւ կրթելոցն հատուցանէ յարդարութիւն ։

49. Նոյն խաղաղութեան պտուղ զնոյն ինքն ասեմ (3),
որ արարին զերկոսին մի, և զմիջնորմն ցանկին քա-
կեաց զթշնամութիւն ՚ի մարմնի իւրում ։ Եւ զի ոչ
քան զայս մեծագոյն և գերազանցագոյն խաղաղու-
թիւն, է ծածկեալ միանալ Աստուածային բնութեան
և լինել մի գերադրութեան յաղթելով (4) ։ Եւ այս
է՝ որպէս ինձ թուի՝ զանէն որդւոյ առ Հայր (5) ։
փառաւորեա զորդի քո առ ՚ի քէն փառօքն ; զոր
ունէի յառաջ քան զլինել աշխարհի առ ՚ի քեզ ։
Եւ զայսց բանից զարմանալ ինքն իսկ եղեալ թա-
տուցէ մեզ Տէր, հարցեալ ՚ի նմանէ ։ Կոչեմք

(1) Հռովմ. Ը. 17 ։ (2) Եբր. ԺԲ. 6. 11 ։
(3) Եփես. Բ. 14 ։
(4) Այս է բան գրիգորի ծածկաբանի ՚ի ճառին ըն. կմ ՚ի գլ.
Պ. յառաջոյն, ուր ասէ. « Եղև մարդ որ ՚ի խոնարհն էր՝ ծծ,
« մի զի խառնեցաւ ը ծածկութեն (կամ ըստ ֆո. շարախառնե-
« ցաւ ը ոչ) և եղև մի վեհագունիւն յաղթելով, զի եղեց այսն
« բան ծծ, որքան նա մարդ ։||
(5) Յովհ. ԺԷ. 5 ։

հայեաց քեզ զինձ . անպայ ուրեմն էութեանն ին-
կա որդի . յայտ է՝ թէ և փառակից նորին . իսկ զի՞նչ այդ զոր ասես , փառաւորեա՛ զորդի քո առ ՚ի քէն փառօքդ . և զայդ ճշմարտես՝ թէ ունէի զփառսն , և առ ՚ի քէն ունէի , և յառաջ քան զլինելն աշխարհի ունէի : Իսկ մինչ զառ ՚ի նմանէ փառսն ունէիր ՚ի սկզբանէ աշխարհի , այժմ ո՞ր է՝ զոր խնդրեսդ . ունէի՛ր յայնժամ , և այժմ ո՞չ ունիս : Այլ անհնար է մշտնջենաւորի էութեանդ գոլ առանց փառաց . զի թէ փառքն ոչ են առ քեզ , ո՛չ է ապա և էութիւն . և եթէ առ քեզ ոչ են , ապա և յորմէ ունէիրն ՚ի հօրէ բարձեալ եղեն ; Զի՞նչ ևս խնդրես ՚ի նմանէ՝ յայտնեա՛ մեզ աղաչեմք զքեզ տէր . զի [1] ՚ի քեզ են ծածկեալ ա՛մ գանձք իմաստութե՛ և գիտութե՛ :

50 . Անարգանս ինձ կրել առաջի կայր , ըզթուք և ապտակ ընդունել . քացախ և լեղի ճաշակել . զմահ խաչի յանձն առնուլ : Աղաչէի ըզհայր՝ որպէս անարգելոյ զիս , զի վերստին առնս դարձուսցէ զփառսն : Իսկ զիա՞րդ . մերկացա՞ր արդեւք յանարգանացն զփառսն . եթէ այդ է ; ապա և ՚ի մահուանէ անտի զանմահութիւնն կարուսեր , և միանգամայն ասել՝ թէ և ա՛ծութիւն մարմնոյդ աղագաւ հեռացաւ ՚ի քէն : Ո՛չ այդպէս . ոչ եթէ ես յիմոց անտի փոփոխեցայ , այլ կարծիք մարդկան՝ զոր ունէին վասն իմ , փոփոխեցան [2] : Յորժամ ՚ի բժշկութեացն սքանչելիս վայելէին՝

(1) Կողոս . Բ . Գ :

(2) Զայս իմաստ բանի գեղեցիկ ընդարձակէ երանելին Ներսէս Լամբրոնացի ՚ի Ճառն գալստեան հոգւոյն սրբոյ . խօսելով ՚ի դիմաց քրի առ հոգին սբ . * Յորժամ բժշկութիւ կատարէի , ,, մեռեալս յարուցանէի . . . ամենայն սէրն առ իս ամենայն առատա- ,, նայր : Զհաց հոգւոց զբանս իմաստութեան տայի , և ոչ ոք ,, զգայութեանայր : Իսկ յորժամ զհաց մարմնոյն առատապէս և ,, առատ ՚ի յագուրդ նց , այնչափ յորդեցան ՚ի սէր իմ , մինչ կա- ,, մէին յափշտակել , և թագաւոր զիս կացուցանել : Այս է ,, ճանապարհ միայն ապա մարդկան զոր փորձեցի || , եւն :

զարմանալին , հաւատալին , պարծանելին են ար-
ժանի իմոց փառացն . իսկ յորժամ անարգեալ
զիս տեսին , դայթագղեցան վասն իմ . թողլով
զպատուհասն ըստ իս՝ յանպատուհասագոյնն իմ ըն-
կղմեցան խորհուրդս . ո՞չ և եսայիաս զայսն յա-
ռաջագոյնեալ վասն իմ ասէր զոցանէ (1) : Ո՞րք
խնդրեմ ՚ի հօրէ , զի մերկացուսցէ ՚ի կարծեաց
մարդկան զանհաւատութեան անարգանս , և զհա-
ւատոյն զգեցուսցէ խորհրդոց նոցա զփառս : Ո՞ն
հայեսցին առ այս՝ զոր տեսանեն այժմ , այլ զոր
ինչ ընդ ձեռն այսորիկ լինելոց է մշտնջենաւորական
փառացն իմոց մեծութի : Գիտասցեն . այնպիսին՝
որոց իմաստութին իւրեանց առաջնորդեաց նոցա
առ մոլորութին , թէ (2) պարտ է յիմարութեանն
քարոզութեան ապրել հաւատացելոց . յանարգա-
նաց անուն իմոց՝ վերստին զտանել զոր կորուսին
մարդիկ զփառս . ՚ի մահուանէս զոր Ճաշակեմ ,
ստանալ զանմահութի . և միանգամայն ասել ,
թէ լինելովս իմ որդի մարդոյ՝ արժանաւորեսցին
լինել որդիք մարդկան որդիք այ : Ո՛ այն և հայր
ինձ պատասխանեաց յերկնից . (3) փառաւորեցի ,
և դարձեալ փառաւորեցից . որպէս նախ քան զմե-
ռանելդ քո՝ զօրութբ սքանչելեաց քոց ամենայն աշ-
րեցան մարդիկ , առաւել ևս զկնի կամաւոր մա-
հուն քո բազմասցին հաւատացեալք ՚ի քեզ : այլ
և համբերած գերազանցութեամբ . զի սակաւուք են
յանճահրաշիցդ քոց նշանացդ ընտրեալք , և անթիւք
՚ի մարդկանէ՝ զորս Ճառ խաչին քո ժողովեսցէ՝
լինել ժառանգորդ արքայութե քում : (4)

(1) Եսայ . ծը . 2 . 3 :
(2) ա . Կորնթաց . ա . 21 :
(3) Յովհաննու . ժբ . 28 :
(4) Աստանօր պարտի լինել ստորագրութի գրիգորի վկայա-
սէրի մեծի կամ փոքու՝ իւրև ստացողի գրոցս , զի ընդօրինա-
կել տուողի ՚ի հին օրինակէ ՚ի պէտս իւր և հայրապետանո-
ցին . այլ թէ որպիսի բանիւք նշանակեալ էցէ ստորագրութին

ալն, անձին նուաստիս 'ի յետագայ բանս դորցայ գրելոյ ։ ... անելոյ նը 'ի վերջին օրինակին կայր գրեալ այսպէս ։

Տեառն Գրիգորիսի է Գիրքս հայոց քահանայապետի ։

Նո՛յն է Գիրք նորայն աղաղակառակն հօր մերոյ սրբոյ յաջոր-
դաց հիմնադիրին հայոց և իմաստասէրի օծնեցաւ ։ Սա եւ
գրեցերես նախնեաց՝ նորին հասարակ որդի և աղաւնեաց՝ յայ-
տնեաց եմ մերում խոստովանութեան և աստուածային . և որք այ-
նուհետև զառանձինն զան շղթայեալն, և նորաձևս առնեն (1) .
. . . .
. . . .

Նոս գրոցս գործ, որ 'ի Նոյեմբեր ամսեան արեգակն նայեմ
յանապատս յոգնաբեկն, զառաջնեցաւ օրինակէ գրոցս յոգնահա-
նաւ օծնեցաւ, յարևեալ մեծ վանաց ակնառուն, և խորհր
գրով ֆոնեցի զաս . և 'ի վերջին օրինակին կայր գրեալ թէ
տն Գրիգորիսի է Գիրքս՝ հայոց քահանայապետի . և այլ 'ի
խոնարհ՝ նորոգեալ յետոյն գրեալ ֆոնը յեղանակագործ՝ զոր
փոխանեցաւ . և զաղ ասէս ներած էր . և յայտ է թէ է դ-
րանուն է ք ծն (2), թէ որ այլևայլս դառանէ՝ նշանեալ
է ։ Սոյն ֆոնեցի զաս 'ի յօգնութիւն աշխատասիրաց եղոց
դէպքս առանձին 'ի դժուարութիւ ինչ, և համառօտ յար-
ձանցի նշխար խոնարհաց վարդապետի և ծառայից, և զնոյ
մեր որոց եր յանձնեցեալ . գրեցաւ չ (3) Թուին 'ի Հայոց
ոյ, ամէն ։

---

(1) Օրինակին դորգայ գրչի 'ի Լուսանցն կայր գրեալ՝ « Այս՝ փող ու նաւ ներած էր ||։ Բայց վայրապար քերեալ է 'ի սխալմունք ուսումնէ ձև բանադրանացն . որ ինքնին մանկաբեր 'ի մխացուածոյ նախընթաց բառից, թէ ունի լինել այսպէս . « Եւ որք այլևայլս զառանձինն զան շղթայեալն, և նորաձևս առնեն . . . նշանեալ լիցին ||, որպէս բացայայտ 'ի նկարչի և գորգ գրիչ ։ Այլ 'ի հաստատութիւն յիշատակարանիս և բովանդակ ձեռիս, չմնաց և յունական գրուածն թեորիանեայ . յորմէ թարգմանեալ մեր որ ինչ միանգամ հայր յառաջնեայ ձեռս, եւ և յայս յիշա-տակարան գրիգորիսի կաթողիկոսի, եդաք 'ի յառաջաբանի անդ 'ի կարգս վկայութեանց նախնեաց, թիւ . Ջ . Թ ։ Նոյնպէս և զանուն գրիգորի կաթողիկոսի տեղայ կոչեցելոյ 'ի թուղթն Ա .

ու պարգևեցաւն վերակացուի՝ զոր և եղաք անուանեալ Թիւ. Ճ. Ժ. Ժա. զայս յիշատակարան իւր մատենին ցուցանէ:

(2) Տէր զախմարութեան և զայլոր քերթողի, որ երկուցեալ է անդ՝ ուր ոչ գոյ երկեւղ. միանգամայն և Թողեալ է զայնչափ տասա՝ որովք գուշակէր վերծանելեացն, այս ինքն Թէ՝ * Բանն պղտորեալ է ձեռօքն||: Իսկ Թէ և զամենայն տողն քերթէր, նոյն քան յայտնի գուշակէր:

(3) Օրինակս մեր՝ ամե անապատ, ուստի առաքելութեան կազմեալ և հաստատեալ. գրեալ զաղափարեալ յամին 1298, երբ Հայ-քն այնք յետոյ քան զանուանս խմբագրութեան ի բանն օրինակէ անտի, զոր ի ձեռս ունէին և վերծանեսցին խմբագրութեան և շնորհացն և գրեցաւ կանոնադրութիւնք: Նախն երեւի ոչ եւս գոյ անդէ կարծելոյ՝ այլ զայս ճառ լինել, և այլ զոր առաւելնէն ընթերցուածին; և զոր Թէպէտ կարապետեսցին խնդրելոյ:

ERRATA		CORRECTA
Pag. XVI	MCCXLVII	DCCXLVII
XVII	satius : siquidem	satius siquidem
27	fascibus	fasciis
	tendere	tetendit
39	olfactionem	olfactum
61	concedisti	concessisti
65	assimilias	assimilas

SUFFRAGIA

Virorum in Theologica facultate Clarissimorum de Joannis Philosophi Ozniensis Armenorum Patriarchae Oratione contra Phantasticos ex Armeno Latine reddita, typisque mandata Venetiis in Monasterio S. Lazari Anno 1816.

1817.

VENETIIS

IN MONASTERIO S. LAZARI

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՔ

Երևելի երևելի Ա՛ծաբանից յաղագս Ճառին Յովհաննու Իմաստասիրի Օձնեցւոյ Հայոց Կաթողիկոսի՝ ընդդէմ Երևութականաց, որ ՚ի Հայ բնագրէ թարգմանեալ ՚ի Լատին լեզու, և տպագրեալ ՚ի Վենետիկ ՚ի Վանս Սբյն Ղազարու, Յամի Տն 1816:

APPROBATIO

Imp. Reg. Censuræ Venetiarum.

Si certifica che sotto il giorno 16 Decembre 1815. venne dall' Imp. Regio Dipartimento di Censura licenziata per la stampa la Orazione del Patriarca degli Armeni Giovanni Filosofo Ozniense contro gli Eretici Fantastici traslatata dall' Armeno idioma in Latino come appieno conforme alla Dottrina della Romana Chiesa sulla Carne Réale di Gesù Cristo: et ita dal Foglio di Censura N. 199 &c.

Dall' Imp. Reg. Ufficio Centrale di Censura.

Venezia li 19 *Decembre*. 1816.

Piazza Cancellista.

L. S.

5

ՀԱՃՈՒԹԻՒՆ

Կայսերական Արքայական քննութեան գրոց Վենետկոյ։

Հաւաստի առնեմք՝ զի 'ի 16 դեկտեմբ. 1815 Կայսերական Արքայական Պաշտօնակալութիւն Քննութեան Գրոց՝ ետ հրաման տպագրելոյ զՃառ Պատրիարգին Հայոց Յովհաննու Իմաստասիրի Օձնեցւոյ ընդդէմ Հերետիկոսացն Երևութականաց, փոխադրեալ 'ի Հայ բարբառոյ 'ի Լատին, որպէս ամենեւին համաձայն Ուղղափառութեան Հռովմէական Եկեղեցւոյ՝ 'ի վերայ իրական մարմնոյն Քրիստոսի. և այսպէս կայ 'ի Թերթն Ատենի Քննութեան Գրոց, թիւ 199, ևն։

'Ի Կայսերական Արքայական՝ Կեդրոնական Պաշտօնատեղւոյ Քննութեան Գրոց։

'Ի Վենետիկ. 'ի 19 դեկտեմբերի. 1816։

Փիացցա Դուրանդիր։

Տեղի կնքոյ

APPROBATIO

Remi. Magistri Sac. Palatii Apostolici Romæ.

Orationem Joannis Philosophi Catholici Armenorum Ozniensis, ex Armeno originali ab admodum R. P. Joan. Baptista Aucher Mechitarista latine redditam, qua potui diligentia non sine delectatione relegi, in eaque nihil indignum inveni, quod Fidei Catholicæ, bonisque moribus adversetur. Habet enim in omnibus sanam doctrinam, non solum juxta mentem Sac. Concilii Chalcedonensis contra errores Eutychis, et quorumdam aliorum, sed etiam singulariter contra Phantasticos; quæ omnia idem interpres per doctas adnotationes confirmat. Unde Orationem hanc rursus prælo dignam judico.

Romæ Datum ex Quirinali Palatio idibus Decembris 1816.

Fr. Thomas Joseph Onori
Ord. Præd. Examin. Cleri, et Rmi. Pat. Sac. Palat. Apostol. Mag.ri Socius.

REIMPRIMATUR ROMÆ.

Fr. Philippus Anfossi
Sac. Pal. Ap.ci Mag.er

L. S.

ՀԱՃՈՒԹԻՒՆ

Գերապատիւ Վարդապետի Սրբազան Առաքելական Պալատանն Հռովմայ:

Զճառն Յովհաննու Իմաստասիրի Հայոց Կաթողիկոսի Օձնեցւոյ՝ զթարգմանեալն 'ի Հայ լեզուէ 'ի Լատին՝ ձեռամբ Յարգոյապատիւ Հ. Մկրտչի Աւգերեան՝ որ 'ի Մխիթարեան Միաբանութենէ, կրկին ընթերցայ ամենայն հնարաւոր խնամով և զուարճութեամբ իմով. յորում ոչ գտի ինչ անպատեհ՝ որ հակառակ իցէ Կաթողիկէ հաւատոյ, և վարուց բարեաց: Զի ունի յամենայնի զողջամիտ վարդապետութիւն ոչ միայն իւր միոյ Սբյ Ժողովոյն Քաղկեդոնի ընդդէմ մոլորութեանց Նեստորեայ, և այլոց ոմանց, այլ և առանձինն՝ ընդդէմ Երեւութականաց. զորոց զամենայն հաստատէ նոյն թարգմանիչ՝ գիտնաւոր ծանօթութեամբք: Վասն որոյ զայս Ճառ արժանի դատեմ վերստին 'ի տիպ արձանացուցանել:

Ի Հռովմ Տանէ, 'ի Կուիրինեան Պալատանն, 'ի 13 դեկտեմբերի, 1816:

Հ. Թովմաս Յովսէփ Օսոր
'Ի Կարգէն Քարոզչաց՝ Փորձիչ Կղերիկոսաց, և Ընկեր Գերապատիւ Հօր՝ Վարդապետի Սրբազան Առաքելական Պալատանն:

ՎԵՐՍՏԻՆ ՏՊԱԳՐԵՍՑԻ. Փ. ՀՌՈՎՄ.

Հ. Փիլիպպոս Անֆոսսի
Վարդապետ Սրբազան Առաքելական Պալատանն:

SUFFRAGIUM

Rmi. P. Abbatis D. Mauri Capellari Camaldulensis Coenobii S. Romualdi Romæ, Lectoris Emeriti Sacræ Theologiæ, Theologi Consultoris Sancti Officii Romæ.

Adm. Rde. Pater!

Acceptum literario dono a R. V. opusculum Jo. Philosophi ex Armena Lingua Latine redditum legi et relegi summa cum attentione æque ac delectatione, quippe cognovi Auctorem sapientem et subtilem fortiter convincere adversarium suum hæreticum Monophysitam, et Phantasticum validissimis argumentis tum ex Sacris Scripturis, tum ex Sanctorum Antiquorum Patrum, quos laudat et eleganti stylo imitatur, auctoritate deprompsis. Hinc dum pro acceptissimo dono gratias refero, eidem etiam Rev. Vestræ, quod tali versione eumdem auctorem reddiderit Latinis quoque familiarem, summopere gratulor. Interea ut me habeas precer, qualis dicor et sum

Reverentiæ Vestræ

Addictissimus Famulus
D. Maurus Capellari.

Ex Monast. S. Romualdi Romæ. Quarto Nonas Decemb. 1816.

Adm. Rdo. Pri. Jo. Baptistæ Aucher Congregationis Mechitaristarum.

Գ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Գերապատիւ Տն Մաւրոսի Գապպէլլարի՝ Աբբահօր Կա-մալդուլեցւոց Մենաստանի Սբյն Հռոմուալդոսի՝ որ 'ի Հռովմ, Արդիւնակատար Դատաւոր Սրբազան Ատեանութեն, և Խորհրդատու Ատեանի Սրբազննութեն Հռովմայ։

Վերապատիւ Հայր.

Ընկալեալ զՎերապատուութեդ գրաւորական պարգև՝ զՊիտառանութին Յովհաննու Իմաստասիրի 'ի Հայլեզուէ 'ի Լատին թարգմանեալ, ընթերցայ, և կրկին ընթերցայ մտադրութբ մեծաւ և զուգաչափ բերկրութբ. իբր զի ծանեայ զՀեղինակն իմաստուն և Նրբախօս՝ ուժգինս յաղթահարել զիւր հակառակորդ. զՀերետիկոս Միաբնակս զԵրևութականս, հզօր ձեռնարկութբք առեալ 'ի Սբ Գրոց, միանգամայն և 'ի վկայութէ Սբց Հարցն առաջնոց՝ զորս յիշատակէ, և որոց զհետ երթայ գերապանծ ոճով։ Նաև որով 'ի շնորհակալել իմնամ յաղագս անձնահաճոյ պարգևացս, խնդակից եմ ընդ իմ մեծապէս Վերապատուութեդ, զի այսպիսի թարգմանութբ՝ Լատինացւոց ես ընծայեցուցեր զՄատենագիրն։ Նաև արդ՝ աղաչեմ համարել զիս, որպիսի կոչիմս և եմ

Վերապատուութեն քում,

Ընձնանուէր Ծառայ

Տր Մաւրոս Գապպէլլարի

'Ի Վանաց սբյն Հռոմուալդի, 'ի 2 դեկտ. 1816.

Ի ձեռս Տ. Հ. Մկրտիչ Վարդապետի Աւգերեան, որ 'ի Միաբանութէ Մխիթարեանց։

SUFFRAGIUM

Rmi. D. Ambrosii Lucovich Canonici Ecclesiæ S. Hieronymi in Ripetta Romæ.

Laus Deo.

Roma. 5. Decembre. 1816.

Faccio fede, e attesto che nella dottrina del Libro intitolato *Joannis Philosophi Catholici Armenorum Ozniensis Oratio contra Phantasticos*, trasportata dall' Originale Armeno nell' idioma Latino dal Rdo. P. Giovanni Battista Aucher Mechitarista, non esservi cosa alcuna contra la Fede Cattolica, ma sibbene Dottrina insegnata da SS. Padri, ed abbracciata dalla S. Chiesa. In Fede di che etc.

D. Ambrogio Lucovich.
T. P. M. S.

II

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Գրաքննութիւ Տն Աբրահամու Լուգոնեկ Կանոնիկոսի Եկե-
ղեցւոյն Մեծին Հերոնիմոսի՝ որ 'ի Իլլիւրիկեցւոց Համայնս ։

Գոհութի Մ.Ջ.

'Ի Հռոմ. 'ի 5 դեկտեմբերի . 1816 ։

Հաւատարմացուցանեմ և վկայեմ, զի 'ի վարդապետութե Գրոցն մանկագրելոյ Յովհաննու Իմաստասէրի Հայոց Կաթողիկոսի Օձնեցւոյ՝ Ճառ ընդդէմ Երեւութականաց փոխադրեալ 'ի Հայ ընագրէ 'ի Լատին լեզու՝ ձեռամբ Յարգոյ Հօր Մկրտչի Աւգերեան Մխիթարեան, չիք ինչ հակառակ Կաթողիկէ Հաւատոյ, այլ մանաւանդ՝ Մարդացելութի ուսուցեալ 'ի Մեծ Հարց, և ընդդըրկեալ 'ի Մեծ Եկեղեցւոյ ։ Յորոց 'ի հաւատարմութի եմ,

Տն Աբրահամ Լուգոնեկ.
Քահանայական Դրոշմամբ ։

SUFFRAGIUM

Rmi. P. Abbatis D. Placidi Zurla Camaldulensis Lectoris Emereti Sacræ Theologiæ, Rectoris Collegii S. Michaelis in Muriano.

Reverendissimo Patri Gabrieli Avedichian Monasterii Mechitaristarum S. Lazari Vicario Generali

D. Placidus Zurla Abbas Camaldulensis

S. P. D.

Si quod unquam antiquæ observantiæ ac necessitudinis erga te meæ argumentum prompto effusoque animo exhibere queo, hoc excipias velim, quo tuis obsequens nutibus, judicium qualecumque meum de Joannis Philosophi Nationis tuæ Catholici Ozniensis contra Phantasticos Oratione nuper a P. Jo. Baptista Aucher Sodali tuo edita ingenue ac fideliter aperio.

Ut primum oculos libro admovi, statim mirari subiit vel ipso ex titulo indubiam Auctoris orthodoxiam præ se ferri; quippe qui directe in Phantasticos, sive in extremum Eutychianorum ac Monophysitarum deliramentum et effugium invehens, Catholicum Dogma de unitate Personæ, et de duabus inconfusis Naturis in Cristo in præcedentibus Conciliis jam definitum pro vi-

13

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Գերապատիւ Արքահօր Տն Բլաչիտոսի Ծուռլայի Կա մալդուլեցւոյ՝ Արդիւնակատար Դատաւորի Սրբազան Աջա քանուն , Մեծաւորի Դպրոցի Սքն Միքայէլի 'ի Մուռան։

Գերյարգոյ Հօր Գաբրիէլի Աւետիքեան Մխիթարեան Վանաց Սբյն Ղազարու Ընդհանրական Աթոռակալի ,

Տն Բլաչիտոս Ծուռլա Արքայ Կամալդու- լեցի՝ Ողջոյն յաւերժական ։

Ոչ բազմաժամանակեայ իմոյ առ քեզ մեծա րանաց և մտերմութ եթէ մարթ իցէ ինձ ըն ծայել քեզ զցոյցս մտադիւրութ 'ի բոլոր սրտէ , ընկալ զսա՝ աղաչեմ, որով 'ի լրումն քոյոյ հրամա, նիդ առաջի առնեմ անկեղծութ և հաւատար մութ զգիւրդ և իցէ զիմ դատաստանս յաղագս Ճառի Յովհաննու Իմաստասիրի քոյոյ ազգին Կաթողիկոսի Օձնեցւոյ Ընդդէմ երևութակա նաց , զոր այժմ 'ի լոյս ընծայեցոյց կրօնակիցն քո Հ. Մկրտիչ Աւգերեան ։

Ընդ ակնարկելս 'ի գիրսն՝ անդէն զարմանք կալաւ զիս , զի անդստին 'ի խորագրէն՝ մատե- նագրին յայտնի եղև ուղղափառութի . քանզի ուղղակի կշտամբել առեալ զերևութականսն , կմ զյետին զառանցանս և զփախուստ Նեստորա կանաց և Միաբնակաց , այսքէն հասանէր նմ հաստատել ամենայն զօրութ զկաթողիկէ հա ւատոյ միութե անձինն և երկուց անշփոթ բնութեանց

ribus tutandum necessario sibi debuit præstituere. Et hoc reapse in toto opere prosecutus est; ac candide fateor mihi ipsum ea qua par est diligentia, immo et examinis severitate perscrutanti, singulis prorsus paginis luculentissima tum doctrinæ omnino inconcussæ, cum acerrimi ingenii, et ferventissimi zeli testimonia occurrisse. Nec est cur quispiam averso fortasse ferat stomacho a nostro Joanne passim unam naturam Verbi Incarnati vel aliquid simile pronuntiari; etenim præter quam quod nemo non jejunus in Theologia ignorat etiam a S. Cyrillo Alex. aliisque Ecclesiæ Patribus tales dicendi modos innoxiè fuisse prolatos, nonnisi per putidam calumniam Monophysismi nota Joanni inureretur, totus siquidem in eo est, ut duas naturas, easque minime confusas aut permixtas contra adversarium anonymum pro patulo ponat, invicteque propugnet. Immo tam subtili argumentatione eumdem quaquaversum perstringit, ut dum serpentina fraude Monophysitarum ac Phantasticorum errorem occulere satagit, velit nolit in Sabellianismum, vel Arianismum ac demum in Atheismum ruere ostendat.

Quid porro dicam de uberrimo simul et ad rem accommodatissimo SS. Bibliorum ac Patrum delectu, queis oratio universa innititur? Quid de persuadendi efficacia, res difficiliores explanandi peritia, aliisque id genus dotibus et ornamentis undique inspiciendis, admirandisque? Seu potius quid ultra ad absolutissi-

՚ի Քն, զսահմանեալն յառաջին գնողաց : Եւ ա-
զգոյն առնէ արդարև ՚ի բովանդակ մատենին. և
խոստովանիմ անկեղծութբ թէ, ամենայն զգու-
շութ՝ մանաւանդ՝ թէ և քննողական խստութբ
՚ի հարցփորձ առեալ ; իբր յիւրաքանչիւր թղթա-
համարս գտի լուսափայլ հաւաստիս անստերիւր
փորձառութեան, որովք հանճարոյ և եռանդութեան
նախանձայուզութեան : Իսկ ընդդէմ իցէ բնաւ ումեք
կնճիռն հանել յերեսս՝ մեր պայծառութեանս մա-
պեղոյ մերս Յովհաննու. զանուն քանիցն մատենա-
գելոյ, կամ այլ ինչ այսպիսի . քանզի, թողեալ
զայն՝ զի որ ոչ ամենևին անձաշակ որ իցէ ճշմա-
րտութեան, ոչ անգիտանայ և զայն Միւրզլ ազգա-
սանդրացւոյ և այլոց եկեղեցւոյ հարանց վարել
մոլեխնոս զայդպիսի ոճ բանից, անհեթեթ զր-
պարտութիւն է ի դատաստանաւ Միքայելեան ա-
ղանդոյն արկանել զՅովհաննէս ; որ ամենայն ի-
րօք Ջանոյ յայտ յանդիմանի գտանել անուանն
հակառակորդին, և անպարկուեալ հաստատեաց զեր-
կոտին բնութեան անշփոթ և անփոփոխ Մ՚ մնա-
ցելոյ թէ այնպիսի նորին ձեռնարկութբ ՚ի նեղ
արկանէ զնա, զի ՚ի Ջանոյ նորին խորամանկութբ
օձի թագուցանել զՄիաբնակաց և զ[illegible]-
թականայն մոլորութիւ, ցուցանէ զնա կամայ ա-
կամայ գլորեալ ՚ի սաբելականութի և յարիոսա-
կանութի, և մինչև յանաստուածութի իսկ :

Իսկ զի՞նչ ասացից զյորդառատս և զպատկա-
նաւոր ընտրութիւն բանից գրոց Սրբոց և հարց, յորս
հիմնի բովանդակ ճառն : Զի՞նչ զհաւանողա-
կան ապացուցանութիւն, և զճարտարութիւն
հարթելոյ զդժուարինսն, և զայլոց այսպիսի
ձգից և դարձուածոց, որ ինձ ուրեք փայլեն
երանելի : Բայց զի՞նչ այլ թէ ոչ զանուն ՚ի հաւա-
տարմութիւն կատարեալ ուղղափառութեան յորս

nam orthodoxiæ hujus Orationis confirmationem desiderandum superest, dum, sicut videre est in Præfatione ejusdem, præcipua Catholicæ Ecclesiæ Armeniæ lumina Gregorius Martyrophilus, S. Nierses Clajensis, Gregorius Degà, ac S. Nierses Lampronensis summis eam laudibus celebrarunt, ac velut ineluctabile in Hæreticos propugnaculum habuerunt?

Hæc sunt Rev.me Pater, quæ ex intimo sensu promenda censui. Quapropter summopere gratulandum est, quod gemma istiusmodi hactenus in Bibliothecis delitescens tandem aliquando nativa luce refulserit, et hoc pacto pristinum decus quandoque Hæreticorum dolo obnubilatum orthodoxo Auctori suo fuerit restitutum. Atque utinam etiam alia, quæ feliciter inveniri potuerunt tam eximii Patriarchæ Opera pari diligentia et eruditionis copia, nedum in Armenorum, sed et in Latinorum commodum evulgentur! Hinc sane fiet, quod magis magisque toti litterario Orbi inclarescent ditissimi Nationis tuæ Patrum thesauri, et, quod præsertim interest, intemerata eorum fides. Secutior inde tessera exurget ad segregandum frumentum a zizaniis, et abstergendum fortasse in nonnullis Scriptoribus schismatis invidiam; ac demum (Deus faxit!) tuta et plana sternetur via ad reducendos in veritatis gremium errantes, ut fiat unum prorsus ovile, et unus Pastor: quo vota, studia, omnisque generis curæ unice tendunt tum universæ Congregationis tuæ de Armenica Na-

Ճառի , ուր ահա ոչ 'ի յառաջադրութեան անդ նո-
րուն գոյ տեսանել . Պերգոր վկայութեամբ , որ
Ներսէս Կլայեցի , Գրիգոր Տղայ և որ Ներսէս
Լամբրոնացի՝ Հայաստանեայց ուղղափառ եկե-
ղեցւոյ երևելի լուսաւորք՝ մեծամեծ գովութիւնք
պանծացուցին զսա , և իբրև անմեղ անխառն՝ հե-
րեսիովտացն ընդդէմ արձանացուցին :

Բա՛յց է աւասիկ ; Վեհագոյն Հայք ; զի՞ 'ի
բովանդակ մտաց հաւանութ է արտաբերել պար-
համարեցայ : Մին իրի ուրախ լինել արժան է մե-
ծապէս , զի այսպիսի ակն պատուական ծած-
կեալ մինչև ցայժմ 'ի մատենադարանս , ծագեաց
այժմ իւրով ընտանի նշուլիւք . որով և առաջին
դեղն՝ նսեմացեալ առժամանակ մի հերեսիով-
տացն խարդաւանօք , դարձաւ անդրէն յուղղա-
փառ մատենագիր անուն նորուն : Իսկ թէ և այլ
ևս վաստակք այսքանոյ մեծի հայրապետի , որք
ը բախտի գտանին առ ձեզ , նովին զգուշաւո-
րութեամբ և ճոխ հմտութեամբ 'ի լոյս ընծայեսցին ,
ոչ 'ի հայոց և եթ՝ այլ և 'ի լատինացւոց օգուտ :
Զի 'ի բոլոր գրագէտ աշխարհի , ևս քան զևս
պայծառասցին բազմահարուստ գանձք հարանց
ազգիդ , և որ մեծն է՝ նոցին անբիծ հաւատք :
Յայտնեսցի այդուիկ և նշան անմոլար յընտրութ
ցորենոյն և որոմանցն , և 'ի բաց քերել թերևս
'ի մատենագրաց ոմանց զկեղտ հերձուածոյ . և
տացէ Տր [illegible] հորդեսցի հարթեսցի այնուհետև
ճանապարհ անխափան 'ի դարձուցանել զմոլոր-
եալսն 'ի ծոց ճշմարտութե , զի լիցի մի հօտ և մի
հովիւ . յոր ուղղի ամենայն ջան և իղձ և հոգ
համագումար Մխիթարդ , արամեան ազգին և հա-
մօրէն կաթողիկէ եկեղեցւոյ արդարև բազմե-
րախտի . այլ և քո իսկ խնքնին , որ նախանձու

tione, totaque Catholica Ecclesia vere et optime meritæ, cum Tui, qui speciali prorsus zelo, et præstantissimis multiplicis argumenti scriptis, Gentis tuæ orthodoxiam, omnemque litteraturam, una cum Sodalibus in quovis Scientiarum Artiumque genere excultis, mirifice foves.

Ex Monasterio S. Michaelis de Muriano
Sexto Idus Sext. MDCCCXVI.

մեծաւ։ և յոյժ նախանձախնդիր ընտիր ընտիր մատենիւք զքոյդ զարմից ուղղափառութեան և զամենայն գրականութիւն՝ կրօնակից եղբարքդ հանդերձ յազգս ազգս գիտութեց և արուեստից բարգաւաճելովք՝ սքանչելապէս զարգացուցանես ։

'Ի Վանս սրբոյն Մխիթարեան 'ի Ս. Ղազար.

'ի 8 Օգոստոսի. 1816 ։

SUFFRAGIUM

R. P. D. Augustini Mæ. Molini olim Monachi Carmelitani Doctoris Sacræ Thelogiæ, Rectoris Collegii Castri Francorum.

Reverendissimo P. Gabrieli Avedichiano Presbytero et Monacho et Vertebietæ, ac Monasterii S. Lazari Vicario Generali

Frater Augustinus Maria Molin Presbyter et Monachus Carmelita F.

Joannis Philosophi, Armeniorum Catholici adversus Phantasticos Orationem a V. Cl. Joanne B. Aucher Congregationis vestræ Monacho nuper Latine, et Armenice èditam, notisque illustratam ut primum cum tuis mandatis accepi, statim mirari subjit quid in caussa fuerit, cur in ea civitate quæ doctissimis viris, divinarumque rerum peritissimis maxime redundaret, me præ cæteris eligendum existimaveris, cujus de ejusdem Orationis Ὀρθοδοξία sententiam exquireres, quemque in re longe gravissima arbitratorem atque judicem constitueres. Verum de hac re diu multumque cogitanti nulla profecto caussa potior occurrere, nisi singularis illa tua in me humanitas potuit, quam cum sæpe alias magnam expertus sum, tum vero in hac re longe maximam. Itaque quamvis a vestra hac Congregatione,

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Ցարգոյ Հօր Տն Օգոստինոսի Մարիա Մօլինի Կարմելական կրօնաւորի, Վարդապետի Սրբազան Աստուածաբանութեան, և Մեծաւորի Դպրոցին որ 'ի Գասթէլ Ֆռանկօ:

Գերյարգոյ Հօր Գաբրիէլի Աւետիքեան Վարդապետի և Կրօնաւորի, և Վանացս Գլխաւորու ընդհանրական Աթոռակալի,

Եղբայր Օգոստինոս Մարիա Մօլին Վարդապետ և Կրօնաւոր Կարմելական, խնդալ:

Զիմաստասիրի Հայոց Կաթողիկոսի զՅովհաննու զՃառն ընդդէմ Երևութականաց, զոր ականաւոր Հ. Մկրտիչ Աւգերեան կրօնաւոր ձերոյ Միաբանութեան ծանօթաբանութեամբք հանդերձ տպագրեաց այժմ լատիներէն և հայերէն, իբրև ընկալայ Է̃ քումն հրամանէդ, զարմացայ անդէն, թէ ընդէր 'ի քաղաքի աստ՝ որ պերճացեալն է արամբք գիտնականօք և ճոխացեալն իրաց տեղեկագունիւք, զիս ընտրել արժանի համարեցար, առ 'ի հարցանելոյ զկարծիս Է̃ ուղղափառութեան այնր Ճառի, և 'ի ծանր իրիդ այդմիկ իրաւարար և դատաւոր կարգելոյ: Սակայն յերկար և յոյժ խորհեալ, ոչինչ այլ գտի այդմ պատճառս, բայց զքո առանձին մարդասիրութիւնդ առ իս. զորոյ այլուստ ճանաչեմ զմեծութիւն, իսկ այժմ առաւել ևս: Արդ՝ թէպէտև 'ի Միաբանութենէ այտի ձերմէ, որ հարուստ է քաջահմուտ արամբք և յաւէտ երկիւղածօք, անհնարին էր ակնկալել ինչ՝ որ չիցէ ողջ և յստակ և անբա

tot eruditissimis æque atque piissimis viris referta nihil omnino expectari poterat, quod non plane sanum esset, purum, atque Καθολικότατον, attamen ut jussis tuis P. R. obtemperarem, ita ad Joannis opusculum legendum accessi, ut sin minus inimicum, inimico tamen similem animum afferrem, quique ne verbum quidem, aut voculam labi sineret, quam non ad severissimæ Theologiæ leges exigeret, et ad Ss. Ecclesiæ Patrum scita, Rom. Pontificum, Œcumenicarumque Synodorum decreta revocaret. Id vero ut facerem non diligentis modo, severique censoris officium, verum ipsa etiam Scriptoris nonnullis, perperam licet, suspecta fides, inustæque ejus nomini hæreticorum fraude maculæ postulare videbantur: præsertim cum quæ in Joannem jactari solent, non modo ab antiquis profecta sint, qui ejus opera Monophysitarum dolo interpolata legerunt, sed etiam post editum hunc ipsum a vobis Armenica lingua Sermonem non defuerit qui Euthychianum virus in illo latere criminaretur. Verum postquam illam diligentissime perlegissem, nihilque esset omnino, quod non accurate, ne dicam infeste, excussissem: quod Catholicæ Doctrinæ repugnaret inveni prorsus nihil: hominemque deprehendi veritati addictum, errori vero infensum quam qui maxime. Totus siquidem in eo est, ut Eutychianorum et Phantasticorum deliramenta subvertat, geminamque Christo naturam asserat conjunctam quidem in unitate hypostaseos, at perfectam, impermix-

գիտա ուղղափառական, սակայն 'ի հնազանդու-
թ̃ի քոյոյ հրամանիդ, Գերյարգոյ Հայր, մա-
տեայ ընթեռնուլ զգրքոյկ Յովհաննու, եթէ
ոչ արդարև ոգւով թշնամութե, սակայն հան-
գոյն թշնամւոյ. մինչև ոչ թողուլ 'ի բաց ոչ բառ
և ոչ ձայնիւն մի առանց անաչառ օրինօք ա̃ծաբա-
նութե քննելոյ և բաղդատելոյ ը̃ բանս սրբոց
Հարց եկեղեցւոյ և ը̃ վճիռս Քահանայապետաց
հռովմայ և ընդհանուր ժողովոց: Զսոյն պա-
հանջէր յինէն ոչ միայն քննողական զգուշաւոր
և անաչառ պաշտօն, այլ և ոմանց կասկած երկ-
բայութե զմատենագրէն՝ թէպէտ տարապարտ,
և կեղտ անուն խորամանկութ̃ հերետիկոսաց
արկեալ զնովաւ: Մանաւանդ զի ստգտանքդ զՅով-
հաննէ ոչ 'ի հնոց անտի և եթ ելին, որոց զգիրս
նր ընթերցեալ է, աղաւաղեալս խարդախութ̃
Միաբանակաց, այլ և յետ տպագրելոյ ձեր զնոյն
Ճառ հայերէն՝ ոչ պակասեաց չարախօս թէ Եւ-
տիքեան թոյն թագուցեալ կայ 'ի նմ: Իսկ իմբև
բազում զգուշութ̃ ընթերցայ զդա, և զամե-
նայն ինչ քննեցի անաչառապէս՝ զի մի՛ առացից
թշնամաբար, ոչ գտի և ոչինչ ամենևին՝ հակա-
ռակ ուղղափառ վարդապետութե, այլ տեսի զնա
այր ճշմարտասէր, և մոլորութե յետին թշնամի:
Ո ի բովանդակ այն է իւր ջանս, զեւտիքեանցն
և զերևութականաց ջրել զցնորս. և զկրկին
բնութ̃ն Քրի հաստատել միաւորեալ 'ի միութե
անձին, բայց կատարեալ անխառն և անշփոթ
բնութ̃ի: Ոչ ուրանամ թէ վարէ երբեմն Յով-
հաննէս զհռչակաւորն զայն և զկռուայոյզ յե-
կեղեցւոյ զապստամբորդով ձայն, Մի է բնութի
բանին մարմնացելոյ, կամ մի է բնութի բանին մարմնացեալ:
Սակայն յայտ բարւոքապէս ծանուցանէ ակամա-
ւոր Տպագրողն, մի՛ յնդս այսր ձայնի բամբասել

tam, inconfusamque naturam. Nec diffiteor uti Joannem aliquando celeberrima illa, quæque tot in Ecclesia turbas movit, ac contentiones dicendi forma, *una natura Verbi incarnati*, sive *una natura Verbi incarnata*. Verum optime monet clarissimus Editor, nihil de hac voce sollicitandum Joannem: cum id eo sensu pronuntiaverit, quo ante illum Alexandrinus Cyrillus tum in Epistolis ad Successum, tum in ea quæ est ad Acacium, tum in commonitorio ad Eulogium, tum in libris contra Nestorium iisdem verbis prorsus usus, Catholicam adversus hæreticos sententiam tutatus est. Siquidem duplex in Christo natura hac locutione diserte significatur, tum ea quæ hominem sive carnem in persona Verbi subsistens assumpsit, tum illa quæ a Verbo assumpta est: tantumdemque valet, ut optime monet Petavius, *Natura Verbi incarnata*, *ac natura Verbi et carnis*, vel *cum carne conjuncta*. Hinc Theorianus Philosophus in disputatione cum Niersete Armeniorum Catholico habita anno Christi MCLXIX, licet eumdem reprehendat, eo quod dixisset *unam esse in Christo naturam Verbi incarnati* sive *incarnatam*, idque Eutychianum nescio quid sapere dicat: Catholicum tamen esse ait, omissa *Christi* voce asserere *unam esse Verbi incarnati naturam*, *qua voce et Cyrillus et ante illum Athanasius usi fuerant*; quamvis ad Athanasium quod attinet quæ loca respicere videtur Theorianus, ea Catholica quidem esse, verum Athanasio perperam tributa, Libro IV de Incarnatione c. VI

զՅովհաննէս . զի նոյնն մեօք ասէ՝ որով յա-
ռաջ քան զնա Կիւրեղ Աղեքսանդրացի եթէ
'ի Թուղթն առ Սուկեսոս , և եթէ յայնմ որ առ
Ակակիոս . դ՟ձլ և 'ի յայտարարութիւն առ Եւ-
լոգիոս և 'ի գիրսն ընդդէմ Նեստորի նոյնն բա-
նիւք վարելով հաստատէ զուղղափառ կարծիսն
ընդդէմ հերետիկոսաց : Քանզի սոյնն բանիւ
Ճոխաբար ցուցանին երկու բնութիւնք 'ի ք՟ն , եթէ
այն՝ որ միալով յանձին բանին եառ զմարդն կմ
զմարմինն , և եթէ այն՝ որ 'ի բանէն առաւ . զի
ոպ՟ քաջ ծանուցանէ Պետաւիոս , զնոյն նշանա-
կէ Բնութիւն Բանին Մարմնացեալ , և Բնութիւն Բանին և
Մարմնոյ կմ ընդ Մարմնոյ միացեալ : Սմին իրի Թէո-
րիանէ իմաստասէր 'ի վիճաբանութեան ը՟ Ներ-
սեսի հայոց Կաթողիկոսի՝ եղելոյ յամի 1169 ,
Թէպէտ և ստգտանէ զնա վն ասելոյն . Մի է 'ի
Ք՟ն Բնութիւն Բանին Մարմնացելոյ՝ կամ Մարմնացեալ , և
եւտիքականութի չգիտեմ զի՞նչպիսի տեսանել
ասէ 'ի բանի անդ , բայց խոստովանի ուղղափա-
ռական գոլ , եթէ առանց Ք՟ի ասասցի Մի է
Բնութիւն Բանին Մարմնացելոյ , որով ձայնեն և Կիւրեղ և
յառաջ քան զնա Աթանաս հայրեցան . Թէպէտ և զբան-
սըն զօրս Աթանասի ընծայէ Թէորիանէ , վկայէ
նոյն ինքն Պետաւիոս 'ի Է՟ գիրս Մարդեղութե՟ ,
գլ . Զ . ուղղափառականս լինել , բայց վրիպակա-
Աթանասի ընծայեալս : Եւ քանզի յետ Կիւրղի և
Փլաւիանոս Կոստանդնուպոլսի եպս նոյնն ձայ-
նիւ վարեցաւ 'ի դաւանութե՟ հաւատոյ յառաջ
բերեալ 'ի ժողովն Քաղկեդոնի , և 'ի հակառա-
կէ Եւստատիոսի և 'ի Ջատագովել Փլաւիանո-
սի զանձն բանիւ Կիւրղի՝ հաւանեցաւ այնմ ժո-
ղովն . իսկ երկր՟ ժողովն Կոստանդնուպոլսի որ
հինգերորդ է 'ի թիւս ընդհանրականաց , ընկա-
լաւ զնոյն և 'ի կիր արկ , և զնոյն բացայայտեաց

idem Petavius testatur. Cum vero post Cyrillum eamdem vocem et Flavianus Constantinopolitanus Episcopus in Professione Fidei Chalcedonensi Synodo oblata usurpaverit, et ipsa Synodus instante Eustatio, ac semet Cyrilli auctoritate muniente Flaviano, illam probaverit; Synodus vero Constantinopolitana secunda, que Quinta inter Œcumenicas numeratur, illam et receperit et adhibuerit, et eamdem anathematismo nono exposuerit: denique Synodus Lateranensis prima, anathemate damnavit (Secretario sive Actione V. Canone V) *Quicumque secundum Sanctos Patres non confitetur propriè et secundum veritatem unam naturam Dei Verbi incarnatam*: eadem vero voce Joannes Damascenus Lib. III de Fide, Leontius Byzantinus de Sectis Actione VIII, et in Interpretatione testimoniorum Divi Cyrilli edita a Dominico Mansi in Appendice Conciliorum Labbeanorum Venetæ editionis, et Ephræmius Patriarcha Antiochenus apud Photium Cod: CCXXIX, et apud eumdem Photium Cod: CCXXX Eulogius Alexandrinus et cæteri fere, græci præsertim Patres non modo illa usi fuerint, verum etiam probaverint atque adversus hæreticorum cavillationes tutati fuerint; profecto ineptire dicendus est qui Joanni nostro Philosopho de eadem litem intendat, homini, ut ex totius sermonis textu apprime constat, Monophysitis quam qui maxime infenso, suamque in hac re Ὀρθοδοξίαν qualibet fere pagina apertissime demonstranti. Quare cum adversus hujusmodi sermonem ni-

յիններորդ նզովսն ; հուսկ յետոյ և առաջին ժողովն Լատերանու նզովիւք դատապարտեաց ('ի դիւանին կմ' 'ի գործն Ե. կանոն Ե.) Որ քաջ մեղ-հարց ոչ խոստովանի յառնելոյ և քաջ ճշմարտութե ուղղութեն այս բանին պնդաբանելով: Նաև Յովհաննէս դամասկացի գիրք Դ. յԴ. հաւատոյ, Լեոնդ բիւզանդացի յաղագս հերձուածոց 'ի գործն Ը., և 'ի մեկնութիւն վկայութեց ծածկոյն Կիւրղի, տպագրեալ 'ի Տոմինիկոսէ Մանսեայ 'ի յաւելուածի Լաբէականն ժողովոց վենետիկեան տպագրութե, և Եփրեմ անտիոքայ հայրապետ առ Փոտայ մատեան ՄԻ, և առ նորին փոտայ մատեան ՅԼ, Եւլոգիոս աղեքսանդրացի և գրեթէ այլ ամ հարք մանաւանդ յոյնք՝ ոչ միայն նովին վարեցան ձայնիւ, այլ և զամենայն և 'ի պատրանաց հերետիկոսաց պաշտպանեցին, ապա բնաւ շաղակրատ համարելի է որ մերում Յովհաննու իմաստասիրի յաղագս այնորիկ պատերազմ յարուցանիցէ 'ի վՐ, այլ՝ որ ոչ 'ի բովանդակ հիւսուածոյ ճառին քաջայայտ է, անհնարին թշնամի է Միաբանակաց, և զուղղափառութե իւր յիրիդ յայտնի գրեթէ յամենայն երեսս ակնյանդիման երևեցուցանէ: Նաև զի 'ի վՐ այսպիսւոյ ճառի ոչինչ այլ քան զայդ յարեաւ յամենց հակառակութի, (այլ թէ քանի անհաստատ և ունայն 'ի յառաջ բերելոցդ ծանօթացի). ապա ոչինչ յանկրաւի ձեռն արկ ականաւոր տպագրողն վկայութե այսր գրոց սրբել զյիշատակ Յովհաննու իմաստասիրի 'ի բամբասանաց հերետիկոսութե, Ը որով փակեՆ էր զնա բազում ժամանակ հերետիկոսայն խաբամանգութի: Քանզի որ զայնր ճառի վաւերականութեն ծածկել ունէին երկբայութիւք, ձառամաքար հերքէ զամենայն նոյն ինքն տպագրողն 'ի յառաջաբանի անդ նորաւն. և 'ի մէջ առեալ

hil præterea à quopiam jactatum fuerit; id vero quam infirmum sit ac futile ex allatis omnino constet: haud immerito Joannis Philosophi memoriam ab hæresis nota, quæ illi jamdiu hæreticorum perfidia inusta est, ipso libelli hujus testimonio vendicandam suscepit clarissimus Editor. Nam quæ de ejusdem sermonis Αὐθεντία dubia moveri possent, ea in præfatione ad eundem disertissime ipse Editor removet, productisque Gregorii Martyrophili, Niersetis Clajensis, Gregorii Degà Patriarcharum Armeniorum testimoniis omnino evertit. Quare vestræ mihi, P. R. felicitati gratulandum magnopere est, qui pro ea, quæ est vestra in antiquis Armeniæ Ecclesiæ Patribus tuendis illustrandisque diligentia, elegantissimum opusculum antiquæ fidei testimonium e tenebris emere, ac in lucem edere voluistis; quo et Ecclesiæ vestræ per ea tempora cum Græca et Latina, atque adeo cum Catholica Ecclesia consensionem ostenderetis, et schismaticos sincero et incorrupto ejus Viri monumento confunderetis, cujus nomine ac interpolatis operibus errori suo obstinatæque perfidiæ tutelam ac patrocinium quærere solent. Atque utinam (liceat mihi P. R. animi mei sensa aperire) quemadmodum hoc Philosophi vestri opusculum, ita alios quoque Armenicæ Ecclesiæ Patres, Niersetes geminos, Clajensem et Lampronensem, Gregorium Narechensem, Moysem Chorenensem, Sergium Doctorem aliosque vestris curis ac laboribus illustratos in lucem editos aspiceremus. Id enim, cum genti vestræ, cui præcipue prospicitis, cuique Catholicæ Ecclesiæ iterum copulandæ assidue adlaboratis magno adjumento esse posset; tum nobis etiam quibus nova veluti ar-

զվկայութիւնս Գրիգորի վկայասիրի, Ներսեսի
Կլայեցւոյ, Գրիգորի Տղայոյ հայրապետացն
հայոց, 'ի սպառ տապալէ: Սման որոյ, Գրեգ-
յորդո՛յ հայր, մեծապէս համանէ ինձ խնդալ ընդ
բարեբախտութիւն ձեր, որոց փոյթեւանդն գտէք
միշտ 'ի պաշտպանութիւն եւ 'ի պայծառութիւն նախ-
նի հարանց հայաստանեայցդ եկեղեցւոյ, յան-
ձըն առիք զայս ընտիր մատեան արժան հնագու-
նի հաւատոյ 'ի խաւարէ 'ի լոյս վերբերել, առ 'ի
ցոյց միաբանութեան եկեղեցւոյս ձերոյ 'ի ժամա-
նակին ընդ Յունաց եւ ընդ Լատինացւոց՝ որով եւ ընդ
կաթողիկէ եկեղեցւոյ, եւ յանթահարութիւն
հերձուածողաց՝ անխարդախ եւ հաւատարիմ յի-
շատակարանաւ Րան այնորիկ, զորոյ զանուննն եւ
զաղաւաղեալ գիրս՝ ի բերանց մոլորութեան եւ կա-
մակոր մեղմեխութեան առնուն ջատագովս: Նու-
երանի՛ թէ (համարձակեցի՛ զիս, Գրեգյորդո՛յ
հայր, բանալ զխորհուրդս սրտի իմոյ,) ո՜ր
զայս գիրս Իմաստասիրին ձերոյ, նոյնպէս եւ
զայլ հարս եկեղեցւոյդ հայոց, զերկոսին Ներ-
սիսեանս զկլայեցին եւ զլամբրոնացին, զԳրի-
գոր Նարեկացի, զՄովսէս Խորենացի, զվար-
դապետն Սարգիս, եւ զայլս ձերով խնամովք եւ
երկասիրութեամբ լուսաբանեալս տեսանիցեմք ար-
ձանացեալ 'ի տիպ: Զի այդ է՛ ձերում ազգի
մեծապէս օգուտ է, որում առաւելապէս խնամ
տանիք եւ անդադար ջանահնար լինիք վերստին
միաբանել զնա ընդ կաթողիկէ եկեղեցւոյ, և՛ մեզ
եւ որոց իբրու նորս իմն ընձեռէք զէնս; զի եւ ա-
ւանդութեամբ եւ համաձայնութեամբ եկեղեցւոյն ձե-
րոյ եւ եւս զօրացեալք, զհերեսիովտացն աղձա-
տանս ամրագունիւ զօրութեամբ եւ քաջութեամբ նկուն
արասցուք: Զի զօրօրինակ ոչի՛նչ այնպէս ծան-
րագոյն թուեցաւ այլափառաց, ո՜ր այն զի՛ ի սեւն

ma sufficeretis, quibus vestras quoque Ecclesiæ traditione et consensione suffulti hæreticorum deliria majori adhuc vi ac robore profligaremus. Ut enim nihil heterodoxis acerbius accidere potuit, quam quod se in Synodo Hierosolymitana Anni MDCLXXII et in Synodo Constantinopolitana ejusdem anni, ab Universa Græca Ecclesia damnatos viderunt, quam sibi post Cyrillum Lucari consentientem adversus Catholicos falso jactabant; Græcis scilicet universis proclamantibus ipsorum ludibria traditioni Orientalis Ecclesiæ et Græcorum Patrum consensioni repugnare: ita si Armeniorum quoque Scriptorum veluti agmen per vos in illos ageretur, obruti prorsus atque confecti, nullo modo tantam belli armorumque molem possent sustinere. Quanta enim in Armeniis Patribus ad recentiores hæreticos confutandos sit vis, vel ex eo opusculo constat, quod anno MDCCC edidistis, ubi delectis Armeniorum Patrum testimoniis, quæ Ecclesiæ vestræ de Romani Pontificis primatu ac potestate sententia esset tanto eruditorum plausu demonstratis. Pergite itaque et qua via incepistis, eandem insistite: erit fortasse, cum Armena Natio se per vos Catholicæ unitati restitutam gratulabitur. Quod certe tum vester in ea conjunctione procuranda assiduus labor, ut speremus maxime facit, tum vero maxime quæ pro vestra gente lacrymas supplicationesque Deo Optimo Maximo continenter offertis. Vale R. P. teque in annos plurimos Christianæ et Litterariæ Reipublicæ Sospitem servet Deus.

Dabam Muriani in Cœnobio S. Michaelis in Insula Nonis Augusti anno MDCCCXVI.

հողոյն Եւմ յամի 1672 և 'ի Կոստանդնուպօլիս որ 'ի նմին ամի՝ տեսին զինքեանս դատապարտեալս յընդհանուր եկեղեցւոյն յունաց, զոր յետ Կիւրղի լուկարեայ համախոհ իւրեանց ըննեւլ բարբաջելին սուտ ընդդէմ ուղղափառաց. իւրեւ զի աղաղակ բարձին ամենայնք թէ դոցա շաղակրատանքդ հակառակ է աւանդութեան արեւելեան եկեղեցւոյ և փաւանութեան հարցն յունաց, այսպէս եւս եթէ և հայկական մատենագրացդ ճակատ շարժեցի 'ի ձէնջ 'ի վ̃ն̃ց, խորտակեալք և 'ի կոր կործանեալք ոչ եւս բաւեցին բերել զայնքան ուժ ապնդութեան կուռ մարտին և սպառազինութեան։ Քանզի թէ քանի՛օն իցէ զօրութի Հարցն հայոց 'ի հերքումն նորաղանդից, յայտ իսկ է և 'ի մատենէն անտի, զոր տպագրեցիք յամի 1800. ուր ծաղկաքաղ վկայութիւնք Հարցն հայոց՝ զկարծիս եկեղեցւոյն ձերոյ կհռովմայ Քահանայապետին գլխաւորութէ և զիշխանութէ ցուցանեն, գիտնաւորացն մեծաւ գովասանութբ։ Գնայցէք արդ, և ճանապարհ զոր կալայք 'ի նոյն յաւերժաջինք. գուցէ երբէք ազգդ հայոց ձեօք 'ի կաթողիկէ միութի տարածեալ՝ հանիցէ գոհութիւս։ Որում տայ մեզ ակնկալել անզգուշ վստահ ձեր առ 'ի նոյն միաբանութի, եւ առաւել արտասուք ձեր և պաղատանք անլռելի մատուցեալք՝ 'ի վր ազգիդ ձերոյ առ ամենաբարի բարձրեալն Ա. Ծ.։ Ողջ լեր Գերյարգոյ հայր. և ողջունէ պահեսցէ զքեզ տր քրիստոնէական և գրաւորական հասարակապետութեան Է ամս ձիգս։

Տուեալ 'ի Մայրատան 'ի Մենաստանի սրբոյն Մխիթարայ
'ի Կղզւոջն. 'ի 5 Օգոստոսի. յամի 1816։

SUFFRAGIUM

Illmi. et Revmi. Archiepiscopi Corcyrensis
Pauli Augusti Foscolo.

Illustr.mo et Rever.mo Domino
Stephano Archiepiscopo Siuniensi

Paulus Augustus Foscolo
Corcyrensis Archiepiscopus
veram et perennantem felicitatem.

Non me fugit, præstantissime Archipræsul, nec fugiet unquam insignis benevolentia, perpetuaque humanitas, qua me, dum adhuc in minoribus, ut ajunt, sub avunculo meo Pharensi Antistite, essem, semper prosequi dignatus es. Sum igitur a prima ætate tibi ex animo deditus, neque tu id nescis. Ex tunc enim te mihi semper propositum habui quem præcipue colerem, neque amplitudinis tantum et dignitatis tuæ causa (hoc enim tibi pluribusque comune), sed multo magis, quod tu mihi virtutis atque doctrinæ in aliis admiratori plane studiosissimo videbaris, sicut videris et nunc, non dicam solus, at cum perpaucis certissime, utriusque, plurimum utraque valens, exemplum retinere. Hinc jam ex eo tempore amavi postea, nec non amare te potui, meque meæ semel susceptæ in te benevolentiæ nunquam pœnituit: nihilque non tua causa mihi faciendum esse duxi. Quapropter velim hoc tibi persuadeas paucos te ha-

33

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Բազմապայծառ և Գերապատիւ Տ՟ն Տ՟ն Պօղոսի Աւկուստոսի Ֆօնտօլէի Արքեպսին Կորկիւրայ ։

Բազմապայծառ և Գերապատիւ Տ՟ն Տ՟ն Ստեփաննոսի Աիւնեաց Արքեպսի ,

Պօղոս Աւկուստոս Ֆօնտօլօ Արքեպիսկոպոս Կորկիւրայ Ճշմարիտ և յաւէժական երջանկութի՟ն ։

Ո՛չ եմ մոռացեալ՝ ամենապատիւ Հայրապետ , և չմոռացայց իսկ երբէք զբազմապատիկ լաւակամութի՟ , և զանպակաս մարդասիրութի՟ն , որով արժանի համարեցար բերել միշտ առ իս՝ մինչդեռ ՚ի փաքուննան՝ (որպէս ասեն) կայի ընդ ձեռամբ ՝Ք.եռւոյն իմոյ՝ Փարոսեան Առաջնորդին ։ Ա՟ն որոյ անդստին յառաջին տիոց՝ քո եմ բոլորանուէր ․ չէ՛ այս զանխուլ և առ ՚ի քէն ։ Քանզի յայնմհետէ իսկ զքեզ արձանացուցի հանապազ՝ ինձ կէտ նպատակի պատուասիրել առանձինն , ո՛չ զահամեծար աստիճանիդ միայն աղագաւ (զի այդ՝ հասարակ է քեզ ընդ բազմաց ,) այլ՝ և առաւել , զի դու ինձ զարմացելոյս յայլս և փափաքողիս առաքինութե՟ և գիտութե՟ երևէիր , որպէս և արդ երևիս , չասեմ անզուգակից , բայց անշուշտ ընդ սակաւագունից ոմանց՝ յերկաքանչիւրսն քաջ , զերկաքանչիւրոցն օրինակ ՚ի քեզ ամփոփել ։ Ա՟ստ այսորիկ անտի և այսր սիրեցի զքեզ , և չսիրել անկարացայ , և չեղև երբէք

bere, de quibus æque ac de me polliceri possis. Atque utinam qua in te voluntate semper eram, tantum mihi dedisset fortuna facultatis, ut magna aliqua in re me non indigna, te digna meum animum aperire potuissem! Utinam sane! non corde solummodo, sed lingua, sed opere, sed actu mei in te officii, publica in observantiæ signum præbuissem argumenta. At quum nullum, sæpe licet a me quæsitum, investigatum sæpius, sæpissime optatum, quod et mihi offerenti, et tibi accipienti esse aptum videretur, suppeteret, invitus distuli in hanc usque diem. Nunc vero opportunitatem, quæ se mihi offert, hoc aliquo saltem modo, præstandi, etsi paucis interjectis diebus Apostolorum limina iterum visitaturus, ut Maximi et Optimi Patris providentia rebus dignitatique meæ consulam, perlibenter amplector, imo non amplecti indignum omnino putarem.

Orationem *adversus Phantasticos*, *Joannis Philosophi Catholici Armenorum Ozniensis*, *quam ex armeno originali in latinum vertit atque adnotationibus illustravit P. J. Baptista Aucher Mechitarista*, tui editam Monasterii Sancti Lazari Venetiarum typis armenis latinisque, nec sine superiorum approbatione, anno proxime elapso, le-

ապաշաւել ինձ՝ վասն առ 'ի քեզ լաւակամութեան՝ զոր միանգամ յանձին կալայ, և վասն այն ինչ 'ի քո սակս առնել՝ մխիթար վարկայ անձին։ Սորին իրի ախորժեմ՝ հաստատութ դնել քեզ 'ի միտ թէ սակաւք են քո՝ զորօրինակ իցես այնպէս խոստանալ որպէս զինէն։ Այլ՝ երանի՜ թէ ըստ մշտայորդոր առ 'ի քեզ բարեխօսութեան՝ զու- գաչափ և կարողութիւն առատաձեռնեալ էր ինձ բաղդին, զի 'ի մեծի իմիք՝ որ ոչ ինձ անարժան, և քեզ արժանի՝ կարողանայի զսիրտ իմ արտայայ- տել։ Երանի՜ արդարև. ոչ սրտիւ միայն, այլ և լեզուաւ, և գործովք, և արդեամբք՝ զիմոյ առ քեզ պարտեաց հրապարակել զհաւատարիս 'ի նշա- նակ մեծարանաց։ Եւ զի ոչինչ ել ընդ առաջ պատեհութ, թէպէտ յոլովակի խնդրեալ էր իմ, յոլովագոյնս հետազօտեալ, յոլովագոյն և փափաքեալ, որ ինձ արժանամատոյց երևէր և քեզ արժանընկալ, յապաղեցի զայն յոչ կամաց մինչև ցայսօր ժամանակի։ Իսկ այժմ զինքնամա- տոյց պատեհութ գտեալ այսուիկ օրինակաւ մա- տուցանելոյ քեզ զնոյն, (թէպէտ 'ի մօտոյ ու- ղեորիմ միւսանգամ յայցելութ տաճարաց Սբց Առաքելոց, զի Տիեզերական Հօրն տեսչութ խնամ կալցոյ անձին և Աթոռոյս,) մտադիւր գիրկս արկանեմ, նա՝ զչարկանելն ամենևին իսկ անպատեհ համարէի։

Ճառն Յովհաննու Իմաստասիրի Հայոց Կաթողի- կոսի Օձնեցւոյ ընդդէմ Երևութականաց, զոր 'ի Հայ Բնագրէ 'ի լատին թարգմանեալ, և ծանօթութեամբ լուսա- բանեալ Հ. Մկրտիչ Աւգերեան Մխիթարեան, 'ի լոյս ընծայեալ 'ի քում Մենաստանի Սբյն Ղազա- րու 'ի Վենետիկ յանցեալ ամի տպագրութ 'ի Հայ և 'ի լատին՝ հրամանաւ Մեծաւորաց, ըն- թերցայ, և այն՝ ուշի ուշով, ուրախացեալ զի որ

gi et diligenter, gavisus ea quæ diu abscondita fuerunt, hac nostra ætate potissimum luci esse reddita; idque eo magis, quo de illa, causa penitus cognita, posse mihi videor pro modulo meo dijudicare; atque hinc laudes, quod mihi sane jucundum munus est, tui Auctoris (tui inquam, quia ex tuis) dicere decrevi.

Fateri igitur cogor, me summam ex hujus lectione percepisse voluptatem, tum ob orthodoxam Oratoris doctrinam in re præsertim aleæ periculosæ plena; cum præcipue propter ipsam Armenorum Ecclesiæ causam, Monophysitarum errorum perperam apud nonnullos in suspicionem vocatæ. Nam ipsemet Ozniensis Joannes, strenuus ac celeberrimus tuæ quondam præclaræ gentis Patriarcha, aliquandiu revera male audiit; nec inter latinos modo et romanos, ut in Clementis Galani opere cæteroquin commendando videre est, et in tomo secundo Bibliothecæ Orientalis Josephi Sim. Assemani, cui non dubito ejusdem Galani auctoritatem fucum fecisse; sed vel tuos inter contribules, ut ipse Marchio Joannes de-Serpos, in Itala sua *Dissertazione Polemico-Critica*, satis superque ostendit; in qua Galanum cum Michaele Le-Quien in Orien. Christ. secutus, eumdem imbibit errorem de Joanne Philosopho, aliisque propinandum bona fide tradidit. Joannem videlicet, ad supremum Armenæ Ecclesiæ regimen assumptum, statim Græcos implacabili odio prosequutum, atque veneratione populi pallenti ore jejuniis si-

ծանծկեալն էր ընդ երկար, 'ի մերում յաւէտ դարու եկն 'ի լոյս. և այնչափ ևս առաւել, որչափ զի ծանօթ գոլով իմ խսկութեան դատին, թուիմ յիս ինքն ձեռնհաս՝ դատել զդատաստան զայնմանէ ըստ իմում կարի. և յայս սակս գովասանութիւն՝ որ ինձ արդարև պաշտօն է ախորժական, սահմանեսցի պարգևել քոյդ Մատենագրին, (քոյդ ասեմ, զի 'ի քոյոցդ է:)

Իսկ արդ՝ ստիպիմ խոստովան լինել, 'ի վերծանութէ Ճառիս՝ ծայրագոյն ընկալեալ բերկրութիւն, եթէ վն ուղղափառ վարդապետութե Ճառագրողին 'ի նիւթ արդարև բազմավտանգ, և եթէ առաւել ևս՝ յաղագս բուն իսկ դատի Հայաստանեաց Եկեղեցւոյն, զոր ոմանք ձախողակի ընդկառակածանօք արկին մոլորութեց Միաբնակաց: Զի նոյն ինքն Յովհան Օձնեցի քաջ և մեծահամբաւ Հայրապետ քոյոյ երբեմն գերապանծ ազգի, առ ժամանակ մի արդարև եղև անուանարկ, ոչ առ Լատինացիս միայն և Հռովմայեցիս, որպէս է տեսանել 'ի գիրս Կղեմեսի Գալանոսի՝ Թէպէտ այլով մասամբն գովելի, և յերկրորդ հատորի Արևելեան Մատենադարանին Յովսեփայ Սիմոնի Ասեմանեայ, Ը որոյ ոչինչ երկբայիմ խաբիլ 'ի վկայութե անուն նորին Գալանոսի, այլ և 'ի մէջ քո իսկ համայնեցից. որպէս լիով ցուցանի: Յովհաննէս Մարքեզ Սեղբոսեան յիւր Իտալական Ճառն Աստուածաբանական Քըննադական; յորում զհետ երթեալ Գալանոսի ընդ Միքայէլի Լըքէնի 'ի Մատենին կոչեցեալ Քրիստոնէադաւան Արևելք, զնոյն արբ զվերիպակ յաղագս Յովհաննու Իմաստասիրի, և այլոց ևս մատռուակեաց պարզմտութե: Արդ թէ ընդ ամբաստանել Յովհաննու 'ի գերագահ առաջնորդութի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն, իսկ և իսկ ան-

bi promerita fretum, jussu Homaris Sarracenorum Ducis, et auxilio Caliphæ Babylonis, pseudo-Concilium an. 726. indixisse, quod in urbe Manaschierti in confiniis Hircanæ provinciæ, sex Armenis, totidemque præsentibus Assyriis episcopis sua opera coactum fuit. Sed quæ in ipso discussa, quæ decreta? Generale Chalcedonense, nec non Charnense nationale, Esdra Necaino sedente, qui Christophorum III. exceperat, anathemate mulctata, aliaque multa sub specioso reformationis nomine gesta, ex quibus perniciosissimum schisma, tot postea origo duas inter illas nationes, tantarumque discordiarum, dissidiorumque, et quod occasionem multis præbuit absurdissimorum Armenos insimulandi, interque se discrepantium plurium errorum. At vir perillustris optime de gente Armena meritus, postea satius edoctus, meliusque consultus egregiam palinodiam cecinit alio in opere, cui titulus: *Compendio Storico di memorie cronologiche concernenti la religione e la Morale della Nazione Armena* &c. Tom. II. a pag. 378. usq. ad 397. In quo Patriarcharum historiam serio ad trutinam revocans, spernensque Scriptorum Joannem accusantium congeriem, se invicem, nulla causæ facta cognitione, clausis oculis transcribentium, irrefragabilibus Monumentis illius innocentiam luce clarius asseruit, ostenditque; illius, inquam, cujus neque auctoritate fultum, neque præsentia ornatum, neque nomine indictum fuit concilium Manaschiertense; imo nec

հաշտութիւն բերեալ առ Յոյնս, և ապաւինեալ ՚ի յարգ մեծարանաց ժողովրդեանն՝ զոր ստացեալ էր անձին հիւծանէմ ծոմաջան պահօք, հրամանաւ Օմարի Ամիրապետին Արակինոսաց, և օգնականութ. Խալիփային Բաբելոնի արար կոչոտ ժողովն յամին 726, որ ՚ի Մանազկերտ քաղաքի ՚ի սահմանակցութիւս գաւառին Արկանայ ընթերակայութ. վեցից եպիսկոպոսաց ՚ի Հայոց, և նոյնչափ յԱսորւոց իւրով ձեռնադրկութ. պատմարեցաւ: Բայց զի՞նչ անտանօք քննեցաւ, և զի՞նչ վճռեցաւ: Ընդհանուր ժողովն Քաղկեդոնի, և ազգայինն Կարնոյ ՚ի Կաթողիկոսութեն Եզրի որ ՚ի Նիգ գաւառէ յաջորդի Քրիստափորի երրորդի՝ նզովիւք հերքեցաւ, և այլ ինչ բազում ընդ գեղեցիկ պատուական բարեկարգութե գործեցաւ. յորոց եղև ապա հերձուած միապակար, և ծագումն ՚ի մէջ երկուց ազգաց՝ այնչափ և այնպիսի երկպառակութեց և գժտութեց, որ և առիթ ընծայեաց բազմաց վրիպարտելոյ զհայս բազում մոլորութ. ամենեւին անտեղեօք և միմեանց հակառակօք: Բայց այրն մեծանուն բարեպաշտարտն ազգին Հայոց՝ լաւ ևս տեղեկացեալ յետ այնորիկ և քաջ հարցաքննեալ, գեղեցկապէս զկարծիսն նահանջեաց յայլում մատենի մակագրելոյ Պատմական Համառօտուէ Ժամանակագրական յիշատակարանաց որ հայէին առ կրօն և առ եկեղեցական ազգին Հայոց, և այլն. Հատոր Բ, երես 378-397: Յորում զկաթողիկոսաց պատմութի ուշի ուշով վերստին ընդ ճիշդքննութ. արկեալ, և առ ոչինչ համարեալ զբազմութի մատենագրողաց դատախազիցն Յովհաննու, որք առանց զիսկն ճանաչելոյ զդատն, աչօք փակելովք ՚ի միմեանց օրինակեցին, անհերքելի յիշատակագրութբք կնորա զանմեղութե

esse potuit. Etenim hæc Synodus sub Constante Imper. coacta Heraclii nepote, Patriarcha Nierse Daiano in Provincia Taikæ vivente, quem inter, et vitam agentem Joannem tempore Leonis Jsaurici, quatuor Patriarchæ medii fuere. Quid autem de Anathematum impiissimo opere, Ozniensi item ab aliquo certe hæretico, ut ipsius nomine nomen operi quæreret, impiissime inscripto? Quid de Libro, cujus sæpedictus Galanus sæpe sæpius meminit, *adversus Diaphysitas*, impio et ipso, atque absurdo, quemque certe supposititium præter sententiarum improprietatem, et rerum ignorantiam quæ cum Joannis doctrina stare non potest, ipsa demonstrat oratio, ac dicendi genus? Quid ergo de istis? Joannis Tractatum, qui de istis recte judicium proferre volunt, quem summis laudibus prosequuntur, hostibusque opponunt Nierseses Ghelajensis et Lampronensis, nec non his coætaneus Gregorius Deghà, prius ea, qua par est, attentione legant, perlegantque; quo duas hypostatice in Christo unitas naturas orthodoxis PP. Chalcedonensium, a quibus nunquam deflexit, inhærens definitionibus, asserit, defendit, propugnat. Quare quum catholica Ozniensis doctrina et fama nunc extra omnem dubitationis aleam positæ sint; quinimo quum modo evidentissime et solidissime evincat Auctor hujus Compendii, verum etiam insignium Armeniæ Doctorum Sanctorumque Patrum albo adscribendum esse; reliquum est ut nunc de ejus Oratione adversus Φαντασιαστάς breviter dicamus.

պայծառ քան զլոյս եցոյց և հաստատեաց ; զնո-
րա՝ որոյ ոչ հեղինակութեան զօրավիգն եղեւ, ոչ
պահերիցութեան շքեղացաւ, և ոչ անուամբն գու-
մարեցաւ Ժողովն Մանազկերտի, այն զի՝ և ոչ
իսկ լինել այնմ եղև հնարաւոր ։ Քանզի այս
սիւնհոդոս գումարեցաւ յաւուրս Կոստանդի
կայսեր Թոռին Հերակլեայ, առ կենդանութեամբ
Ներսեսի Կաթողիկոսի Տայեցւոյ յաշխարհին
Տայոց, որոյ է մէջ և Յովհաննու՝ որ ծաղկէր
առ ժամանակօք Լեւոնի Իսաւրոսի, նստան չորք
Կաթողիկոսունք ։ Իսկ զի՞նչ պարտ իցէ ասել
յաղագս ամբարիշտ գրոց Նչմնյցն, որ նոյնպէս
Օձնեցւոյն ընծայի ամբարիշտ մակագրութեամբ ;
յայտ է թէ հնարիւք ուրումն չարափառի, զի
անուամբ նորա անուն ստացի իւրոց գրոց ։ Զի՞նչ
և վասն Մատենին՝ զոր նախագրեալն Կալանոս
ատէպ յիշատակէ՝ ընդդէմ [illegible], որ նոյն-
պէս ամբարիշտ է և անտեղի ․ զորոյ արդարև
զանհարազատութիւն յայտնէ բացերև՝ նոյն իսկ
ճառն, և ոճ ասացուածոցն, թող զխմաստիցն
աղաւաղութիւն և զխրացն տգիտութիւն, որում ան-
մարթ է միաբանիլ ընդ գիտնաւորութեանն Յով-
հաննու ։ Այլ արդ՝ զի՞նչ արժան իցէ ասել յա-
ղագս սոցին իրաց ։ Որք ուղղապէսն կամին դա-
տել դատաստան զսոցանէ՝ ընթերցցեն նախ զա-
ժանաւոր մտադրութեամբ, ընթերցցեն ծայրէ 'ի ծայր
զՃառսն Յովհաննու, զոր երկնաչափ բարձրա-
ցուցանեն, և հակառակորդացն ախոյեան ընդ-
դէմ կանգնեն Ներսէս Կլայեցի և Ներսէս
Լամբրոնացի, և ժամանակակից սոցա Գրիգոր
Տղայ, յորում (Հայրապետն այն) զերկուս բը-
նութիւ անձնաւորապէս 'ի Քն միաւորեալ՝ հաս-
տատէ, պաշտպանէ, և վասն նոցա մարտ դնէ,
ընդդէմ արձանացեալ յուղղափառ սահմանա-

Hanc equidem reperii, Vir venerabilis, quanta quanta perpetuo sermone a capite ad umbilicum usque progreditur, ab Eutychis hæresi, aliorumque hujusce furfuris hominibus immane quantum distare! Summa ejus, ni fallor huc collimat, ut doctissimus Patriarcha demonstret (verbis utor Augustini ex Concilio Chalcedonensi, quæ in epist. ad Volus. leguntur) ita inter Deum et homines mediatorem apparuisse Christum, ut in unitate personæ copulans utramque naturam, et solita sublimaret insolitis, et insolita solitis temperaret. Οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνῃρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν, σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον, καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης. Quotus autem quisque est, qui nesciat, Phantasticos, quos Græci Δοκήτας quoque, et Ἀφθαρτοδοκήτας dixerunt, qui sub communi Gnosticorum nomine tot tantasque turbas inter Christianos excitarunt, ab Ecclesiæ incunabulis extitisse; a quibus Verbum caro factum esse non nisi specie tenus negabatur, neque ex utero Virginis natum, sed in utero ejusdem fictum et efformatum perhibebatur? Increbrescunt adhuc istorum mali ominis nomina, qui veram sibi carnem assumpsisse Verbum inficiati sunt: in quo grege primus Simon Magus, quem Cyrillus Cat. 6. dixisse scribit, se apud Judæos non in carne, sed specie sola, tamquam Jesum Christum apparuisse: παρὰ δὲ Ἰουδαίοις ὕστερον οὐκ ἐν σαρκὶ, ἀλλὰ δοκήσει ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν φανέντα; ejusque asseclæ Saturni-

դրութիւն Հարցն Քաղկեդոնականաց, յորոց ոչ խոտորեցաւ երբեք։ Արդ՝ որովհետև ուղղափառ վարդապետութիւն և անուն Օձնեցւոյն այժմ առաջոյ են գլխովին ամենայն վտանգաւոր կասկածանաց, մանաւանդ զի այժմ քաջայայտ և հաստատագոյն փաստիւք յաղթահարեալ ցուցանէ Հեղինակ Համառօտութեանս՝ Թէ յիրաւի է և դասակարգել իսկ զնա 'ի Թիւ երևելի Վարդապետաց և Սրբոց Հարց Հայաստանեայց, ժամ է ապա դուզնաքանել յաղագս Ճառի նորա ընդդէմ Երևութականաց։

Ապաքէն գտի կայս Ճառ՝ Ա՛րդ պատկառելի, որչափ և յառաջէ յընթացս բանին ծայրէ 'ի ծայր՝ 'ի հերետիկոսութենէն Երևութեայ և յայլոց ամանց որք 'ի նոյն տիղմ են շաղախեալք, անհաւն միջոցաւ բացակամ։ Բովանդակութիւն Ճառիս՝ Թէ չսխալեմ, յայս և 'ի սոյն ունի ըղձիտումն՝ զի ցուցցէ ամենիմաստ Կաթողիկոսն (զՕգոստինոսին բարբառեցայց զբանս, յիշատակեալ 'ի Կոնդակն Քաղկեդոնի; զոր է ընթեռնուլ 'ի Թուղթն առ Սոլոս",) Թէ Քն այնպէս երևեցաւ միջնորդ ընդ Այ և ընդ մարդիկ, զի 'ի միութեան անձին շարակցեալ զերկաքանչիւր բնութիւն, և զընդելականսն բարձրացուցէ անընդելականօքն, և զանընդելականսն զիջուցէ ընդելականօք։ Այս ոչ միայն 'ի բնութեանց զանազանութիւն բարձեալ միաւորութեամբ, այլ մանաւանդ պահեալ յատկութիւն երկաքանչիւր բնութեանց, և զուգընթացաւ 'ի Քս դէմս և 'ի Քս ընթացսն։ Արդ՝ քանի՞ սակաւք իցեն անգէտք, Թէ Երևութականքն կոչեցեալք 'ի Յունաց՝ և Ապաչականք և Անապականադաւանք, որք Է Հասարակ մնացուածք Կեսարիկեանց այնչափ խռովութիւն յուղեցին մեծամեծս 'ի մէջ Հաւատացելոցն, եղեն անդստին 'ի

nus, et Basilides qui inter cætera docuerunt, Christum revera natum non fuisse, sed putative tantum hominem, ut ait Irenæus lib. 1, c. 22; vel ut Tertullianus de præs. capit. 46, in phantasmate tantum venisse; nec non Valentinus, qui impuræ sectæ initium ac nomen dedit, quique Galilæos, sic enim vocabat, id est Christianos irridebat, quod duas in Christo naturas ponerent; cujus ut in cæteris, sic in pessime interpretanda Divini Verbi Incarnatione furorem complures imitati sunt, ut Secundus, quem Epiphanius Hær. 32. Par. 1. nominatim scribit, de Christo eadem cum Valentino, a quo virus expresserat, in suo dogmate posuisse: Τὰ δὲ πάντα περὶ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἄλλων δογμάτων ὡσαύτως τῷ ἰδίῳ χορηγῷ τοῦ ἰοῦ, καὶ δοτῆρι τοῦ δηλητηρίου Οὐαλεντίνῳ δογματίζει; tum quos Theodoretus lib. 1. de hæres. ca. 8. recenset, Coscianus, Theodotus, Heracleon, Epiphanus, Isidorus, Ptolemæus, quem florem delibatum e Valentini schola, Ἀπάνθισμα ὄντα τῆς Οὐαλεντίνου σχολῆς, Irenæus dicit, ejus deliria narrans; Marcus, insignis ille præstigiator, et magicæ artis scientissimus, de quo Tertullianus de præs. c. 50, qui Christum non vere passum conabatur adstruere: Ophithæ, ac Sethiani, qui Jesum alium a Christo esse statuebant, et Jesum quidem ex Virgine natum esse, Christum autem e cœlo in ipsum descendisse, Teodor. lib. I. cont. hæres. cap. 14; Τὸν δὲ Ἰησοῦν ἄλλον λέγουσι παρὰ τὸν Χριστόν. καὶ τὸν μὲν Ἰησοῦν, ἐκ τῆς

նորածնութիւն եկեղեցւոյն, որք զԲանն մարմին եղեալ ուրանային, առ աչօք և եթ առացեալ, և ոչ ծնեալ յարգանդէ Կուսին, այլ յարգանդի նորա յօղեալ և ձևացեալ քարոզէին։ Յաճախեն և ևս անուանք սոցա չարաշուք, որք ժխտեցին զԲանին առնուլ մարմին ճշմարիտ։ Ի սոցա սակի է նախ՝ Սիմոն Մոգ, զորմէ գրէ Կիւրեղ. 'ի Կոչման ընծայութեան զ, առացեալ, թէ ես երևեցայ Հրէից ոչ մարմնով, այլ առ աչս միայն որպէս երևեցաւ Յս Քս։ Իսկ հետևողք նորա Սատուրնինոս և Բասիլիդէս, որք բաց յայլոց մոլորութեանց ուսուցին թէ Քն ոչ ծնաւ իրապէս, այլ կարծեօք միայն եղև մարդ՝ ըստ ասից Իրենոսի գիրք ա. գլ. ԻԴ, կամ ըստ Տերտուղիանոսի յաղագս Նախագրութեանց, գլ. ԽԶ, առ աչօք միայն եկն։ Նոյն և Վաղենտինոս՝ որ պիղծ աղանդոյն եւ սկիզբն և անուն, որ և ծաղր առնէր զՊաւլիկեացիս (զի այսպէս կոչէր զՔրիստոնեայս) վասն երկուս բնութիւնս դնելոյ 'ի Քն, որոյ կատաղութեան որպէս յայլ ինչ ամենայն, նոյնպէս և 'ի թիւր մեկնութեան Մարդեղութեան Բանին Այ, նմանող եղեն յոլովք, որպիսի է Սեկունդոս, զորմէ Եպիփան Հերձ". ԼԲ. յօդ. ա, գրէ յականէ յանուանէ, թէ զնոյնս եդ յիւրում վարդապետութեան յաղագս Քնի՝ ընդ Վաղենտինոսի, յորմէ առեալ էր զխոյն դառնութիւն։ Իսկ զոր ինչ որ յաղագս Քնի և այլոց վարդապետութեանց՝ ուսուցանէ յար և նման զԿերինթոսի պարագլխոյ նորոյ չարութեան և դեղատուի։ Նոյնպէս և այնք՝ զորս Թէոդորետոս գիրք ա. յաղագս Հերձուածոց. գլ. Է, 'ի համար արկանէ, Կլեոբիանոս, Թէոդոտոս, Հերակլէոն, Եպիփանոս, Իսիդորոս, Պտղոմէոս՝ զոր Իրենոս Ծաղկաքաղ կոչէ Վաղենտինեան դպրոցին, 'ի պատմել իւրում զաղանդաւորսն նր։ Իսկ Մարկոս

quasi per syphonem in lucem effudisse, Φασὶ δὲ ἄνωθεν κατενηνοχέναι τὸ σῶμα, καὶ ὡς διὰ σωλῆνος ὕδωρ, διὰ Μαρίας τῆς παρθένου διεληλυθέναι, μηδὲν δὲ ἀπὸ τῆς παρθενικῆς μήτρας εἰληθέναι, ἀλλ᾽ ἄνωθεν τὸ σῶμα ἔχειν; profecto haud veram hominis carnem in Christo admisisse convincebatur. Hinc totam Phantasticorum catervam, ex antiquis et novellis coagmentatam, continenti orationis stylo insectatur Ozniensis Patriarcha; cujus potissimum philosophicam arguendi argumentadique rationem et facultatem ubique, sed a pag. præsertim 67. ad calcem usque præ se ferre videtur.

Cæterum non minus armis e penitiori philosophia depromptis oppido instructus apparet sexcentos ad hostes debellandos, quam iis non carnalibus militiæ Christi, ut cum Paulo loquar, quæ veterum Theologia Patrum copiose ministrat; *potentia Deo ad destructionem munitionum consilia destruens, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigens omnem intellectum in obsequium Christi*. Etenim innumeris propemodum Scripturarum testimoniis probe selectis, atque ad amussim interpretatis, nec non idoneis SS. Patrum Gregorii Nazianzeni (Φύσεις μὲν γὰρ δύο, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος), et Nysseni (ἡμεῖς γὰρ σωθῆναι μὲν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἑνωθεῖσαν τῷ λόγῳ, παρὰ τοῦ μυστηρίου καὶ μεμαθήκαμεν, καὶ πιστεύομεν), magni Basilii (Θεὸς

յամմամս, յարձակեալ 'ի վերայ նոցա մշտայաղթ զինուք փառօքն: Փռանգի Լուտերականքն եւ ժողովեցաւ բարբառնջել՝ թէ Պ․ն ոչ 'ի Լուսոյն Եւանէր մարմին, այլ զանձայն ընութենն շփոթեալ ընդ մարդկայնոյն՝ իբր ընդ խողովակ ինչ հեղաւ 'ի լոյս, ուստի յերկնից վայրաբերել զմարմինն, եւ որպէս ջուր ընդ խողովակ անցանել, ոչ 'ի հաստական որգանդէն գալ, այլ 'ի վերուստ զմարմինն ունել, ասաքէն իրաւամբք կշտամբիւր՝ ոչ ճշմարիտ մարմին մարդոյ 'ի Պ․ն ընդունել: Սոսն այսորին զգովանդակ իսկ ջոկ Նորեւաթականացն համախմբեալ 'ի հնոց եւ 'ի նորոց՝ հալածէ Օձնեցին Հայրապետն անընդհատ ոճով ճառին. զորոյ 'ի վեր քան զամենայն զփիլիսոփայական եղանակ եւ ըղկարողութի ցուցանելոյ եւ ձեռնարկելոյ՝ ամենայն ուրեք առաջի ընծայէ, բայց յաւէտ 'ի 67 Թղթահամարոյ մինչեւ ցաւարտ:

Որ այսուքիւք է տեսանել զնա՝ ոչ փոքր զինուք խորադոյն փիլիսոփայուե քաջ սպառազինեալ՝ մարտ դնել ընդ բիւրուց Թշնամեաց, քան զինուք անմարմնականօք զինուորութեն Պ․ն (զի զՊօղոսին բարբառեցայց,) զորս առատապէս մատակարարէ ամենակարողութի Հարցն առաջնոց՝ զօրաւորս յԱյ, առ 'ի քակելոյ զամուրս՝ զխորհուրդս քակէ, եւ զամենայն բարձրութի համբարձեալ 'ի վերայ գիտութեն Այ, եւ գերէ զամենայն միտս 'ի հնազանդութի Քի: Փռանգի իբր անհամար վկայութիւնս հաընտիր արարեալ յածաշունչ տառից, եւ ճշգրիտ մեկնեալ, այլ եւ յարմարաւոր բանիւք Սրբոց Հարցըն, Գրիգորի Նազիանզացւոյ՝ զի երկոս բնութիւնս, Ոչ ձեւ ծորդ. եւ Նիւսացւոյն՝ զի մի զերէիլ մարդկային բնութե պատուեալ ընդ բանին, 'ի ջնջակախորհրդոյն ես՛ ասեմ ես՛ հաստատեմ. եւ մեծին Բարսղի՝ Որ 'ի մարմին. ոչ եթէ անձրեւաբերաբար ներգործեր 'ի մարմին՝ որպէս 'ի մար-

ἐν σαρκί. οὐκ ἐκ διαλειμμάτων ἐνεργῶν, ὡς ἐν τοῖς προφήταις. ἀλλὰ συμφυῆ ἑαυτοῦ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ἡνωμένην κατακτησάμενος), Cyrilli Alexandrini (Καὶ ὅτι διάφοροι μὲν αἱ πρὸς ἑνότητα τὴν ἀληθινὴν συναχθεῖσαι φύσεις. εἷς δὲ ἐξ ἀμφοτέρων Χριστὸς, καὶ Υἱός· οὐχ ὡς τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνῃρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν. ἀποτελεσασῶν δὲ μᾶλλον ἡμῖν τὸν ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ υἱὸν, θεότητός τε, καὶ ἀνθρωπότητος, διὰ τῆς ἀφράστου, καὶ ἀπορρήτου πρὸς ἑνότητα συνδρομῆς), et Hierosolymitani (Διπλοῦς ἦν ὁ Χριστὸς, ἄνθρωπος μὲν τὸ φαινόμενον, Θεὸς δὲ, τὸ μὴ φαινόμενον), Chrysostomi (Οὐδὲ γὰρ ἡ οὐσία μετέπεσεν εἰς σάρκα, τοῦτο γὰρ τῆς ἀσεβείας ἐστὶν ἐννοῆσαι, ἀλλὰ μένουσα ὅπερ ἐστὶν, οὕτω τοῦ δούλου τὴν μορφὴν ἀνέλαβε), aliorumque sententiis luculentissimis longe lateque demonstrat ex unione in Christo naturarum non unam coalescere naturam, sed duas reapse distincteque manere. Quapropter hac Philosophus oratione in Phantasticos sua non summi dumtaxat theologi nomen meritumque acquisivit. In rebus etiam ad hermeneuticam sacram spectantibus exercitatus, Scripturarum sensum pulcre callebat, catholiceque explicabat. Unde suum urgens adversarium, bene sapienterque, Applica te ipsum, inquit, ad sensum verbi, nec sensum verbi ad te contorqueas per vim; testificare eadem verba, quæ Divinum Verbum testificatum est se elegisse; neque tua justifica verba, inflictus a plurimis accusatione et confusione. Nosce quæ ex iis scripturæ verbis secundum

գործոց , այլ՝ ընծայիւք արար ներքին շնորհութեան , և պիտաւորեալն օրացս . և Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյ և որ պարզերք են բնութեան վասն ունելոյն զճշմարիտ միաւթե , բայց մի է յերկաքանչիւրոցն Քս և Աստուծ . ո՛չ որպէս թէ խառնեալ զանազանութե բնութեանցն 'ի ձեռն միաւորութեն , այլ մանաւանդ զի բացայայտարարեսցին մեզ զի Տէր Յս Քս , և զորդի , 'ի ձեռն անճառելի և անպատում զուգընթացութե միաւորութեն և մարդկութե 'ի միութե . և Նրուսաղէմացւոյն , նշխն էր Քս . մարդ էր որ երևէր , և Աստ որ ո՛չ երևէր . և Ոսկեբերանին , զի ո՛չ թէ եռուքն փոխեցաւ 'ի մարմին փոփոխելի անփոփոխն եղայ անձեռագործ , այլ՝ մնալով որ ինչ էրն , առնելով զծառայի աւ զկերպարան : Նաև այլոց հարց լուսաւոր բանիւք՝ ցուցանէ Խոսաքար աւագացուցիւ թէ 'ի միաւորութե բնութեանցն 'ի Քն , ո՛չ մի բնութի բաղկացաւ , այլ մնան երկոքեան իրապէս և որոշ : Սմին իրի Իմաստասէրս՝ Ղաւիւս որ ընդդէմ Նրևութականաց , ո՛չ զՍեծի միայն Աստուածաբանի զանուն և զարդիւնս ժառանգէ , այլ վարժ գոլով՝ և 'ի սրբազան Մեկնաբանութե , քաջահմուտ է իմաստից ՍՔ Գրոց , զորս և մեկնէ ուղղափառապէս : Սա սոյն որոյ 'ի նեղ արկեալ զիւր հակառակորդ՝ ասէ . Յարմարեսցուք զսէր՝ մեծ բանին , և մի՛ ըստ բանին բաղադրեալ թիւրեր ... մի . Սկսեալ այնուցիկ բանից , որոց Աստն Բան վկայեաց ընդունել . և մի՛ ըստ բանս արտաքոյ ... 'ի բազմաց նշխ ... ուղղափառ և պարզ ... : Ունիցի ... 'ի բանից ... ...ն ... և ... բնութեան ... , և ... պարզ ... մարդկութեան ... . և այսպէս յայտնապէս ... 'ի մեր ... երկաքանչիւր իմաստից բանիցն գրեցելոց : Սակս որոյ զարմանք են Աստ աստուածային Արարչին , զիարդ կարելի զի Է կանոնս ... ամեն այս Հռա յորդառատ , ա՝ մեննայն մատամբք գերակատար , զոր երկասի

naturam dicta sunt, et quæ secundum unionem ratione prolata: Sicque clariori intelligentia poteris comprehendere utrumque sensum verborum scriptorum. Idcirco mirandum subiit, amplissime Præsul, tanti viri in culmine dignitatis constituti, fidei vindicis, morum gravitate et pietate conspicui, catholicis veritatibus perfectissime docti, denique non Armenæ solum, sed totius etiam Orientalis et Occidentalis Ecclesiæ decoris atque præsidii, hanc locupletissimam, numerisque omnibus absolutam lucubrationem in aliquam suspicionem venire potuisse. Ex hac enim, quasi ex ungue leonem, unusquisque cui mens non læva sit, dignoscere potest, quantum nostra interessset, si quid quid præstantissimi hujus Patris in codicibus adhuc ineditis latet, in apricum proferatur. Nec sine laudibus et grati animi significatione prætereundus est P. J. Baptistæ Aucher labor impense recteque susceptus in Latinum ex Armeno idiomate transferendi Ozniensis doctam hanc uberrimamque Dissertationem, eamque eruditis hinc inde adnotationibus illustrandi.

Quæ quum ita sint, ut vela tandem orationis contraham, quoniam vasa jam jam colligens ad proximum ineundum iter, si Deo placet, inceptum sermonem prosequi impedior; tibi maximopere gratulor, Ill.me ac Re.me Archiepiscope, magnam te gloriam Monasterio tuo, magnum tuis Monachis honorem, magnum tibi nomen peperisse, dum consilium cœpisti exhi-

ըսեաց այլն գերարտիճանեալ, հաւատոյ ախոյ-
եան, փառաց բարեզարդութիւ եւ ճոխպաշտութիւ
երեւելի, յուսմունս ուղղափառ ճշմարտութեց
քաջահմուտ, եւ հուսկ յետոյ՝ որ զեղ փայլեցու-
թե է եւ պատսպարան ոչ Հայաստանեայց միայն,
այլ եւ համօրէն Արեւելեան եւ Արեւմտեան Եկե-
ղեցւոյ: Քանզի յայսմանէ՝ որպէս յեղնզանէ
զառիւծ, կարող է ամենայն ոք որոյ ոչ ձախող ի-
ցեն միտք՝ ճանաչել, թէ որչափ օգուտ էր մեզ:
զի որ ինչ միանգամ գրութիւք գերապանծ Հօրս
կայցեն թղթուն 'ի մատեանս դեռ անտպա-
գիրս, 'ի լոյս ընծայեսցին: Եւ ոչ իսկ առանց զա-
փութե եւ գոհութե երախտագէտ մնաց՝ արժան
է թողուլ անյիշատակ զբազմաջան եւ ջերջ աշ-
խատասիրութի Հ. Մկրտչի Աւգերեան՝ զոր յան-
ձին կալաւ 'ի թարգմանել 'ի հայկական բարբա-
ռոյ 'ի Լատին զայս իմաստալից եւ պայծառաբան
Ճառս զՕձնեցւոյն, եւ զնորին լուսաբանել բա-
զում ուրեք ներկուռ ծանօթութեք:

Իսկ զի այս՝ այսպէս է անշուշտ, 'ի վերջին փու-
թալով Ճառիս, որովհետեւ հարկ է ինձ պատ-
րաստիլ անկանիլ 'ի չու՝ եթէ Տէր կամք լիցեն,
զսկզբնաւորեալս բան յառաջ վարել խափանիմ,
մեծապէս խնդակից եմ քեզ Ռազմապայծառ եւ
Գերապատիւ Արքեպիս. մե'ծ փառս պարծա-
նաց ստացար Մենաստանի քում, մե'ծ պատիւ
Միաբանից քոց, եւ քեզ՝ անուն մեծ, 'ի մտաբե-
րել քում ընծայեցուցանել Գերականացն Գա-
մարձակի, Ընդհանուր Եկեղեցւոյ, եւ բարեխօ-
հաց ամենեցուն՝ զայս հնոյ Հօր Հայկազնոյ ըզ-
քաջադէպ յիշատակարան՝ քան զարձան պղնձի
յարատեւակ: Իսկ մեր անձին առանձին ուրախ եմ
յոյժ, զի գտի դէպ եւ պարապ՝ ախորժ եւ բերկ-
րական՝ քաջ ճանաչելոյ յազգին Հայոց չնաշ-

bendi literarum reipublicæ, Ecclesiæ universæ, bonis omnibus istud peropportunum antiqui Patris Armeni Monumentum, ære perennius duraturum. Mihi autem vehementer gaudeo me gratam nactum jucundamque occasionem fuisse singularem alium inter Armenos Doctorem Ecclesiæ probe cognoscendi, et specimen istud orthodoxæ illius profundæque doctrinæ magni quidem faciendum utroque pollice approbandi. Faxit Deus, ut sospes diu et incolumis vivas; coronaque cælestium benedictionum singulos donet Monachos tuos, qui vitæ Monasticæ exemplo, utilium literarum studiis, catholicæ doctrinæ haustu, laboribus denique ad fidem in Oriente propagandam religionemque tuendam exantlatis, præclare de his omnibus meriti, omnium existimationem, omnium reverentiam et amorem sibi devincunt. Vale, nec ulla tui nominis memoriam in Sæculis remotissimis deleat oblivio.

Dabam Venetiis Idib. Januar. an. 1817.

խարհին զոմն Վարդապետ Եկեղեցւոյ , և զայս մեծարգոյ առհաւատչեայ նորայն ուղղափառ և խորհիմաստ վարդապետութե՟ երկոցունց ձեռաց հաճութ՟ք հաւանիլ հաստատել : Պարգևեսցէ Տէր , երկարել քեզ զաւուրս 'ի բարեկենդանութե՟ , և երկնային օրհնութ՟ք պսակեսցէ զամենայն միանձունս քո , որք միանձնական վարուց օրինակաւ , երկոք կենցաղօգուտ դպրութե՟ց , ուղղափառ վարդապետութե՟ն արբուցմամբ ;՝ և 'ի վախճանի՝ յաղթահարութ՟ք ամենայն ձգանց վաստակոց 'ի սփիւռ տարածումն հաւատոյ յարևելս , և պաշտպանութ՟ք կրօնի , բարեացապարտք գոլով յայսմ ամենայնի , զամենեցուն մտաց բըղվարկ , զամենեցուն զյարգ և զսէր՝ յինքեանս յանկուցանեն : Ողջ լեր . և զանուանս քո զյիշատակ ոչ ջնջեսցեն մոռացօնք ինչ 'ի պարագայս դարուց բազմականաց :

Տուեալ 'ի Մենէտիկ , 'ի 13 յունվարի . 1817 :

